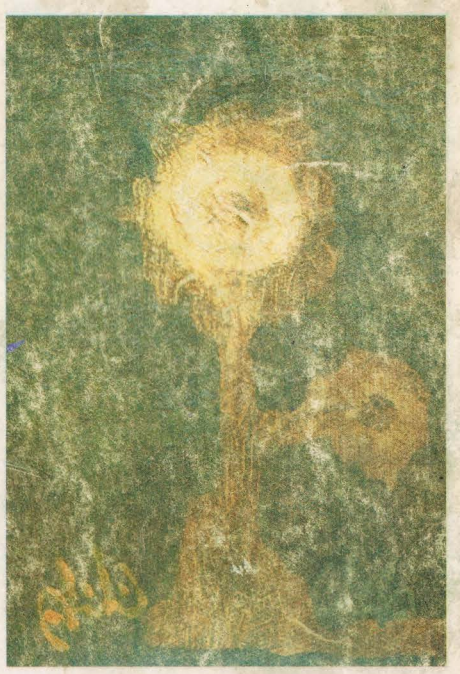
YAŞAR KEMAL * ORTADİREK

toros

YAŞAR KEMAL

Ortadirek

Dağın Öte Yüzü 1

toros yayınları

YAŞAR
KEMAL

*

Ortadirek
Dağın Öte Yüzü 1

©
Yayın hakkı: Yaşar Kemal
Türkiye'de yayın hakkı: Toros Yayınları

Dokuzuncu baskı
Toros Yayınları, İstanbul 1991

Kapak resmi : Abidin Dino

Dizgi ve baskı: Zater Matbaası
093
ISBN 975-433-010-7

TOROS YAYINLARI
Nuruosmaniye Cad. Atasaray Han 37/406, 34440 Cağaloğlu-İstanbul
tel : 522 23 76 fax : 512 97 92

Yürü bire fıkaralık elinden
Dolanıp belime kuşak olmuşsun

GÜNDEŞLİOĞLU

1

«Döngele geldi kapıya dayandı. Al götür döngeleyi.»

«Yok,» dedi kendi kendine, «yok. Bu döngele şaşkın döngele. Çukurovada pamuğun açmasına daha çok var. Bu yıl döngelelerin kökünde bir şey var. Köklerini kurt yemesin zıkkımların? Sıçan yemesin? Kopup kopup geliyorlar.»

Evin günden yanına oturmuş, ayaklarını upuzun uzatmış, sırtını da duvara vermişti. Yorgundu, bitkindi. Öfkeleniyordu. Zayıflamış, bitmiş, yerinden kıpırdanamayacak bir haldeydi. Sararmış, kırış kırış olmuş, uzamış yüzünde, alnında çöreklenmiş bir acı okunuyordu. Uzun, ak, kirlenmiş sakalı göğsüne düşmüş ta aşağılara kadar uzamıştı. Püskül püskül, kırçıl kaşları küçücük yeşil, kenarları kızarmış gözlerinin üstüne dökülüyordu. Sakaldan bıyıktan da ağzı zor gözüküyordu. Başı da dümdüzdü. Bir tek kıl bile yoktu. Kemikleri sayılan, kapkara, yarık yarık, tırnakları uzun sarı ayakları kocaman, yalındı. El dokuması pamuk tırlık şalvarı yamadan gözükmüyordu. Mintanı da öyle.

Elinin oralarda bir oğlak dolaşıyordu. Ötede bir de kurk tavuk vardı. Kıyameti koparıyordu. Ardında yumak yumak, yumuşak, elinde tutsan dağılıverecekmiş gibi duran bir top sarı tüy gibi, toza belenen civcivleriyle oradan oraya koşuyordu. Koca Halil dünyada en çok yumurtadan yeni çıkmış sarı sarı, yumuşacık, güneşe toprağa

alışma gayretinde olan civcivleri seyretmeyi severdi. Arada bir tavuğun gürültüsüne başını kaldırıyor: «Vay ocağın bata vay! Ne de çok bağırıyor,» diye söyleniyor, sonra başını geri indirip, çenesini göğsüne dayıyordu.

Döngele de gelse kapıya otursa, Çukurovada da pamuk açsa, dünya, yazı yaban apak kesilse bu yıl dizlerimde derman yok. Ben bu yıl bu hal ilen Çukura inemem. İnemem Halil, inemem.

İkindiyi geçe doğruldu. Ama zorla.

Gelinini çağırdı:

«Kız, bir kaşık su. Kız soyka kalası.»

Çağırdı çağırdı içerden bir ses gelmedi.

«Bir kaşık su veren de yok. Adam kocayacağına ölsün.»

Vardı içerden tası doldurdu, elleri titreyerek sakalına döke döke içti. Değneğine çöke çöke, bir yürüyüp bir durarak karşı tepeye yollandı. Akşama doğru tepeye çıktığında uzaklardaki bozkır dumanlanıyor, uçsuz bucaksız bozarıyordu. Bir top döngelenin savrulduğunu görür gibi oldu.

Döngele geldi kapıya dayandı. Alıp götürmemek olmaz. Çukurda pamuğun açtığını her yılki gibi söylemezsen köylüye, köylü seni yer Halil. Geç kalırsa pamuğa, pamuk açtıktan, elin ırgadı tüm pamuğa girip de topladıktan sonra senin köylü varır da toplayacak tarla bulamazsa... Şaşırdım mı dersin Halil?

Döngele uçsuz bucaksız bozkırda savruluyor. Bu, Çukurda pamuk açtı açacak demektir Koca Halile göre. Her yıl bu zamanlar, belki de bundan daha önce, Koca Halil bozkırdan kopup gelmiş bir döngeleyi eline alır, dallarına, yapraklarına, dikenlerine bakar, doğru Muhtara koşar:

«Hıdır Kahyanın oğlu,» derdi, «döngele geldi. Turna katarı gibi ardardına tirkenmiş bir katar döngeleyi de Tekeç dağına doğru göğe ağarken gördüm. Köylü üç gün içinde pamuğa inmeğe hazırlansın.»

Ve köylü üç gün içinde Çukurovaya inmeğe hazırlanırdı.

O gece Koca Halil sabaha kadar gözlerini kırpmadı. Hayallıyordu.

Güz yelleri neredeyse esmeğe başlayacak. Boz toprağı soğuk, ürpertici bir yel yaladı yalayacak. Kuşlar boyunlarını kanatlarının arasına çekmiş kuytularda büzülmüş duruyorlar. Üşümüş kuşlar. Keklik sesleri gelmez oldu. Kınalı ayaklarının izi yok artık çalı diplerinde. Günler geçtikçe bu azıtan ne? Yaz sonu yelleri. Bu yellerin kökünden söküp kopardığı, tepeden tepeye savurduğu ne? Döngele dikenleri.

Kel tepelerde, her biri bir sepet büyüklüğündeki döngeleler, göğün aklığında dönüp duruyor mu? Bugün değilse yarın dönecek. Binlerce ıslığıyla boz toprakları dolanan yeller, döngelelerle yolları çukurları, koyakları dereleri ağzına kadar doldurmadı mı? Az sonra, birkaç gün sonra dolduracak. Derelerden koyaklardan döngele akacak.

Bu köylüde hiç akıl yok mu? Hiç birinde göz kulak, duygu yok mu? Otuz yıldır Koca Halil olmasa ne yaparlardı? Haydi Koca Halil öldü. Öldü den varın. Ulan Çukura, pamuğa gitmeyecek misiniz? Bire deyyuslar, biriniz bir gün, bin yılın bir başı gelip de, sağ ol Halil Emmi, zamanında, tam pamuğun açtığı gün bizi tarlanın başına götürüyorsun, demedi. Ben de şaşırdım bu yıl. Kul olan şaşırır. Şaşırdım işte. Halim yok. Şuradan şuraya gidecek halim yok. Ne bilirim ta Çukurovadaki pamuğun açıp açmadığını. Bilemem ulan. Bilemem işte teresler.

Sabaha kadar böyle içi aldı aldı verdi.

Sabahleyin yataktan çıktığında gözleri biber sürtmüşsün gibi acıyordu. Uzaklara baktı. Soğuk esen yele baktı.

«Bu köyün damı tüm eşşek,» dedi. «Tüm eşşek.»

Oğlu arkasındaydı.

«Ne diyorsun baba?» diye sordu.

Koca Halil karşılık vermedi, az öteye gitti. Oğlan da arkasından geldi:

«Baba,» dedi, «daha pamuğun açmasına çok var mı?»

Koca Halil karşılık vermedi.

Oğlan:

«Allahını seversen baba, noldu sana bugünler böyle? Ağzını bıçaklar açmıyor.»

Oğulun da saçı sakalı apaktı. Elliyi geçkin gösteriyordu.

Halil kaşlarını kaldırdı, şöyle bir oğluna baktı:

«Sen,» dedi, «sen Allahın kahrı gazabına uğra e mi? Bir de durmuş bana söz ediyor.»

Öfkesinden dört dönüyor, köylüye demediğini koymuyordu. Muhtara, oğluna, Taşbaşoğluna, herkese herkese söğüyordu.

Öfkesi geçince halsiz bir taşın üstüne oturdu. Ellerini kenetleyip sakalının altından geçirdi, çenesine dayadı.

Oğlu başucunda durmuş babasının öfkesine bir anlam veremiyordu.

«Sen de eller gibi, ellerin oğulları gibi olsaydın, ben böyle mi olurdum?»

Durmadan söyleniyordu. Oğlu onun ağır sözlerini daha çok dinlememek için oradan ayrıldı. Koca Halil orada yapayalnız, öfkesiyle kaldı.

«Döngele geldi kapıya dayandı. Alıp götürmemek olmaz.»

Kalktı. Gerindi. Tüm bedeni sızım sızım sızlıyordu. Köyün içine doğru değneğine çöke çöke yürüdü.

Mollanın oğlunun evinin önünden geçilmez. Temmuz bitip de günler Ağustosa doğru yol alınca her Allahın günü Koca Halili nerede görse sorar: «Halil Emmi, daha kaç gün kaldı senin döngele turnalarının gelmesine? Bizim Çukura inmemize? Halil Emmi, bir köyün canı senin

elinde. Halil Emmi, istersen sen üç ay sonra indirirsin pamuğa bizi. Kış ortası. Halil Emmi...»

İt dölü. Adam değil ki Mollanın oğlu. Yayvan yayvan güler. Pis. Sırıtkan.

Bire köpoğlu, eğer adamsan bir yılcık da sen bil pamuğun açma zamanını. Döngeleden bilme de kendiliğinden bil.

Yolunu değiştirdi, başka, uzun bir yola saptı. Gerçekten de dizi tutmuyordu. Bir durup, bir yürüyordu. Çoktandır kendi kendine soruyordu: İyice kocadım mı ola? Seksenini de geçmiş olacağım Allalem. Kocalıktan değil benim düşkünlüğüm. Karnım doymaz ki. Şu orospu gelin de bana yiyecek mi verir ki? Hepsini saklar bulamayacağım yere. O yüzden tutmaz elim ayağım. Çukurovaya inince karpuz, domates... Adamın canı yerine gelir. Ama nasıl inip varmalı Çukurovaya? Pamuk bugün açmadıysa, yarın açacaktır. Ulan İbrahimin oğlu, sen iyi bir oğlansın. Babandan da iyi. Ama o anan yok mu, koca domuz, babayın ölümüne sebep olan. Vallahi baban onun yüzünden öldü. Billahi onun. Bu zalim avradın.

Varıp uzun Alinin kapısında durdu. Değneğini küt küt yere vurdu. Alinin evi ta dededen kalma sıvasız koca koca biçimsiz taşlardan örülmüş basık bir toprak damdı. Şimdi evde Ali yalnız olmalıydı. O anası, o Meryemce yok mu? O koca kaltak. O, evdeyse gene iş olmazdı. İkircikliydi. Geri mi dönmeli? Başka bir gün mü, Meryemcenin olmadığı bir gün mü gelmeli? Belki de evde yoktu Meryemce. Belki de yanlarına gelmezdi onlar konuşurken.

Tatlı yumuşak, şefkatli bir sesle:

«Ali yavrum,» diye seslendi. «Ali.»

Ali içerden:

«Buyur Halil Emmi,» diyerek dışarı çıktı hemen. «Buyursana içeri.»

Yanına geldi.

Koca Halil oradaki bir kütüğün üstüne çöktü.

«Sen de otur hele şöyle yanımdan.»

Ali de yanına oturdu.

Şu kocanın dilinin altında bir şeyler vardı. On gündür, her iki günde bir yanına geliyor, ağzında bir şeyler geveleyip geveleyip gidiyordu. Ali ne istediğini sezmişti. Sezmişti ama elinden ne gelirdi.

«Pamuğa daha epey var.» diye başladı Koca Halil. «Bu yıl havalar soğuk gitti. Geç açar Çukurda pamuk. Geç açsa da, erken açsa da ben bu hal ilen Çukura inemem Ali. Elim ayağım tutmuyor. Her adım attıkça belim bıkınım kırılıyor. Şu kocalık batsın. Kapıya koyacak mal değil. Kocalık demek rezilliğin büyüğü. Bugün değilse yarın. Yarın değilse öteki gün açar, Çukurda pamuklar. Bizim döngele gelse de gelmese de, ben Muhtara Çukurda pamuk açtı da desem, açmadı da desem Çukurda pamuk açacaktır. Ama Halil Emminde Çukura inecek hal yok. Buraya gelinceye kadar yolda on kere durdum da soluk aldım Alim. Nasıl inerim Çukura kadar? Bir aydır bunun düşüncesindeyim. Dizlerim tirtir, zangır zangır eder, zelzeleye tutulmuş gibi. Bir de ağrır, bir de çekilir ki... Canımdan usandım. Adam kocamamalı yavru, ölmeli. Deh var da git Çukura bu hal ilen.»

Sesini kirp diye kesti. Ortalığa bir sessizlik çöktü. Koca Halil başını yere eğmişti. Esen yel öteden küçücük bir döngeleyi getirdi ayaklarının dibine sürdü. Koca Halil onu tuttu kaldırdı, öteki yana koydu. Yel yeniden döngeleyi önüne kattı sürükledi.

Başını kaldırınca Ali onun ıslak küçücük gözlerini gördü.

«Aaah senin rahmetli, mezarına nur damlayası baban,» diye usulca söylendi. Sesi bozuk bozuktu. «O senin baban İbrahim... Aah İbrahim. O sağ olsaydı, ben böyle mi olurdum? O ölmeseydi de ben ölseydim. Keşke ikimiz birlikte ölseydik. Ben İbrahimin ardına kalmamalıydım. Oğuldan, avrattan, komşudan adama vefa yok. İle arkadaş. Amma İbrahim gibi arkadaş. Çok mazlum adamdı İbrahim.»

Gözlerini Alinin gözlerinin içine dikti.

«Hem mazlum, hem de çok yiğit bir adamdı. Bir de hırsızdı ki, cümle alem bilir, sürmeyi gözden çekerdi. Eşkiyalar başı Cötdelek bile ondan korkardı. Ben de onun yanında giderdim hırsızlıklara. Bana da hırsızlık öğrettiydi. O yüzden muhanete muhtaç olmadan rahat rahat yaşadım. Amma kocayınca... İbrahim de ölünce... Kocalık batsın. Bir adamın beli bükülünce o adamı öldürmeli.»

Şu anda Aliye dönmüş bunları söylerken, Koca Halil söylediklerine iyice inanıyordu. İnandığı yüzünün kararlı görünüşünden belli oluyordu.

«Deh şimdi şu bükülmüş bellen, şu titreyen bacaklarlan in Çukura. Mecburiyet tahtında ineceksin. Kuran böyle kurmuş dünyayı. Kurmaz olsun. Köyde kalayım desem Ali, tek başıma, yalnız bir başıma... Koca Halil delirmiş derler. Bir başıma da acımdan ölürüm. Bir başına adam ıpıssız, koskocaman bir köyde kalabilir mi? Başına da türlü hal gelir. Beş gün değil, on gün değil, iki ay. Adamı kurt kuş yer. Tek başına bir adamı bir köyde karıncalar bölüşür. Karıncalar gözlerini oyar. Şimdiye kadar, pamuk zamanı köyde hiç bir insan kaldı mı? Ben kendimi bildim bileli kalmadı. De kaldı mı?»

Gözlerini Alinin gözlerinin içine dikmişti.

«De kaldı mı?»

Ali bezgin, ağlamsı:

«Kalmadı,» dedi.

Sözlerinin Aliye dokunduğunu anlayan Koca Halil bir zafer havasıyla sesini yükseltti:

«Keşke İbrahimle beraber öleydim. Öleydim de bu hallere düşmeyeydim. Senin gibi bir oğlum olsa gene neysem ne. Allah bana boyu devrilesi bir sümüklü Hacıcık verdi ki, vermese daha iyi ederdi. Bir atı, bir eşeği bile yok. Senin gibi. Beni bindirecek. Senin küheylan bu eve geldiğinde... Ta Uzunyayladan bir Çerkes ağasından alıp getirmişti İbrahim. Hırsızlık mal ama, demek helal çıktı. Yıllar oluyor ki kapınızda. Ölmedi yitmedi. Yaa oğlum

Ali, işte böyle. Senin gibi bir atı da yok. Eşeği de yok sümüklü Hacının. Ben öylesi sümüklülere oğul mu derim...»

«Senin gibi atı da yok,» derken kaşlarını alnına doğru çekti, gözlerini iyice açıp, Alinin gözlerinin içine sivri uçlu bir çivi gibi dikti. Boynunu da ona doğru uzattı, bekledi. Ali gözlerini yere eğdi, yerden bir çöp aldı toprağı eşelemeğe balşadı. Sonra da başını ağır ağır kaldırdı, hemen gene Koca Halille gözgöze geldiler. Koca Halilin kendine dikilmiş gözleri öyle, sivri çivi gibi duruyordu. Bekliyordu.

Bir kere daha «senin atın gibi» dedi. Sonra da «böyle oğlan, sümüklü Hacı Allahın kahrı gazabına uğrasın,» diye var öfkesiyle söylendi. Hemen de ayağa kalktı. Umudunu kesmişti. Oradan beli bükülmüş, neredeyse düşecek gibi yalpalayarak ayrıldı.

Hayır mı, hayır mı çıkar Meryemce kaltağının doğurduğundan! Bu, İbrahimin dölü değil. Kimbilir kimden aldı Meryemce bunu. O koca orospu. Ulan o küheylanı kim getirdi de bağladı kapınıza? Kimse bilmez bunu. Kimsecik bilmez ama, şu Meryemce de mi bilmez. Bilmez mi kocasının karıncayı incitmez biri olduğunu. Yürü behey kahpe dünya. Çarkın kırılsın felek. Koca Halili bu hallere mi düşürecektin! Bir at sırtı için, Çukura kadar azıcık binmek için böyle kapı kapı mı dolaştıracaktın? Elaleme yüzsuyu mu döktürecektin! Yürü bire orospu avratlı dünya! Demini süren öğünsün. Oy oy oy, başım dönüyor, başım dönüyor da belim, bellerim kırılıyor.

Öfkeden köpürüyor, söyleniyordu.

Ali orada, başı yerde kalakaldı. Sonra başını kaldırdı, ayakları birbirine dolanırcasına yürüyen Koca Halilin ardından baktı:

«Bu hallen Çukurovaya kadar yürüyemez,» dedi kendi kendine. Toprağı eşeliyordu boyuna.

Bu sırada anası arkasından, çoktandır içinde birikmiş bir öfkeyle seslendi:

«Ne dedi sana gene o koca köpek?» diye hışımla sordu.

Ali yılgın:

«Ne desin fıkara,» diye karşılık verdi. «Ne desin ko cacık. Ağzıyla demedi ya, demek istedi ki... Her zamanki gibi.».

Meryemce:

«Hiç! Aklından çıkar onu. Aklıyın köşeciğine uğratma Ali. Şu canım sağiken, Meryemce de şu dünyada variken, soluk alırken o, o ölmüş koca it leşi, kokmuş domuz artığı, atımın sırtına binemez. Geçen yıl bindirdim. Senin gül hatırın için. İbrahim düşüme girdi. Bire koca Meryem dedi, sen onu atımın sırtına nasıl olur da bindirirsin, dedi. Senin sadıklığın böyle mi? O atımın sırtında Çukura indikçe ben mezarımda yatamadım. Dedim ki İbrahim, oldu bir iş. Oldu bir kere, oğluyun gönlünü kıramadım, hatırından geçemedim. Kusurumu bağışla İbrahim, dedim. Bir daha mı? Allah göstermesin. Bir daha mı? Deliktaşın Evliyası mezarından kalksa da bindir Koca Halili atına dese, bindirmem. Var git, evliya derim, sen Evliyalığına karış. Karışma elalemin atına. At zaten hasta. Vallahi ayakta duramıyor. Koca Halilden daha çok kocadı Küheylan. Vallahi öyle. Bu yıl beni ya götürür, ya götürmez. Kulakları düştü, burnundan sümük akıyor. Bana bak Ali, şurada, şu duvarın dibinde beni yatırır boğazlarsın da, ondan sonra onu atıma bindirirsin. Anladın mı?»

Ali ayağa kalktı, şalvarını elleriyle çırparken:

«Beni atına bindir demedi ki fıkara,» diye derin derin içini çekti. «Halim yok, dedi. Dizlerim, dedi. Yüreğim yanıyor Koca Halile.»

Meryemcenin gözleri döndü. Nerdeyse öfkeden saçını başını yolacaktı.

«Bugün istemez, yarın ister. İster o. Yüzsüz o. Beni indirir de kendisi biner ata. Onun ne gavur oğlu, ne şeytan oğlu olduğunu bir ben bilirim, bir de şu üstümüzdeki koca Allah bilir. İster o, ister.»

Sonra onların kalktığı kütüğün üstüne oturdu:

«Vay,» dedi, «vay, küheylan kocadı. Hali kalmadı.

Vay! Amma tay olsa da, yüz tane de atım olsa da bindirmem onu. Bindiremem. Sen bilmezsin onu. Hiç söyleme. Ona hangi yürek yanarsa... Söyletme beni. O Koca Halilin pis yüreğine yağlı kurşunlar saplansın.»

«Öyle deme güzel anam. Kocalık batsın. Halini gördüm de yüreğim ağzıma geldi. Olmaz olsun böyle dirlik. Şu fıkara şimdi bu biribirine dolanan ayaklarla nasıl Çukura iner? Ölmez mi yolda?»

«Ölsün,» diye ayağa kalktı Meryemce. «Ölsün o koca köpek. Ölsün de gebersin. Benim atıma binmesin de.»

Ali elindeki çöpü yere fırlattı:

«Bilseydim ki ikinizi de götürür at, onu da senin terkine bindirirdim ana.»

Meryemce, Ali bunu söyler söylemez kudurdu. Bağırmağa, söğmeğe başladı. Ne dediği anlaşılmıyordu. Deliye dönmüştü. Ali korktu. Vardı kolundan tuttu:

«Yok, vallaha yok. Bindirmem onu. Bindirmem onu.»

Meryemce azıcık sakinleşti, ne dediği de anlaşılır oldu.

«Sen de onu bindirirsen, ben de başımı alır bilinmez, adı sanı duyulmadık bir diyara giderim. Giderim de şu mememden emdiğin ak südümü de sana haram ederim. Ederim.»

İri yarı, beli bükülmüş, sivri çeneli, uzun yüzlü, elmacık kemikleri çıkık, gençliğinde iri gözlü olduğunu gösteren güzel, kara gözlü bir kadındı Meryemce. Tüm dişleri dökülmüş, avurduna geçmişti. Yüzü, gözlerinin kenarları, alnı dudakları kırış kırıştı. Yeldirmesinin altındaki azıcık kalmış ak, kınalı saçının bir kısmı alnına dökülmüştü.

«Bir daha at sözünü ağzına alayım deme. O koca domuz gelsin gelsin gitsin,» dedi, dama doğru yürüdü.

«Döngele geldi kapıya dayandı. Alıp götürmemek olmaz.»

Koca Halil birkaç kere daha geldi Aliye. Her gelişinde biraz daha halinden yakınıyor, biraz daha Alinin ba-

basını övüyor, sonra umudunu kesip öfke içinde geri dönüyordu.

Köyde dört tane at vardı. Öteki üçüne de gitti. Onlara da yakındı. Elinin ayağının tutmaz olduğunu söyledi. Ama doğrudan doğruya hiç birisine atına binmek istediğini söyliyemedi.

«Anlasınlar it dölleri. Anladılar. Gel bin derlerse derler.»

Ama hiç birisi de:

«Canın sağ olsun Halil Emmi, bacakların titriyorsa bizim ata binersin,» demedi. Dinlediler dinlediler oralı bile olmadan, yüzlerini eğip savuştular.

«Ulan haberiniz yok. Ulan it dölleri. Çukurda pamuk açalı haylidir. Döngele bozkırdan kopup geleli haylidir. Ulan ben bu bacaklarla Çukura inemem. Pamuğun açtığını da size söylemeğe dilim varmıyor. Yok mu bir çareniz? Ben yürüyemem.»

Günler geçti. Koca Halil sarhoş gibi köyün içinde dört döndü. Gözlerine uyku girmedi.

«Ölüme,» diyordu, «ölüme kurban olayım. Ölüm bundan iyi. Varınca Çukura görecekler cümle alem, öteki köyler çoktan inmişler. Yarılamışlar bile pamuğu. Demezler mi Halil Emmi, yaktın bu yıl bizi demezler mi? Ocağımızı söndürdün, çoluk çocuğumuzu aç kodun bu yıl. Adil Efendiyi de sırtımıza bindirdin demezler mi? Yerler beni yerler çiğ çiğ, şişe geçirip kebap eder yerler beni. Arkadaşlar derim, kocadım gayri. Bunakladım. Benden geçti. Bundan böyle size pamuk açımını başkası haber versin. Ben otuz yıldır sizi pamuğa bir gün geç koydum mu, bir gün erken götürdüm mü? Pamuk çat deyip de çatladığı, ak salkımı dışarda gözüktüğü an, siz tarlanın başında buldunuz kendinizi derim. Yeter gayri. Benden bu kadar. Paso. Fayda etmez. Dinlemez köylü. Amma ben Çukura bu dizlerlen inemem. Biri beni atına bindirmeyince yola düşemem. Köylüye de pamuğun açtığını haber veremem.»

Haber vermiyordu. Köylü bir kulak olmuş onun ağzına bakıyordu sanki.

«Vakit geçmedi mi Halil Emmi? Daha ne kadar var?»

«Geçen yıl bu zamanlar mı? Ohhooo, geçen yıl biz bu zamanlar çoktan Çukurovadaydık.»

«Bu yıl havalar soğuk gitti de onun için mi geç açtı? Allah Allah.»

«Halil Emmi, döngele geldi doldurdu dereyi, koyağı. Tekeç dağına doğru bir turna katarı süzülmedi mi?»

«Halil Emmi şaşırmayasın.»

«Yanılmaz bir Allah, bire Halil Emmi.»

«Durun millet yahu. Düşmeyin adamın üstüne. Koca Halil ne zaman yanıltti sizi? Elbette bir bildiği var.»

«Ben korkuyorum. Bu işte bir bit yeniği olmasın.»

«Bu yıl Koca Halil bir hoş.»

«Koca Halil yanılmaz.»

«De bire Halil Emmi, kaç gün kaldı?»

Kimine durup yalan doğru karşılık veriyor, kimine söğüp geçiyor, kimini de duymuyordu.

«Döngele geldi kapıya dayandı. Alıp götürmemek olmaz.»

Ama sonunda canını dişine taktı. Her yıl yaptığı gibi bir döngele dikenini eline aldı. Her yıl döngeleyi eline alır almaz sevincinden uçar, oynar gülerdi. Gene öyle güler bir tavır takındı elinden geldiğince. Koşarak Muhtara giderdi. Gene koşarcasına Muhtara gitti. Onu elinde döngeleyle, köyün içinden koşmağa çalışarak, tökezliyerek, düşerek Muhtara gider görenler:

«Çukurda pamuk açmış,» dediler. «Açmış ama bu yıl da Koca Halil iyice kocamış gayri. Koşmak değil, doğru dürüst yürüyemiyor bile fıkara.»

Muhtar onu kapıda karşıladı.

«Bu yıl ne geç açtı pamuk?» diye sordu. Sonra da ardından ekledi. «Senden hiç beklemezdim Halil Emmi, Uzun Aliylen, öteki köylüylen bir olup benim aleyhime

çalışıyormuşsun. Ayıp. Sana yakışır mı? Sakalından utanmadın mı?»

Koca Halil:

«Doğru konuş Muhtar, senin baban bile bana böyle laf edemezdi,» diye söylendi. Eskiden olsa böyle bir söz karşısında kükrer, kıyameti koparırdı. Yalnız, «Doğru konuş. Ben senin bildiğin adam değilim,» demekle yetindi.

Her yıl döngeleyi getirince:

«Döngele geldi kapıya vurdu. Bir katarını da göğe ağmış, turna katarı gibi katarlanmış Tekeç dağına doğru uçarken gördüm,» derdi.

Bunu öyle sevinçle, öyle şen şakrak söylerdi ki... Şimdi ağzından dökülüyordu.

Muhtar da:

«Amma da atıyorsun bire emmi,» der, oradaki köylüler gülerlerdi. Sonra da tellal çağrılır, köy Çukurovaya iniş hazırlığına başlardı.

Muhtar «atıyorsun» diyemedi. Oradaki köylüler gülemediler. Yaşlılar bu yılda bir uğursuzluk olacak diye içlerinden geçirdiler.

Tellal da cansız cansız bağırmağa başladı. Her yıl sesi çın çın öterdi.

«Ulan bu ne iş? Bu ne durgunluk?» diye birbirlerine sordular. «Sonu hayırlı gelsin.»

Koca Halil döngeleyi Muhtara verdikten sonra evine geldi, kapandı. Büyük toplantıya kadar da bir daha dışarı çıkmadı.

2

Ağustos ortasından Ekime kadar döngeleler kırmızıdır. Bir kırmızı sis, bir kırmızı bulut gibi bozkırın üstüne çöker. Ardından gün verilmiş. Bir kırmızı yol, uzun, dalgalı bir şerit, bir turna katarı, çığlık çığlığa geçen bir kuş sürüsü gibi açılır kapanır, iner çıkar, toplanır dağılır. Deli yeller önünde bozkırı bir uçtan bir uca dolanır. Yalar. Bir yerde duramaz. Kabına sığamaz.

Döngele bozkırın en önemli bitkisi, dikenidir. Yazın tatlı bir yeşildeyken dikenleri kadar kökleri de sağlamdır. Görünüşü bozkıra can verir, hayat bağışlar. Kuruyunca kökü zayıflar, dikenleri sertleşir daha da. Esen yellerin önüne düşer sonra.

Orta güzden sonra yeller iyice azıtır. Döngele de. Ve döngelelerin rengi açılır altın sarısına keser. Toprağa sağlamca yapışmış, inat, kopmaz. Ama kökler iyice incelir. Orta güzden sonra esen ulu yeller toprakta dikili hiç bir döngele bırakmamacasına çabalar. Islıklar doldurur bozkır dünyasını. Yüzlerce binlerce döngele bozkıra ağar. Bozkır sarı, altın pırıltısına boğulur. Bozkır gün ışığına batar, balkır. Yalp yalp eder. Balkıyarak döner, savrulur. Döngeleler olmasa bozkır bozkır değildir.

Koca Halil der ki: «Şu uçsuz bucaksız, cansız toprağın şenliği, güzelliği döngeleyle gelir. Döngelesiz, şu boş, ölü toprak neye yarar ki!»

Çatırtılar gelir bozkırdan. Koca Halil kulağını topra-

ğa dayar, toprağın derinden gelen sesini, uğultusunu dinler. Bozkır toprağı iyi bir iletkendir. Toprakta karınca sesleri. Kuş yuvaları. Bir kuş vardır, salt mavi. Yanar döner mavi. Yarlarda toprağı oyar, uzun bir delikle ta toprağın derinliklerine gider, yuvasını toprağın dibine yapar. Onun toprağı delişi duyulur. Civcivlerin sesi gelir. Uzak uzak bir türkü gelir. Döngele kökleri ne zaman kopacak, çatırtısından bilinir. Koca Halil der ki: «Bu toprak gibi yok. Telgraftan beter. Daya kulağını duyulmadık sesler duy. Bir çobanın kavalını duyarsın, dünyanın öte ucundan gelen. Bir türkü duyarsın, söylenmedik. Bir hoş, bir uğultulu. Çiçek yüklü bir türkü. Daya kulağını, bir günlük yol öteden giden atların nallarının sesini duy. Her adam toprağın sesini duyamaz. Kulak ister ona. Sesleri bir bir seçecek Koca Halil kulağı ister, düdüklerim...»

Koca Halil en çok kulağını dayayıp saatlerce toprağı dinlemeği sever. Taa gençliğinden beri.

Torosların arka yanındaki, düzleşerek uzun, büyük bir dalgayla bozkıra doğru sarkan ak, yanıkcasına kavrulmuş topraklı, ağaçsız kısmındaki köyleri, güzün kokusu gelmeğe başlayınca, toptan köylerde siniler sinek kalmamacasına, Çukurovaya çalışmağa inerler. Köylerde hiç mi hiç insan kalmaz. Hastaları, sayrıları, yaşlıları, bebeleri bile götürürler. Ipıssız kalmış köylere bir bekçi bile koymazlar. Halbuki kuyularda tahılları, yüklerde yatakları, sandıklarda giyitleri, en değerli şeyleri çeyizleri kalmıştır. Bu ıssız, kimsesiz, bu bomboş köylere kimse girip de bir çöpünü bile yerden kaldırmaz. Buralarda hırsızlık olmaz mı, olur. Ama köy boşken, köyde kimsecikler yokken olmaz. Dışardan birisi gelip de köye giremez. Gün gelir köylü Çukurovadan döner, o zaman döğüşler, kız kaçırmalarla birlikte hırsızlıklar da başlar.

Çok eskiden eşkiyalar başı bir Cötdelek varmış bu yanlarda. Astığı astık, kestiği kestik bir er kişiymiş. Harami, zalim. Kimsenin gözünün yaşına bakmayan bir cibilliyetsiz. Bir yerde bir para kokusu almasın, ne yapar

yapar da, öldürür keser de, çocuğunu karısını boğazlar da o parayı alırmış. İşte bu eşkiyalar başı namlı Cötdelek yılın bir ayında, ayın bir gününde candarmaların takibine uğramış. Candarmalar, süre süre namlı Cötdeleği Torosun ardına, ta buralara kadar getirip izini yitirmişler. Cötdelek gelmiş köyün kapısına dayanmış. Yorgun, aç susuz perperişan. Elini çenesine dayamış. Varmış bir derin düşünceye. Düşünmüş: «Arkadaşlar,» demiş, «ben bu ıssız köye girip de karnımı doyuramam. Bu olamaz.» Köye girememiş. Köye doğru da bir adım atamamış. Çeteleri: «Behey Cötdelek Ağa,» demişler, «biz acımızdan ölemeyiz senin erkekliğin uğruna. Biz acımızdan öldük. Perperişan olduk. İler tutar yerimiz kalmadı. Şu köyde yiyecek dolu, girip yiyelim. Şu köyde yatak dolu. Ve hem de pamuk yatağı. Çukurovanın ak pamuğundan. İki aydır uyku dünek görmedik, varıp bir iyice uyuyalım.»

Cötdelek gene elini çenesine dayamış, düşünmüş. Derin fikirlere dalmış. Sonra da başını kaldırmış ki, Allah hışmından esirgesin, amanallah, gözleri yalım saçar. «Olamaz arkadaşlar,» demiş. «Ben her şeyi yaparım, her bir işi irtikap ederim ama, bu işi yapamam. Acımdan şuracıkta can versem, ıssız köye girip de yemeğini yiyemem. Ve de acımdan ölüyorum. Uykusuzluktan can veriyorum. Ayakta duramıyorum. Yumşak bir yatak olsa, ak Çukurova pamuğundan. İçine girer de tam bir hafta uyurum. Hiç uyanmadan uyurum. Kuru yerlerde yata yata böğürlerim çürüdü arkadaşlar. İşte halimi görüyorsunuz. Bitkinim. Varıp o yataklarda uyuyamam. Velakin uyuyamam. İlk olaraktan bu düzeni bozamam. Yüz yıl, iki yüz yıl, üç yüz yıl sonra gelecek insanlar ne diyecekler, bu köylerin hali böyle böyleydi. Çukurova zamanı bu köylerde kurtla kuzu yayılırdı diyecekler. Bir namussuz kemiğine yesdehlediğimiz bir Cötdelek çıktı da düzeni ilk olaraktan bozdu. Boş köylerden haramilik etti. Boş köylerden haramiliği o icat etti dediremem arkadaşlar. Anama avradıma, hem de kemiğime kıyamete kadar söğdüremem arkadaşlar. Eğer burada, şu köyün

kapıcığında açlıktan, uykusuzluktan, hem de susuzluktan ölürsek, bizden sonra gelecekler ne derler, derler ki, bir Cötdelek Ağa gelmiş derler, kan içiciymiş, haramilerin başıymış, ama velakin açlıktan, şuracıkta, şu köyün kapısında can vermiş de, ıssız köyde ekmek, yağ bal doluymuş da, hem de yataklar Çukurovanın ak pamuğundanmış da, gözlerinden de uyku siyim siyim akarmış da köye girip de bir çöpüne bile dokunmamış, pıravo adama, pıravo, hem de bin kere, iki bin kere pıravo. Yiğit arkadaşlarıyla, doğruluk uğruna can verene pıravo. Nur dolsun mezarlarına, diyecekler.»

Çeteleri bunun üstüne Ağalarına demişler ki, sızlanmışlar ki: «Girelim köye, ne alırsak yerine para koyup alalım. Evin kapısını da tanık tutup, hem de evin bacasıyla pazarlık edelim. İstersen saban demiriyle pazarlık edelim. Saban demiri yemez içmez ama adamdan sayılır. Toprağı delen, aktaran kim?» Cötdelek kızmış: «Olamaz, dedim size arkadaşlar. Bu iş olamaz dedim. Hiç yorulmayın. İnsanlığa sığmaz bir işler yapamam. İsterseniz şu uzaklara, içinde insan olan köylere gidelim. İsterseniz tüm köyü, içinde bir tek çöp komamacasına soyalım. İsterseniz adamlarını koyun boğazlar gibi bir teki kalmamacasına boğazlayalım. Ne dersiniz? İstemezseniz, oralara kadar gidecek haliniz yoksa, mecburi ya Musa burada durup, Çukurovadan köyün dönmesini bekleyeceğiz. O zaman tüm köyü yağma edelim. Kızlarını, avratlarını yağma edelim. Yağlarını ballarını yağma edelim. Başka türlü muamelenin mümkünü yok. Duydunuz mu arkadaşlar!» demiş.

Koca Halil bugünlerde Cötdeleğin kemiğine söğüyor babam söğüyor. «Bir yolunu açsa da köye girseydi. Boş köylerden de hırsızlık başlasaydı, köylünün hepsi Çukura inmezdi o zaman. Hiç olmazsa kocamışları köyde kor da giderlerdi. Kemiğine de o Cötdelek itinin. Sücüne sümecine de...»

Köylülerin Çukurovada çalışmaları bir, bir buçuk ay sürer. İşleri de bitince, gene toptan, indikleri gibi köyle-

rine dönerler. Bu, eskiden beri böyledir. Yani Uzunyaylanın bu yan insanlarının gelirlerinin çoğu, Çukurovadandır. Tarlamdaki ekinimden, kapımdaki koyunlarımdan keçilerimden, sığırlarımdan gelecek şu kadar der gibi, Çukurovadan gelecek şu kadar gelirim derler.

Kasabadaki, bu yan köylülerin dükkancısı Adil Efendi sorar:

«Kaç başsınız?»

«On baş.»

«Onu da pamuk toplar mı?»

«Birisi bebecik daha Ağam. Beş gün oldu dünyaya geleli. Kara gözlü bir bebecik. Kara kara gözlü.»

Adil Efendi önce kafasında ölçer biçer, inanmazsa sorar soruşturur. Sonra da insan başına bir şeyler verir. Sarı deftere yazar. Bilir ki millet Çukurovadan dönünce, bir ölüm kalım olmamışsa, bir tanesi köyden, topluluktan tezikip başını alıp gitmemişse sarı deftere yazılılar eksiksiz avucunun içindedir. İşte Çukurova böylesine güvenli, böylesine sağlamdır.

Köy hazırlıktaydı. Gidişler, gelişler, evden eve seslenmeler... Bir yerde bir ağıt, bir yerde ağız dolusu gülüş. Bekçinin, köyü bir baştan öteki başa gidip gelerek, arada durup, «eeeey ahaliiii, duyduk duymadık demeyin. Bugünden sonra iki gün kaldı. Elinizi çabuk tutun. Amanın millet. Öteki köyler çoktan Çukura indi bile. Çabuk olun. Olmayan ceza giyecek. Köy kurulu ve de Muhtarımız böyle emrediyor,» diyen bağırması, hastaların iniltisi, yaşlıların homurtusu. Hasta sahiplerinin hastalarını Çukura taşıma telaşları, gayretleri. Birbirine yardımlar. Dedikodular, söğüşmeler.

Bu hayhuy, bu hengame içinde bu yıl köyde alttan alta, gizli bir şeyler de oluyor gibi. Havada bir şeylere hazırlanmak, karar vermek kokusu var. Bu karar vermek kokusu çolukta çocukta, kadında kızda, delikanlıda, kocada, herkeste, herkesin yüzünden anlaşılıyor.

Konuşmadan, gözleriyle birbirlerine: «Amanın,» di-

yorlar. «Amanın kahpegidi! Amanın renk vermeyin. Duymasın ha! Sezmesin bile. Engel olur.»

Köy beş yıldır bu konu üstünde düşünüyor ama bir karara varamıyordu. Kimi o yana çekiyordu, kimi bu yana. Ama bu yıl Uzun Ali, Taşbaşoğlu, Öksüzoğlan üçü birlik olup çalışmışlar, köyün çoğunu, yan çizenlerini yola getirmişlerdi. Yani köylüye gerçeği göstermişlerdi. Köylü milleti bu! Bir kere bir şeye heyye demesin, aklı kesmesin. Korkma gerisinden.

Sabahtan beri Taşbaşoğluyla Uzun Ali köyün içine düşmüşler, kimseye sezdirmeden şöyle bir güvendikleri evlere uğruyor, evin erkeğinin kulağına «Öksüz Duranın evine,» diyorlar, hemencecik çekiliyorlardı.

Öksüz Duranın evi köyün dışındaydı. İkindiye doğru eve epeyi bir köylü kalabalığı birikti. Kalabalıktan, Uzun Aliyle Taşbaşoğlu gelinceye kadar, her ağızdan bir ses çıkıyordu.

Taşbaşoğlu geldi kapının eşiğine oturdu. Cebinden sarı tesbihi çıkardı. Başını yere eğip elindeki tesbihi şöyle bir süzdükten sonra geri kaldırdı. Yüzü terlemiş gibiydi. Çok da ciddiydi. Yüzüne konan sinek bin parça olur derler ya, işte öylecene. Bir atın yüzü gibi uzamıştı yüzü. Süzülmüştü. Kalabalığın üstünde şöyle bir gözünü gezdirdikten sonra:

«Emmiler,» diye başladı. «Hepimiz kararımızı verdik mi?»

Arkadan bir ses, Gümüşoğlunun sesi:

«Verdik Taşbaşoğlu. Ya ölüm, ya kalım dedik.»

Başka birisi:

«Hakkımızı yediremeyik bundan böyle. Kanımıza ekmek doğradılar.»

Yaşlı biri, mıy mıy bir sesle:

«Doğruyorlar,» diye bastırdı.

Kalabalıktan beş kişi sigara içiyordu.

Taşbaşoğlu:

«Hep dikileceğiz Muhtarın karşısına. Ama hep birden. İki kişimiz bile içimizden ayrılırsa, geri kalanımızı ezer. Ceppeyi bozmak yok.»

«Yok,» dediler.

«Ceppeyi bozanın avradı üçten dokuza boş düşsün mü?»

Coşmuşlardı:

«Düşsün,» diye bağırdılar.

Bir zaman hepsi, hep bir ağızdan konuştu. Kimse kimsenin ne dediğini anlamadı.

Bu sıra Öksüz Duran sözü aldı. Yüzünde ev sahipliğinin kendine verdiği güven, gurur vardı.

«Aramızdan iki kişi seçmeliyiz. Onlar varıp Muhtara demeli ki, Muhtar demek köyün öz babası demek. Senin baban Hıdır Kahya işte öyledir. Halbuysam ki, sen orospu avratlı Delice Bekirlen bir olupsun. Bir olmuş da köylünün kanına ekmek doğrarsın. Bir olup da Çukurovanın en kötü tarlalarına, en verimsiz, bir dalında bir koza bile bulunmayan tarlalarına rüşvet alaraktan bizim köylüyü sokarsın. O tarlaları öteki köylüler beğenmezken, görünce ardını dönüp kaçarken. Elin köylüleri bir günde adam başına yüz kilo toplarken bizim köylümüz yirmi beş kiloyu bile tutturamıyor. Elin köylüsü bir etek paraylan dönerken, bizim köylümüz işte bu yüzden Adil Efendinin borcunu bile tamı tamına ödeyemiyor. Sende yürek, sende vicdan yok mu? Sen insan değil misin? Muhtar olduysan sen de bu köyden değil misin? Aldığın rüşveti, ne kadar alıyorsan biz verelim de, gel bizden yana ol. İstediğimiz, kendi elimizlen seçtiğimiz tarlaya girelim. Yok, eğer bizimle olmazsan orası da senin bileceğin iş. Biz toplayacağımız tarlayı kendimiz seçeceğiz. Delice Bekirin bulduğu tarlalara girmiyeceğiz, desinler. Bu sözleri söyliyeceklerin ardında durmalıyız ki, yüreklerine bir korku gelmesin, kavi dursunlar.»

Taşbaşoğlu:

«Duran bir iyice söyledi,» dedi. «İki kişiyi seçelim. Ama kimi seçelim? Yüreği sağlam, korkmaz iki kişiyi.»

Öksüz Duran hemencecik onun ağzından sözü aldı. Heyecandan eli ayağı titriyordu.

«Uzun Aliyi seçmeli. Çok dokunaklı söz söyler Ali. Adamın yüreğine işler. Hem de korkmaz. Hem de bu işleri, Muhtarın rüşvetçiliğini ortaya atan odur. Muhtarın Delice Bekirle rüşvet alaraktan bizi verimsiz, ağaçsız, hem de hendeksiz, susuz, hem de rezil yerlere soktuğunu haber veren, keşfeden, beş yıldır dili döndüğünce bizim akılsız kafamızı uyarmağa çalışan, gayret eden Uzunca Alidir. Bu iş için ondan münasibi bulunamaz.»

Birkaç ses birden:

«Bulunamaz,» dedi.

Taşbaşoğlu:

«Öteki de Öksüz Duran olsun. Demokrat gibi söz söyledi.»

«Olsun,» dediler.

Uzun Ali ötede oturmuş uyuklar gibiydi. Doğruldu, dikeldi.

«Günü, saati gelince caymak yok. Bizi sipsivri ortada koyup da bir yana çekilmek yok.»

Köstüoğlu koskocaman gövdesiyle ayağa kalktı. Geri oturdu.

«Avrat boşadık. Kanımıza ekmek de doğradık da... Olamaz. Böyle daha münasiptir efendim.»

Köstüoğluna hep güldüler.

Taşbaşoğlu:

«Şu bizim Muhtar, şu Hıdır Kahyanın oğlu gibi bir iblisi lain bu yeryüzüne gelmiş değildir. Hepiniz huyunu husunu bilirsiniz. Türlü deliğe, türlü türlü boyalara girer çıkar. Türlü türlü gözdağı verir. Her bir tarakta bezi var. Bir anda on tane adamın kisvesine bürünür. Demokrat olur, İsmet Paşacı olur. Olur oğlu olur. Onunla başa çıkması epeyce zor. Bunu bilmeli de öyle yola çık-

malı. Önce yapacağı işi size söyliyeyim, bizi Çukurova ağalarına söyler. Köylü isyana, ayaklanmağa kalktı. Bunlara bir yıl iş vermemeli. Vermemeli de akılları başlarına gelsin, der. Ve de bu köylünün, ve de hükümetimize, milletimize, güzel Ağalarımıza başkaldıranların, ve de namkörlerin başlarını yılan başı ezer gibi ezmeli, der. Ve de... Ve de, diye diye anamızı beller. Bu yıl bize hiç bir pamuk tarlası verdirmez. Eli boş döneriz Çukurdan bu yıl. Bu adam her bir namussuzluğu yapar. Emmiler bunların hepiciğine dayanabilir misiniz? Dayanırsak sonu selamet. Gelecek yıl istediğimiz yerden, istediğimiz tarlayı alırız. Başımızda da Koca Halil varken pamuğun açıp açmadığını her köyden iyi biliriz. Öteki köylülerin daha haberi yokken biz tarlaların başına inmiş oluruz.»

Koca Halil gırtlağını temizledi. Uzun bir nutuk çekmeğe hazırlandı.

«Heyye...» dedi. «Öhhö öhhö... Heyye...» Gerisini getiremeden lafı Uzun Ali aldı:

«Dayanabilir misiniz?» diye sordu.

Köstüoğlu geno ayağa kalktı oturdu:

«Avrat boşadık, dayanmak mecburi bir iş,» dedi.

Kalabalık ellerini kucağına almış, bir ayinde gibi susuyordu. Susuyor, düşünüyor.

Koca Halil gırtlağını temizliyordu o zamandan beri. Gırtlağını temizliyor, bir fırsatını bekliyordu. Çabuk çabuk söylemeğe başladı:

«Yaaaa... İşte tam böyle. Beni taşkalaya aldı o pis oğlan. Hıdırın uyuz oğlu. Muhtar olmuş da yamuk Sefer. Sefer efendi demeden yanına varamazsın. Ulan dedim bire oğlum senin o baban olacak herif... İşte böyle dedim. Senin o baban olacak herif dedim vallaha. O benim elime, Koca Halilin eline su dökemezdi. O benim sayemde kahyalık ederdi. Geçti zaman, döndü devran. Tekeri dönenler öğünsün. Sen dedim ulan bana gülecek adam mısın? Bana Koca Halil demişler. Koca Halilin yüreğinin içindekini Allah bile bilmez. Bir Koca Halil bilir. Ulan de-

dim, bire oğlum ayıp değil mi? Bir koca köyün hakkı yenir mi? Bir koca köyün topladığı pamuk gasbedilir mi? Yazık değil mi? Ayıp oğlum, ayıp işler bunlar. Bu görülmüş iş mi? Sen avradı köyün orospusu olan biriylen birlik olup da nasıl yaparsın bu işleri? Ulan dedim, bire oğlum, el mi yaman, bey mi yaman? Aklını başına devşir. Köylü senin başına büyük işler açar sonra. Biz bu sakalı değirmende ağartmadık. Sözümü tutasın da sonunda bana hayır dualar eyleyesin. Yüksek alkışlar kopa yüreğinden. Delice Bekir gibi bir soysuzlan arkadaş olacağına kendi köylünle, öz emmilerinle, hısımlarınla birlik olsana. Olmaz.»

Koca Halil tam kıvamına girmiş, güzel sözlere yol vermişti ki, Taşbaşoğlu lafı ağzından aldı.

«Olmaz, Alinin bunu Muhtara açacağı güne kadar, hiç kimse bunları, bu konuşukları ona duyurmayacak. Duyarsa bir gavurluklar çevirir. Ali bunu ona yolda söyliyecek. Çukurovada... Daha iyidir. Olur mu?»

«Olur,» dediler.

Koca Halil de bağırarak «olur,» dedi. Sözü yarım kaldığından ötürü kıvranıyor. Neredeyse tepesinin tası atıp, Taşbaşoğluna ana avrat girişecek.

«Bu yıl da aldım döngeleyi elime, adamdır, köyün başıdır diye ona götürdüm. Dedim ki, bir katarını da bu döngelenin Tekeç dağına uçarken gördüm. Neee? dedi. Üstüme güldü. Ulan ölüyün körü, dedim. Deyyusun dölü. Köpoğlu köpek, dedim. Hem de it oğlu it. Şu avradımın üstüne ağlayım ki, şu avradımın ölü yüzünü öpeyim ki...»

Başta Taşbaş, sonra ötekiler gülüştüler. Koca Halil buna çok kızdı. Kaşlarını kaldırdı. Gözlerini belertti.

«Ne gülüşüyorsunuz it dölleri?» diye başladı. «Ben avradımın ölümünü istedim mi sanıyorsunuz? Döğüşür çekişirdik ama, gene de istemedim. Bunca yıl bir yastığa baş koyduk, köpek südükleri. Öpeyim ki... Bir sürü döngele şu güneşin altında Tekeç dağına doğru süzülüyordu. Alimallah bir katar. Demek inanmadın ha. Vay

deyyus vay! Öyleyse gitme Çukura. İnanmazsanız bana, inmeyin Çukura. İnmeyin de elalem pamuğu toplasın, siz de avucunuzu bir iyice yalayın.»

Gittikçe kızgınlığı artıyor, söyledikçe zayıf, kırış kırış boynunun damarları parmak gibi şişiyordu.

«Size de söylüyorum, siz de bilesiniz ki, ben döngeleyi Muhtara bugün götürmedim. On beş yirmi gün önce götürdüm. Duysun kulağınız. İyice açın da kulağınızı duyun bu sözlerimi. Geç kaldınız. On beş gün önce götürdüm. Dün götürdüğüm sonuncusuydu. Duydunuz mu? Üstüme kabahat almam. Hiç bir kimseden bir laf istemem. Ben ona, yani size pamuk Çukurovada, açtı diyeli on beş gün oluyor. Dünya apak pamuğa kesti diyeli. Hıdır Kahyanın oğlu benimle oynama. Köylüyle oynama, dedim. Çukurda pamuk açtı açacak. Haber ver köylüye, kanına girme köylünün. Ben, senin lafınla haber veremem, sen bunadın, dedi. Kocadın.»

Kalabalık hızlı bir tartışmadaydı. Kendi kendine konuşuyor gibiydi Koca Halil.

«Kocadım amenna. Kocadım, doğru doğru dosdoğru. Bu yıl Çukurovaya kadar da yürüyemem. Bu da doğru. Ama pamuk zamanını şaşırmam. Şu düzlükte döngele dikeni variken, dedim.»

Aliye şöyle bir göz attı. Ali onu hiç dinlemiyordu. Sanki burada değil de uzaklardaydı. Ayrı apayrı bir düşüncedeydi.

Arkadan zayıf, incecik, üstübaşı paramparça Güdük Murtaza:

«Kötü,» dedi, sustu.

«Nedir o kötü olan?» diye sordular.

İçini çekerek, gene:

«Çok kötü,» dedi. «Düşündüm ki, çok fikir ettim ki Sefer efendi Ağalara söyler de, Çukurova Ağaları bize toplayacak tarla vermezlerse hep bir ağız edip, halimiz nicolur o zaman? Eli boş köye dönersek, bu kış aç, çıplak... Ölmek var. Adil Efendi de köyümüzü yakar. Yakar da ateşe vurur.»

Birkaç kişi hınçla:

«Yaksın,» dedi.

«Bu yıl veremezsek, gelecek yıl fayızıylan veririz.»

Sonra gene uzun bir tartışma başladı.

Konuşması yarım kalmış Koca Halilse bir iki kere ortaya ana avrat söğdü. Söğmesine kimse aldırmadı. O orada sabırsızlıktan kıvranır kaldı. Bir fırsat kolluyordu ki, bir eline geçirse bir daha ağzını kapamayacaktı.

«Ben döngeleyi gökte gördüm mü,» diye bağırdı birkaç kere. «Gördüm mü gökte, on gün sonra Çukurovada pamuk ağardı demektir. Gülgülü pamuk açacak demektir. Çukurova alıç çiçeği gibi kokacak demektir. Burcu burcu.»

Daha da sesini yükseltti:

«Otuz yıl hangi gün yalancı çıktım söyleyin teresler. Ellerin köylüsü şaşırır, ya pamuk açmadan on gün önce, ya pamuk açtıktan on beş gün sonra varırlar tarlaların başına. Otuz yıldır bir güne bir gün siz hiç şaşırdınız mı teresler? Ne zaman Çukura indikse, önümüzde apak açılmış, ırgat bekler pamukları bulmadık mı? Dedim ki ona, o, bu köyün kanlısına, sizin can düşmanınıza, Hıdırın dölüne, dedim ki ona, bire ulan, bire Hıdırın oğlu sen de adam oldun da sana Sefer Efendi diyorlar. Varsın desinler. Amma sen benim yanıma it bile olamazsın. Dedim ki, baban Hıdır zamanında da bu böyleydi. Dedim ki ona, o Sefer Efendiye, o ağzı karaya... Ondan korkulmaz, o yüreksizin biridir. Dedim ki ona, döngele geldi de benim kapıya vurdu muydu, bir döngele katarı da turna gibi gökte döndü müydü, Tekeç dağına doğru da ağdı mıydı bil ki Çukurovada pamuk tarlaları kar yağık gibi olmuştur. Tarlalar ırgadını bekliyor, pamuk sahipleri ellerini kavuşturmuşlar ırgat diye yollara bakıyorlar. Hiç bir yıl şaşırdım mı ki ben, sen benimle eğlenip köylüye pamuğun açtığını haber vermiyorsun? Köylünün kanlısı oluyorsun. Çoluk çocuğunun aç kalmasının sebebi oluyorsun. Sebep gözün kör olsun, evin yıkılsın

sebep. Haber ver köylüye, dedim. Haber ver arkadaş. Veremem, dedi. Sen bunaklaştın, dedi. Buna tam on beş gün oluyor. Size de haber veriyorum, Çukurovada pamuklar açtı da bitti bile. Belki de yirmi gün oluyor. Başınızın çaresine bakın emmiler. Suç bende yok, o deyyusta. Size söylüyorum işte. Beni tuttu da dedi ki, bu haberi köylüye söylersen hakkında üfürükçü diyerekten, şeytanla gece gündüz konuşur diyerekten, yüksek vetanımız için mazarrat bir ademdir diyerekten, sabıkası vardır, Yemen kaçkınıdır, Aslan Ağanın çetesidir diyerekten bir mü.zekkere çıkarırım, hem de seni o İbrahimin yattığı yere Adana zindanına gönderirim, ve de oradan ipe...»

Ortalık azıcık yatışıp, sesler durulunca Koca Halilin sesi meydana çıktı.

Öksüz Duran:

«Halil Emmi Allahını seversen kes de azıcık konuşalım. Millet buraya müzakereye geldi. Ala keçi can derdinde, kasap da yağ derdinde.»

Koca Halil iyice alındı. Köpürdü:

«Ulan it dölü sümüklü öksüz, bizimkisi laf değil mi? Hem de bir zorlu laf değil mi? Kes diyeceğine o eşşek kulağını açsan da dinlesen ya, şu kocacık, bunca ömür görmüş Koca Halil ne diyor diye. Siz, siz dinlemen beni. Başınıza geleceği görürsünüz. Evine köylü toplandı diye adam mı oldun ulan ötürüklü Öksüz?»

Başkaları da Öksüze yardımcı oldular:

«Ulan Halil Emmi sus da iki laf edelim. Büyük iş konuşuluyor.»

Koca Halil azıcık şaşırmış, küskün:

«İştecik sustum. Varın konuşun. Dinlemen benim sözlerimi. Dinlemen bakalım. Kim zararlı çıkacak. Varın dinlemen.»

Çocukçasına somurtup, köşeye çekildi.

«Heee. Varın dinlemen bakalım.»

Kümbetoğlu çoktandır susuyor, hiç bir söze varmı-

yordu. Toplantıdaki herkes konuşmuştu. Onun da konuşması gerekti. İçinden öyle geçiyordu.

«Onlar öyle yaparsa, biz de Parti Başkanı Tevfik Beye gideriz. Hal keyfiyet böyle böyle deriz. Yüksek oylarımızı size vermedik mi, deriz. Al işte milletini aç koyuyorlar. Çukurova Ağaları Muhtarla elbirliği olup. Bir muhtar yüzünden bize pamuk tarlası vermiyorlar ki, azıcık biz de pamuk toplayalım.»

Tevfik Beyin köylüyü mü Muhtarı mı tutacağı üstüne öfkeli bir tartışma başladı. Sonunda Tevfik Beyin azıcık aklı varsa, onun akıl küpü olduğunda kimsenin şüphesi yoktu, yoksa Demirgıratın Başkanı olabilir mi idi? Köylüyü tutacağı sonucuna varıldı.

Koca Halil kıpır kıpır, yerinde duramıyor, söyliyecekleri içinde kalmış, neredeyse hırsından patlayacak. Bir fırsatını bulur bulmaz:

«Benim zaten halim yok imansızlar. Dinleyin gayri. Lafımı kesenin gözlerini oyarım. Halim yok.»

Halim yok derken gözlerini Alinin gözlerinin içine dikmeyi de unutmadı gene.

«Çukura nasıl ineceğimi düşünüp dururum. Gözlerime uyku girmez. Dizlerim de tutmaz oldu. Tirtir titriyor. İki adımcık yol yürüyemiyorum. Nasıl inerim ki Çukura? Benimle oynama Muhtar, köylüylen oynama... Ben senin bildiğin adam değilim. Bu köylü senin bildiğin köylü değil. Hakkını yedirmez. Ulan Muhtar, ulan Hıdır Kahyanın sümsük oğlu, sen beni bindirecek at bulamazsın da koca Muhtarlığında, Başkanlığın, hükümet adamlığınla eğer köylü isterse at değil, koskocaman bir tiren bulur. Yeter ki istesin köylü. Getirir de kara tireni köyün kapısına dayar. Buyur Halil Emmi, bin! der.»

Taşbaşoğlu:

«Vay ocağın bata Halil Emmi, yalanınla bir giresin toprağa. Köylü bu dağlara tireni nasıl getirir, getirir de Halil Emmi bin, der?»

Koca Halilin sakalı titredi. Bir yandan da konuştuklarıyla ilgileniyorlar diye sevindi.

«Getirir,» diye bağırdı. «İstesin yeter ki köylü. Köylüylen başa mı çıkılır oğlum? Bana bak oğlum takılma bana. Kanlı Taşbaşın oğlu. Babayın ölüsünü çakal ölüsü gibi itler sürüdü. Ağzımı açtırma. Senin ocağın batsın itin oğlu. Dedim ki Muhtara, söz temsili dedim, el mi yaman, bey mi yaman? Dedim ki Muhtara, senin o mezarında kemikleri cirit oynayası baban köylünün bir dediğinden dışarı çıkmazdı. Köylünün her bir işini görür, hastasına kocasına bakardı. Bana da sen evliyasın Halil derdi. Herkes hırsızlık yaptı da bir sen bozmadın müslümanlığını. Hıdır derdi ki, sen bu köyün yiğidisin, şerefisin Halil derdi. Sen yoksan, bu köyü de yok bil. Bir gün köyü eşkiyalar bastı. Hıdırı öldürecekler. Dedim ki Hıdır kaç da gel bizim eve. Hiç bir eşkiya bizim kapıya bakamaz bile. Bakanın gözleri çıkar. Pört der de çıkar. O da geldi bizim eve saklandı. Canını, tatlı cancağızını kurtardı. Sonra da bana dedi ki, sen canımı kurtardın, sana çok borçluyum Halil Ağa dedi. Ben de bir şey değil Hıdır, dedim. Şu koca köyün bir başısın, senin için çok mu? Siz o zaman bu dünyada yoktunuz. Muhtar da yoktu. Bir İsmet Paşa vardı dünyada, bir de Abdülaziz Paşa. O zaman benim atlarım vardı. On tane. O zaman Çukura inmezdik. Elin pamuklarını toplamağa. O zaman ben tuvana delikanlıydım. O zaman böyle miydim ki?»

Durdu, dinledi, herkes kendisini dinliyor. Kimi gülüyor, kimi göz kırpıyor ama, dinliyorlar.

«Dedim ki Muhtara, bak babayın mezarına yesdehlerim. Mezarındaki kemiğini... Köylüye dokunma. Sonra seni toz eder bu köylü. Toz duman eder. Ben köyün Koca Haliliyim, elim ayağım tutmaz oldu. Hepinizin dedesinden de daha çok yaşadım. Sen Muhtarsan, adamsan bana bir... Bana bir binet bul, dedim. Sen bulmazsan köylü bulur. Senin de şerefin beş paralık olur. Bulamazsan dokunma köylüye de kendi halınca yoluna gitsin. O

köylü ki, köyün kapısına bir kara tiren çeker de bin Halil Emmi der. Bin de in Çukurovaya. Elin ayağın tutmaz oldu. Çok emek verdin bu köylüye. Tireni getirmezse bir at bulur. Hem de kır bir at. Köroğlunun kır atı gibi. Atı da bulamazsa bir eşek bulur.»

Taşbaşoğlu dayanamadı:

«Eşeği de bulamazsa bir sıpa. Sıpayı da bulamazsa bir tazı. Tazıyı da bulamazsa Halil Emmi?»

Koca Halil çıldıracakmış gibi bir hal aldı, yüzü morardı:

«Lafımı kesme lafımı. Babayın ağzının ortasına... Tam ortalık yerine. Eşşek bulamazlarsa, nöbet nöbet sırtlarında taşır delikanlılar, dedim Muhtara. Senin o babayın Taşbaş gibi. Neden Taşbaş demişler o deyyusa? Ben bilirim. Dedim ki Muhtara köylüylen başa çıkılmaz, yeme köylünün hakkını. Senin ananı da bilir Koca Halil oğlum Taşbaş. Dedim ki o da olmazsa Uzunca Ali Efendi var. Efendi diye senin gibisine demezler Muhtar, efendi diye askercilikte sıhhiye onbaşısı olana derler. Ali Efendiye derler. Ne belledin ya. Ali Efendi benim can bir arkadaşımın oğlu. Bu Uzunca Ali Efendi bana yeter de artar bile. Halil Emmisini yazıda yabanda elsiz ayaksız kor mu ki? Ne mümkün. Ben senin o it Taşbaş sülaleyin gelmişini geçmişini, her bir bokunu bilirim. Sırası değil şimdi. Ben senin arkamı öptüğünü de bilirim. Arkalısın diye ne konurlanırsın? Köyün yarısı benim arkamda da olsa... Ben de... Erkeksen tek başına.»

Taşbaş gülerek:

«Yalana ha, yalana... Şimdi bu yalanlar sakalına yakıştı mı? Burada söylenenleri varıp da Muhtara dersen, sakalına bir kibrit çalar cayır cayır yakarım. Eğer kolay yanmazsa üstüne gaz dökerim. Seni cascavlak ederim.»

Koca Halil öfkeyle ayağa kalktı, değneğini çekti, Taşbaşın kafasına indirecekken tuttular. Gülmekten kırılıyorlar, kasıklarını tutuyorlardı.

Koca Halil bu öfke içinde bile Uzun Aliye mahzun

mahzun bakmadan bir adım atamadı. Sonra aynı öfkeyle yürüdü gitti.

Kararları karardı. Demir kazık gibiydi. Muhkem. Ölmek var da dönmek yoktu. Her bir şeyi göze almışlardı.

Bütün buna rağmen Aliyle Taşbaşoğlu ikircikliydi. Bu üç yıldır böyle oluyor, sonra Muhtar allem ediyor kallem ediyor köylüyü kendi tarafına çeviriyor, Aliyle Taşbaş da dımdızlak ortada kalıyorlardı. Ama bu yılki, her yılki gibi değildi. Köylü daha kararlıydı. Canlarına tak demişti. Öyle görünüyordu. Bir düzensizlik çıkmazsa Muhtar zor kandırırdı köylüyü bir daha.

Ali:

«Dönerler mi ki?»

Taşbaş:

«Avrat boşadılar ya...»

«Şimdi Muhtarın kulağına gider mi dersin?»

«Gider. Kimse götürmezse o kocamış köpek götürür.»

«Halil Emmi götürmez. Bunu iyi biliyorum,» dedi Ali inançla.

«Kim çağırdı onu buraya? Sen mi?»

«Yoook. Kendisi duyup gelmiştir.»

«Amma da dil döktü. Yaladı köylüyü. Dilinin altında bir şeyler vardı.»

Ali başını salladı. Derinden bir aaah çekti.

«Kocalık batsın. Kapıya konacak mal değil.»

Taşbaş, Alinin üzüntüsünün sebebini anlayamadı.

3

Meryemce tan yeri ışımadan çok önce Aliyi uyandırdı. Gelin de çoktan uyanmıştı. O da çocukları uyandırdı.

Ali şalvarını çekiştirerek atın yanına gitti. Atın yanı karanlıktı. Karısından bir çıra parçası istedi. Ahırın içine tuttu çırayı. At, akşamdan döktüğü yemin, samanın ancak azıcığını yemişti. Tımar edeyim mi diye düşündü. At, o kadar yaşlı, öylesine zayıftı ki kaşağı sırtında dolaşamıyordu. Tam belinin ortasında da iyi olmaz bir yağarı vardı. Atın başındaki torbasını aldı, ahırlıktaki yemi, samanı içine doldurdu. Çıralığı tutan karısına verdi. Atı çözdü, dışarı çekti.

Upuzun atın karnı karnına geçmişti. Alacakaranlıkta bir hayal gibi duruyordu. Eyeri içerden getirdi, sırtına koydu. Bu bir Çerkes eyeriydi. Atla beraber getirilmişti. Bu at, bu eve geleli on sekiz, on dokuz yıl oluyor, on sekiz on dokuz yıldır da aynı minval üzere Çukura iniyordu. At geldiğinde de eremeke kocaman attı. Ali, taydır der ama, değil. Küheylan gibiydi. Tüyleri cilanlanmış gibi parlardı. Gümüşçesine. Bu kadar güzel at bu fıkara evine nasıl girmişti? Onu Meryemceden, bir de Koca Halilden başka kimse bilmiyordu. Koca Halil atı gördükçe durup durup ah çekiyor, «eşşek başım,» diyordu.

Çerkes eyeri de attan beter olmuştu. Üstünde deri

diyecek deri kalmamıştı. Tüyleri tüm dökülmüş, kaltak olduğu gibi dışarda kalmış, altının delik deşik olmuş keçesinin püsküllleri dışarı fırlamıştı. Ali eyeri atın sırtına iyice yerleştirdi. Belini de keçi kılından yapılmış örmeyle iyice bir çekiştirdi, sıkı sıkıya bağladı. Döşekleri de eyerin üstüne yerleştirdi.

Köy de uyanmıştı. Bir hayuhuy, bir telaş, patırdı kütürdü ortalığı almıştı.

Uzaktaki evinde Köstüoğlu gene durmadan söğüyordu. Muhtarın bağırtısı bütün gürültüleri bastırıyor, köyün üstünde dolanıp duruyordu. Yakında, durmadan bir bebek vızıldıyor, bir hasta inliyor, ah vah ediyor, bir çocuk ağlıyordu. Köpekler ürüşüyorlardı. Sonra bir at kişnedi, bir iki eşek anırdı.

Ali yükünü sardı bitirdi. Anasını elinden tuttu ata getirdi. Kaldırdı atın üstüne koydu. Atın ayakları bükülüyordu. Ali aldırmadı. Bu her yıl böyle olur, gene at bana mısın demez, Çukura aslan gibi inerdi.

Meryemce:

«Şu oğlanı da kucağıma versene Alim,» dedi.

Ali bir ata, bir anasına baktı.

Tan yerleri attı atacak, nerdeyse uzaktaki dağların başı ağaracaktı. Alacakaranlık ışıklıydı.

«Ana, bu yıl atın hali kötü,» dedi. «Varsın oğlan da yürüsün. Büyüdü gayri.»

Meryemce:

«Bir çocuktan ne olurmuş!» diye dudaklarını büzdü.

Ali karısına:

«Her bir işin bitti mi? Kapıyı kilitlendin mi?» diye sordu.

Elif:

«Her bir işim bitti, kapıyı da kilitledim,» diyerek yürüdü.

Teneke sesleri bütün seslerin, at kişnemelerinin, eşek anırtılarının, sığır böğürtlerinin, bağırmaların çağırmaların üstüne çıktı. Bu, köy yola düştü demekti.

Köy göçüyordu. Ardında kediden, köpekten, baykuşlardan, kara kuzgundan, sarıca karıncadan, sığırcıklardan, evlerin karanlık yerlerine büzülmüş, kocaman açılmış, pörtlemiş gözleriyle dünyaya bakan kuru yer kurbağasından, dağlarında mecnun dolaşan, nerede dolaştığı belirsiz Vurgun Ahmedinden başka canlı hiç bir şey komamacasına köy her şeyiyle göçüyordu.

Günün ucu göründü görünecek. Dağların başı ağarırken gürültü birden düştü, homurtu oluverdi. Bu sırada da göçün ucu köyü dışarı çıktı. Göç köyü çıkınca da sesler iyicene kesildi. Ortalık sessizliğe gömüldü. İnsanlardan çıt çıkmıyordu. Yalnızca, arada bir kuşların ötüşleri, yürüyenlerin ayak sesleri, bir de atlara, eşeklere takılı boş tenekelerin, bakır kapların tıngırtıları duyuluyordu.

Öksüz Duranın göçü her yıl köyü çıkarken en arkada olurdu. Gene en arkadaydı.

Duran, her yıl en arkadan gelir, Çukura en arkadan iner, geri dönerken de köye ilk o girerdi.

Gün çıktı, köyün üstünü bir kavak boyu aştı. Poyraz esiyordu.

Atların, eşeklerin, sığırların, keçilerin, insanların çıkardığı ak toz esen yelle uçuyor, boz ovayı dumana boğuyordu. Göç Çukura doğru, bir canavardan kaçarcasına hızla iniyordu.

Öksüz Duran, sırtında yükü yolun ortasında durdu, arkasına döndü, köye doğru baktı:

«Heeey millet!» diye bağırdı. «Köy görünmez oldu.»

Her yıl, köyün gözükmezde kaldığı haberini böylece Öksüz Duran verirdi.

Bir zaman kimseden ses çıkmadı. Sonra bütün köyün gürültüsü birden patladı. Yol canlandı.

Uzun Ali düdüğünü belinden çıkardı. Oynak, belalı, adamı durduğu yerde oynatan havalar çalmağa başladı. Döngele nasıl Koca Halilin, geride kalan köy nasıl Öksüz Duranın, muhtarlık nasıl Hıdır Kahyanın oğlunun işiyse düdük çalmak da Uzun Alinin işiydi.

Hem çalıyor, hem de oynuyordu.

Ali upuzundu, incecikti. Buğday benizli, kapkara kalın kaşlıydı. Yüzü de uzundu. Yüzüne bakınca ilk kaşlarını görürdün. Çenesi kadınların çenesi gibi sivriydi. Şalvarı da eski, yamalıydı. Mintanı eskilikten rengini yitirmişti.

Atının sağ yanında hem yürüyor, hem çalıyordu. O kadar gönülden çalmıyordu. Bu yıl bir keyifsizliği vardı. Belliydi.

Sırtında da, bir kilimin içine dürülü iki yorgan vardı. Öne doğru azıcık eğilmişti. Göçteki dört beygirden birisi de onun beygiriydi. Yıllar yılı evcek bu atla öğünmüşlerdi. At yaşlanınca, Ali köylüyle birlik olup alay olsun diye adını Küheylan koymuştu.

Küheylanın yürürken ayakları ayaklarına dolaşıyordu. Çok yüksek, sallı, deve gibi bir attı. Üstündeki Meryemce deve üstündeymişçesine öne arkaya sallanıyordu. İnsafsızcasına yüklemişti Ali. Kendinin öteberisinden başka, dayısı oğlu Kara Velinin de öteberilerini yüklemişti. Yürüdükçe bacakları bükülüyor, tökezleniyordu. Görenler, Küheylanın bu haline gülüyorlardı. Ali de işi alaya vuruyor:

«Heeey bire yavru kır at, yavru Küheylan, senin gibisi Köroğlunda da yoktu. Heeey, heeeeeey!»

Sonra atın kulağına doğru uzanıyor, gülerekten ona bir şeyler söylüyordu.

«Heheeeey, evlerin uğuru, şenliği, tavşan gibi sekişlim, kalem kulaklım, on yaşlı kız gözlüm, kaval yelelim, uğru nakışlım... Heheeey...»

Önündeki topallayan yaşlı kadın geri döndü, elini kamaşan gözüne siper etti. Atı, Meryemceyi bir iyice süzdü:

«Bu at senin evine de uğur getirecek. Yüzüne bakarsan, sırtındaki yüke bakarsan öyle görünüyor. Öyle görünüyor Meryemcenin oğlu. Öyle bir yüklemişsin ki, ölecek fıkara. Uğuru görürsün az sonra... Baksana fıkaraya.»

Uzun Ali buna karşılık az önce beline soktuğu düdüğünü çıkardı:

«Al sana Zalaca Hatun,» diye çalmağa, oynamağa başladı. «Getirirse getirsin. Getirirse getirsin. Canı sağ olsun. Canımla da senin şu tatlı, şu güzel, şu düşlü uryalı canın sağ olsun. Al sana... Düşünde mi gördün? Bu genç oğlan değil düşlerde gözükecek. Kocamış at, Zalaca güzel. Al sana!»

Göğüsleri fistanlarını germiş yalın ayak kızlar fıkırdaştılar.

Göç akşama doğru ak topraklı yerleri arkada koymuş, Torosun eteğini tutmuştu.

Yeşil ağaçlar tek tük gözükmeğe başladı. Sonra, gün kavuşurken, baştan başa ağaçlarla örtülü bir koyağa girdiler. Yol koyağın tam dibinden geçiyordu. Yolun üstbaşında, dört bir yanını kokulu yarpuz almış ulu cevizlerin altında bir pınar vardı. Adına Çağıloluk derlerdi.

İlk konak burasıydı. Göç, oluğun başına indi. Öteden beriden ateşler yanmağa başladı. Tencereler ocağa vurulup içine bulgurlar atıldı.

Ay, ulu cevizlerin yapraklarının ardındaydı. Nerdeyse batacak. Batıya sarkmış. Çok eski bir ay.

Orman uğulduyor, yanan ocakların yaş odunları çatırdıyor, fışıldıyordu. Yarpuzdan başka, ortalıktaki acı koku, yanan yaş odunların kokusuydu.

Ali bir çınarın altına indirmişti göçünü. Çınarın altına bir ateş yakmıştı. Üşümüş çocuklar, ateşin kıyısına sokulmuşlar kızınıyorlardı.

Küheylan ötede, başında torbası öylecene duruyor, kımıldamıyordu bile. Başına takılı torbadaki yemden azıcık alıp da ağzını oynatmıyordu. Meryemce atın yanındaydı. Epeydir onun boynunu okşuyordu.

Elif üç büyücek taş bulmuş, ateşe sürmüş, üstüne de tencereyi yerleştirmiş bulgur aşı pişiriyordu.

Uzakta, ateşin aydınlığının sınırında bir karartı duruyordu. Esen yel, yalımları o yana uzattıkça karartı or-

taya çıkıyordu ama kim olduğu seçilemiyordu. Uzun Ali karartıyı merak etti. Sonunda dayanamadı.

«Kimsin, orada durmuşsun? İstersen gel ateşe,» diye seslendi.

Karartı kımıldamadı. Ses de vermedi. Uzun bir sessizlik oldu. Uzun Ali boynunu o yana uzatmış bakıyor, bekliyordu.

Sonra:

«Kimsin, orada durmuşsun?» diye gene seslendi.

Karartı gene ses vermedi. Ali yalnız karartının yere çömeldiğini gördü.

Meryemce oğluna:

«Sana ne? Elin adamı ha dursun orada, de dursun. Sana bir diyeceği olsaydı yanına gelirdi.»

Alinin içine kurt düşmüştü. Ayağa kalktı karartının yanına gitti. Karartının yanına varınca kim olduğunu hemen anladı.

«Ooo Halil Emmi, sen misin? Eee noldu sana? Gelsene ocağın başına.»

Koca Halil, kocaman ellerini ormanın ıslak toprağına bastırarak ağır ağır ayağa kalktı. Usul usul, elindeki değneğe çökerek, ateşin yanına vardı. Orada öyle dikildi. Ali de yanında dikildi.

Sonra Ali tatlı, yumuşak bir sesle:

«Otursana Emmi,» diye ayaklarının oraya bir çul parçası çekti.

Koca Halil şaşkınlıkla Alinin yüzüne baktı.

«Oturayım mı yavru?» dedi, oturdu. Dizlerini göğsüne çekti. Ellerini sakalının altına aldı. Ak sakalına yalımların kırmızılığı vurdu, bakıra boyadı.

Koca Halilin geldiğini gören Meryemce hemen atın boynunu bıraktı, çabucak ocağın oraya geldi, öte geçeye, Koca Halilin karşısına oturdu.

Şimdi iyicene yanan ateş, ormanı apaydınlık etmişti. Yanan ateşler, gidiş geliş, telaş, ormanın içini karınca yuvası ağzına çevirmişti. Orman, göçün gürültüsüyle bir başka türlü uğulduyordu.

Koca Halil elleri sakalının altında, büzülmüş durmuş. Yanına yönüne bakmıyor, kımıldamıyordu. Koca ateşin yalımları, ince, uzun, titreyen sakalının üstünde oynaşıyordu.

Uzun uzun sustular, ateşe gözlerini dikip beklediler. O onu bekliyor, o onu. Birisi konuşsun diye öteki can atıyordu. Meryemce kızıyordu. En sonunda duramaz oldu. Kan tere batmıştı. Keskin, sert:

«Oğlum,» dedi, «haberin olsun, atımız ölüyor.»

Ali anasına baktı. Sakalı titriyerek Koca Halil de ağır ağır başını Meryemceden yana çevirdi. Sakalı daha çok titriyordu. Bir zaman gözleri Meryemcenin üstünde kaldı.

Meryemce, Koca Halilin gözlerinin ağırlığını üstünde duydu. Başını toprağa eğdi.

«Fıkara atın hiç hali yok, üç gündür yem yemiyor.»

Ali de başını toprağa eğdi. Eline bir çöp aldı toprağı karıştırmağa başladı. Elifse ötede, bunların aralarında geçen sessiz savaşı seyrediyor, eziliyordu. Biliyordu ki, Meryemce bu işte, ne olursa olsun, Koca Halil tabutluk olsun yenilmiyecektir.

Usulca:

«Oğlum, Âlim, yavrum, tırnaklarına kurban olduğum! Bir düşün, atımız ölürse ben nasıl giderim? Yüreğim kopuyor.»

Sesi belli belirsiz çıkıyordu.

Koca Halil ilk olarak kımıldadı. Sağ elini sakalının altından çıkardı, usul usul sıvazlamağa başladı.

Usul, ölgün bir sesle de konuştu:

«Koca Halil onun taylığını, senin gelinliğini bilmez mi, Meryemce? Söyle, bilmez mi?»

Bu Meryemceye bir taştı. Koca Halil Meryemcenin gelinliğini, bu atın bu eve nasıl girdiğini bilirdi. Hem de iyi bilirdi. Şesinde bir umursamazlık vardı.

Meryemce karşılık vermedi, sustu. Veremezdi de. Ali başı yerde, elindeki çöple boyuna toprağı karıştırıyordu.

Gene uzun bir sessizlik oldu. Orman kaynaşıyor, her yandan bir ses geliyordu.

Ali elindeki çöpü yere koydu, azıcık doğruldu. Bu kadın, bu adama niçin böyle düşman ki, diye düşündü. Niçin düşman olduğunu o da az buçuk sezer gibiydi. Aralarında bir şey, çok eski bir şeyler olmalıydı. Meryemce sert, keskin, ağır bir taş gibi çökmüştü oraya. Koca Halilse gittikçe yumuşuyordu. Dokunsan kırılacak, konuşsan ağlayacak. Çocuklar gibi. Bir şeyler konuşacak oldu, vazgeçti. Yerdeki çöpü aldı, gene yumuldu.

Koca Halil, umudu kesildikçe, Meryemce Karı sustukça, oğlu Uzun Ali sustukça öfkeleniyordu. Öfkelendikçe de boynunun damarları şişiyordu. Sakalını çekiştiriyor, parmaklarını emiyordu. Birden, bir çocuk çevikliğiyle ayağa fırladı. Meryemcenin üstüne eğildi, tok, gür sesiyle:

«Atı olan da, tarlası olan da, yerdeki karınca da, gökteki kuş da, ipek yatakta yatan da, kuru yerde kıvranan da, kuş sütü içen de, sen de, ben de... Uzun Ali gibi oğlu olan da kara toprağa karışıp, toz olacak Meryemceeee!»

Arkasını döndü çabuk çabuk onlardan uzaklaştı.

Ali, arkasından baktı. Çabuk yürümek için büyük bir gayret harcayan Koca, topallıyordu.

Kimbilir, diye içinden geçirdi. Kimbilir ne kadar yoruluyordur fıkara. Kimbilir ayakları nasıl şişmiştir. Dizleri nasıl sızlıyordur. Vay fıkara. Kocalık batsın. Geçen yıl, Çukura bir buçuk gün kalıncaya kadar yürümüş, ama oradan öte bir adım atamamıştı. Ali de onu alıp Küheylana bindirmişti. Ne kadar sevinmişti fıkaracık. Atın üstünde ona bakmış, gözleri dolu dolu olmuştu. Ama Meryemce kıyameti koparmış, Aliye dünyayı dar etmişti.

«O günleri bilin mi Alim? Şu kocalık batsın. Babanla ben, Çukura indiğimizde Kocabucaktan çuval çuval karpuz taşırdık. Biz de yerdik, köylü de yerdi. O günler aklında mı, Alim? Kocalık batsın. Bir gece, biz babanla

bir çuval pamuğu sırtımıza yüklemişiz geliyoruz. Çiftçibaşı atlan arkamıza düşmesin mi? Atlan arkamızdan yetişemediydi, Alim. Kocaları Osmanlı toplayıp Yemene sürmeli. Kocayacağına adam, varmalı, gitmeli Yemende ölmeli. Öyle değil mi, Alim? Bir yağmur yağıyordu, Alim, hışım gibi. Pamuk tarlasını sel almıştı, Alim. Geceydi, karanlıktı, aklında mı? Tenekeleri, yatakları sel götürdüydü. Alaçıkları, çadırları... Köylüyü bu beladan kim kurtardıydı? Babanla ben değil mi? Ali, sen bir ulu dut ağacının bedenine sırtını vermiş, büzülmüş titriyordun. Göbeğine kadar su içindeydin. Dutun gövdesinden de üstüne sel gibi su akıyordu. Dişlerin kenetlenmiş açılmıyordu. Sabaha karşı seni orada öyle buldum. Seni çırılçıplak soydum da sen ısınasın diye kendi sıcak bedenime sardıydım, Ali. Aklında mı? Sonra da sen sıcak bedenime yapışmış, köye kadar, sen kucağımda koştuydum, Ali. Köyde seni ateşin yanında, az uzakta yavaş yavaş ısıttıydım. Sonra da sıcak çay verdiydim. Aklında mı Ali? Sen küçüktün, ya beş ya altı yaşındaydın. Benim gene sakalım aktı ya, koca denmezdi. Yağmur on gün yağdı, tüm Çukurovayı su bastıydı, aklında mı? Atı olan da, tarlası takımı olan da, kuş sütü içen de toprak olacak da, toza dumana karışacak. Sen de, ben de...

«Uzak şeftali bahçesinden, babayın sağlığında, bana sulu şeftali hırsızlardın, aklında mı Alim?»

Alinin gözleri dolu dolu oldu.

Ateşler yavaş yavaş ufaldı. Yalımları düştü. Közler kaldı yalnızca. Ağaçların arası yıldız yıldız oldu. Sonra közler küllendi. Ortalık derin bir sessizliğe gömüldü. Arada bir, bir ağacın altından horultu geliyor, bir bebe ağlıyor, bir at tıksırıyordu.

Alinin gözüne uyku girmiyordu. Uzun zaman ormanı dinledi. Küllenen közlerin ağır ağır kabuk bağlayışlarına, ışıklarını yitirişlerine baktı. Sağa sola durmadan döndü durdu. Bilmediği bir yerleri acıyordu.

Gece yarıyı geçerken bir horoz öttü. Horoz ötünce

Ali de kalktı atın yanına gitti. At başını toprağa sarkıtmıştı. Başındaki, ağzına kadar yem, saman dolu torbanın altı yere değiyordu. Yemi samanı sevmez oldu belki diye düşündü. Atın sağrısına elini koydu. Sağrıda bir dirhem et kalmamıştı. Takır takırdı Küheylan. Karanlıkta, el yordamıyla ormandan bir kucak ot yoldu getirdi, Küheylanın önüne attı. At, tüyünü bile kıpırdatmadı. Ali öfkelendi, atın başını tuttu, otun içine soktu. Başı otun içinde tuttu, olmadı. Sonra ağzını açtı, bir tutam otu ağzına tepti. At, gene çenesini bile oynatmadı. Kaskatı, öyle kaldı.

Alinin öfkesi arttıkça arttı:

«Zıkkım ye,» diye atı hınçla itti. At sallandı. «Zıkkım zehir ye de, inşallah geber. Ben de elinden kurtulayım.»

Akşamdan beri öfkesi gittikçe kabarıyordu. Öfkesini kimden çıkaracağını bilemiyor kıvranıyordu. Soğuktu, üşümüyordu. Yatağa girdi. Ay çoktan batmıştı.

Alinin ömründe üçüncü seferdir ki uykusu gelmiyordu. Bir sel gecesi korkudan, üşümekten gelmemişti. Bir de babasının öldüğü gece.

4

Daha tan yeri ışımadan, ortalıkta ses sada yokken, oluktan dökülen suyun sesi büyür, ormanın uğultusuna karışırken Ali yataktan çıktı, atın yanına varır varmaz ağzını açıp baktı. Atın ağzında geceki teptiği ot yoktu. Yanı yönü yokladı, atın ağzına teptiği parçayı bulamayınca sevindi. Ama akşamdan atın önüne attığı bir kucak yeşil ot öyle duruyordu. Ayağıyla yeşil otu ötelere fırlattı. Otlar bir çalının üstünde salkımsaçak kaldı.

Atın yularından tuttu, ağır ağır çekti. Çiğ yağmış, orman ıslanmıştı. Önündeki ağaçtan bir ağaçkakan çıktı, gitti. Uzaklarda birkaç kuş cıvıldaşıyordu. Birden burnuna mezdeğe sakızı kokusu geldi. Sonra da seher yelinde acı bir yarpuz koktu. Ayakları, ormanın çalılarına, devrilmiş ağaçlarına takılıyordu.

Anası, karısı, çocukları da uyanmıştı. Karısı yatağı, kapkacağı topluyordu. Ali durup atı süzdükten sonra, yüklemeğe koyuldu. Bir yanına bulgur, bir yanına da un çuvalını sardı. Un, değirmende gibi tozuktu. Sonra da boşalmış Çerkes eyerinin üstüne döşeği attı. Yorganları, kapkacakların bir kısmını da sırtına sardı.

Bu sırada köylü de uyandı. Orman, az önceki orman değildi. Ne oluğun şırıltısı, ne ormanın uğultusu kaldı. Tanla birlikte göçün gürültüsü ormanı doldurdu. Gündoğudan gelen bir kuş sürüsü çığlık çığlığa ormanın üs-

tünden aktı. Ormanın üstü buğulanır gibiydi. Yeşil yeşil bir şeyler tütüyordu uzakta.

Çürümüş ağaç kabuğu koktu.

Ana:

«Tırnağına kurban olduğum, Alim. Şu kesip attığın tırnağına kurban olduğum, sırtım dizlerim bir ağrıyor ki... Beni bindirsene ata. Eskisi gibi binemem ki. Nerde o haller bende.»

Ali atı büyücek, yarı devrilmiş bir kütüğün önüne çekti. Anasını kütüğe çıkardı. Kendi de altından kaldırıp ata bindirdi. Meryemce atın yularını topladı. Atın üstünde dikeldi, dimdik durdu. Gören, bu bükük belli, kocamış Meryemce değil derdi. Atı üzengiledi. At ağaçların geçidinden ilerlerken, önlerine yükü devrilmiş bir eşek çıktı. Eşeğin sahibi bir yandan eşeği döğüyor, bir yandan da eli yükte, yüklemeğe çabalıyordu. Meryemce geçitten ormanın içine saptı, onu geçti. Yol açıktı. Ötede, ta uzaklarda sis içinde bir dağ morarıyordu.

Onun ardından çocuklar, sonra gelin, en arkadan da Ali yola çıktı. Ağır yükünün altında iki büklümdü. Gözlerini atın ayaklarına dikmişti. Atın ayakları dolaştıkça, at tökezledikçe yüzü kararıyor, at dümdüz ceren gibi sektikçe seviniyordu. Burnuna bir yerlerden başak kokusu geldi. Gözünün önünden, sırtsırta vermiş, üstüste abanmış başaklı tarlalar geçiyordu. Gün ışığı altında. Güneş olanca sarısıyla, uçsuz bucaksız bir ovada başaklarla, başaklara bulanmış dalgalanıyordu.

Başını yana çevirince, yanında yürüyen Kara Veliyi gördü. Gülümsedi.

Veli:

«Bire ulan, amma da dalmışsın ha! Yarım saattır yanında yürüyorum, haberin bile olmadı. Bu hal, ne hal böyle?»

Ali:

«Yok bir şey,» dedi. «Fatmalı Bacıcık nasıl?»

Veli:

«Hiç sorma. Köyden bu yana, daha gözünü açmadı. Ne dersin, sen askercilikte çok hasta gördün. Ne dersin, Ali kardaş?»

Ali:

«Ne denir ki,» diye içini çekti.

Yanlarından Delice Bekir, yanına yönüne bakmadan hızla geçti.

Ali:

«Hele koca hörtüğe hele. Yetiş ha kocamış azılı, yetiş! Yetiş de bize pamuğu açmamış tarla bul. Yetiş!»

Veli:

«Yetiş teres, yetiş!» dedi. «Köylü ne karar aldı, herhalde haberin yok.»

Ali:

«Yok olur mu hiç, muhtarlan birlik olmuş köylüyü takmıyor.»

Veli:

«Takmazlar, takmasınlar ya görürler.» Sonra geri döndü: «Fatmalı geride kaldı. Başına bir hal gelmesin. Ben varayım da Aliylen iki laf edeyim, dedim.. Sağlıcakla kal.»

Göç tüm yola düzülmüştü. Mavi dolamalı, ayağı yalın yaşlı kadınlar, ak başörtülü orta yaşlılar, zülüflü, sırmalı fesli gelinler, çeşit çeşit renkli kırep bağlamış kızlar yola düşmüşlerdi. Yalın ayaklarının izleri ak topraklı yolu nakışlıyordu. Erkekler birkaçı bir arada toplanmışlar, konuşarak yürüyorlar, çocuklar yolun dışında oynaşıyorlardı.

Gün attı. Ak yolun üstüne, orman ağaçlarının ötesine karmakarışık gölgeler düştü.

Alinin oğlu babasına, soğuktan kızarmış elini gösterdi. Dağların soğuğuna gelmişlerdi artık.

«Çok şükür gün doğuyor,» dedi.

Alinin oğlu yedisini daha yeni bitirmişti.

Ali aldırmadı.

Oğlan:

«Bir gün doğdu ki,» dedi.

Ali duymadı.

Oğlan Küheylanı geçti, atın önünde yürümeğe başladı. Önünden yüklü bir eşek gidiyor, eşeğin ayağına bir kolan dolaşıyordu. Eşeği çeken kadının kolundan çekti.

«Zala Teyze,» dedi, «eşeğin ayağına kolan dolandı.»

Atın üstünde dimdik giden ninesine de bir göz attı. Zala perperişandı.

Zala eğilmiş, eşeğin ayağına dolanan kolanı açarken Meryemce yanından geçti.

Oğlan ninesine güldü.

«Nene,» dedi.

Meryemce oğlanın sözündekini sezmişti.

«Zıkkım, batasıca. Hep de adamı iğneler,» diye karşılık verdi öfkeyle. «Babana bir dersem! Bir kımık çocuk. Nereden bellemiş bu iğneleri?»

Ali atın ayaklarına bakmaktan usandı. Atın ayağının üçünde nal yoktu. Birisinde de yarısı kırık bir nal vardı. Yıllar yılı Ali atı bir türlü nallatamamıştı. Onun için atı bıraktı, hızla ileriye geçti. Ormanı çıkınca, enişe döndüler. Boz, ağaçsız bir koyağa iniyorlardı. Birden önünde Koca Halili gördü. Koca Halil değneğine basa basa, çok yavaş gidiyor, topallıyor, arada bir de duruyor, ağzını havaya dikiyor derin bir soluk alıyordu.

Ali önünde Koca Halili bu halde görünce, onun kendini görmemesi için yavaşladı. Koca Halil gittikçe yavaşlıyordu. Kadınlar geçti, çocuklar, yaşlılar geçti, hastalar, atlılar, eşekliler geçti. Koca Halil ta gerilerde kaldı. O kaldıkça Ali de kalıyordu.

Birisi:

«Ne o Ali, ne geriliyorsun öyle? Yürü,» dedi. «Bir yerine bir şey mi oldu?»

Ali, yüzünü buruşturarak sol yanına eğildi.

«Böğrüm ağrıyor,» dedi.

Sonra anası geldi, geçti. Sonra karısı...

Enişi ininceye kadar bütün köy onları geçti.

Ali, şöyle bir karartı bulup yanından sıyrılıversem, kasketimi gözümün önüne indirip görmemezlikten gelsem de yanından sıyrılabilsem diye acı acı düşünüyor, hiç birini kendisine yediremiyordu. Ama ne yapmalıydı? Yapacak, elden gelir hiç bir şeyi yoktu. İçinden, bu köylü gavur, diyordu, gavur da imansız da. Şu Kocanın haline bak hele! Olmaz! Olmaz olsun böyle düzen, böyle dirlik.

Dişlerini sıktı.

Koyağın dibine indiklerinde göçü, yokuşu çıkmış, öndeki tepeyi aşmış buldular.

Koca Halil yokuşun dibinde, Ali de enişin orta yerindeydi. Oturmuş düşünüyordu. Birden ayağa kalktı, yok işte, yok bir çarem, dedi kendi kendine. Vermezse, neylesin Mahmut. At hasta. Anamı Çukura yetiştirirse gene iyi. Bunu da bindirirsem, merhametten maraz o zaman doğar işte. Zaten anam da kıyameti koparır ya... Ne yapayım, elin kaygısı bana mı düştü!

Hızla enişi aşağı indi. Ter içinde kalmıştı. Koca Halilin yanından daha hızlı geçti. Onun durup kendine bir hoş, bir acıklı baktığını anladı. Ezildi. Daha hızlandı. Yokuşu çıkarken, yokuşun ortasına gelince dayanamadı, geriye baktı. Koca Halili değneğinin üstüne yumulmuş, arkasından bakar gördü. Düğme gibi küçücük, büzülmüş gözlerini bütün ağırlığıyla sırtında buldu. Bir anda yokuşu çıktı. Deli gibi koşarak, ona buna çarparak anasına yetişti. Atın başını tuttu geriye çevirdi. Yüzü öylesine kararmıştı ki, öfkesinden patlayacak bir hal almıştı. Anası, hiç kimse bir şey soramadı ona.

Döndüklerinde, Koca Halili yokuşun ortasında bulmuştu. Atı yokuşun başında durdurdu. Meryemce şaşkınlık içinde, eli titreyerek atın yularını tutuyordu.

Ali koşarak vardı. Koca Halilin koluna girdi. Yaşlı adamı koşarcasına yokuş yukarı çıkardı. Yokuşun başına çıktıklarında Koca Halil neredeyse tıkanıyordu.

Atı yandaki çukura çekti. Koca Halili de çukurun başına getirdi. Sonra adamı anasının terkisine atıverdi.

Meryemce buna kızdı. Eli ayağı titremeğe başladı. Yular elinden düştü. Ali yerden aldı, sertçe anasının eline verdi. Sonra da atın başını tuttu, çekti. Yola düştü. Öyle çabuk yürüyordu ki, neredeyse arkasındaki at devrilivercekti.

Ali göçe ulaşınca atın başını bıraktı. Köylüler:

«Şu Ali gibi iyi oğlan bulunmaz. Allah tuttuğunu altın etsin,» dediler. Sonra da ata bakıp gülüştüler.

Oğlan babasına yanaştı:

«Amma da terlemişsin ha,» dedi. «Koca Halili de bindirdin. Ya atımız ölürse ebem neyler?»

Ali karşılık vermedi.

Oğlan ısrar ediyordu.

«Ya ölürse...»

Ali:

«Ölsün,» diye gürledi. Arkasından da toprağa kocaman bir tükrük attı.

Meryemceyle Koca Halili Küheylanda gören Muhtar:

«Bunun sebebini Muhtar bilir,» dedi. «Şu ufacık köye de particiliği soktunuz. Deli Bekirle benim aleyhime, ve de hükümetimizin... Hep birlik olup... Ve de evet...»

Meryemce, Koca Halil ata bindiğinden bu yana homurdanıyordu. Hele at, her tökezledikçe homurtusu bir kat daha artıyordu.

Tekkaleyi geçip Serçeliğe geldiler. Dağ yolu buradan başlıyordu. Yolun en zor yerlerinden biriydi. Yol, yol denecek yol değildi. İnce, keskin kayalıklı bir yerdi. Kayalıkların arasındaki çukurlara ancak basa basa yürünürdü.

At bu yola girince Meryemce daha da azıttı. Artık söylediklerini Koca Halil ayan beyan duyuyordu. Duyuyor, duymamazlıktan geliyor, yutuyordu.

«Gelme, bire kardaşım. Halin yoksa gelme. Elin aya-

ğın tutmuyorsa gelme. Her yıl binersin bizim atımıza. Elin atı senin babayın malı mı? O gök gözlerinle pamuğu benim için mi topluyorsun? Sen topluyorsun, o oğlun olacak sümsük, avradının koca kalçasına sıvıyor. Azıcık daha büyüsün de, köyün delikanlılarına hoş görünsün diye. Gelme kardaşım, gelme sakalı boklu, gök gözlü ellisekiz. Senin elinden İbrahimin çektiği... Gelme uğursuz oğlu uğursuz baykuş... Gelme gök gözlü kuru yer kurbağası. Gelme, sümüklüböcek ölüsü. Yal verip büyüttüğün oğlun sana bir eşekçik almadı da, senin topladığın pamukları da, şu kurbağa ölüsü suratınla topladıklarını da avradının götüne sıvarsa gelme. Senin elinden çektiklerim! Kal köyde de, kurda kuşa yem ol da gelme! Elinden tutup da... Heee, tutup da Çukurovaya sürüyen mi var? Gelme geberesice koca domuz. Gelir, bir de elim ayağım tutmaz oldu diye binersin elalemin fıkara atına. Ayakları birbirine dolanan ölümcül atına. Demezsin ki, bu at iki kişiyi götüremez. Ölür. Şu Meryem Karıcık da yaya kalır. Yürüyemez de yolda ölür demezsin. Git de oğluyun, o pis, o orospu, o pasaklı geliniyin sırtına bin. Tanrı canını alasıca, soyka kalasıca ötürüklü Halil. İbrahime ettiklerin... Gül adını pis ettin.

«Adam hiç düşünmez mi? Adam hiç elini yüreğinin üstüne koymaz mı? Demez mi ki şu beygir ölünce şu fıkara oğlanın anası, avradı, çocukları şu dağlarda kalır. Bire hey... Heeeeey, batasıca vicdansız herif. O İbrahime ettiklerin. Bir ömür, bir ömür süründürdün bizi. Elalem ne bilir! Ben bilirim.»

Koca Halil sakalının ucunu ağzına sokmuş, dişsiz ağzıyla çiğniyor çiğniyor, aldırmamazlığa vuruyor, bazan çatlayacak gibi oluyor, içinden, «vur şunun tepesine bir yumruk da indiriver atın ayağının dibine. Ölüversin. Ölmez de, beni Koca Halil attan düşürdü derse... Mapusane kötü,» diye geçiriyordu.

Başını sağ yana döndürüyor, gözleriyle karşıki dağı tarıyor. Dağlar ötede, uzakta usuldan bir mavi. Başında

bulutlar. Doğuya doğru akıyor. Islak, pırıltılı. Mor. Meryemcenin sözlerini duymamak için elinden geleni yapıyor. Eski günleri düşünüyor. En güzel zamanları angılıyor. Dağların moru, diyor. Ak bulutlar. Şu yolda çok eskiden... Kısıkgediğin gök, turuncu topraklı yamaçlarını aklına getiriyor. Olmuyor. Duymamazlık edemiyor. Sakalı ağzında habire çekiştiriyor. Kulağının dibinde karı vız vız ötüyor. Ona söylüyor. Bana mı söylüyor? Neden bana söylüyor? Oğlu bindirmedi mi? Ben yalvardım mı oğluna, beni atına, anayın, şu kaltağın terkisine bindir mi dedim? Neden bana söylesin. Kocalık aklını çıvdırmış. Adam kocayınca ağzı hiç durmaz. Vırvır eder durur. Ben ona ne yaptım ki?

Dağın doruğu kayalık. Isırganlılar oraya geyik avına giderdi. Gidip de gelmeyeni çok. Geyik avı gereksiz bir iştir. Allah göstermesin. Dorukta, upuzun, Adana çarşısındaki minarenin üç misli bir kayalık var. Yüzü mermer gibi. Mermer aklığında. Ak kaya her bahar çiçekle donanır. Bahçe gibi. Üstünde ulu kartallar döner.

Döğen sürmek rezillik. Hele ekin biçmesi. Pamuk toplama da bir bela. Adam kocayınca beli kırılır.

Göğün uzağında, şu açık mavi dağların az berisinde kartallar dönüyor.

Hani bir gün bir başak kaçmıştı boğazıma. İki gün öksürdüydüm.

At bir daha tökezledi. Arkası da acıyordu. At tökezledikçe Meryemce sesini daha bir yükseltiyordu.

Amanın, ben duyuyorum, elalem duymasın. Bana söğüyor sanar, bilmez de, ağzının durmadığını el ne bilsin.

«Koca batasıcalar. Millet yüzlerinden bir rahat yüzü görmez. Allah belanızı versin. Batasıcalar. Bunlar ölmeyince dünya durulmaz. Direk çakacaklar dünyaya. Ne ölür kurtulurlar, ne de milleti kurtarırlar.»

Aşağılar orman. İkindiyi geçerken göçün ucu ormana girecek. İkinci konalgamız ormanın içi. Orman gittikçe yaklaşıyor, yaklaştıkça kayıyor. Ormanda çiçek ek-

sik olmaz. Her gün bin tevir çiçek bulur donanacak. Orman insanoğluna benzer. Çiğ süt emmiş. Ya şu Meryemceye benim iyiliklerim. Orman öteye akıyor. Bir koku geliyor. Bildik bir koku. Azıcık acırak. Çok eskiden geliyor. Bir düş içinden. Yarpuza benzer, çama, pınara, çürümüş elmaya benzer. Çok eski çağlardan bu yana hep gelir. Efil efil. Allah belanı versin Meryemce! Sesini kes de adam azıcık rahat etsin. Arkam da acımaz oldu. Ah, şimdi bir cıgara veren olsa... Babası bin kere Cennete gider. Bir de Meryemce dırdırını kesse. Göçün tenekeleri tıkırdıyor. Bir eşek anırdı. At bir daha tökezidi. Meryemce, ata söğerek yuları topladı. Yuları hemen toplamasaydı at tepetaklak gidecekti.

Ali yanlarına geldi. Yüzü ter içindeydi. Kararmıştı. «Nasılsınız? Rahat mısınız?» diye yumuşacık sordu. Meryemce hiç bir şey söylemedi.

Koca Halil en tatlı sesiyle:

«Sağol yavrum, Alim,» dedi. «Kötü gün yüzü görme.»

Ali geride kaldı.

5

Göçün ucuna yakın yerinde, kara, üç yaşında, kulakları dimdik, canlı bir eşeğe binmiş, uzun kalın bacaklarını sarkıtmış, kasketinin siperliğini sağ kulağının üstüne yıkmış Muhtar afili afili gidiyordu. İki karısının ikisi de arkasından saygılıca, onun geniş omuzlarına gözlerini dikmişler, birbirlerine bakmadan, diş gıcırdatarak yürüyorlardı.

Köstüoğlu, uzun bacaklarını çabuk çabuk açarak Muhtara yanaştı. Eşeğin ön ayaklarının yanında yürümeğe başladı. Sonra Öksüz Duran geldi. Sonra Kara Veli, Osmanca, Taşbaşoğlu, sonra Uzun Ali geldi. Sonra da başkaları geldiler. Otuz kırk kişilik bir kalabalık Muhtarın dört bir yanını sardı.

Muhtar kalabalığa şaşırmadı. Yüzünde kendine güvenen adamların alaylı gülümsemesi belirdi. Eşeğiyle başbaşa yürüyen Köstüoğlunun omuzuna elini koydu.

«Ne o Köstüoğlu?»

«Sağlığın, Muhtar Ağamız.»

Taşbaşoğlu içinden:

«Senin de Muhtarıyın da anasını, avradını...» çekti.

Ali öne atıldı. Ter içindeydi. Gözlerinde canlı, yiğit bir ışıkla:

«Muhtar Ağa,» dedi, «işin aslını astarını ben sana söyleyim. Üstüme ben aldım. Bu yıl, biz Delice Bekirin

bulduğu tarlayı toplamayacağız. Köylü tüm toplandık da karar verdik. Avrat boşadık.»

Muhtarın yüzündeki o alaylı gülüş daha duruyordu. Aliden bu kararlı sözleri duyunca, yüzü bir ara sarardı, sonra hemen eskisi gibi oldu. Bir şeyler söylemeliydi. Gene yanındaki Köstüoğluna döndü:

«Sen de avrat boşadın mı bire?» diye alaylı sordu. «Sen ne diyorsun?»

Köstüoğlu telaşlandı:

«Haşa huzurdan, Ağamızın huzurundan. Muhtar Ağamız neredeyse, ben de oradayım. Ben ne diyeceğim! İşte.»

İriyarı, boynu upuzun, kalın yapılı bir adamdı. Ömründe ayağına ayakkabı giymemişti. Askerlikte giydirmek istemişler, ayağına olacak bir ayakkabı bulamamışlar önceleri, sonra ayağının kalıbını almış ona bir ayakkabı yapmışlar, ayaklarına giydirmişler, Köstüoğlu ayaklarında ayakkabıyla bir adım yürüyememiş, bacaklarını gerip, «Can kurtaran yok mu?» diye bağırmıştı. Kösteklenmiş gibi olduğu yerde dikilmiş kalmıştı. Çalışmış, çalışmışlar, onu, ayağında ayakkabıyla bir türlü yürütememişlerdi. Askerliği yalınayak bitirmişti.

Muhtar birden öfkelendi.

«Bu işin başı sensin, Ali,» diye bağırdı. «Beş yıldan beri söylersin. Sonunda köylüyü de gavline uydurdun. Ben senin yüreğindekini bilmiyor muyum? Öksüzoğlan da üç yıl önce, ve düz tarlanın ortasında, kuru toprağın üstünde, ve de çoluk çocuğun önünde olanı unutmadı. Ve de ondan da haberim var. Ve de arkadaşlar, bir köyün işi ipile kuşak... değil. Ve de almışsınız şeyinizi elinize ve de su kıyısı, esikli kesikli, hendekli sazlıklı, büklü ormanlıklı tarla ararsınız. Ve bu ayıptır. Ve de çoluk çocuğun içinde. Yakışmaz!»

Ali:

«Sen ne dersen de, biz toplayacağımız tarlayı kendimiz bulacağız. Koca Halillen, Osmanca bulacak Çukurda. Köylü böyle istiyor.»

Muhtar, Alinin bu sözlerine kıpkırmızı kesildi. Böyle bir karşı koymayı beklemiyordu.

Ali:

«Su dökünmiyelim. Sazlık, hendeklik, büklük aramayalım. Aradığımız da yalan ya, haydi aramayalım diyelim, ama bir mecburiyetimiz olursa...»

Muhtar köpürdü:

«Ve de mecburiyetçiliğimiz var. Çukurun düzünde size orman mı yapsın tarla sahibi? Size dağ mı diksin, dere mi kazsın, su mu akıtsın, ırmak mı döksün? Hususi surette bire bin veren bir pamuk ağacı mı? Ve de her ağacından bin pamuk veren tarla mı yapsın? Ağalar zengin olacak diye! Ve de...»

O kadar sinirlenmişti ki, boğulur gibiydi.

Ali bastırdı:

«Deli Bekir kötü adam. Ona azıcık koklatsınlar, bir ağaçta isterse bir tek koza bile olmasın, o tarlayı tutar o. İsterse köylü yansın, batsın. Yeter ki, onun kesesi dolsun.»

Nedense Muhtar indirdi. Sesi azıcık tatlılaştı. Eski hiddetini yitirdi.

«Sizin neden Delice Bekir Ağanın bulduğu tarlayı kabul etmediğinizi biliyorum. Uçkur meselesi. Ve de yemin ederim ki, düz yer olmasın Bekir Ağanın bulduğu yer, ve de o tarlada bir avuç pamuk olmasın. Yeter ki düz yer olmasın, siz o tarlaya girerşiniz de toplarsınız. Ve de isterse çoluk çocuğunuz acından ölsün.»

Mustuk gülerek:

«Ovanın ortasında, elalemin gözü önünde, itler gibi de çatışmağa hiç mecburiyetçiliğimiz yok.»

Muhtar:

«Var,» diye gürledi. «Çoluk çocuk mu daha kıymetli, uçkur mu?»

Ali sesini yumuşaltarak, indirerek:

«Muhtar Ağam, biz çocuklarımızın kıymetli olduğunu bildiğimiz için, elin köylüsü her yıl Çukurdan bir etek

parayla döndüğü için, bizi Deli Bekir kıraç tarlalara vurduğu için, biz de tarlamızı bu yıl kendimiz bulacağız. Sen bu yıl Deli Bekirden olma. Bizden ol. Bir köyün Muhtarı köylüylen birlik olmalı.»

Muhtar:

«Köylü de Muhtarıyla...» derken, ardında çektiği eşeğine atladı. Eşeğe bindikten sonra bir sağındaki, bir solundakilere baktı. Sonra boğazını temizledi, başladı:

«Arkadaşlar,» dedi, sonra kesti. Yeniden boğazını temizledi. «Arkadaşlar! Muhterem köylü kardaşlarım. Ve de vetan perveranlarım. Ve de Demirgırasiyi seven öz hemşerilerim! Size söz söylemek için huzurunuza gelmiş bulunuyorum.»

Taşbaşoğlu geride kaldı. Gülüyordu.

«Breh breh!» diyordu. «Vay ocağın bata herif gene başladı Gödece Tevfik Beyin dilinden konuşmağa. Vay ocağın bata herif, gene sıçtın batırdın. Breh! Breh!»

Osmanca:

«Batırdı,» dedi.

«Demirgırası olmayan yerde, söz birliği olmayan yerde hiç bir dirlik düzenlik olamaz arkadaşlar. Ve de hiç bir zaman milletin beli doğrulamaz. Bir işte demirgırası olacak ki belimiz doğrulacak. Size deyim ki, ve de efendime söyliyeyim ki, bu Uzun Alinin arkasına gitmeyiniz. Ve de o, demirgırası düşmanlığı yapıyor. Hepiniz hükümet nazarında cunhalı düşersiniz. Ve de ben de sizi kurtarmam. Muhtara karşı koymak, ve de bir köyün büyüğüne ve de köy kuruluna... Delice Bekir Ağa akıllı, ve de cin gibi bir adamdır. Ve de çok ömür görmüştür. Seferberlikte Alaman arkadaşları, Bekirce demişler ona, Türk ordusunun tüm askerleri senin gibi olsa, bu millet yeryüzünde toprak koymaz zapteder. Ne Alaman kor, ne de İngiliz. Ve de al sana, Bekirce, bir sandık ilaç, hediyemiz olsun. Götür köyüne. Götür de hastalık sayrılık uğramasın yanlarına. Delice Bekir Ağadan çok Çukurova beylerinin dilinden kim anlar içimizde? Onları ondan

daha iyi kim kafese kor? Elin adamı on kuruştan toplarsa, pamuğu, biz on birden toplarız. Ve de kâr ederiz. Ve de Delice Bekir Ağanın sayesinde. Ve vetandaşlarım, ve sevgili köylülerim, siz Demirgırasiye ezelden gönül vermişsiniz. Delice Bekir Ağa ezelden beri size çiftlik bulur. İyi, verimli pamuğu olan tarlalar bulur. El bir dönümlük tarladan elli kilov toplarsa, biz yüz kilov toplarız. Ve de Bekir Delice Çavuşun sayesinde. Demirgırasiyi bozmak, ona aykırı bir hareketlerde bulunmak alimallah günahtır. Ve de adam cehennemin içinde, tam gözünde yanar. Ve de cehennemin gözünde durmak ne gayri mümkündür.»

Taşbaş, Osmancanın kulağına eğildi:

«Ba... ba... ba... Bu da Karatopraklı hocadan belledikleri. Ba... ba... bak domuza. Vay! Ocağın bata. Yalanınla bile düşesin cehennemin gözüne.»

«Ve de efendi kardaşlarım...»

Muhtar kızdı, köpürdü. Eşekten indi. Birden sağ ayağını yere küt diye vurup durdu.

Taşbaş:

«Şimdi de Yüzbaşı Kurt Ali. Gözün çıka Muhtar. Duruşa bak!»

Osmanca:

«Duruşa bak ya, dediğini yaptıracak herif. Görürsün şimdi.»

Taşbaşın yüzü asıldı.

Muhtar:

«Siz ne laftan anlamaz küçük kafalı adamlarsınız,» diye tekrar başladı. «Ve de sizde beyin yerine toprak var. Ve de ot bitmez kıraç toprak. Altı üstü köylü milleti değil mi? Uçkurundan başka bir şey düşünmez. Ve de uçkurunuzu elinize almışsınız dolanırsınız. Çalışmağa mı gidiyorsunuz, yoksama? Ulan iki ay tutun kendinizi. Ulan, gelin köye her gün yapın. Fıkara Delice Bekir Ağa size akarsulu, çalılıklı, hendekli yeri nereden bulsun? Tutun kendinizi.»

Muhtarın yüzü, boynu, kulakları, alnı köz gibi olmuş, boynundaki damarlar parmak parmak şişmişti.

Parmağıyla Aliyi gösterdi. Parmağını Alinin gözlerinin içine dikti.

«Ve de arkadaş, sen bu köyde baş çekemezsin. Al avradını deniz kıyısına git. Sen gitmezsen, ben seni gönderirim.»

Sesini alabildiğine yükseltti. Şimdi uzaktaki, yakındaki göçte bütün sesler durmuştu.

«Orada su da çok. Bir de kamışlık var ki, orman dersin. Amma velakin toprağının bir dönümü on kilov pamuk vermez. Kupkuru tarlalar. Git de acından öl. Haydi defol! Bekçi gel! Sana emir veriyorum. Köy kurulu emir veriyor. Çukura inince, bu, İbrahim oğlu, Meryemceden doğma 1338 doğumlu Ali Uzunca köyde kalmayacak. Madem köyümüzü hor görüyor. Köyümüzü hor görenler, köyümüzden ayrılsınlar!»

Arkasına döndü, parmağını arkadakilerin gözlerine uzattı:

«Köyümüzü hor görenler varsa, güzel köyümüzden şimdiden ayrılsınlar. Ve de dişlerini sökerim onların. Ve de köyün birliğini bozanı. Ve de Delice Bekir Ağanın bulduğu yeri beğenmeyeni. Tarlayı, çiftliği beğenmeyeni. Ve de bu köye hıyanatlık edeni. Ve hükümetimizi hiçe sayanı. Demirgırasıyı bozanı. Ve de demirgırası böyle Uzun Aliler yüzünden sersebil oluptur. Ve de İsmet Paşanın diktatur adamı.»

Ali hırsından tirtir titriyordu. Taşbaş vardı, Alinin koluna girdi, durdurdu.

«Bak hele Ali şuna. Breh! Breh! Vay ananı avradını nerif. Sesini çıkarma Ali. İtleri döğüş çıkaracak. Köylünün yüzünü gördün mü? Seni kayıracak yüz var mı onlarda? İki lafına hepsi kandı.»

Alinin geride kaldığını gören Muhtar zaferi kazandığını anladı, sağ ayağını hızla yere vurup olduğu yerde zınk deyip durdu. Köylüler de durdular.

Muhtar gözlerini teker teker kalabalığın üstünde gezdirdikten sonra, daha yumuşakça:

«Bakın Ağalar, bakın vetandaşlarım, benim ve de Delice Bekir Ağanın sayası himmetlerinde, ve de Delice Bekir Ağa Efendinin tatlıca dilleri sayasında bol pamuklu, verimli, bereketli tarlalar buluyorsunuz. Etek etek paracıklar kazanıyorsunuz.»

Ayağını kaldırdı, küt diye yeniden yere öyle bir vurdu ki, Taşbaşoğlu sesli sesli:

«Bire ocağın bata, ayağını kıracak. Ne bu öfke? Bire ocağın...»

Muhtar, Taşbaşoğlunun sözlerini duydu ama aldırmadı. Taşbaşoğluyla çekişmekten çekinirdi. Köyde en arkalılardan biriydi.

«Nankörler, ekmek bilmezler. Bir uçkurları için! Ellerinde uçkurlar, ve de evet! Ve de derler ki, Muhtar Delice Bekir Ağabayla bir olup, ve çiftlik sahiplerinden rüşvet alıp, ve de alsak ki ne lazıma gelir? Ve nankör vetandaşlar. Kim Delice Bekir Ağabayın bulduğu tarlayı beğenmezse, ben de onu köyden koğarım. Ve de Delice Bekir Ağa gibi bir adam, ve de bir ülkede bulunmaz. Ve yüce Tanrı, Cenabı Hak Delice Bekir Ağamızı bize devletkuşu diye göndermiş.»

Ali kendini tutamadı:

«Onu yüce Tanrı bize bela...»

Taşbaşoğlu, eliyle ağzını kapadı:

«Sus,» dedi, «bu işler böyle olmaz.»

«Bekçibaşı,» diye gürledi Muhtar.

Bekçibaşı geldi, askerce selam durdu.

Göç arkadan gelmiş, yolun ortasında duran erkek topluluğunu geçiyordu.

«Bekçibaşı, Çukura inince, Uzun Aliyi, 1338 doğumlu Uzun Aliyi Bekir Ağanın bulduğu tarlaya sokmayacaksın. Yoksa cunhalı düşersin. Ben de bu köyün yirmi yıllık Muhtarıysam, nankörler, eli uçkurlular, sizi Çukurda süründürürüm. Canımı sıkarsanız, size Çukurda hiç

bir pamuk tarlası verdirmem. Ve de sabırsızlar. Pis adem oğulları. Ve de çiğ süt emmişler. Ve de köy hıyanatları. Haydi dağılın başımdan!»

Taşbaşoğlu:

«Öfkeye bak, öfkeye!» dedi. «Bir öfkeye gelmiş ki... Bir de, ve de çekiyor ki... Sanırsın Ulu Caminin büyük hocası. İşte, her namussuzluğu yapar, Ali. Gider, çiftlik sahiplerine allem eder, kallem eder, bize tarla verdirmez. Amanı bilin mi, sus!»

«Verdirmez,» dedi öteden biri.

«Verdirmez.»

Bu «verdirmez» lafından herkes korktu.

Muhtar eşeğine binmiş, çoktan göçün önüne düşmüştü.

Koca Halil, Meryemce Karıyı dürttü. Meryemce Karı hışımla arkasına başını çevirdi.

Koca Halil gücengin, bozuk bir sesle:

«Hiç küşümlenme Meryemce Bacı. O it, ben sağken Alime hiç bir şey yapamaz. Alimallah, adamın ocağını söndürürüm.»

Bununla Meryemceyi yumuşatırım sanıyordu. Ama Meryemce başını gene aynı hiddetle öne çevirdi.

«Pisler, geberesiceler. Eşşek kocalar. Akılsızlar. Demezler ki...»

Sesini yükseltti:

«Güzel atım, fıkara Küheylanım, sana söylüyorum. Kulağını aç da, iyi duy. Hiç kimseye değil, doğruca sana söylüyorum. Bu dediğimi de anlamazsan, ben de sana Küheylan demem. Bunca yıl sakalı boşuna ağartmışsın derim. Eşşek kulaklı, beş kulak derim. Bire atım, sen çok çok kocadın. Ya, fıkara atım...»

At tökezir, Meryemce yulara asılır.

«Höst! Höst, domuz malı, gavurun, söz anlamazın bindiği, höst! Kocadın işte. Uyuz ite döndün. Bu dediğimi anlamazsan iki gözün çıksın.»

Koca Halil, yanından oynayarak giden iki çocuğa bakıyor. Bir kadın, kocaman memesini çıkarmış, bebesinin ağzına dayamış, hem çocuğu emziriyor, hem usuldan duyulur duyulmaz bir ninni söylüyor, hem de çabuk çabuk yürüyor. Kocaman memesinin sarı tüylerinin uçları yıldırdıyor. «İşte,» dedi Koca Halil, «meme olunca böyle olmalı. Tüh sana kocamış it,» dedi sonra da.

«Atım, iyi duy, sen ölürsen, benim oğlum, senin sahibin Uzunca Ali sersebil olur. Buna yürek dayanır mı? Sen iki kişi götüremez, ölürsün, öyle mi atım? Sen bu halilen Çukura inemezsin. İki kişiden birinin sırtından inmesi gerek. Gel atım, şunlara yalvaralım da, elini ayağını öpelim de birisi insin. Birini dersen atım, senin soyunda küheylanlık var, kocamış bir karı. Ötekini dersen, yirmi yaşında bir delikanlı. Sakalı ak, yüzü kırışık ya, buradan Çukurovaya değil ya, Akçadeniz gölüne kadar yürür. Kocamış karıyı dersen iki adım atamaz, dizleri tutmaz. Dizleri tutsa iniverir de üstünden, Çukura kadar yürür.»

Koca Halil, söyle, söyle! dedi içinden, söyle! Çatlasan da patlasan da inmiyeceğim. Ata değil, istersen yüzüme karşı söyle. İnmem. Bu atın sahibi beni bindirmedi mi? Bindirdi. At da iyi değil. Vallahi halim yok. Yok işte. İki adımlık yol için yoksa, senin şu kahrını çeker miydim? Ağzının kokusunu çeker miydim? Soyka kalsın böyle dirlik. «Ofof... Ofof... Ooof!»

Şu topal topal yürüyen Hüseyincik. Tavşan Hüseyincik. Daha genç. Ama çok zabın, çok zabın. Bir deri bir kemik. Çukura inene kadar, sırtında derisi bile kalmaz, erir dökülür.

İlerde, ak taşın üstüne oturmuş kaşınır. Yedi yıllık uyuz. Uyuz Mahmut. Bir askere gitse de şu uyuzluktan kurtulsa.

Tebdilhava Memet durmuş yolun ortasında derin derin soluk alıyor. Tebdilhava Memedin çocukluğunda üstüne türkü söyliyen yoktu bu ülkede. Dokuz yıldır askerliği bitiremedi. Tebdilhava geldi, tebdilhava gitti. Köy-

lü de adını Tebdilhava koydu. Bundan böyle adı, ölünceye kadar Tebdilhava diye anılacaktır köyde.

Eşeğe yüklü teneke amma da tıngırdıyor. Zalaca Karının dolamasının arkası baştan aşağı yırtılmış. Donu gözüküyor. Vay, Zalaca Karı!

Yoztaşa geldik. Bir gece, karanlık, kurşun geçmez bir gece, burada at hırsızlarıyla, Aslan Ağanın at hırsızlarıyla bir ateş yakmışlardı. Bir harman büyüklüğünde. Dağlar bile ışığa boğulmuş, ortalık gündüz gibi olmuştu. Atları Halebe, dil bilmez bir Çerkes götürecekti. Kemerinin savatı, güneş vurmuş gibi balkıyordu.

«Höst, domuzun bindiği! Höööst! Sen de yere kapanıp durursun hep. Hösst, gavur malı! Küt deyip de canın çıkınca ben nişlerim? Körolası koca domuz, on beş yaşlı delikanlıdan daha iyi yürür. Alimin çocuklarının ayağı şişti yürümekten. Şimdi bu koca dinsiz olmasaydı üstünde atım, ben de kızcağızı kucağıma alırdım. Sen de bir çocuğun sevabına girer, cennete giderdin, atım. Bir kımık çocuk, şu taşın kayanın içinde nasıl yürür? Yürür, atım. Yerlerini şu arkamdaki, geberesice, orospu gelinli, sakalı boklu, sakalı da sirkeli, bitli, pireli... İt nasıl pirelenir de götünün altına başını sokup kaşırsa, o da hep pireli sakalını kaşır. Kaşır da kaşır. Yürür işte. İşte bu geberesice koca, yerlerini alırsa. Sen bilirsin atım, bu dinsiz kulağını sağır etmiş de, gelininin pis beziylen kulaklarını tıkamış da... Kulağına kurşun akıtılası, duymuyor da... Höst! Höööst...»

At neredeyse kapaklanacaktı. Meryemce öyle usulünü biliyordu ki Küheylanın, tam kapaklanacağı sıra, yuları öyle bir topluyordu ki, at toparlanıveriyordu.

«Sen bilirsin güzel atım, bu geberesiceden hayır yok. Ölme Çukura ininceye kadar. Sen ölürsen ben öyle kalırım yolda. Kalır da kurda kuşa yem olurum. Sen öleceğine, şu arkamıza sakırga gibi yapışmış, geberesice ölsün. Ölme atım. Biliyorum bunca yüke dayanamazsın. Amma gene de ölme atım. Bunca yıl tuz ekmeğimiz var seninle. Höööst!»

Başını arkaya usulca çevirdi, Koca Halile baktı. Halilin gözleri görünmüyordu. Yüzü de, daha çok kırışmış, bütün yüzü kırışık almıştı.

«Oooooh,» dedi. «Oooooh! Yüreğine kurşun gibi işlesin sözlerim de, seni iflah etmesin... Atım! Atım, kulaklarını aç da iyi duy! Hiç kimseciklere söylemiyorum, yalnızca sana söylüyorum. Bir adam, gelininin Müllanın oğluyla oynaştığını gözüyle görür de hiç ağzını açmaz, görmemezlikten gelirse, hem de oğlanın verdiği yarım kilo üzüm için, o adam batsın. Allahın kahrı gazabına uğrasın. Yılancıklar çıkarsın da yılın yılın yatsın. Sürünsün. Bak atım, sana diyorum. Yaa, atım, şu arkadaki pis koca, sakalı boklu da sakalı bitli, gelinini dümdüz pamuk tarlasının ortasında, şafağa karşı, istersen dalgündüz de, Mullanın oğlunun altında gördü de, kolay gelsin, beline kuvvet, dedi. Ya atım, işte böyle dedi. Bir de gelmiş de, senin güzel sırtına binmiş. Bir de ölümüne sebep... Höst! Höst, geberesice! Noluyor sana?»

Gene arkasına döndü baktı. Koca Halilin sakalını titrer gördü. Sevindi.

«Sen olmazsan atım, ben bir adımlık yer yürüyemem ki... Gelininin donunu bayrak ettiler pamuk tarlasına. Oğlu buna dayanamadı. Ama o oğlunun önüne geçti. Mullanın oğlunun yarım kilo üzümü için. Sen, şu yeryüzünde böyle boynuzlu, böyle sümük gibi, ölesice koca gördün mü, atım? O boynu kopasıca, boyuncuğu... Alinin yüzünden. İşte bu pis lanet senin sırtına biner de keyf çatar.»

Koca Halil, sakalının ucunu ağzına almış, gev babam gev ediyor, ağzından salyalar aşağı doğru sızıyordu. Kıpkırmızı kesilmişti.

Bir ara yüksek sesle:

«Patlıyacağım, millet,» diye bağırdı. «Bu orospunun elinden...»

Meryemce, atın boynuna bir şaplak indirdi.

«Atım, sana diyorum. Sen duy. Kimsecikler alınmasın. Kimsecikler çatlayıp da patlamasın.»

Umut ışıkları belirmiş, Meryemcenin bu gidişle Koca Halili kaçıracağına aklı kesmişti.

«Sen çatla da güm diye patla atım. Etlerin şu havada dönen kel kerkezlere yem olsun atım. İnşallah. Amin! Sen, şimdi çatlarsan, atım, ben de üç ay oruç tutar da bir uyuz itilen üç cuma birlikte yemek yerim.»

Koca Halil sakalını çiğniyor, ısırıyor, koparıyordu. Yalvarırcasına:

«Meryemce,» dedi, «Meryemce, halim olsa yürürdüm. Senin bu ite atsan it yemez sözlerini dinlemezdim. Allahını dinini seversen, sus, Meryem Bacı. Sus, hatun bacım!»

Meryemce azıcık arkasına döndü, atın başını çekti. Hayretle:

«O neeee, babam! Sana da ne oluyor? Herkes atıyla da mı konuşmasın? O ne babam!»

Sonra döndü, sevincini iyice belli eden, oynar güler bir sesle:

«Yaa, atım! Öyle ederler o koca teresler. Ellisekizler. Ellerinden gelse, gelinlerinin üstüne kendileri çıkarlar. İki boyalı şekere köyün tüm delikanlısını gelinlerinin üstüne çekerler. Çekerler de öteye bile geçerler. İnanmıyor musun atım?»

Atın yelesini okşadı. Sağını küçük küçük şaplakladı.

«İnan atım, inan. Sen bu koca domuzları bilmezsin. Bu koca ellisekizler. Saçına sakalına bakmaz, Çukurda pamuk toplayacağı yerde pamuk hırsızlığı yapar da, çiftlik sahipleri de onu yakalar da, çeker orta yere de elaleme yüzünü tükürttürür de, bu da yemin eder de bir daha yapmayacağına da, sonra gene yapar da, bütün bunları senin sahibin Alinin suçsuz babasının üstüne atar da, suçunun hepsini ona yükler de, sonra gelir de oğlunun atının üstüne biner de. Uzun Alinin anası Meryemce Karı da ona sıçar sıvar da... Senin de bu söyle-

nen sözleri hiç kulağın duymaz da, bir kulağından girer, ötekinden yel gibi çıkar da... Taşa söylesem bu sözleri, sana değil de taşa söylesem, atım, pat diye patlar da... İbrahime ettikleri de...»

Atın başını çekti, durdurdu.

«Sen hiç sözden anlamaz mısın, atım? Sakalına sıçsalar da bir iyice boyasalar, senin hiç bir söze aklın ermez mi?»

Koca Halil, bütün sesiyle acı acı bağırdı:

«Ali! Aliiii! Gel de beni şu attan indir. Şu koca orospu beni yedi de bitirdi. Canımı aldı, ata bindim bineli. Aliiii! Ali, yetiş!»

Sesi öylesine korkunçtu ki, bütün göç birden gürültüyü kesti, bir an durdu. Hiç kimseden bir an çıt çıkmadı.

Ali, öndeki ata doğru koştu.

«Aman yavrum, indir beni şu attan. Şu koca orospu, anan olacak koca orospu öldürdü beni.»

Ali anasının gözlerinin içine sert sert bakarak:

«Ana!» diye bağırdı.

Koca Halil:

«İndir beni yavrum. İndir, kölen olayım. Ben at mat istemem. Sürünürüm daha iyi.»

Meryemce atın üstünden oğluna doğru eğildi.

«Ben bir şey yapmadım ki. Canım sıkıldı da, ha dedim, şu Küheylanla azıcık bir konuşayım, dedim. O da üstüne alındı zaar.»

Koca Halil:

«Ali, indir beni, yoksa ben atlarım da bir yerim kırılır.»

Ali yumuşak yumuşak:

«Sakalını sevdiğim Halil Emmim, o sana dememiş, atıylan konuşmuş.»

Anasına döndü:

«Ana, Allahını seversen sen de atla konuşma. Nolursun ana!»

Meryemce:

«Ona alındıysa Halil Ağacık, ben de konuşmam. Vallaha da konuşmam, billaha da... Ben ne dedim ki Halil Ağama?»

Aliyi yanına çağırdı eliyle. Ali yaklaşınca kulağına eğildi:

«At ölüyor,» dedi. «İkimizi de götüremiyor. Hiç olmazsa beni indir oğlum. Vallaha ölüyor.»

Ali anasının yanından hızla çekildi:

«Varsın ölsün,» dedi. «Ölsün de ben de kurtulayım.»

Koca Halilin gözleri yaş içindeydi. Bir çift laf daha etseler, ya da kendi konuşsa çocuklar gibi hıçkırarak ağlayacaktı. Boğazına bir şeyler tıkanmıştı. Boğazı acıyordu. Küçücük, yeşil, çocuksu gözlerinde keskin bir acı vardı. İçinden:

«Sen bunları yutacak adam mıydın, Halil?» diyordu. «Halil! Kurtlar kocayınca itlere değil de, böyle kancıklara, hem de uyuzlarına maskara olurlar. Ah, ayaklarım tutsa, şuradan atlasam da, şu Meryemcenin, şu nekes, yılan dilinin sözlerini duymasam. Tutmuyor ki ayaklarım.»

Kızıyor, kurdukça kızıyor, Aliye indir diye yalvarvak istiyor, ağzını açarsa ağlayacak. Açamıyor.

Ali:

«Canını sıkma Emmi,» dedi. «O anam hep kendi kendine söylenir. Aldırma Emmi. O ha söylensin, de söylensin. Aldırma.»

Bu sözler azıcık yüreğine su döktü. «Şu Uzunca Ali ne iyi, ne hoş çocuk. Şu yezit Meryemceden düşmemiş sanırsın.»

Azıcık açılınca, önde giden Aliyi çağırdı, elini omuzuna koydu, muhabbetle sıktı:

«Sen sağol, iyi yürekli yavrum,» dedi. «Baban da senin gibiydi. Ben kimsenin üzümünü almadım, Ali. Çukurda kimse de yüzüme tükürmedi. Kimse de sırtıma binmedi.»

Ali gülümsedi:

«O da mı kaygı Halil Emmi! Tükürürler de, öldürürler de. Onlar Çukurova Ağaları. Mühür kimdeyse Süleyman o, Halil Emmi...»

«Bak, sana deyim de Alim, inan bana. Gelinimi de gözümlen görmedim. Oğlum yutuyor. Hayırsız. Benim elimden ne gelir ki...»

Ali:

«O yutuyor, sana ne.»

«Höstöst, domuz malı! Höst! Geber de kurtulayım inşallah.»

Arkadan Taşbaşoğlu çağırdı. Ali bekledi.

Taşbaşoğlu:

«Gel kardaş,» diye söze başladı. «Anladın ya, köylü gene Muhtardan yana oldu. Biz ayrılıp kendimize ayrı tarla bulalım. Muhtar rüşvet yesin diye, her Allahın yılı biz eli boş mu dönelim köye? Bu Allaha yakışır mı?»

Ali:

«Bu muhtar başımıza çok işler açar,» dedi. «Köylü tüm bizden yana geçinceye kadar bekliyelim. Bak, gün ikindin oldu. İki konalga geçtik, herif göçü durdurmadı. Bak havaya. Hava da bozuyor. Şu esen yel, yağmur yeli değilse ben de bir şey bilmem. İstersen Koca Halile sor. Köylüye kötülük edecek.»

Taşbaş:

«Kasdı var.»

Ali:

«Akşama kadar böyle yürürse göç, kimsede can kalmaz.»

Taşbaş:

«Şu taklitçi deyyustan da köylü kurtulamadı gitti.»

Ali:

«Köstüoğlu tabansızlık etmiyeydi...»

Meryemce habire homurdanıyordu. Taşbaş başını kuzeye döndürdü. Öteden, dağların üstünden gelen kapkara kesilmiş bulutları gösterdi.

«Şunu görüyor musun? Bir tutarsa burayı, ortalık selsele gider. O zaman gör kıyameti. O zaman gör rezilliği. Allah vere de biz gediği aşıncaya kadar...»

Ali buluta baktı baktı:

«Bir saat sonra burada. Bir de patlar ki, adamın ödünü koparır. Yaz yağmuru.»

Taşbaş:

«Aman, şu Muhtara yetişelim. Ona tehlikeyi söyliyelim. Ormana yetişemezsek, bu koyakta bizi sel götürür. Çabuk olalım, Ali. Aman çabuk olalım.»

Koşa koşa öndeki Muhtarın yanına vardılar.

Taşbaş, eliyle kuzeyden kararıp gelen bulutları gösterdi. Tam bu sırada da soğuk bir yağmur yeli tozları kaldırdı, geçti gitti.

Muhtar telaşlandı:

«Allah, Allah! Bu da nereden çıktı? Amanın söyleyin millete, herkes ayağını çabuk tutsun.»

Altındaki eşeği dürtükledi. Kara eşek yorulmuştu, ama sivri değneğin ucunu kıçına yiyince koşmağa başladı.

«Taşbaş kardaş, söyle köylüye çabuk olsunlar. Ormana. Yoksa sersebil oluruz. Millet hep satlıcan olur. Kırfacan olur. Amanın! Bekçi! Bekçi!» diye bağırdı. «Amanın gel! Gel de millete tellal çağır.»

Millet, zaten başına geleceği sezmiş, hızlanmıştı. Bekçinin tellalı çağırması fazlaydı. Ama çağırması gerekti. Muhtar tellalsız iş görmezdi.

«Eeey ahali, duyduk duymadık demen, şu bulutu görür müsünüz? Erciyes üstünden kararıp gelir. Yaman gelir. Bu ağaçsız düz koyakta, bu yağmur tutarsa bizi, hepimizi sel alır da gider. Yağmuru yer de, kızınacak ateş, yakacak odun bulamazsak, satlıcan oluruz. Kırfacan gibi dökülürüz. Onun için herkes canını dişine taksın. Var gücüyle önümüzdeki ormana doğru yürüsün. Atlı atını, eşekli eşeğini sürsün. Yayalar tabana kuvvet. Duyduk duymadık demeyin. Haaaaaa...»

Muhtar, kalın gür sesiyle bekçiyi yeniden çağırdı.

Bu sırada teneke sesleri, çocuk ağıtları, bağırtı, patırtı da arttı. Herkes hızlanmıştı. Canını dişine takmıştı.

«Bekçi, tellalı eksik çağırdın. Köy ihtiyar heyetinin, ve de muhtarımızın emriyle, yağmur geldiğinden dolayı, ve de çabuk yürüyeceksiniz demedin! Ve de sığırları unuttun. Geriden gelen çobanlara İbrahim oğlu 1338 doğumlu Ali Uzuncayla, Cabbar oğlu 1335 doğumlu Öksüz Duran Altıntop köy ihtiyar heyetinin ve de muhtarımızın emriyle gidecekler, çobanlara diyecekler ki, toplayın sığırları ormana sürün. Haydi yalla.»

Hayuhay içinde, bekçinin sesi kayboluyordu. Aliyle Öksüz Duran geriye döndüler.

Duran:

«Herif bize taktı kancayı. Gayrı ölünceye kadar... Taşbaştan korktu. Arkalı herif.»

Ali:

«Bu adama karşı durmalı.»

Karşısından gelen karısına:

«Ata iyi bak. Dün yem yemedi,» diye tembihledi.

Bu sırada anası yanından geçiyordu.

«O gavur seni mi gönderiyor sığıra?» diye acı acı sordu. «Ne dedin ki ona? Karşı mı kodun ki? Bu atta hal kalmadı. İki kere dizinin üstüne geldi de kalktı. İki adımda bir de tökezliyor.»

Ali:

«İyi olur, iyi olur,» dedi, hızla yürüdü.

Bulutlar gittikçe kararark yaklaşıyordu. Yağmur yeli bir duruyor, sonra birden kalkıyor, tozları döndürüyor, göçün üstünü kapatıyor, çok az bir zaman gözgözü görmüyordu.

Şimdiden herkes üşümeğe başlamış, yağmur yemiş gibi büzülmüştü.

Küheylan bir daha dizüstü geldi.

Meryemce:

«Amanın, amanın,» diye bağırdı. «Amanın uşaklar, yetişin!»

Bir iki delikanlı yetişti. Onlar yetişir yetişmez de Küheylan bir dayandı, ayağa kalkıverdi.

Meryemce:

«Oh,» dedi, «Allahıma şükür. Çok şükür.»

Bir yağmur yeli daha geldi, ortalığı toza boğdu.

Meryemce ağlamsı ağlamsı:

«Ben demedim mi bu kocamış beygir, iki kişiyi götüremez. Şu benim akılsız oğlum da hiç büyük sözü dinlemez ki. Ölsün de atı, açıkta kalsın. Açıkta...»

Parmağını dişsiz ağzına soktu, hırsla somurdu. Çekti. Çekince şap diye bir ses çıktı. Ağzından çıkan parmağını havaya dikti:

«Hah böyle, bunun gibi çırılçıplak açıkta. Varayım ben ineyim bari. Yürüyebilirsem. Çocuklar, gelin beni indirin!»

İki delikanlı geldi, onu atın üstünden alıverip yere indiriverdiler.

Koca Halilin küçük kurnaz, acılı, yeşil gözlerinin içi güldü:

«Bire çocuklar, beni de şu eyerin üstüne koyun. Arkam yağar oldu kemiğe değe değe.»

Delikanlılar, onu da kaldırıp eyere geçirdiler. Koca Halil yüksek sesle:

«Allaaah,» diye bağırdı. «Allah ne muradı varsa versin şu Uzunca Alinin. Bu köyde onun gibisi yok. Benim böyle bir oğlum olaydı, yemez içmez, yatar kalkar Allahıma dua ederdim. Bana böyle bir melek verdi diye. Öyle nankör analar gibi homur homur homurdanmazdım, köyün kocalarına söğmezdim. Oooh, arkam rahatladı. Ne de yumuşak eyer!»

Meryemce yolun kıyısına çekildi, Koca Halil karşısına gelinceye kadar durdu. Hışımla Koca Halile baktı. Koca Halil memnun, bıyık altından gülümser gibiydi. Meryemce buna içerledi. Atın başını tuttu, durdurdu.

«Çocuklar,» diye seslendi, «ölünüzün hayrına beni bir daha şu ata bindirin.»

Gene o iki delikanlı geldi. Gülümsüyorlardı.

«Şu kocayı gene eski yerine, beni de yerime. Ölürse ölsün, Uzun Alinin de kocamış atı.»

Delikanlılar Koca Halili eyerden aldılar terkiye. Meryemceyi de yerden aldılar eyere oturttular.

Meryemce:

«Allah ne muradınız varsa versin,» dedi. Sonra atın yularına asıldı, üzengiyi atın karnına karnına vurdu. Ölü gibi sallanarak yürüyen at azıcık canlandı.

Sonra sağ eliyle atın boynuna bir şaplak indirdi.

«Sana diyorum ki atım, kulağını aç da iyi dinle. İyi dinle ki sana bir iki söz söyleyim ki atım, ağzın açık kalsın. Açık kalsın da bir daha kapanmasın. Gözü yılan gözü gibi olanlar... Gözlerinden hıyanet akanlar, eşkiyalarla, adam öldürenlerle, kan içicilerle bir olanlar, Çukurovalı ağaların bir cigarasını içip de köylüye kan kusturanlar, o günleri unuttular mı? Onu da İbrahimin üstüne atanlar? Atım, kulağını iyice aç da dinle. Bu yeşil ağı gözlüler... Atım, sen hiç ağı gördün mü, acı bir yeşile çalan ağı? Şu batasıca kocanın yılan gözleri gibi... Seni öldürmeğe ahdetmiş ağı gözlü. Kemikleri değirmen taşı ağırlığında. Eti kalmamış, dişleri gibi dökülmüş ya... Bir de kaval çalar bu ağızlan. Kocamış beygir, tay olmuş da çocuklara karışmış. Bunu iyi duy, fıkara atım.»

Köylü gittikçe hızlanıyordu. Yoldan çıkan tozlar bulutcasına göğe yayılıyordu. Tenekeler, gürültüler, boz topraklı koyağı dolduruyor, uzaktaki karşı kayalıkları buluyor, yankılanıyordu.

Şimdi göç, çoluğu çocuğu, atı eşeğiyle ormana doğru kaçıyordu. Yükler devriliyor, yükler doğrultuluyor. Olmazsa devrilen yükler sırtlanıyordu. Muhtar kara eşeğini tırısa kaldırmış, göçün önünde ilerliyor, arada bir dönüyor, «Ormana marş! Ormana marş!» diye bağırıyordu. «Marş ileri! İleri, marşşş!» İlkin toplu bir halde yürüyen göç, gittikçe uzuyordu. Uzuyor, yayılıyordu yol boyunca. Göçün bir ucu ormana yaklaşmış, öteki ucu da buralarda kalmıştı.

Delicesine bir yağmur yeli geldi. Soğuk, buz gibi. Tozu dumana kattı. Yolun üstüne, bir ipe dizilmiş boncuk gibi sıralanmış göçün üstünü örttü. Ortalığı bir karanlık kapladı, gece karanlığı gibi. Bir iki sıcak damla düştü toprağa, pat pat.

Meryemceyle Koca Halilin bindiği Küheylan ta gerilerde, göçün uzağında kalmıştı. Meryemce boyuna atı üzengiliyor, Küheylan aldırmıyordu. Azıcık, beş altı adımlık bir tırısa kalkıyor, sonra yavaşlıyordu. At yavaşlayınca, Meryemce de artık «atım sana diyorum» demiyor, kızgınlıktan taşıp köpürerek, doğrudan doğruya Koca Halile söğ babam söğ ediyordu.

Gök gürültüleri arttı. Uzakta, ta göğün derinliğinde gökler gürlüyordu. Gökyüzü kütür kütür ediyor, yanklanıyordu. Kayalıkların üstü ışıyordu. Şimşekler oradan oraya akıyordu.

At bir iki kere daha diz çöktü, sonra gene kalktı. Zamanında çok güçlü bir at olduğu belliydi. Meryemce boyuna üzengiliyor, Koca Halil elindeki sopayla boyuna atın sağrısına dürtüyordu.

Meryemce, toz duman içinde, göçün sonunun ilerde kararan ormana girdiğini gördü. Atını iyice mahmuzladı.

«Hıh, hıh! Senin de küheylanlığın batsın. İşte yazıda yabanda kaldık, yağmurda.»

Arkasına döndü, ağlamsı, bozulmuş, yumuşak bir sesle:

«Kurban olduğum Halil Ağam, millet ormana girdi bile. Çadırlarını kurdular bile. Biz kaldık yağmurun altında. Bir de yağmur geliyor ki. Vay, vay vay! Vay amanın! Netsek neylesek dersin?»

Koca Halil de:

«Üzengile bacı. Üzengile. Yağmurda kalırsak ölürüz. Bir de geliyor ki...» diye onu kışkırtıyordu.

Elindeki sopasını var gücüyle Küheylanın karnına indirdi.

«Vur bacı!»

Kadın atın karnını delercesine, gerildi, ayaklarının topuğunu atın karnına indirdi. Bir daha, bir daha. bir daha indirdi. Koca Halil de durmadan dişini sıkmış, değneğini vuruyordu. Küheylan tırısa kalktı. Sonra azıcık da hara kalktı. Düşmemek için Koca Halil Meryemceye, Meryemce de eyerin kaşına yapıştı. Bir zaman böyle gittiler. Küheylan duyulmamış sesler çıkararak soluyor, karnı durmadan inip kalkıyordu.

Bir fırtına koptu. Bir çilenti geldi geçti. Ardından bir şimşek çaktı. Her yer ışığa kesti. Ardından da bir gök gürledi. Göğün her bir yanı çatırdadı. Bu çatırtı arasında Küheylan bir kapaklandı. Hemen kalktı, bir daha kapaklandı. Kalktı, kapaklandı. Sonunda tepesinin üstüne gitti, bir daha da kalkamadı.

Meryemce attan yolun kıyısına, bir devedikeninin üstüne düşmüştü. Eline ayaklarına, sırtına devedikenleri batmıştı.

Koca Halil, ötede inleyerek: «Uy belim, uy,» diye bağırıyordu. «Ümmeti Muhammet, can kurtaran yok mu?»

Bir sürü çabalamadan sonra Meryemce ayağa kalktı, ata doğru koştu, atın soluk aldığını duyunca:

«Allah,» dedi, «büyük Allah, sen çok büyüksün.»

Koca Halil düştüğü yerden kalkamadan daha bağırıyordu. Bir şeyler söylüyor, söylüyor, sonra en acıklı sesiyle: «Can kurtaran...» diye bağırıyordu.

Meryemce atın başını kucakladı.

«Çok şükür ölmedin ya,» dedi. «Çok şükür! Seni veren Allaha kurban olurum. Seni verene de...»

Atın başını bir zaman okşadı, sonra döndü yerde debelenen, inleyen, bağırıp çağıran Koca Halile baktı.

«Ata hiç bir şey olmamış,» dedi kendi kendine.

Sonra bir sağanak geldi. Gökten sel nasıl inerse öyle indi. Bu sağanak epeyce sürdü. Sonra geçti gitti.

Sağanak geçince, Koca Halil yattığı yerden kalktı:

«Bunlar nasıl adamlar?» dedi. «Zamane insanı bir çeşit olmuş. Şu iki koca, dağın yüzünde konur da ormana kaçılır mı?»

Meryemce karşılık vermedi. Atın başının yanına oturmuş, iki elini yüzüne almış, çenesi birbirine vuruyor, tir tir titriyordu.

Koca Halil de geldi onun yanına oturdu. O da cıbıldak suya batmıştı. Ayaz bir yel esiyor, insanın ta iliğine işliyordu. O da Meryemce gibi tir tir titriyor, başı, dalındaki yaprak gibi sallanıyordu.

«Hiç canını sıkma bacı, hiç. At yağmurdan korktu da yere attı kendini. Soylu atlar böyle olur. Bilir tehlikenin geldiği yeri. Şu yağmur bulutları iyice gökyüzünden silinsin, at da hemencecik kalkıverir. Yağmurdan korkuyor o.»

Meryemce gene karşılık vermedi. Usulca da ona ardını döndü. Bu, Koca Halilin içine zehir gibi işledi.

«Hatun bacım Meryemce, hiç içine küşüm getirme. Bu soylu atlar... Bu atı İbrahim, Urfadan getiren birinden hırsızladıydı. Onun için bilirim ki, bu at soyludur. Sahibinin cebinde fermanı da vardı. İbrahim diyordu ki o zaman bana, şu fermanı da hırsızlayabilseydim, diyordu, bu atı götürür de Mercimek harasına bin liraya aygır deyi satarım. Uğraştık uğraştık da fermanı hırsızlayamadıktı. İbrahim istedi de, şu dünyada, yalnız bir şeyi hırsızlayamadı, o da atın fermanını.»

Meryemce iyice kızmıştı. Nerdeyse patladı patlayacak.

«İbrahim gibi var mıydı. Seni almak için, hatun bacım, bir koca Çukurovanın pamuğunu hırsızladık da Mısırlı çiftliğine doldurduktu. Çiftçibaşı onu gözlerinden öptüydü.»

Meryemce hışımla ona döndü. Gözlerini belertti. Sonra ağır ağır arkasını iyice döndü. Koca Halilin de sözü ağzında kaldı. Düğme gibi küçücük gözleri acı bir pı-

rıltı içinde yanıyordu. Konuşurken titremesi durmuştu. Sonra gene başladı titremeğe.

Bulutlar .güneye doğru akıyordu. Kuzey yanı açılmıştı göğün. Ufukta, dağlar boyunca, aka çalan bir mavi yol açılmıştı. Yol gittikçe de büyüyordu. Gökyüzü açıldıkça ayaz da çoğalıyor, keskinleşiyordu.

At yandaki kuru bir ota ağzını uzattı, otu kopardı. Ağır ağır çiğnemeğe başladı. Sonra çenesi birden durdu. Başı az daha yere eğildi. Alt dudağıyla toprak arasında dört parmaklık bir yer kaldı.

Gün yıkılmış gitmiş, gökyüzü açılmış, masmavi besberrak kesilmiş, acı, donduran bir poyraz hızlanmıştı. Meryemce oturduğu yere büzülmüş, bir topak kalmıştı. Koca Halil de öyle.

Koca Halil, epeyden beri Meryemceye bir şeyler söylüyor, bir şeyler soruyor, karşılık alamıyordu. Yalvarıyor yakarıyor, taşta ses var, Meryemcede yok.

Meryemce gözünü atın gittikçe sönükleşen, yumulan gözüne dikmiş, tertemiz, iyi adam, yumuşacık, kız gibi utangaç kocasını düşünüyor, bu atın evlerine ilk geldiği günü gözünün önüne getiriyordu. Hiç kimseye sezdirmeden, bu atın karşılığı olarak Koca Halile, anasının dokuması nakışlı kilimi vermişlerdi.

İçinden: «Vay,» dedi, «vay günler. Vaay! Şu koca domuz da babayiğidiydi bir zamanlar...»

Sonra Koca Halil ayağa kalktı. Eli ayağı buz gibi olmuş, apak kesilmişti.

«Bacım,» dedi Meryemceye doğru eğilip, «sırma saçlı da, ceren gözlü güzel bacım. Haydi kalk da yola düşüp gidelim. Burada buyar ölürüz sonra. Kalk yürü.»

Sesi yumuşak, tatlı, acımaklı, okşar gibiydi.

Meryemce başını bile kaldırmadı. Orada, öyle bir topak kımıldamadan durdu.

«İnad etme. Bu poyraz, yaman poyraz. Bu esen belalı yel, ta Urumdan gelir. Buyduruverir alimallah. Haydi kalk. Kalk da gidelim. Koltuğuna girerim daha daha

olmazsa. Burda. kalırsan sırtlanlar gelir yer seni. Gün batarsa dünya buz olur.»

Koca Halil edemedi, karşısına geçti çömeldi, diller dökmeğe başladı. Bin dereden su getirdi. Meryemce kaşını bile kaldırmadı. Çamur toprağa oturmuş, ellerini koltuğunun altına sokmuş titriyordu.

En sonunda Koca Halil kızdı:

«Ben ne yapayım, sen Gök Hacının kızısın. Siz inatçı bir soysunuz. Çare yok. Ben burada kalıp buymadansa, varıp gitmeliyim.»

Meryemcenin omuzundan tuttu.

«Sana diyorum, gül bacım. Haydi gidelim. Kalınca ne olur bu atın başında? Kaldıramazsın ki... Yürü haydi.»

Meryemce kıpırdamadı bile.

Koca Halil:

«Allah sizin inatçı belanızı versin Gök Hacı soyu. Allah bin belanızı...»

Çabuk çabuk uzaklaştı. Meryemce ağır ağır üşümüş, uyuşmuş başını kaldırdı ardından bir zaman baktı. Her bir yanı tirtir ediyordu. Zorlan çenesini kımıldatıp bir şeyler mırıldandı. Başı göğsüne düştü. Gittikçe büzüldü. Dizlerini göğsüne iyice yerleştirdi. Ayağını altına çekti. Alnını dizinin üstüne koydu, ellerini de kasığına soktu, bir topak oldu.

Birkaç kilometre giden Koca Halil, edemedi, geri döndü. Geldi Meryemceyi iki omuzundan tuttu, var gücüyle sarstı, ağlamaklı:

«Bacım,» dedi, «hatun da bacım, ceren gözlü de, sırma da saçlım, hatunların hatunu bacım haydi kalk da gidelim. Bu beygire hiç bir şey olmaz. Hiç mi hiç bir şey olmaz. Burda kalırsan ölürsün, vallaha da billaha da ölürsün. Bak öteden kar da geliyor.»

Söyledi, söyledi, yalvardı olmadı. Omuzlarını bıraktı, bir zaman başında hınçla durdu bekledi. Sonra var gücüyle böğrüne bir tekme savurdu.

«Geber! Geber, batasıca! Kal da geber! Bana ne!»

Hınçla öfkeyle yürüdü.

«İnşallah az sonra burada, kocamış beygirin yanında buymuş ölünü bulurlar.»

Killi, yağmur yemiş toprak, sakız gibi ayaklarına yapışıyordu. «Çabuk yürümeli, çabuk yürümeli de şu ocağı batasıcayı ölmekten kurtarmalı.»

Sırtındakiler de öyle bir ağırlaşmıştı ki...

Uzun uzun yürüdü. Sonra kesildi. Yolun kıyısındaki ıslanmış bir otun üstüne oturdu. Ellerinin kanı tüm çekilmişti. Döndü Meryemceden yana baktı. Meryemceyle at çukurda kalmışlar, gözükmüyorlardı.

«Vay ocağın bata avrat, vay,» dedi öfkeyle. «Böyle de iş olur mu? Adam böyle dağda kalır, inadından ölür mü? Ben nedeyim şimdi, ben! Geri dönemem. Ölse de dönemem. Hem dönsem kaç para eder. Gelmez ki!»

Yeniden, zorla ayağa kalktı. Yaygın yaygın, durarak ormana doğru yürüdü. Uzaktan, ormandan bir horoz sesi geldi. Bir eşek anırdı. Biri ta uzaklara bağırıyordu. Bağırıyor, kesmiyordu.

«Vay ocağın bata, vay!» dedi kendi kendine. «Vay ocağın bata. Kan kusturdu avrat bana. Azıcık beygirine bindik diye. Gök Hacının kızından da hayır çıkar mı? Buysun da ölsün koca domuz. Dünyaya direk mi çakacak? Aliye yük olmaktan kurtulur.»

Ormanın kıyısına yaklaştığında gün batıyordu. Yerdeki yağmur gölcüklerinin üstü allaşmıştı azıcık. Ormanın içinden gürültü, gülüşler, küfürler geliyordu. Bir kadının nen çalan sesi de geldi kulağına. İçine ılık ılık bir şeyler damladı. Bir sevinç, bir uyanma. Kendine geldi. Orman ıslak ıslak koktu. Belki otuz yıldır Çukurovaya inerdi. Otuz kırk yıldır da bu kokuları, buraya gelince burnu alırdı. Her yerin bir kokusu vardı. Gece olsun, kapkaranlık, gözgözü görmez bir gece olsun, Koca Halili bir yerlerden geçirsinler, orasının neresi olduğunu söyleyiverirdi. Burası Çiğilcepınarı, burası Kırksuyun birinci geçidi, burası Akkalenin altındaki yol, burası Savrunun

üstü, burası Dikirlinin altı, derdi. Gözlerini kapatırlar, ayaklarıyla yordamlıyarak bilemesin diye eşeğe bindirirler, dolaşık yollardan köyü ev ev gezdirirler, Koca Halil burnuyla bulur, burası Gökoğlanın evi, burası Muhtarın ambarı, burası Öksüz Duranın samanlığı derdi.

Otuz kırk yıldır bu yolu koku koku bilirdi. Ormanı koklarken:

«Vay ocağınız bata vay,» dedi, «yakmışlar da kül etmişler bu güzelim ormanı. Yarıdan çoğunu yakmışlar. Vay ocağınız bata, ne istersiniz Allahın dağındaki ormandan? Ne istersiniz de batırırsınız? Sizden su istemez, ekmek istemez. Üstelik de tatlı tatlı kokar. Kurdun kuşun, garip yolcunun da sıtarası. Bizim gavurcuklar da birer ateş yakmışlar. Bir de kızınırlar ki...»

Her bir yanı buza kesmiş, uyuşmuştu. Ayaklarını sürükliyerek, sürünerek yürüyordu. Birden aklına gene Meryemce Karı geldi. «Koca herif avradı dağın yüzünde kodu da, ölümüne sebep oldu derler. Münafık derler. Vay ocağınız bata vay. Ben nişleyim ki şimdi?»

Bağırmağa başladı:

«Can kurtaran yok mu? Adam ölüyor, can kurtaran... Din islaaaam!...»

Kendini yere attı. Tavşan öldüye vurdu. Gençliğinin alışkanlığıydı. Bir hırsızlıkta yakalandı mıydı, baktı ki hesapsız dayak yiyecek, ilk sopada kendini yere atar cansız kesilirdi. Çok kere böylece paçayı kurtarmıştı.

Köylüde bir telaş, bir kaynaşma. Sesin geldiği yana bir koşuşma.

İlk önce Osmanca yetişti, eğildi baktı ki Koca Halilin sesi soluğu kesilmiş.

«Vay kocacık vay,» dedi. Başında öyle durdu kaldı. Sonra öteki köylüler geldiler. Sonra da Muhtar geldi. Köylüler, insan ölü karşısında nasıl sessiz olursa öyleydiler. Sessiz, kederli.

Muhtar gelir gelmez bir kahkaha attı:

«Bir eşek, bir yolda giderken, o yolda bir kere ça-

mura batsa, ve de bir daha o yoldan gitmez. Ve de siz insansınız, estafurullah eşek değilsiniz. Ve de haşa huzurdan. Ve de böyle olduğu halde, ve de her birinizin önünde Koca Halil yüz kere tavşan öldüye vurduğu halde, siz gene onu öldü sanırsınız. Ve de insanoğlu hayvanattan daha akılsızdır. Hayvanat yılın bir ayında kırışır. Ve de döllenir. Siz benim iyi ayağımı bir çarığa soktunuz. Ve de düz ova, ve de susuz tarlada pamuk toplamayız dediniz. Ve de meretinizi elinize almışsınız. O sebepten, sevgili vetandaşlarım, işte ol sebepten, asil kanlı, mücevher yürekli sevgili köylülerim, insanoğlu hayvanattan daha alçaktır. Akılsızdır.»

Hızla, ayaklarını sert sert yere vurarak upuzun yatan, soluk bile almayan Koca Halilin yanına vardı. Eğildi, omuzlarından tuttu, hızla kaldırdı. O kaldırır kaldırmaz da Koca Halil gözlerini açtı, şaşkın şaşkın, yanına, yöresine, tanımıyormuşçasına köylünün yüzüne bir zaman baktı. Sonra gözlerini kırpıştırarak usul usul, iyice açtı. Hasta, ölümden yeni kurtulmuş bir adamın sesiyle ağır ağır:

«Müslümanlar...» Durdu, başını yere sarkıttı. Sonra bacakları büküldü, yere oturuverdi. Muhtar omuzlarından tutup geri kaldırdı.

Koca Halil, başını yeniden ağır ağır kaldırdı.

«Yetişin Müslümanlar,» dedi. «Ocağınıza düştüm. Yetişin. Meryemce Karı buyuyor. Yolda kaldı. Atın yanında. Ya buydu, ya buyacak.» Sesini yükseltti: «Yetişin Müslümanlar!» diye bağırdı.

Sonra gene dizleri büküldü. Yere yığılacakken, Muhtar omuzlarından iki eliyle sıkıca kavradı.

«Dur gayrı,» dedi. «Anlaşıldı.»

Kalabalık, başta Taşbaşla Osmanca yola atıldı. Geldikleri yöne doğru hiç ses çıkarmadan koşuyorlardı.

Alinin karısı döğünmeye başladı:

«Anası buyar ölür de, kendi sığır ardında. Atı düşer ölür de...»

Hem döğünüyor, söyleniyor, hem de kalabalığın içinde düşüp kalka kalka koşuyordu. İki çocuğu da ardına düşmüştü. Çocukları gözü görmüyordu.

Muhtar, ormanın kıyısında Koca Halille beraber kalınca«

«Bana bak Koca,» dedi, «Herkes yutar senin o oyunlarını amma...»

Koca Halil:

«Vallaha Muhtar Ağa, buydum. Sağolun, canımı kurtardınız. Ben de senin bu iyiliğini unutursam...»

Yeşil, küçücük, ak kaşlarının altında bir düğme kalmış gözleri cam gibiydi.

Muhtar:

«Meryemceyi öldürdün. Atını da... Sonra da geldin buraya, tavşan öldüye vurdun. Niye öldürdün avradı Koca?»

Koca Halil ağır ağır gözlerini yumdu, çocukcasına:
«Vallaha ben öldürmedim Ağaların ağası,» dedi.

Muhtar:

«Terkisine bindin diye avrat sana alkış etti. Sen de atın üstünden yere yuvarlayıverdin. O da ölüverdi. Ve de sen benim elimden kurtulamazsın. Ve de adalet yerini bulacaktır, Koca Halilce! Ve de köylüyü başına toplayıp, benim rüşvetçiliğimi sen ilan edersin.»

Koca Halil hemen yere çöktü, Muhtarın ayaklarına kapandı.

«Kulun kurbanın olam Muhtar Efendi, senin babanla içtiğimiz su ayrı gitmezdi. Çukurun atlarını hep beraber hırsızlardık. Ve de baban elini ılıktan soğuğa vurmazdı. Tüm atların bukağılarını ben kırardım. Kulun kurbanın olayım, babayın ölüsünün hatırı için... Gel dedim geberesice Meryemceye, donarsın dedim, gelmedi.»

Muhtar, hızla ayağını ellerinden çekti, koşarcasına oradan ayrıldı.

«Ve de seni mahpushane mahpushane süründürmez-

sem, ve de sakalını candarmalara teker teker yoldurmazsam Çukura inince... Bekçiii!»

Büyük bir ağacın ardından çıkan bekçi:

«Buyur Ağam,» diye seslendi.

«Çabuk yetiş! Mustuk oğlu, Anakızdan doğma 1300 doğumlu Halil Taşyürek, Gök Hacının kızı Anşadan doğma 1302 doğumlu Meryem Uzuncayı katleylemiştir. Tevkifini emreyliyorum. Ve de ellerini arkasına bağlayıp, tevkif edeceksiniz. Önümüzdeki ilk karakola alatı carihasıyla tesellüm edeceksiniz. Ve de tarafımızdan bu emir onaylanmıştır.»

«Kulun kurbanın olayım. Babayın kemikleri mezarında dört oynar kederinden... Benim elimi bağlarsan.»

«Daha duruyor musun? Bağla şunun ellerini. Ve de sıkıca.»

Bekçi, Koca Halili tuttu, cebinden çıkardığı bir iple elini arkasına bağladı. Önüne kattı, Muhtarın alaçığının kapısına getirdi. Sağlam bir at yularıyla da ocağın başındaki bir ağaca onu sıkı sıkıya sardı.

Muhtar öfke içinde bir gidip, bir geliyor, ocağın yanında elleri arkasına bağlı, dizüstü çöküp oturmuş Koca Halile başını kaldırıp da bakmıyordu.

Muhtar yanına yaklaştıkça, Koca Halil başını kaldırıyor:

«Aaah!» diyordu. «Aaaah eski günler, aah! Koca Halilin Koca Halil olduğu günler! Kurtlar kocayınca köpeklerin maskarası olurmuş. Vay kocalık vay, evin yıkılsın. Hay kahpe felek hay, çarkın kırılsın.»

Muhtar duyuyor, duymamışçılıktan geliyordu. Kasabadaki, çiftlik sahibi Cemal Koşak Bey de öyle yapardı. Irgatların parasını vermediğinde, kulağının dibinde ırgatlar ona ana avrat ne kadar söğerlerse söğsünler aldırmaz, «insan kısmı eğer bu dünyada yaşayacaksa geniş olmalı. Onlar ha söğsünler, de söğsünler, varıp da bizim avrada değecek değil ya, bizim avradın haberi bile olmaz,» derdi. Doğru dosdoğruca bir laf!

Kalabalık uzaktan, çukurda yan yatmış atla bir topak olmuş Meryemcenin karartısını görünce olduğu yerde durdu, bekledi. Kimseden de çıt çıkmadı. Neden sonra Taşbaş:

«Amanın uşaklar, ne donmuş bakıyorsunuz öyle? Ya karı daha sağsa...»

Kalakalmış kalabalık birden Meryemceye doğru fırladı.

Osmanca vardı iki eliyle onu kavradı. Şöyle bir yokladı.

«Sağ,» dedi. «Soluk alıyor amma, donmuş. Çabuk çabuk bir ateş yakın.»

Gerilerden gelen gelin kaynanasının üstüne atıldı:

«Anam,» dedi, «fıkara anam, neler geldi başına?»

Sonra ata döndü, baktı ki at da sağ.

«Allahım, sen büyüksün,» dedi. «Çok şükür büyüklüğüne.»

Osmanca:

«Amanın çocuklar, ateş yanıncaya kadar ellerini, ayaklarını avuçlarınızın içine alıp puflayın. Sırtını da okşalayın.»

Gelin, daha birkaç kişi, ellerini, ayaklarını yüzünü ellerinin arasına aldılar, puflamağa başladılar. Meryemce bir zaman sonra sıcak insan soluğunu, insan etinin sıcağını teninde duyunca ağır ağır kendine gelmeğe başladı. Gözlerini usulcacık araladı. İçinden: «Kurban olayım size. Kurban olayım can otları. Can vericiler. İmdadıma ne de çabuk ulaştınız. Can otları.»

Derken, oracıktan çalı çırpı toplayanlar, yolun içine Meryemcenin önüne bir ateş yaktılar.

Osmanca:

«Yumuşak ot bulup ateşte azıcık kurutun,» diye emretti. «Kurutun da şu ateşin yanına serin.»

Ot buldular, uzaktan ateşe tuttular. Islaklığı gitti. Ateşin yanına serdiler. Meryemceyi de kaldırdılar üstüne yatırdılar. Ateşin yalımları Meryemcenin üstüne üstüne

sünüyordu. Az sonra Meryemce doğruldu. Yanındaki kalabalığa sevgiyle baktı. Gözünü teker teker hepsinin üstünde dolaştırdı. Hepsine sevgi dağıttı. Bir ara gelinini gördü.

Usulca:

«Güzel kızım da gelmiş.» dedi. «Kızım ata baktın mı? Sağ mı?»

Gelin ileri geldi:

«Sen canını sıkma, sağ. O iyi olur. Şimdi ona da bir ateş yakarız.»

Bu sözü duyan birkaç kişi çalı çırpı toplamağa da ğıldı. Az sonra Küheylanın dört bir yanına, fırdolayı ateşler yakılmıştı.

Taşbaş:

«Meryemce teyze, kalkabilir misin? Kalk da köye gidelim.»

Meryemce dudakları titreyerek:

«O nerede? O südümü haram ettiğim?» diye sordu

Gelin :

«Onu muhtar sığırlara saldı. Daha da gelmedi.»

Meryemce:

«Gelsin, ak südüm, şu memeciklerimden emzirdiğim ak südüm ona zehir olsun. Gelsin de şu hallerimi görsün. O gelmeyince ben buradan bir adım bile atmam. Öldürseler, kesseler kıpırdamam yerimden.»

Taşbaş:

«Sen kıpırdamazsan ben seni kıpırdatırım,» dedi gülerek. Sırtlamak istedi. Meryemce çırpındı, çığlığı bastı Bir de boşandı, durmuyor ki dursun.

Taşbaş suçlu suçlu.

«Yok anam yok. Seni götürmem. Kal burada oğlun gelene dek. Seni kimse sırtına bindirmek hevesinde değil.»

Meryemce usul usul durmadan ağlıyordu.

Gelin de, öteki kadınlar da yalvardılar, oradakilerin çoğu da, kadın erkek yalvardı. Meryemce Nuh dedi de Peygamber demedi.

Elif çocuklarına:

«Yavrularım, gelin gelin,» dedi. «Ebenize yalvarın da köye götürelim. Sizden alır.»

Torunlar da yalvardılar. Önünde ağladılar. Meryemce onların saçlarını okşadı ama, başıyla da olmaz dedi.

Taşbaş:

«Ben gidiyorum, donacağım. Karanlık basıyor. Allah belasını versin böyle kocakarıların.» Arkasını döndü. «Ben üşüyorum. Üşümekten ölüyorum.»

Soğuk, buz gibi bir ay doğmuştu. Poyraz esiyor, gittikçe de hızlanıyordu.

Kalabalık birer ikişer köye dönmeğe başladı. Az sonra Meryemceyle yan yatmış atın yanında gelinle torunları, bir de Veli kaldı. Veli sönen ateşe boyuna kenger taşıyor, ateşi besliyordu. Gelinle torunlar Meryemcenin karşısına oturmuşlar, somurtup düşünüyorlardı.

Veli yolun içine bir adam boyunca kenger yığdı.

«Sabaha kadar kalsak da bize yeter,» dedi, geldi gelinin yanına, Meryemcenin karşısına oturdu. Yorulmuştu. Dizlerini dikti, başını dizlerinin üstüne koydu. Ay neredeyse batacaktı. Buz gibiydi. Tekmil soğuklar aydan sel gibi aşağıya iniyora benziyordu. Önü yanıyor, ardı buyuyordu.

Yoldan, ayın inmekte olduğu yandan, bir ses geldi. Veli kulak kabarttı. Bu Alinin sesiydi. Başını kaldırdı. Elini uzattı. Meryemcenin elini tuttu.

«Meryemce Hala, halamoğlu geliyor,» dedi sevinerek.

Öteki karşılık vermedi. Şaşkındı.

Veli:

«Gel Ali! Gel Ali, korkma! Hiç bir şey yok. Gel, burdayız,» diye bağırdı. Ali sustu.

Yaklaşıp, karartısı ortaya çıkınca Veli onu karşıladı.

«Anan iyi ya kardaş, atın işi bitik. Anan inat ediyor. Çocuklar da aç, Elif bacım da kendini yedi bitirdi. Al sırtına da köye götür ananı. Canını sıkma.»

Ali önce atın yanına geldi, eğildi gözlerine baktı. Sonra da anasına döndü, kırık bir sesle:

«Nasıl oldun ana?» diye sordu.

Meryemce kımıldamadı bile.

Ali yanına, otların üstüne diz çöktü:

«İyi misin?» dedi.

Meryemcenin sağ eli başına gitti. O kadar.

«Geçmiş olsun anam, ne yapayım, sığıra saldı beni.»

Meryemce ağzını açmadı.

Ali baktı ki anası ağzını açmıyor, içinden, «Bunun da huyu kurusun,» dedi. «Ben ne yaptım ki ona?»

Bağırırcasına:

«Ben ne yaptım ki sana?»

Sırtını döndü.

«Veli, sırtıma bindir anamı,» dedi.

Veli, Meryemceyi Alinin sırtına bindirdi. Ali yorgun, zorlayarak ayağa kalktı.

«Haydi çocuklar, haydi kız, siz de düşün önüme. Veli sen de burada kal. Sana çorba getiririm.»

Oradan epey uzaklaştıktan sonra:

«Ne yüzünü eğersin bana anam? Ben ne yaptım ki sana!» diye özür diledi.

Ali yol boyunca, ormana varıncaya kadar anasına yalvardı. Suçunu sordu, anası bir söze varmadı. İyice, yürekten küstüğü anlaşılıyordu.

Tan ışımadan çok önce millet bir gürültü patırtıyla uyandı. Ormanın içi dumandan görünmüyordu. Her evin önünde koskocaman bir ateş sabaha kadar yanmıştı. Duman, ormana sis gibi çökmüştü.

Herkes hazırlıktaydı. Kimi eşeğini, kimi atını yüklüyordu. Kimi de öteberisini kendi yükleniyordu.

Bu sırada atının başında sabahlamış, yüzü kararmış Ali ormana girdi. Onu görenler başına biriktiler.

Osmanca:

«Nasıl oldu hayvanı?» diye sordu.

Ali:

«Ne yiyor, ne içiyor, öyle duruyor,» diye kederli, gamlı karşılık verdi. İçi yanıyordu.

«İstiyorum ki, şu ormana getireyim hayvanı. Taşbaşoğlu, bana yardım etsene.»

Taşbaş, yanına yönüne bakındı. Gözleriyle:

«Haydi sen, sen... Durmuş sen de. Haydi yürüyün. Çabuk olun, göç yola düşmeden...»

Başlarında Taşbaş, Osmanca, delikanlılar atın olduğu yere koştular. Onları görünce, kocaman bir ateşin başında kızınan Kara Veli sevinçle ayağa kalktı:

«Bir tutam ot yedi,» diye bağırdı. «Şimdi önüne saman yığdım.»

Atın başı tüm samana gömülmüştü.

Osmanca:

«Bire ulan, fıkaranın başını gömmüşsün. Soluk moluk alamaz olmuş.» Vardı, çabucak atın başının etrafındaki samanları dağıttı.

«Ölmediğine şükür,» diye gülümsedi.

Delikanlılara döndü:

«Durmuş, sen güçlüsün. Mıstık, sen de. Sen başa, sen de kuyruğa. Biz de sağdan soldan yardım ederiz.»

At çamura batmıştı. Boynu zayıf, upuzundu. Rengi eskiden demirkır olmalıydı. Şimdi, kirli bir akın üstünde büyücek, kırmızıya, kirli bir kahverengiye çalan benekler vardı. Yer yer de omuzunun, sağrısının, dizlerinin üstündeki tüyleri dökülmüştü. Kuyruğu da kısacık kalmış, üstündeki kıllar dökülmüş, seyrelmişti. Yelesi yoktu. Yarı kırpılmış, yarı dökülmüş. Kulakları kırmızı et kalmıştı. Gözleri sapsarıydı. Kirpikleri çapak içinde. Hasta, dünyadan umudunu kesmiş bir adamın son, kederli bakışlarıyla, aldırışsız dört bir yanına bakınır gibiydi.

«Haydi, hep birden, bir ki, bir ki,» diye bağırdı Osmanca. «Haydi, hooooop! Haydi, hoop!»

Atı ayağa kaldırdılar. Bacakları titriyordu ama, gene de toprağa sıkıca bastı.

«Haydi, sıkı tutun, yürüyün!»

Küheylana sıkıca sarıldılar, yürümeğe başladılar.

Atın ayakları birbirine dolanıyor, diz çökecek oluyor, yalpalıyor, bırakmıyorlar, sürüklüyorlardı.

Osmanca:

«Hay bire Küheylan, bu hallerini de mi görecektim senin! Dünya bu. Hem de bu kahpece dünya. Aklında mı Ali, bu Küheylan yeni geldiğinde tavşan tuttuyduk koca koca onunla. Yel gibi uçuyordu Küheylan. Aklında mı Ali o günler?»

Ali başını kederli kederli salladı. Osmancanın o günleri angılaması, onu azıcık sevindirmişti.

Taşbaş çoktandır susuyordu. Herkes de susmuştu. Birden sesini yükseltti:

«Hiç küşüm çekmeyin, koca at ölmez. Küheylan ölmez,» dedi.

Gülüştüler. Alinin yüreğinden kan gitti.

Gün bir adam boyu yükselmişti. Küheylanı ormana getirdiler. Alinin konduğu ağacın altına, Meryemcenin tam önüne, ateşin yanına yatırdılar.

Koca Halil uzakta durmuş bir ata, bir Aliye yüzünü buruşturarak acıyla, sonra sevgiyle bakıyordu. Gözleri Meryemcenin gözleriyle karşılaşınca da kırpıştırarak öteye çeviriyordu.

Meryemce ormana getirilince, Koca Halil ayağa kalkmış, Muhtara:

«Aç şunu, köpek,» demişti. «Aç şunu itin oğlu. Aç şu elimi. Aşağı inersem, Başkana gidersem, bu kocamış halimle ellerimi bağladı, sırtıma bindi, sakalıma tükürdü dersem, sen de enseyin kökünü görür de bir daha muhtarlık göremezsin. O muhtarlığı senin, mezarından hortlayasıca baban yapardı. Köpek, it dölü. Azılı. Tu sana. Gözleriyin içine tu. Avradını eşeğin tepelediği köpeğin oğlu. İmansız, dinsiz. Aç ellerimi...»

Muhtar kulaklarını kapamış, hızla oradan uzaklaşmış, bekçiye de şunun ellerini aç işaretini vermişti. Koca Halil, kolları açılıp da bırakılınca, sesini sonuna kadar yükseltmiş, Muhtara, babasına, avratlarına ağzına gele-

ni söylemişti. Söylediklerini köpek yemezdi köpeğe atsan ama, Muhtar yutuyordu. Suçluydu. Köylü yatmış uyumuş, ama Koca Halilin sesi söğmeleri durmamıştı. Köylüden de kimse, «sus bire Koca Halil emmi, ayıptır yahu, bir koca köyün Muhtarıdır. Seni suçlu sanmış da ellerini bağlamış,» dememişti. Koca Halilin söğmeleri herkesin hoşuna gidiyordu. En sonunda Muhtarın akrabalarından bir delikanlı gece yarısına doğru başını kaldırmış Koca Halile susmasını söylemişti. Koca Halil de çok ileri gittiğini anlamış, bu kadar nasıl ileri gittiğine şaşarak, hemencecik sesini kesivermişti.

Bir anda, avrat uşak, çoluk çocuk, tüm köylü atın başına birikti. Kimseden çıt çıkmıyordu. Herkes hasta atın karşısında saygıyla duruyordu. Sanki karşılarındaki bir insan ölüsü, bir evliya ölüsüydü.

Koca Halil, kimseye çaktırmadan Alinin yanına yaklaştı, sağ elinin serçe parmağından tuttu, aşağıdan yukarıya sıvazladı. Küçücük, yaşarmış gözlerini ona dikti, usulcana:

«Alim,» dedi, «yiğidim, benden bilme. Çok ihtiyardı o ocağı batasıca. Ben ne bilirdim. Gene de kusuruma kalma.»

Ali onun yüzüne eğildi, sevgiyle gülümsedi. Koca Halilin boğazına bir şeyler tıkandı. Dokunsan boşanacaktı. Oradan ayrıldı. İçinden: «İşte,» dedi, «rahmetli babası, rahmetli İbrahim de böyle iyiydi. Ne yapsan üstüne alınırdı. Benim için öl desem ölürdü. Nerde öyle candan yoldaş şimdi! Hey gidi hey! Çarkın kırılsın felek. Ocacığın batsın da, sönsün de bir daha yanmasın.»

Kalabalığın ötesinde, bir ağacın altına çömelmiş, belini ağaca dayamış, gözlerinden siyim siyim yaş geliyordu.

Birden aklına geldi.

«Allahım,» dedi, «senin de aklın hiç bir şeye ermiyor.» Sonra: «Tövbe, tövbe. Günaha girdim, tövbe tövbe!» dedi. «Ya gözünü sevdiğim Allahım, aklın erse şu Uzunca Ali-

nin fıkara atını öldürür de baş belası anasını Gök Hacının kızı Meryemceyi kor muydun? Tövbe, tövbe! Tövbe günahıma, Allahım. Ters işlerin var senin.»

Bir gürültü duydu, başını çevirdi. Muhtarı gördü. Bağırarak kalabalığı yarıyor, içeri giriyordu. Atı görünce o da durakladı. Sesini indirdi. Eğildi, atın gözlerine baktı. Başını o yana bu yana çevirerek, «cık cık» yaptı. Sağına soluna, kalabalığın içine göz gezdirdi.

«Yemen Ağa nerede? Burada yok mu?»

Kalabalığın içinden ince, kız gibi bir ses geldi.

«Burdayımdır, Muhtar Beg.»

«Ata baktın mı? Ve de bu at yaşar dedin mi?»

Yemen Ağa:

«Bakmamışım gurban.»

«Gel bak. Ve de söyle. Bu at ölür mü yaşar mı?»

Yemen Ağa geldi, uzun uzun atı muayene etti. Gözlerini attan ayırmadan:

«Bu beygirdeji ölmüş yakinmiş. Yazıkmiş, bu at halis Arapmış. Küheylandır. Yazıkmiş.»

Hem başını sallıyor, hem de atın boynunu sıvazlıyordu.

Muhtar:

«Bakın, Yemen Ağa ne dedi? Yaşamaz, dedi. Yemen Ağa dedikten sonra yaşamaz. Ve de böyle hasta değil, ayakta ata ölecek desin, yaşamaz. Ve de bu işi iyi bilir. Haydin yola düşelim. Gecikirsek, tarlaları öteki köylüler kaparlar. Ve de mesuliyet kabul etmem o zaman. Haydi çabuk.»

Kalabalığı yeniden yardı, dışarı çıktı. Ormanın dışına doğru yollandı. Atın dört bir yanını sarmış kalabalık kıpırdamıyordu. Muhtar uzakta durdu, bir zaman kalabalığa baktı. Sonra bekçiye:

«Var şunlara söyle de yola düşsünler,» diye emir verdi.

Bekçi kalabalığa zorlu bir tellal çağırdı.

«Duyduk duymadık demeyin,» diye başladı.

Köylü ağır ağır yollandı. Çok az kimse kaldı atın başında.

Muhtar, yanına gelen bekçiye sordu:

«Kim ordakiler?»

Bekçi:

«Uzun Ali atı koyup da gelmiyor. Dayısı oğlu Veli de ona yalvarıyor. Koca Halil de belini ağaca vermiş, gözlerini ata dikmiş öyle duruyor. Taşbaş da Aliye gidelim, diyor. Yemen Ağa Aliye yemin ediyor, bu at ölür diye.»

Muhtar atın yanına döndü:

«Ali! Uzun Ali!» diye bağırdı. «Bu at bugün ölmezse, yarın ölür. Kes atı, yüz de yola düş! Sürüden ayrılanı kurt kapar, demişler. Seni affeyledim. Bozma düzenini köyün, bir ölümcül at için. Kalma burada.»

Kalma burada dedikçe, Alinin inadına kalacağını biliyordu. Aliyi daha da kızdırmak için, ötedeki Koca Halile döndü:

«Sümsük Koca,» diye bağırdı. «Sen de haydi düş yola!»

Onun da aksini yapacağını biliyordu. Koca Halil de kalsın istiyordu.

«Canını iyi kurtardın. Haydi, haydi. Yemen Ağa, sen de yürü. Çocukların şimdiye kadar Çukurovayı tuttular...»

Koca Halil:

«Senin ananı avradını, soyunu sopunu, sülaleni, mezardaki Hıdır Kahyanın kemiklerini...» diye yere tükürdü. «Şu senin inadına, burada, Aliylen kalır gitmezdim ama, şu Meryemcenin suratına bakacak gücüm yok. Ananı avradını, Hıdır Kahyanın ümüğünü...»

Yemen Ağa toparlandı:

«Ya gurban, dorgi diyersin. Dorgi.»

Telaşla yola düştü.

Taşbaş:

«Ali kardaş, çaresiz. Ölenle ölünmez. Bu Kürt iyi bilir. At ölecek. Bak, Muhtar ne diyor, sen burada kalasın diye, at ölecek diye sevincinden göt atıyor. Deli olacak.

Boyuna kalma, kalma diyor. Onun inadına, keselim şu atı, yüzelim hep birlikte. Haydi gel, at ölecek. Bak Muhtara nasıl sevinçle dönüp bakıyor. Bak, bak nasıl!»

Osmanca:

«Vallaha ölecek,» dedi. «Haydi! Kalıp da düşmanı sevindirme.»

Koca Halil ayağa kalkmış, öfkeyle, hınçla, hışımla uzaklaşmış gitmiş Muhtarın arkasından durmadan daha söğüyor, sonra ürkek ürkek bir ata, bir Meryemceye, bir Aliye bakıyor, ikircikleniyordu. Gitsem mi, kalsam mı? Bir zaman durdu, bekledi. Kalsam ne gelir ki elimden, atlarına can veremem ki, diye düşündü. Yürüdü. Yürüdü ama, ayakları geri geri gidiyordu.

Uzaklardan teneke takırtıları, çığrışmalar, bir de bir türkü geliyordu. Bir de bir horoz uzun uzun öttü.

Alinin başında kalmış, onu sevenler, Taşbaşoğlu, Öksüz Duran, Osmanca, Kekilli Musa, dilleri döndüğünce perişan olacağını, pamuğa yetişemeyeceğini, atın öleceğini söylediler, söylediler. Aliye dinletemediler. Alinin kalması Muhtarı sevincinden deli edecekti. Hep bir ağızdan, onu da belki on kere söylediler. Olmadı. Sonra sustular, usulca bir ölü yanından ayrılırcasına sessiz, oradan, Alinin yanından ayrıldılar. Hepsinin başı yerdeydi.

En sonuncu Kara Veli kaldı.

«Ben seninle kalıyorum, halam oğlu,» dedi. «Varsın onlar koysunlar gitsinler.»

Ali öfkeyle bağırdı.

«Sen de git. Avradın hasta. İki güne dek bu at ya ölür, ya dirilir. Sen git. Ben yetişirim size üç güne varmaz.»

Kara Veli gitmiyordu. Alinin dikilmiş gözlerini görünce, azıcık korktu.

Ali sert:

«Git Veli,» diye tekrarladı. «Senin avradın hasta. Haydi.»

Veli de istemiye istemiye yola düştü.

Ali yalnız kalınca, başını kaldırıp gördü ki Muhtar geri dönmüş geliyor. Ne istiyordu acep bu kudurmuş?

Muhtar, artık Alinin gelmiyeceğine iyice aklı kesince, köylüye yaranmak, bakın düşmanlarına bile iyilik ediyor, ne alçak gönüllü adam, onun dağda kalmasına gönlü razı olmuyor, desinler diye geri dönmüştü.

«Sana diyorum ki, Uzunca Ali, ve de emreyliyorum ki, sürüden ayrılanı kurt kapar. Başına bir hal gelirse mesuliyet kabul etmem. Ve de seni köy kurulu, ve de ben affeyledik.»

Az ötede, Alinin önünde durdu. Ondan bir iki söz bekledi. Ali ağzını açmadı.

«Kendi düşen ağlamaz.»

Köy uzaklaşmıştı.

Arkasını döndü.

«Ağlamaz.»

Uzun adımlarla uzaklaştı.

Meryemce, gelin, çocuklar, atın yanıbaşına çökmüşler, gözlerini ata dikmişler, sessiz, soluk almamacasına oturuyorlardı.

Ali de geldi yanlarına oturdu.

Konuşmadılar, birbirlerine bakmadılar. Öyle taş gibi, donmuş gibi, tüten iki ocağın arasında kalakaldılar.

Teneke sesleri gittikçe uzaklaştı. Gürültü patırtı kesildi. Neden sonra bir horoz öttü ama, sesi yarı duyuldu, yarı duyulmadı. Sonra her şey sustu. Ormanın dalları çıtırdıyor, dökülen yaprakların yere düşüşleri, yerde sürüklenişleri duyuluyordu. Ağaç kökleri, sapsarı yaprak içinde kalmış, gözükmüyordu.

Atın burnundan habire su akıyordu. Ağzı topraktaydı, çamura belenmişti.

Ali kalktı, ormanın içine doğru yürüdü. Meryemce Karı arkasından endişeli endişeli gözden ırayıncaya kadar baktı. Başını toprağa eğdi.

Biraz sonra Ali kucağında bir kucak yeşil otla geldi. Otu bir ağacın kökünün yanına koydu.

Ocakta bir tencere vardı. Tencereyi indirdi. Tence-

renin dibinde azıcık bir döğme çorbası kalmıştı sabahtan.

Çocuklara:

«Şunu gelin de biriniz kaşıklayın. Ziyan olmasın,» dedi.

Oğlan çocuğu elinde kocaman bir tahta kaşıkla geldi tencerenin başına oturdu. Çorbayı içmeğe koyuldu. Bir çırpıda da içti bitirdi. Ali başını kaldırdı, karısına döndü. Kadın anladı, tencereyi aldı ötedeki pınara götürdü yıkadı. Sonra da suyla doldurup getirdi Aliye verdi. Ali tencereyi ocağa koydu.

At başını iyice toprağa sermişti.

Ali serçe parmağını suya soktu. Su ılınmıştı. Tencereyi ocaktan aldı atın yanına getirdi, başının yanına koydu. Gitti, yırtık bir yorgandan bir parça bez yırttı, suya soktu, atın gözlerini usul usul sildi. Hemen karısı geldi, ona yardım etmeğe başladı. Ali elindeki çaputu karısına bıraktı. Atın yerdeki, çamur içindeki başını kaldırdı. Elif su dökerek atın ağzını, çamura batmış yerlerini, durmadan su akan burnunu bir iyice yudu. Ali, atın başını kurakça bir yere çevirdikten sonra gitti ağacın dibine koyduğu yeşil otu aldı getirdi, atın önüne koydu. Oraya oturdu, başı yeniden kucağına aldı. Atın ağzını da ota dayadı. At taze ota aldırmadı bile. Ali aldı yeşil otu koklattı. Dişlerine sürdü, ağzını açtı, iyicene içeri tepti. At dudaklarını bile kıpırdatmadı. Yeşil ot ağzına tıkalı, öylece tıkıldığı gibi kaldı. Yeşil otla tıkanmış açık ağız, ak dişler, bir iskeletteki dişler gibiydi. Ali otu çıkardı ötekini tepti. O otu çıkardı ötekini... Sonunda kucağındaki başı otun üstüne uzattı, kalktı. Kederinden deli olacaktı. Sol bacağına bir sızı girmişti. Uzun zaman atın başında dikildi kaldı. Elif ötede, bir ağacın gövdesinin arkasına yumulmuş ağlıyordu. Meryemce çenesini dizlerinin üstüne koymuş, elleriyle de yüzünü kapamış, bir topacık kalmıştı. Çocuklar kocaman kocaman olmuş gözlerle bir ata, bir babalarına, bir ninelerine, arada bir de ağacın arka-

sında yumulmuş kalmış analarına şaşkınlıkla bakıyorlardı.

Böylece öğlen oldu, ikindi oldu. Kimse yerinden kıpırdamadı. Bir ara at birkaç kere kuyruğunu salladı. Yüreği hop etti Alinin. Sevinçle bir çığlık attı:

«Ana, ana! Elif! Bakın, bakın kuyruğunu salladı.»

Meryemce ellerini yüzünden çekti, şöyle bir, oralı olmadan baktı, sonra gene açtığı gibi yüzünü elleriyle kapadı, bir daha da yüzünü açmadı. Çocuklar, babalarının sevincini duyunca birbirlerine bakıp gülüştüler. Ayağa kalktılar, usul usul babalarına sokuldular.

Oğlan:

«Sallıyor ya, sallıyor. Baksana kız, ne de güzel sallıyor kuyruğunu. Ne de güzel kuyruğu var,» diye atın kulağını eğildi okşadı.

Kız da eğildi parmağını korkarak atın kulağına değdirdi.

«Kulağını da güzel güzel sallıyor,» dedi.

Atın orasını burasını elliyorlardı. Korka korka hem babalarına bakıyor, hem atın kuyruğunu, kulağını tutuyor, okşuyorlardı.

Öteden, ağacın arkasından Elif hışımla çıktı, çocuklara yürüdü:

«Ömrü kesilesiceler,» diye bağırdı. «Ala keçi can derdinde, kasap yağ derdinde. Şunların oyunlarına, keyiflerine bakın hele!»

Çocuklar hemen atın yanından çekildiler, ninelerinin arkasına kaçıp süt dökmüş kedi gibi oturdular.

Üstlerinden bir bulut gölgesi geçti. Uzakta bir yusufçuk öttü. Önlerindeki dala bir çobanaldatan geldi kondu. Elini uzatsan tutardın. Sonra uçtu.

Elif birkaç kucak odun topladı getirdi, sönmekte olan ocağa vurdu. Birkaç da büyücek kütük getirdi. Kütüğün birisinin üstü karıncalarla doluydu. Götürdü ormana onu geri koydu. Atın yanındaki tencereyi aldı. Su doldurdu, ocağa vurdu. İçine de bulguru hemen boşalttı. Pilav pişinceye kadar, ateşin yanına oturmuş, gözleri ocakta

bekledi durdu. Pilav pişince isteksiz, ocaktan aldı tencereyi, yana koydu. Tavanın dibine de yanındaki hızmandan bir başparmak büyüklüğünde yağ aldı attı. Yağ tavada cızırdadı, acı acı koktu. Yağı pilava dökünce bir cızırtı daha oldu. Pilavı karıştırdı. Çabucak kalktı sofrayı ortaya attı:

«Gelin de yeyin,» dedi yılgın yılgın.

Ali geldi sofraya bağdaş kurdu. Çocuklar da korka korka geldiler, oturdular. Gelin, Meryemcenin yanına gitti, elini omuzuna koydu:

«Ana, ana haydi kalk da iki lokma yiyiver. Ana! Ana!»

Meryemce hiç aldırmadı. Karşılık da vermedi. Gelin ısrar etti. Meryemce en sonunda:

«Hiç canım istemiyor, güzel kızım,» dedi. «Sen git ye. Ben zıkkımlar yeyim, yavrum.»

Kendini zor tutmuştu. Gelin azıcık daha üstelese kalkacaktı. Gelin üstelemeyince bir kızdı ki... Kendisini tutmasa önündeki taşı alacak Elifin başına vuracaktı.

Söylenmeğe başladı.

Gün battı. Göğün bir yanı kızardı. Çoban yıldızı bir ayna gibiydi. Gökyüzüne asılmış. Ali ateşi öylesine yakmıştı ki, ortalık gündüz gibi olmuştu. Birini atın kuyruğunun bulunduğu yere, birini sağına, birini soluna, birini de başının önüne yakmıştı. Durmadan ormandan odun taşıyordu.

Dört bir yanı ateşle çevrilmiş at hiç kıpırdamıyor, başını yeşil otun üstüne uzatmış, ağzından burnundan boyuna salyalar akıyordu.

Ali ocakları yakıyor, sonra geliyor, atın burnuna dikkatli dikkatli gözlerini dikip bakıyordu.

Çocuklar büyük ateşin yanında oturan analarının dizine başlarını koymuş uyumuşlardı. Meryemce sabah nasılsa, gene öyleydi, hiç durumunu bozmamıştı. Yalnız üstüne yalım sündükçe küçülüyor, karanlıkta kaldıkça büyüyordu.

Yorgun Ali, iyice odun taşıyıp ocakların yanına yığ-

dı. Bir zaman oralarda öyle dolaştı. Ta ötelerden çakal sesleri geliyordu. Belki yüz çakal bir araya gelmişti. Sonra birkaç horoz öttü. Vakitsiz öten horozlardı bunlar. Kimbilir, belki bir köy daha iniyordu Çukurovaya.

Gece cikiliyordu. Ali bir ara başını gökyüzüne kaldırdı. Gökyüzü yıldızla doluydu. Bir hoş oldu. Güz yıldızları üşümüş, kırılacak kadar incelmiş gözüküyor. Ali iyice yorulup bıkınca atın başucunda geldi durdu. Sonra da oracığa çöküverdi.

Gün ışıyordu ki at ön bacaklarını uzattı, gerdi. Bacaklar bir zaman titredi. Sonra da öyle kalakaldı. Başı da bir yana yatıverdi. Ali, atın başını tuttu. Baktı ki ses soluk yok. Bir «Aaah,» çekti, «Aaaah! Ocağım battı.»

Olduğu yere çöküverdi. Elif uyukluyordu. Sıçradı, çığlık attı. Çocuklar da uyandılar, neye uğradıklarını bilemeden ağlamağa başladılar.

Meryemce yerinden ağır ağır kalktı, geldi kendisini atın üstüne attı:

«Kurban olduğum, tırnağına kurban olduğum atım. İbrahimimin teberiği. Bu da mı geleceğidi başımıza? Bunu da mı getirecektin başıma?»

Atın üstünde inliyordu.

Tan yerinin çakalları pavlıyordu. Ateşleri sönmüştü.

Güneş doğduğunda hepsinin gözleri kıpkırmızıydı. Ayağa kalktılar, güne karşı bir zaman ayakta durdular. Serince bir yel çıkmıştı. Onları üşütüyordu. Titrediler.

Meryemce gelinin kolundan tuttu:

«Sana diyorum güzel kızım, kimseciklere demiyorum. Benim İbrahimimin teberiğini öldürenlere demiyorum. Şunu yüzün de, derisi araya gitmesin hiç olmazsa. Satarsınız.»

Ali kızdı:

«Ana! Bu nasıl yüzülür, bıçağım yok. Bu kadar yüklen yaş deriyi nasıl götürürüm?»

Meryemce:

«Gelinim, sana söylüyorum, bulgur çuvalının içinde keskin bir bıçak var. Gitmeğe gelince biz nasıl gidersek,

o da gider. Gelinim sana diyorum! Ben sırtıma alır da götürürüm. Anladın mı gelinim?»

Ali hiç ses çıkarmadı. Atın derisini yüzmezse, anasının da gelmeyeceğini biliyordu. Karısının bulgur çuvalından alıp getirdiği bıçağı aldı. Atın ölüsünün başında durdu. Hem dertli dertli ata bakıyor, hem de elindeki bıçağı keskinleştirmek için bel kayışının ucuna sürtüyordu.

Yüzmeğe koyuldu. Ana, gelin her biri bir yanda ata arkalarını dönmüşler, toprağa yumulmuşcasına oturmuşlardı. Çocuklar atın yanında dikilmişlerdi. Kocaman çakır gözleri kederli. Oğlan gerekince babasına yardım ediyordu.

Uzakta akbabalar dönüyordu.

Ali atı yüzüp bitirinceye kadar gün tepeye dikilmiş, öğlen olmuştu.

Ali yılgın, yorgun:

«Elif tuz getir,» diye seslendi.

Yere bir çarşaf gibi serdiği deriye tuzu ekeledi.

«Külü de getir. Kömürsüz olsun.»

Kadın avuç avuç kül de getirdi ocaklarından. Onu da ekelediler.

Deri bir iki saat orada, güneşte kaldı. Sonra Ali, savana sarılmış yatağı, yorganı, tenekeleri yüklendi. Öteki öteberileri de Elifin eline verdi. Deriyi de dürdü büktü yükün üstüne koydu. Deri kurşun gibi ağırdı.

«Bu kocamış atın derisini de kimse almaz,» diye söylendi.

Anasını da elinden tuttu kaldırdı. Oradan ayrıldılar. Oradan daha yüz, yüz elli metre yürümüşlerdi ki bir akbaba sürüsü atın ölüsünün üstüne çullanıverdi. Ali geriye döndü baktı. Akbabalardan atın leşi gözükmüyordu.

Güneyde ak bir bulut salınıp duruyordu. Sağ yanda ak bir çınar ağacı sararmıştı. Dalları da kocalıktan bükülmüştü.

Yola çıktılar.

Ali yanında yürüyen karısına:

«Böyle çabuk gidersek, Aşağı Andırında onlara ulaşırız,» dedi kırık kırık.

Elif karşılık vermedi.

Ali:

«Beş gün deyip de altıncı güne gelince, bir de görürler ki karşılarında biz. Öyle değil mi? Söylesene.»

Elif dalgın. Duymuyor gibiydi.

«Kaldı diye, atı öldü diye sevinsinler, muzular! İştemezler...»

Elife baktı. Durdu iyice baktı. Elif oralı bile olmadı. Ali hızla yanından yürüdü geldi geçti.

Küheylanın bütün yükü, bir de derisi Alinin belini büküyordu. Ağır yük altında bu kadarcık yürümekle bile kan ter içinde kalmış soluyordu. Hepsinin beteri deriydi. Sırtına kurşun gibi oturmuştu. Bereket ki, önlerinden, güneyden bir yel esiyordu. Çam kokusu almıştı ortalığı. Atın derisi de sası sası, kansı kokuyordu.

Ali kızdı birden. Köpürdü. Bağırıyordu:

«Ulaşmamak olmaz. Köy Aşağı Andırına erişmeden, biz onlara yetişmeliyiz. Yetişmeli, yetişmeli!»

Elif dalgınlığından sıyrıldı. Şaşkın, olduğu yerde durdu. Ali neden böyle kızmıştı, anlamadı.

«Olmaz, olmaz! Ulaşamazsam, onlar gideli çok oldu, ulaşamazsam çoluk çocuğum aç, çıplak kalır. Borcumu da ödeyemezsem, Adil Efendi de ağzıma sıçar. Ben ulaşamazsam köylü Muhtara, Delice Bekire kul olur, kul olur avrat. Köylü verimsiz tarlalarda sürünür sürünür, köye beş parasız döner. Duydun mu? Ulaşamazsak olmaz diyorum sana. Olmaz avrat, olmaz! Çabuk çabuk, canımızı dişimize takmalı, onları Aşağı Andırında, olmazsa Narlıbahçe konalgasında tutmalı.»

Elif yıllar yılı Alinin böyle bağırdığını, öfkelendiğini hiç duymamıştı. Bu yüzden şaşkınlığı geçeceğine, düşündükçe artıyordu. Ona bir şeyler söylemek, bir karşılık vermek istiyordu amu aklına hiç bir söz gelmiyordu.

«Köylü başını aldı da gitti. Uçtu da gitti. Ulaşmamak olmaz.»

Hızlı hızlı yola koyuldu. Koşarcasına ilerliyordu. Az sonra çocuklar, Elif, Meryemce çok gerilerde kaldı. Daha çamlığı çıkamamışlardı.

Elif de var gücüyle yürüyordu ama, Aliye ulaşmak ne mümkün. Elifin de yükü ağırdı. İkide birde de ardına dönüp dönüp bakıyor, üzülüyordu. Kaynanasının gittikçe gerilediğini, adımlarını atarken düşercesine sallandığını görüyordu.

Ormanı çıkmış, görünmezlere karışmış Alinin de boynu, yüzü kıpkırmızı kesilmiş, su gibi tere batmıştı. Boğazındaki damarları parmak gibi şişmişti.

Çocuklar ninelerinin yanında, onun ağırlaşmış yürüyüşüne uyduruyorlar yürüyüşlerini, böylelikle de hem gidiyorlar, hem de oynuyorlardı. Nine de onlara boyuna çıkışıyor, alkış ediyor, öfkesini çocuklardan çıkarıyordu.

Bir ara oğlan ninesini, oyunu bıraktı, koşa koşa anasının arkasından yetişti:

«Ana!» dedi.

Anası:

«Hörtük,» diye bağırdı. «Ebeyin yanında dursana. Dur da şurada, bir adım atma! Bekle ebeni. Gelsin. Onunla bile yürüyeceksin.»

Çocuk:

«Çok acıktım,» diye burnunu çekti. «Bir acıktım ki...»

Ana:

«Zıkkım ye,» diye çıkıştı. «Bekle ebeni.»

Çocuk mahzun kaldı. Anasından ürktü.

Meryemcenin beli iyice bükülmüştü. Tüm bedeni ağrıyor, tutmuyor, tirtir titriyordu. Ter içinde kalmıştı. Bir adım atıp, sonra duruyor, ağzını havaya dikiyor, kuşların su içmesi gibi... Derin derin soluk alıyor, sonra da ayaklarını zorla kaldırıyor, sürüklüyordu. Yüzü kapkaraydı. Güneşte kalmış, buruş buruş olmuş bir deriye benzemişti. Gözleri çukura kaçmış, görünmez olmuş, dudakları dişsiz ağzından içeriye çökmüş, avurdu avurduna geçmişti. Kınalı saçları da başörtüsünün altından çıkmış, yüzüne, boynuna yapışmıştı.

Elif ileri doğru koşmağa başladı. Ormanı çıkınca uzaktaki Aliyi gördü. Arkasından bağırdı:

«Ali, Aliii! Ali Aliiii!»

Ali duymadı.

Hızını arttıran Elif az sonra arkasından yetişti, kolundan tuttu çekti.

«Anamın hali iyi değil,» dedi soluyarak. «Hiç iyi değil. Geriye dön de haline bir bak. Bu böyle olmaz Ali, yazık, fıkaracık.»

Ali durdu, bir an düşündü, sonra:

«Ona hiç bir şey olmaz,» dedi, sertçe kolunu Elifin elinden kurtardı, aynı hızla yoluna yürüdü.

Elif:

«Bire Ali,» dedi arkasından, «sen delirdin mi? Vallaha fıkaranın hali hal değil.»

Ali aldırmayınca Elif geriye döndü, ormanı çıkmakta olan Meryemcenin yanına geldi, koluna girdi. Aliye kızmıştı.

«İyi misin güzel anam?» diye sordu.

Meryemce, derince bir içini çekerek:

«İyiyim güzel kızım, işte görüyorsun. Buna iyilik derlerse iyiliğim batsın.»

Elif:

«Hiç mi yürüyemezsin?» diye utangaçça sordu.

Meryemce etine kızgın demir sokulmuşçasına:

«Ben yürürüm,» diye bağırdı. «Öyle bir yürürüm ki, yer ayağımın altında dürülür. Şimdi bakma bana. Daha yola alışamadım. Hamlığım çıkmadı.»

Ama sesi eskisi gibi diri çıkmıyordu. Bir eli çocuğun omuzundaydı. Kolunda da Elif vardı. Elini çocuğun omuzundan hemencecik çekti. Elifi de şöylece öteye itiverdi. Dikleşti. Birkaç adım attı böyle. Sonra sallandı. Elif tetikteydi bereket. O anda tutmasa yere kapaklanıyordu.

«Daha alışamadım yol yürümeğe. Adam bir iki gün acemilik çeker, sonra cirit atı gibi olur. Yaa, öyle değil mi? Dur kızım, azıcık dur. Bir soluk alayım da... Yürürüm. Hem de bir yürürüm ki... On beş yaşında gibi.»

Sonra:

«Vay,» dedi, «vay, atımız olaydı şimdi! Sürmelice gök kıratım! Şu senin akılsız kocan yüzünden, o koca domuz Halilce, koca köpek, atımızı öldürmiyeydi. Benim neme gerekti böyle sürünmek...»

Gözleri yaş içindeydi. Ağlaması ağlaması:

«Ben senin herifine südümü helal etmem. Dünya dünyaya girse helal etmem. Cehennemde çatır çatır yanar inşallah! Ölünceye kadar da ağzımı açmam ona.»

Ağlamayı kendine yediremiyor, boğulurcasına hıçkırığını içinde tutuyordu. Bir zaman öyle kaldı. Sonra birden geçti bu hali. Gözlerini başörtüsüyle siler gibi yaptı. Gülümsedi. Sanki hiç bir şey olmamış, az önce içi içini yememişti.

«Yürü kızım, yürü. Biz böyle akılsız olunca...»

Gelinine sıkı sıkı tutundu, topal topal yürümeğe başladı.

«Bak ne güzel yürüyorum. Güzel kızım, sen yanımda olunca...»

Elifin gözleri ilerde, koşarcasına giden Alideydi. Neredeyse önündeki gediği aşacak, görünmezlere karışacaktı. Bir daha da nerde durup bekleyeceği belli olmazdı. Böyle dalar, ekmeği suyu unutur, Çukura kadar inebilirdi. Elif kocasının huyunu bilirdi.

«Ali! Ali!» diye var gücüyle arkasından seslendi.

Meryemce:

«Varsın gitsin, itin dölü. Varsın gitsin cehennemin zıbarasına,» diye alkış etti.

Elif:

«Ana, o deli,» dedi, «bizi unutur da, bir daha arkasına bakmaz.»

Meryemceyi bıraktı, çocuklara:

«Siz ebenizden ayrılmayın, ben babanızı durdurayım,» dedi.

Oğlan:

«Ben acıktım ya.»

Elif:

«Zıkkım ye! Babana haber vereyim de.»

Ali gediği aştı aşacak. Elif koşamıyor. Sırtındaki yükünü çıkardı, yolun üstüne koydu. Ardına döndü.

«Ana, çocuklar, ben gelinceye kadar siz şurada, şu yükün yanında oturun.»

Kırmızı kırepi saçlarından boynuna düşmüştü. Saçları darmadağınıktı. Koştukça daha da dağılıyordu.

Ali gediği aşağı inerken, ardından yetişti:

«Ali,» dedi, «öldüm koşa koşa, soluğum çıktı.»

Ali sırtındaki yükle kendini yere atıverdi.

Elif soluk soluğa:

«Anayın hali perişan. Sen burda dur da, ben gideyim onları getireyim. Biz gelinceye kadar sen şuraya bir ateş yak.»

Ali başını salladı. Siperi kırık kırık olmuş eski kasketini başından çıkardı yanına koydu. Saçları ıpıslaktı. Alnını geniş bir çevirmeyle sildi. Terli parmağını yılgınlıkla silkeledi. Sırtındakileri bir taşın dibine yerleştirdi. Atın derisini de açtı, yolun kıyısındaki çimenlerin üstüne serdi. Bir yeşil sinek, ışıl ışıl gelerek, şimşek gibi derinin üstüne indi. Gene şimşek gibi kalktı. Az sonra yeşil sinekler üçleşti.

Ali ateşi yaktı, başına oturdu. Her bir yerleri sızlıyordu. Ateş yandı geçti. Ali bir daha, bir daha yaktı.

«Nerede kaldı şu baş belaları?» diye kendi kendine birkaç kere söylendi. «Neredeyse gün battı batacak.»

Düşündü kaldı. Gözünü ateşe dikmiş dalmıştı. Çok eskiden, daha çocukken Çukurovada yağmurlu bir gün. Babası öfkeli. Önlerinde böyle bir ateş. Babası boyuna çakmak çakıp sigara yakıyor. Öfkesi gittikçe kabarıyor. Neredeyse çatlayacak. Ninesi hangi tarlada kalmış? Meraktan deli oluyorlar. Gün batmış, akşam olmuş, babası ateşin başında bir kalkmış, bir oturmuş, sabaha kadar sigara sarmış içmişti.

«Biz sigara bile içemiyoruz.»

İçini çekti. «Zamane kötü.»

Ateş ovanın ortasına düşmüş bir yıldız gibiydi. Büyüdükçe büyümüştü. Pamuk çöpü yakmışlardı. Belki on araba.

Sabaha babası sarhoş gibi çıkmış, gözleri kan çanağına dönmüştü.

«Adam kaçar da yağmur altında anasını kor mu?»

Öğleye doğru anasını öteki tarladaki komşularda bulmuştu. Ninesi gülmüş, babası somurtmuş, küslüğünden üç gün ağzına bir lokma ekmek koymamıştı.

Tatlı bir sıcaklıkla o günleri angıladı.

Ayağa kalktı, gerindi.

«Nerede kaldı bunlar? Bu gidişle Çukurova nere, bura nere! Yetişmemek olmaz. Nerede, nerede?»

Karnı açlıktan ağrıyor, kazınıyordu. Dişini sıktı. Koşarak yola girdi. Geriye döndü. Aynı hızla gediği aştı. Uzaktan karısını gördü. Yanında çocuklar. Anasının kararısı yoktu. Daha hızlı koştu. İçine korku düşmüştü. İyice yaklaşınca karısının sırtındaki yükün anası olduğunu gördü. Hemen vardı, anasını karısının sırtından kendi sırtına aldı.

Ateşin yanına geldiklerinde gün batıyordu. Ortalık soğumuştu. Gece çok ayaz olacaktı. Sabaha kadar ateş yakmalıydı. Elif ocağa bulgur pilavı koydu. Bulgur pişinceye kadar konuşmadan ocağın yanında beklediler. Sonra, isten kapkara olmuş tencereyi ortalarına aldılar, gönüllüce kaşık salladılar pilava. Meryemceyse bir iki kaşık aldıktan sonra çekildi.

Ali yüreğinden vurulmuşa döndü, vardı ağlamsı ağlamsı anasının boynuna sarıldı:

«Anam, güzel anam, kusurum varsa bağışla nolursun. Kocamış bir adam, geldi yalvardı. Üç ay... Bindirmez de neylerdim? At ondan ölmedi ki... Kocamıştı at. Ayaklarım tutmuyor, dedi. Dizlerim kırılıyor, dedi. Ben de... Küheylan ölecekti zaten. Koca Halil babamın arkadaşı. Halil kötüydü, güzel anam.»

Meryemce, arkasındaki kalın, uzamış gitmiş, gövdesinden sakızlar sızmış çam ağacına döndü:

«Ağaç,» dedi, «kimseye demiyorum, sana diyorum, hey ulu ağaç. Benim atımı Koca Halil öldürdü. Ömrünü kısalttı. Sana diyorum, koca ağaç. Sen çok gün gördün. Sen eski devirleri bilirsin ağaç. Şu dünyada her ne varsa, ne gelip geçmişse senin avucuyun içinde yazılı. Koca Halil benim erimin arkadaşı, can yoldaşı değildi. Ağaç, şimdi sana söylüyorum. Koca Halil, benim erime düşmandan da daha kötüydü. Sen bir ulu ağaçsın, her bir şeycikleri bilirsin. Başın yıldızlara erer, kökün cennete varır. Bunu bir sen bilirsin, bir ben, bir de o boyu devrilesi çakır gözlü Halil bilir. Her şey her yerde söylenmez, ağaç. Oğul da olsa söylenmez. Yalnız sana deyim de inan, ağaç. Koca Halil, İbrahimin yoldaşı değildi. İbrahim karıncayı incitmezdi. Bil ki ağaç, adı hırsıza çıkan İbrahim kimsenin bir iğnesini bile çalmadı. Bunu böylece bil de, inan bana, ağaç. Duydun mu ağaç, dediklerimi? İnsanoğlu bunlara inanmaz. Sen inan ağaç. Ulusun, dalların güneşe erişir. Üstüne nur iner. Ulusun, akıllısın, güzelsin. Her sır her yerde, oğul da olsa herkese denmez. İbrahim cümle hırsızlıkları neden üstüne alırdı? Güzel ağaç, şu Halil bir elime geçse, onu kıyma gibi doğrarım. Doğrarım da etini itlere atarım. Yüreğim de buz gibi olur. Tutar da ondan sonra da toy düğün ederim. Ederim de halay çekerim, ağaç. Hiç kimse bana hak vermese de sen bana hak verirsin, ağaç. Sana şunu deyim ki ağaç, dallarına tan ışığı değen ağaç, benim İbrahimim bu düğme gözlü kocamış itin yüzünden gitti. Atımı da o öldürdü, oğlumla birlik olup. Ben de bu oğlana, kıyamet kopsa da, akça südümü helal etmem. Ağzımı açıp da bir çift söz söylemem. Ölene dek küs giderim ona. Sen tanık ol ağaç!»

Meryemce boyuna ağaca elini vura vura konuşuyordu. Sonunda ne söylediği anlaşılmaz oldu.

Ali anasını kucakladı.

«Kalk da uyu güzel anam,» dedi. «Vakit geç.»

Onu kaldırdı götürdü, Elifin koca çamın yatık dalının altına serdiği yatağın üstünde çoktandır uyumuş çocuk-

larının yanına yatırdı. Kendi de uzaktaki bir çamın altına serilmiş yatağına hemen girdi. Karısı da geldi yanına sokuldu. Hemencecik uyudular.

Meryemcenin gözüne uyku girmiyordu. Sabaha kadar döndü durdu.

Dönüp dönüp:

«Sen böyle mi olacaktın, Meryemce? Böyle el eline kalıp, böyle el sırtında yol mu gidecektin, Meryemce?» diyordu. «Bundan sonra sana ölmek yakışır,» diyor, için için ağlıyordu.

Şafağa karşıydı ki, ancak, azıcık dalabildi.

Uyandığında gün yükselmişti. Geceden uyanan Aliyle karısı onu uyandırmamışlar, başucunda, o uyanıncaya kadar beklemişlerdi.

Uyanınca bulgur çorbasını önüne sürdüler. Acıkmıştı. Yüzünü çabuk çabuk yıkadıktan sonra çorbasını içti.

Gene akşamki ağacına döndü:

«Ağaç ağaç, çok şükür daha kimseye muhtaç değilim. Kendi ayaklarımla kendim yürürüm. İyice duydun mu, ağaç? Kimsecikler, Meryemceyi sırtında taşıyacağım diye yerinmesin, korkmasın. İyice kulağını açıp da bu dediklerimi duydun mu ağaç?»

Torunlarını ellerinden tuttu. Yola düştü.

Ali de hiç bir şey söylemedi. Yükü yüklendi. Sonradan ateşin yanına serdiği deriyi de dürdü büktü, onu da yükün üstüne attı. Azıcık kurumuştu ama, gene de kurşun gibiydi deri. Elif de yükünü yüklendi.

Kuşluğa kadar hiç bir şey olmadan ilerlediler. Karaduman yokuşuna geldiler. Yokuşun altında bir mola verdiler. Çocuklarla Meryemce uzakta bir ağacın altına oturmuşlar, sırtlarındaki yükün üstüne dayanmışlardı.

Önce Meryemce çocuklarla kalktı. Yokuşa vurdu. Sonra karı koca kalktılar. Yokuş dikti, uzundu. Dibinden başı üç kilometre kadar tutardı. Çınar ağaçlarının dökülmüş yapraklarının sarısı almıştı dibini. Güneş gibi akıyordu.

Karı koca, çocuklarla Meryemceyi az sonra geçtiler. Ali on adım gidiyor, bir duruyor soluk alıyordu. Utanmasa yükü mükü bırakacak, öylecene başını alıp gidecekti. İçi zehir gibiydi.

Yolun ortasına geldiğinde dayanamadı, orta yere çöküverdi. Gözleri yumruk gibi dışarı uğramıştı. Döndü aşağılara baktı. Derenin dibinde çocuklarla anası didinen karıncalar gibi gözüküyorlardı.

Elif kocasından daha ilerdeydi. Ama artık soluk alamıyordu. Derenin içine sıcak çökmüştü. Bacakları yapış yapıştı.

Meryemce, elleri üstüne düştü. Doğruldu, beş on adım yürüdü, gene düştü. Güçsüzlüğüne baş kaldırıyordu. Yeniden kalkamadı. Durmak da istemedi. Emeklemeğe başladı. Böyle daha iyi gidiyordu.

«Çocuklar,» dedi, «böyle çıkması daha kolay! Siz de benim gibi yapın.»

Çocuklardan utanıyordu.

Kız:

«Ya,» dedi, «ebem, böyle daha güzel.»

Ali, yokuşun başına çıktığında bitmişti. Üstünden yükünü attı. Kendi de yere boylu boyunca serildi. Körük gibi soluyordu. Ter içindeydi.

Kendine geldiğinde gün öğleye yaklaşmıştı. Yokuştan aşağı baktı. Derenin renkli, küçük küçük keskin taşlı yamacına yapışmış, emekliyerek gelen üç kişiyi gördü.

Elif:

«Ocağın bata herif, karı ölecek böyle. Kendini öldürecek,» dedi. «Onda yokuş çıkacak hal mı var?»

Ali koşarak aşağı indi. Gördüğü şey yüreğini ağzına getirdi. Anasının elleri yırtılmış, dizleri kızıl kana batmıştı.

«Anam,» dedi, «fıkara anam. Hakkın var. Gözden göze hayır yok imiş.»

Anasını sırtladı.

Meryemce sırtında çırpınıyordu.

«Yokuş, yokuş sana diyorum. Ölsem de ben seni çıkarım. Söyle de yokuş, südümü haram ettiğim, beni sırtından indirsin, indirsin.»

Çırpınıyordu.

«İndirsin!»

Tepeye çıktılar. Yokuşun aşağısı yukardan karanlık bir uçurumcasına gözüküyordu.

Yokuşun başında Ali yüzünü elleri arasına almış düşündü kaldı. Birden içine bir sevinç doğdu. Ayağa kalktı. Yüzü, at öldükten bu yana ilk olarak ışıyordu.

Karısına:

«Çaresini buldum,» diye sevinçle seslendi. «Kaldır şu yükü sırtıma. Haydi, çabuk. Anam burada kalsın çocuklarla. Sen de yüküyün ağırını bana ver.»

Karısının kulağına eğildi:

«Şu atın derisini de yolda atacağım. Yüküm yeyniler o zaman. Anam duymasın.»

Yükü sırtına aldı.

«Siz burada ebenizle kalın. Ben döner sizi alırım şimdi. Buradan kımıldamayın. E mi çocuklar? Olur mu ana? Bu iyi bir usul.»

Koşarcasına oradan ayrıldı.

İkindiye kadar karı koca şevkle yürüdüler. Bağlama pınarının yanına gelince Ali yükünü çaputlarla sarılı, giyinmiş kuşanmış ulu, gök gibi dallı Ziyaret cevizinin altına indirdi. Bağlama pınarının oluğunda yüzünü yıkadı. Azıcık dinlendi. Dinlenir dinlenmez de gerisin geri hemen döndü. Anasının yanına vardığında gün batıyordu. Anasına yaklaşırken yüzüne bir sevinç, bir dinçlik havası vermeğe çalıştı. Bir iki kere, en güzel, en tatlı şeyleri aklına getirerek güldü.

Anası yerinde değildi. Epeyce ilerlemişti. Ama fıkara karıcık ne kadar ilerliyebilir?

Uzaktan:

«Güzel anam,» diye sevinçle bağırdı. «Bu usul, iyi usul. Keşke yürümeseydin. Ne var yürüyecek? Ben seni

şimdi sırtıma alır uçururum. Geciktiğime canın mı sıkıldı?»

Yanına diz çöktü. Yüzüne baktı. Karının yüzü taş gibiydi. Gözleri görünmüyordu. Dudakları kırış kırış, içeri göçmüş. Yüzü kararmış. Ter içinde.

«Bak, güzel anam. Yükü ta Bağlama pınarına, Ziyaret ağacının altına götürdüm. Uçarak gittim. Kanat taktım da.»

Meryemce yere bakıyordu. Onun söylediklerini duymuyor, derdin. Öyle hareketsiz. Hiç bir yerinde bir kıpırtı bile yoktu.

Ali baktı ki anası kıpırdamıyor, iki elinden tuttu üstüne çekti. Sırtına aldı, ağır ağır kalktı. Gençliğinde iri bir kadın olan Meryemce kemikliydi, ağırdı.

Çocuklar sevinmişlerdi, babalarının sevincini görerek. Ta ilerden koşarak gidiyorlardı.

Ali onu sırtına alırken karı hiç bir şey dememişti ama öfkesi biraz daha artmıştı. Bu güldükçe, o öfkeleniyordu.

Ali anasının altında, hoşuna gitsin diye çabuk çabuk yürüyor:

«Yollar böyle güzel, hava böyle iyi olursa köylüye bir yetişiriz ki, sorma! Köylü de şaşar kalır. Ne canını sıkarsın bire ana. Ohhoo... Sen de! Yaşı belli değildi ki fıkaranın. Sen de bilirsin. Küheylan bizim eve geldiğinde kocaman attı. Ben daha çocuktum. Yemen Ağa dedi ki, oğul, dedi, bir at bundan fazla yaşamaz. Bunun yaşı yirmiden yukarıdır.»

Öyle çabuk yürüyordu ki, soluğu taşıyor, sözler ağzından yarım yarım çıkıyordu. Yavaşlasa anası belki kendisine acıyacak, canı sıkılacaktı.

«Bir at yirmisini geçince, onu öldü sayacaksın. Ben biliyorum güzel anam, sen Koca Halili bindirdiğime alındın.»

Meryemce öfkesi gittikçe kabararak düşünüyordu:

Alındım ya, alındım itin dölü. Hem de bir alındım ki, ölene dek, kemiklerim sinimde çatır çatır edene dek, ben de Meryemceysem sana ağzımı açmam. Şu memeklerim-

den emzirdiğim akça südümü de bir vakit için olsun sana helal etmem, Ali. Buz gibi kış gecelerinde, sabahlara kadar beşiğini salladığım, boklu götünü yuduğum, Uzun Alicik, sana uykusuz gecelerimi, emeciklerimi helal etmem. Boynunda zebaninin tohtu, kızıl cehenneme gidersin, Uzun Ali. Ana hakkı zor. Bunu hocalardan duymadın mı, Uzun Ali? Cehennem ateşini de duymadın mı, Uzun Ali?

«Koca Halil binmeseydi de ölecekti. Yüzüme bir bakış baktı ki...»

Bakmaz olsun. Bakmaz olsun da arkasının üstüne baksın. Hiç çabalama Uzun Alicik, ben sana ağzımı ölene dek açmam.

«Dayanamadım. Dayanılmaz. Yaşlanmış adamın hali duman. Görmedin mi, fıkaranın halini güzel anam? Dayanamadım bindiriverdim. Yaa, güzel anam.»

Gönlü oldu mu diye bir zaman bekliyor, sırtını dinliyor, anasından bir kıpırtı bile gelmiyordu. Ağzını bile açmıyordu. Sırtında sıcaklığını duymasa ölmüş sanırdı.

Akça südümü sana helal etmem. Boşuna çabalama Yakamı yırttım, Uzunca Alicik. Ana vebali alınmaz. Neylesen netsen beni kandıramazsın. Gönül bir sırça, Uzunca Alicik, kırılınca düzelmez. Beni sırtına alıp Çukura değil de, Mekkeye, Medineye götürsen, bana Hac yaptırsan, ta sırtında, sırtın yağar olsa, ayakların şişse benim yüreğim sana düzelmez. Sen benim bineğimi, İbrahimimin teberiğini öldürdün, Uzunca Alicik. Elalemi üstüme güldürdün.

«Ben sana nettim ki bana böyle dursun, güzel saçlarına kul olduğum anam?»

Çabalama, ağzımı açmam. Kul olmasan, ölsen, gene ağzımı açmam.

«Ben ne bilirdim, Koca Halil binince ölecek?»

O Koca Halil uğursuzun uğursuzu. O, altına elini değdirse kum eder. Sen bilmez misin Uzun Alicik, Koca Halili? Baban onun elinden neler çekti. Ben seni bilmez miyim? Elalem, bak Uzun Ali Koca Halili atına bindirdi

desinler diye, bindirdin de benim atımı öldürdün. Teh! Ali iyi oğlanmış! Yavrum adam evine, anasına iyi olmalı ki elalem ona teh demeli.

«Ana, at ölecekti zaten. Daha köydeyken yem yemiyordu. Neden atarsın bir elsiz ayaksız fıkara kocanın üstüne?»

Elsiz ayaksız mı? Kırlangıcın zevalı yok derler. Git de Yemenden sor zevalını. Sen gel de benden sor o hırsız başının hünerlerini. Senin babana kan kusturdu o bir ömür. Sen bunları bilmez misin, Uzunca Alicik Ağa?

«Vallaha anam, işte böyle. Hiç güzel yüreğini keder almasın. Ben seni sırtımda uçurur da götürürüm. Çok şükür gücüm yerinde.»

Cehennemin kara dibine götür, dinsiz. Yalvarma, hiç boşuna uğraşma, Uzun Ali. Koca Halillen bir olan sensin. Atımı yüzen sensin. İbrahimimin teberiği.

Ali gittikçe yavaşlıyordu. Yavaşladıkça canı sıkılıyordu. Gece yeli esiyor, yıldızlar parlıyordu. Kurumuş kekik kokusu getiriyordu yel. Acı acı. Ali cıpıldak terlemişti. Azıcık oturup dinlense... Olmaz. Esen soğuk güz yeli bıçak gibi kesiyor. Bu yel, bu dağların yeli değil. Öteden, şu aşağılardaki düzlükten, ot bitmez bozkırdan gelip Çukurovaya iniyor. Terli adam durur, bu soğukta dinlenirse, bir satlıcan kapar, bir daha belini doğrultamaz. Ateş yakıp kızınsa, çok vakit alacak.

Ama sırtı, anasının asıldığı boynu acıyor. Ayaklarının altı yanmış gibi.

Kekik kokusu. Ötelerde bir ulu ağaç ışıldıyor. Bir su sesi geliyor. Çocuklar gölge gibi yanlarında yürüyorlar.

Ali bir yokuşu çıkınca dama dedi. Anasını bir taşın üstüne indiriverdi:

«Üşüdün anacığım sırtımda. Arkan esen yele karşı. Yel de buz gibi.»

Meryemcenin elinden ayağından kan çekilmiş, Meryemce donmağa doğru yüz tutmuştu.

«Sana bir ateş yakayım da kızın. Sonra yola düşeriz.»

Atım olsaydı, ne üşürdüm, ne de gecelere kalırdım böyle. Ocağıma incir diktin, Uzun Alicik! Evimi yıktın. Ben ölürüm bundan böyle. Zaten ne kadar canım kalmış ki? Üfürsen çıkıverecek. Üfürüver Ali. Aaaah, gavurun başı perişan ettin beni!

«Çocuklar gelin de odun toplayın şuralardan. Ebeniz üşümüş.»

Sırtındaki ter soğumağa başladı. Ali geziniyor bu yüzden. Oğlan çocuk bir kucak çalı çırpıyı getirdi, ninesinin önüne koydu. Ali cebinden çıkardığı kibriti çaktı. Kuru çalılar hemen ateş aldı. Kız da getirdi. Ali kızın getirdiğini de ocağa attı. Baktı ki ateş parlayıp geçecek. Odun toplamağa yolun kıyısından içerilere kendi gitti. Ayaklarına değen odunları, çalıları topladı. O gelinceye kadar çocuklar ateşin yanına, o kadar çok odun yığmışlardı ki şaştı kaldı.

Nineleri onlara sevgiyle bakmış bakmış, şu Uzunca Alinin çocukları olmasanız sizi daha çok severdim ciğerlerim, diye düşünmüştü. Babanızdan ötürü size de yavrularım demeğe dilim varmıyor, yavrularım. Evimin düşmanı, çocuklarımın, gelinimin düşmanı Uzunca Ali, ateş yakarsan yak! Ne edersen et, öteki dünyada, yakanı iki elime alır da, Allahın karşısında, yakanı parça parça ederim. Derim ki, atın şunu cehennemin en derin yerine.

Ali de oturdu. Ateşi bacaklarının arasına aldı.

«Ana, şöyle yan dön. Senin sırtın çok üşüdü. Bugün geceye kaldık. Bir daha geceye kalmak neyime. Nasıl? Yel gibi getirmedim mi seni buraya? Çukura da böyle indiririm.»

Teri kurudukça, bedeni de usul usul gevşiyordu. Gevşedikçe yorgunluğunu ta derinden duyuyor, bir daha ayağa kalkamayacakmış gibi geliyordu ona.

Ay harmanlamıştı. Ayazdı. Ötelerde bir şeyler çıtırdıyordu. Ayazda toprak çatlar. Az pişmiş testiler gibi ortasından yarılır. Çocuklar da birbirlerine sokulmuşlar, ateşin içine gireceklermiş gibi ateşe yaklaşmışlardı.

Oğlan:

«Baba,» dedi, «adam durunca daha çok üşüyor. Yürüyünce ateş gibi oluyor.»

Alinin canı hiç kalkmak istemiyordu.

«Ana, üşümen geçti mi güzel anam? Üşümen geçtiyse, gelirken dedim ki gelinine, kız dedim, biz soğuktan geliriz. Sen biz gelinceye kadar, bir tarhana çorbası koy ki ocağa, dumanı tütsün biz gelinceye dek. Dumanı bir tütsün ki... Biz varınca oraya, Ziyaret ağacının altına... Hem de Ziyaret ağacı adama uğur getirir.»

Çabalama Alicik, kuş südü bulsan da bana, değil tarhananı, kuş südünü de içmem. Sana yüreğim doğrulamaz hiç bir vakit. Doğrulmaz. Kırıldı, paramparça oldu. Yürek dediğin...

«Şafaklayın yola çıkarız. Şu kara dağı aşınca, Çukurova kokusu gelmeğe başlar ılık ılık. Sıcacık. Neden konuşmazsın? Niye bir söze varmazsın güzel anam? Biliyorum yüreğin yaralı. Küheylanı sen çok severdin. Babamın teberiğiydi. Ölenlen ölünmez, anam. Allah verir de bu yıl çok pamuk toplarsak, sırf senin için bir eşek alırım ki, taplı eşek. Kıbrıs eşeği. Bin üstüne. Yayla gibi. İki günde in Çukura.»

Konuşmam! Ölsem yitsem de konuşmam! Sen bunu bana yaptıktan sonra. Dilsiz olur da ağzımı açmam. Ölürüm, ölürüm de vasiyet ederim. Uzun Ali sinimin başına gelmesin, salacamdan tutmasın, derim.

«Bak anam, çocuklar da büyüdü. Çocuklar bu yıl daha çok pamuk toplarlar. Öyle değil mi Hasan?»

«Bir toplarım ki güzel ebem, ta geceden kalkarım. Ummahan da geceden kalkar.»

Kız, incecik sesiyle:

«Gece yarısı... Köstüoğlunun kızı gibi gece kalkarım da, hırsızlarım da...»

Ateş söndü geçti. Ali kucak kucak odun attı diriltti. Odun kalmadı, çocuklar gittiler odun getirdiler.

Ali her seferinde davranıyor, ama bir türlü ayağa kalkamıyordu. Isındıkça çözülüyordu.

«Eşek senin olur anam. Senden gayrı kimse karışamaz eşeğe. İstersen köyü tüm bindirirsin, istersen yanına uçan kuşu bile yanaştırmazsın. Vızıldayan sineği bile.»

Meryemce ocağın yanında, ateşin üstüne eğilmişti. Başı neredeyse ateşin içine düşecekti. Yüzü hiç görünmüyordu. Yalımlar ak başörtüsünün üstüne doğru sünüyordu.

«Sana bunu almazsam gelecek yıl, bu eşeği de almazsam bana da Ali demesinler. Borç eder harç eder, varır Adil Efendiye yalvarırım, gene de bu eşeği sana alırım.»

Alamazsın. Alsan bile, benim yüreğimi doğrultamazsın. Ben ölüyorum işte. Alamazsın. Sen borcunu veremezsin. Alamazsın. Ben de Çukura varmadan ölürüm. Senin inadın için ölürüm. Atım ölürken nasıl oldu. Ruhu Cennete uçtu da gitti. Hiç can çekişmedi. Çok kahrımızı çektiydi. Gözleri süzülüverdi. Ön ayaklarını uzatıverdi, geriverdi. Başını toprağa yatırıvermese, öldü demezdim. Ölemezsem bile, ben bu yıl sana pamuk toplayamam.

«Bir de eyer yaptırırım ki eşeğe, yumuşacık.»

Çocuklar ateşin başında uyukluyorlardı. Oturalı çok olmuştu. Gece yarıyı geçiyordu. Çok uzakta bir katır çanı bir kere öttü, sonra sustu. Gecede hiç ses yoktu. Ay batacak gibi, eğilmiş öyle durur. Çukurovanın üstü olmalı durduğu yer. Uzun, kavak gibi bir taş dikilip durur az ilerde. Gelin taşı dedikleri bu mu?

Ali yeniden davrandı. Kalkamadı. Kalkmak istemedi. Ama karısı merak ederdi. Bir başına genç kadın dağda konur da gelinir miydi? Çocuklar yanında olsaydı bari. Koca karıya kim ne yapacak? Gelene dek bekler durur. Karşısına bir ateş yakarsın. Çocuklar analarının yanında olmalı. Doğrusu da bu. Biriyle karşılaşır da, ıpssız dağda, ya biri başına çöküverirse avradın?.. Var namusu temizle temizleyebilirsen. Namus bostan tarlasında biter mi ki? Yazık oluyor el kızına. Şimdi ne yapıyor ola?

«Haydi kalkalım da yola düşelim, anam. Yorgunumuzu aldık nasıl olsa.»

Kalkalım dedi ama, Ali gene de yerinden kımıldayamadı. Kolları, bacakları, sırtı yok gibiydi. Boğazına yumruk gibi bir şeyler tıkanıyordu.

Meryemce öfkesinden patlayacaktı neredeyse. Alinin her sözünde bir öfkesi artıyordu. Bir, bir kat daha.

Kalk da düş yola. Kalk, benim kanlım. Sen oğul değil, benim öz kanlımsın. Ben ölürsem, senden sorulsun. Uzunca anasını... Önceden, atını, sonradan anasını öldürdü desinler. Sana bir alkış ederim ki, Uzunca Alicik, bir alkış... Toza dumana karışırsın: Amma, analık batsın. Sana alkış etmeğe, ellerimi açıp da güzel Allahım şu Uzunca Aliyi atım gibi eyle, üleşi kuşlara yem olsun demeğe dilim varmıyor. Var git, cehennem yolun olsun.

Ali kocaman, uzun, kamış gibi uzun parmaklı ellerini yere dayadı. Epeyce elleri üstünde yaylandı. Önlerindeki ateş de sönmüş, közleri kül bağlamıştı. Zorla ayağa kalktı. Anasını doğrulttu. Çevirdi.

«Haydi çocuklar,» dedi. «Düşün yola.»

Çocuklar uyukluyorlardı. Zıpladılar.

Anasının önüne oturdu. Kalkamayacağından korkuyordu. Ellerinden tuttu, üstüne iyice çekti, davrandı ama ilk davranışta kalkamadı. Bir daha davrandı. Üçüncüsünde kalktı ama, az daha anasıyla birlikte yere kapaklanacaktı. Anası bir kurşun külçesi gibi geliyordu ona. Öylesine ağırlaşmıştı. İçine bir korku düştü. Bu korku iflah etmez adamı, diye düşündü. Korku adamın elini ayağını keser. Ya düşüverirsem şuraya? Düşer de şuracıkta kalırsam? Bayılırsam... O zaman benimle varsın konuşmasın karıcık, diye düşündü. Varsın konuşmasın. O zaman konuşmayanı bir göreyim.

Gittikçe kızışıyordu. Kızıştıkça da gücü artıyor, Meryemce yeyniliyordu.

Çocuklar önde, onlar arkada konuşmadan uzun zaman yürüdüler. Meryemce öyle bir açlık duydu ki içinde, yüreği kazınıyordu. Aklına geldi ki çoktandır bir şey

yememişti. Gelinin pişirdiği tarhana geldi gözünün önüne. Sıcak sıcak, tüt babam tüt ediyordu, kalaylı, parıl parıl bir tasın içinde.

Artık elleri, oğlunun omuzunu tutamaz olmuştu. Eli bir açılsa da omuzu bıraksa, bir daha tutamayacaktı. O yüzden ellerini kenetlemişti.

Ali bir duruyor, soluk alıyor, sonra birazcık yürüyordu. İkide birde de «Amma da ırağa götürmüşüm yükü o sevincilen,» diyordu.

Ayağını bir taşa vurup, anayı fırlatırcasına toprağa attığı zaman ay batıyordu. Hemen yere oturdu, çarığını çıkardı. Sırtından yolun kıyısına hızla düşen, toprağa çarpan Meryemce of bile dememişti. Sağ dirseğinin üstüne abanmış, gözlerini yummuştu. Kulakları uğulduyordu. Çocuklar başına dikilmişler, orada korka korka duruyorlardı. Önlerindeki yusyuvarlak karartı, nineleri, donar gibiydi. Tirtir titriyordu.

Ayağının taşa gelen baş parmağını yokladı, oğuşturdu, acılı ayağına sert çarığı giydi. Sonra da, çabuk çabuk bağladı bağlarını, hemen ayağa kalktı, anasını elinden tuttu, kendine doğru çekti, önüne çömeldi, var gücüyle üstüne çekti. Çekmesiyle ayağa kalkması bir oldu.

Koşuyordu. Çocuklar ta gerilerde kalmışlardı. Sırtındaki anası kalkıp kalkıp iniyordu. Çocuklar babalarına ne kadar koşsalar da yetişemiyorlardı. Koştu koştu, sonra duruverdi. Durmasa yere yuvarlanıverecekti. Dizleri titriyordu. Anasını sırtından usulca indiriverdi. Belini bir ağaca dayadı.

Gece buz kesmişti. Ateş yakmak aklına bile gelmiyordu. Birden çocuklar aklına düştü. Bu gecede o sabileri dağda koyup da nereye gelmişti?

Hemen ayağa fırladı.

«Nerdesiniz çocuklar?» diye bağırdı. «Nerde kaldınız?»

Çocuklar babalarının sesini duyduklarında epey uzaktaydılar. Ses verdiler. Sonra da yeniden koşmağa başladılar.

Ali çocuklar yanına gelince kalkmak için bir iki kere davrandı, kalkamadı. Üşümeğe de başlanıştı. Şurada dursak bir ateş daha yaksak mı? Ama genç kadın, şu dağın başında, kurdun, kuşun, hırlının hırsızın, uğursuzun itin içinde... Olur mu? Bir ateş...

«Hasanım, elimden tut bakalım,» dedi. Bu sözün ağzından nasıl çıktığına o da şaştı. Ya Meryemce duyduysa? Duydu da yüreği acıdıysa, yandıysa? Bilmiyor muydu sanki?

Çocuk daha yanına yaklaşmadan ayağa fırlayıverdi.

«Beni kaldırabilecek misin diye, yalancıktan söyledim.»

Kendini toparladı, sesini dikleştirdi.

«Gel anam.»

Anayı sırtına aldı. Ellerini bacaklarının üstünden geçirdi, kenetledi. Bir iki kere silkeledi. Meryemceyi sırtına iyice yerleştirdi. Ayaz, ama ne gavur ayaz. Adam donuverecek. Bu dağlar böyle. Yaz kış... Torosun bora-sı, adamın kıranı demişler. Ne doğru laf etmişler.

Bir kuş öttü. Bir dereden geçerken keskin bir vel yüzlerini yaladı geçti. Su sesi, çağıltı. Bir ağaç uğuldadı.

Ayın battığı yerde azıcık bir aklık kalmıştı.

Ayaklarının altı yeniden yanmağa başladı. Yüreğine işliyordu. Her adımda sırtında anası biraz daha ağırlaşıyor; ayakları kendisini biraz daha zor taşıyordu. Ama artık durmak olmazdı. Neredeyse tan yerleri ışıyacaktı. Uzaktaki dağların ardında ışık belirtileri vardı. Durulmazdı. Şu kurdun kuşun ortasında, şu ıssız dağda, vay Elif vay! Kadın kısmı da bir korkak olur ki, fıkaracıklar. Çocuklardan beter. İyi, çocuklardan güzel, azıcık saf. Hepsi böyle. Kocasına da, gencine de adamın yüreği acır. Kadın kısmı bir hoş, vefalı. Ne dedim de çocukları Elifin yanında koymadım? Anama nolurdu ki? Üstelik kocamış kadınlar gençler kadar korkak olmazlar.

İçi alıp alıp veriyor, kafasında kötü kötü yüzlerce olay kuruyordu. Sonunda:

«Ana,» diye kırık bir sesle seslendi, «bu gece yarı-

sı dağda kaldı gelinin. Korkmaz mı ola? Başına bir hal gelmez mi ola? Kurdun kuşun arasında.»

Meryemce eti kemiğiyle, düşüncesi hayalleri, düşleriyle uyuşmuş gitmişti. Birden öfkelendi. İçindeki uyuşmuş her bir yan uyandı, deprendi, canlandı, öfkeye kesti.

Kalır yaaa... Korkar ya, gelir yaaa... Başına da... Uzunca Alicik Ağa! Kurdun arasında da, eşkiyaların, köpeklerin, itlerin, hırsızların arasında da... Başına işler de gelir. Şu yollar şimdi adam dolu. Aklın yeni mi başına geliyor, Uzunca Alicik? Soyka kalası herif! İnşallah o aklına gelen gelinin başına gelir de, ben de varır, köyün ortasında zil takar da oynarım. Şıkır da şıkır. Uzunca Alinin akılsız kafası yüzünden başına bir iş geldi ki, ey komşular, duyun! Duyun da parmağınız ağzınızda kalsın, der şıkır da şıkır, şıkır da şıkır göbek atarım. Senin akılsız kafan yüzünden o gelinimin başına bir iş gelsin de... Beni bu hallere düşürdün. Beni hasta, sayrı gibi, beni yatalak gibi, beni elden ayaktan düşmüş gibi sırtlarda taşıtan Uzunca Ali, şıkır da şıkır, şıkır şıkır. Şıkır da şıkır. Şıkır da şıkır.

«Korkmaz değil mi ana, gelinin? Korkmaz canım. Ne diye korksun.»

Hıh, sen korkmaz belle. Bir korkar ki! Korkusundan ödü bile patlar. Yazı yaban adam dolu, başına çökecek adamdan başka. Dağ taş, kurt kuş, ayı dolu, parçalayacak canavardan başka. Ak dona bürünmüş dağlarda dolanan ölülerden başka. Dağda heykiren, dişleri bir karış dışarda kaplandan başka, adamı çont eden ulu Ziyaret cevizi var. Sen korkmaz belle. Bir kaya sürüsü olup da, yol yol gezen, uçan, değince patlayan, sonra da yolun ortasında bir dağarcık gibi kalakalan, sonra da adamı olduğu yere yapıştıran cinleri bilin mi? Sen görünmezleri hesaba katmazsın... Var katma amma onlar senin başına bir iş getirirler ki... Anayın da duası üstünde olmayınca... Üstelik de alkışını almışken. Sen de şaşıp kalırsın. Sen görünmezleri duydun amma, inanmazsın. Var inanma. Anasının atını göz göre göre öldürüp de gözü

nün önünde derisini yüzen dinsiz imansız neye inanır ki! İnanma. Başına gelince öyle bir inanırsın ki... Ziyaret cevizinin altında avradıyın ağzı eğilip de çont olunca, bir inanırsın ki! Senin hayırsız yüzünden, fıkara gelincik. Amma ben de Meryemceysem, senin yüzünden gelinimin başını bir iş gelince, işte o zaman, ben de o zaman yapacağımı bilirim sana. Atımı öldürdün de sana neyledim ki? Gelinimi çont edince sana neyleyeceğim ki? Varsın o da çont olsun. Vay vay vay! Üşüyorum, donuyorum. Amma da soğuk çıktı. Ona nolur ki, sırtında ben soğuğu tutuyorum. Benim de sırtımda sıcacık birisi olsa, bir gece de yürürüm, beş gece de. Kurtar Allahım! Şu Çukurovaya sağ salim çıkar beni. Dizlerim, tüm ayaklarım uyuştu. Bu ayaklar bir daha yol yürüyemezler.

Adam varır da hiç Ziyaret cevizinin altına konar mı canım? Bu ne akılsızlık, Rahmetlik Mustan Çavuş ne derdi? Sakalı upuzundu, apaktı. Sakalı geyik tüyü gibi yıldırdardı. Yunmuş arınmış. Bir Allahın evliyasıydı canım. Birisi azıcık hatırına dokunsa, bir şeye azıcık canı sıkılsa, bir yerde küçücük bir uygunsuzluk görse oturur da hüngür hüngür ağlardı. Çocuklar gibi burnunu çeke çeke.

Bu Ziyaret cevizinin altından geçiyordum bir gece, karanlık, kurşun geçmez bir gece. Dalları uğulduyordu. Dalları karanlık bir su gibiydi. Tüm göğü tutmuştu ceviz. Birden bir şey çat etti. Döndüm baktım, topraktan bir top ışık cevize doğru ağıyor, o ağdıkça cevizin dalları ışıklanıyor, ışığa batıyor, ışığa kesiyor. Ben orada donmuş kalmışım. Ağzımda dua, oku bire oku ediyorum. Az sonra, cevizin dalları, yaprakları, gövdesi, tüm ceviz, karanlığın içine oyulmuş gibi ışığa kesti. Sonra dallarıyla, gövdesiyle ceviz göğe doğru uzadı, şu karşı dağlara doğru genişledi. Tüm dünya, gün doğmuş gibi apaydınlık oldu. Dağların karanlığı durdu, gecenin karanlığı durdu. Siz ışıktan kocaman, karanlığa oyulmuş gibi kocaman, dünya kadar bir ağaç gördünüz mü? Aman Allah, hikmetine kurban olduğum Allah! Işıktan koskocaman

bir ağaç. Güneşin doğduğu yere, yıldızların oraya doğru uzanır. Gece karanlık mı karanlık. Vallahi billahi tek bir yıldız bile yok. Ağaç büyüyor ha büyüyor. Göğe yukarı dallı yapraklı bir ağaç seli, ışıktan bir ağaç seli ağıyor. Şafağa kadar Ziyaret cevizi ışıktan oldu. Şafak atıncaya kadar durdum seyreyledim. Gözlerim kamaştı, bende de hal kalmadı. Altımdaki at da, o kutlu hayvan da kulaklarını dikmiş bakıyordu. Şu dağın ardından şafak belirip gelince, ceviz de küçüldü, küçüldü, gittikçe ışığını attı üstünden, toprağa indi.

Gün doğunca ulu cevizi, yeşil yaprakları, yarık gövdesiyle karşımda gördüm. Öyle durup durur. Ben de doğruca Kara Topaklı Hocaya gittim.

«Şafağa daha ne kadar var ola ana?»

Adam hiç Ziyaret cevizinin oraya konar mı? Gece ışığa kesip de gündüz ağaç olan cevizin altına konar mı adam hiç? Geceleri başını alıp gider. Görünmez olur. Var bak ki ceviz yerinde yok. Bir ay iki ay yok. Sonra bir gün, bir de bakarsın ki gelmiş yerine oturuvermiş. Adam böylesi cevizin altına varır da göçünü yıkar mı?

«Ana, üşüdün mü ana? İstersen şu sırtımdakini çıkarayım da sırtına giy sen. Ben boyuna zırıl zırıl terliyorum.»

Başını yesin, istemem. Senin hiç bir şeyini istemem Uzunca Ali. Ağaç gelinimi öldürdüyse, eey Uzunca Ali!

«Yükü amma da uzağa götürmüşüm. Bir daha böyle olmaz. Ha dedim ki konalgamız Ziyaret cevizi olsun.»

İyi bok yemişsin. Ya gelin çarpıldıysa onun altında?

Ali artık ayaklarını sürüyordu. Söz söylemek bahanesiyle sık sık duruyor, dinleniyordu. Gözleri de şafağın yerindeydi.

«Koca Halil dedi ki...»

Koca Halil de gebersin, senin de boyun devrilsin.

«Bu yıl Çukurovada bir pamuk olacak ki, toplamakla bitmez. Her adam tam yüz liraylan dönecek köye. Bu yıl döngele çok kalınmış. Çok da hızlı uçuyormuş. Koca

Halil, ben böyle döngele görmedim, diyor. Bu yıl pamuk bir bereketli...»

Sana ne oğlum, sen atı öldürdükten sonra. El toplar gider de, köye döner de sen ancak ondan sonra Çukura ulaşırsın. El de sana güler. Haydi durma. De yürü Uzun Alicik! Ettiğini çekiyorsun. Sana hiç yüreğim acımaz. Ne duruyorsun? Yoruldun mu? Gece olmasa da yüzünü, perperişan halini, şorul şorul terlediğini bir görseydim Uzun Alicik! Koca deyyusu bindirir de atı öldürür müsün? Çek şimdi, çek! Ben de sırtında donarım, ölürüm inşallah.

«Bir bereketli olacak ki, topraktan yarıdan çoğunu kaldıramayacak Çukurovalı. Biz de yerde kalanı başak edeceğiz, diyor.»

O dedikleri hep senin gönlünü etmek, atına binip de öldürmek içindi, hay akılsız yavrum. Yok yok, Uzun Ali yavrum değil. Domuzun doğurduğu.

Ali konuştu konuştu, bir karşılık alamayınca kızgınlıkla yürüdü.

Durdu. Konuşacak şeyi de kalmamıştı.

«Nerdesin Hasan? Yoruldun mu?»

Hasan:

«Hiç yorulur muyum? Bir yürüyorum ki. Ummuhan yoruldu.»

Kız:

«Yalan diyor,» dedi, «hiç yorulmadım.»

Ali birden farkına vardı ki dağların başı ağarıyor.

«Çok şükür gün açılıyor.»

İlerlere baktı. Uzaktı. Ürktü. Bir adım attı. Dişlerini sıktı. Bacakları gerildi. Acımadık, yanmadık, kopmadık yeri yoktu. Titriyor, düşecek. Yola çıktı. Anasını indirdi. Dünya başında dönüyor, fır dönüyor. Gözüne bir ağaç kestirdi, vardı kendisini ağacın altına atıverdi. Belini gövdeye dayadı. Sık sık soluyor, alıp alıp veriyordu. Yüzü kapkara kesilmiş, gözleri küçülmüştü. Yakasını can havliyle, yırtarcasına açmış, göğsünün kılları dışarı fırla-

mıştı. Terler yüzünde domur domurdu. Soluması bir türlü kesilmiyordu. Soluğu çıkacak gibiydi.

Orada, sırtı ağaca dayalı, ağzı açık, avurtları çökmüş, sakalının iğne iğne kılları iyice uzamış kalakaldı. Bir daha kalkamayacaktı. Ona öyle geliyordu.

Gün dağın tepesine çıktı oturdu. Sonra kalktı, yükseldi, ortalığı kızdırdı. Gün ortalığı kızdırınca Meryemcenin uyuşukluğu açıldı. Ayağa kalkmayı denedi, kalktı da. Bir adım da attı. Sonra eremeke yürüdü de.

Yarı baygın oğluna döndü. Bu haline acır gibi oldu, onu bastırmak için de aklına ne kadar küfür geldiyse üstüne yağdırdı. Baktıkça içine bir acıma doluyor, öfkesi iniyordu. Meryemce bu halde, daha fazla burada kalamazdı. Yolun kıyısındaki bir ağacın dalını kırdı. Dalı budadı. Uzunca bir değnek yaptı. Oğluna da son olarak şöyle bir göz attı. Çabucak arkasını döndü, yola düştü. Bükülmüş beliyle ilerledi.

Arkasında ayak seslerini duyunca geri döndü, torunlarını gördü. Onlar da beraber geliyorlardı.

«Gelin, gelin ebelerinin can yoldaşları. Sürmeli Ummahanım da, babayiğit Hasanım. Gelin de, ebeniz kesip attığınız tırnaklarınıza kurban olsun. Kurban olsun da yolunuza ölsün yavrularım. Keşke o gavur Uzun Alinin yavruları olmayaydınız. Nasıl öldürdü, nasıl öldürdü atımı? Aaaah, onu doğuracağıma bir kara da taş doğuraydım. Keşkeee... Atımı öldürdü de beni böyle perperişan dağlara düşürdü. İflah olmaz bu Uzunca Ali inşallah.»

Kız:

«İnşallah ebem, inşallah,» dedi. «Yazık oldu atımıza.»

Oğlan kıza dürttü:

«Zıkkım,» diye tersledi. «Babam Çukura inince sana bir eşek alacak ebe. Atıyın yerine.»

Nine döndü, elindeki değneğini salladı:

«Sus bakalım, sus! İtin dölü. İt herifin sakar dölü. Almaz olsun. Almaz olsun da arkasının üstüne alsın. Ayağı kırılsın da Çukura inemesin. O gavur Uzunca Alinin gözü çıksın, e mi?»

Hasan dargın dargın sustu.

Öğleye doğru, Alı arkalarından yetiştiğinde, daha öyle ağır ağır, konuşarak yürüyorlardı. Alinin arkadan yetiştiğini duyunca, sözlerini kestiler. Meryemcenin iler tutar yeri kalmamıştı ama. Ali hemen önüne çömeldi. Meryemce onun sırtına atılırcasına bindi.

Ali ileriyi, sık' bir ormanlığı gösterdi.

«Baksana ana, Bağlama pınarı orası değil mi? Şu görünen ince, uzun doruk Ziyaret ağacının doruğu değil mi?»

Sen de bat, Ziyaret ağacının doruğu da batsın, bir işe yaramaz Uzunca Ali. Atım gibi benim de derimi yüzeceksin. Senden bunu umut ederim.

Başını kaldırıp ilerde, uzakta gelinin karartısını görünce, bir anlık, bütün öfkesi geçti.

Gül gibi gelinimi görmez de, ağacın doruğunu görür. Aaah, sen ne iyi, sütü helal, sütü temiz bir avratsın Elif! Amma bir suçun var. Keşke şu kötü herifin avradı olmayaydın. Keşkeee... Seni canımdan da çok severdim.

Ali birden silkindi, sevindi, bir sevinç çığlığı attı:

«Ana, ana, ana bak! Bak, bak gelinin geliyor.»

6

Ceviz ağacının dibine gelir gelmez Ali anasını oracığa, bir kütüğün üstüne indiriverdi. Elif onlar orada uğraşırlarken, akşamdan beri ocağın yanında duran tarhana tenceresine gitti tarhanayı çabucak büyük bir sahana doldurdu. Kız sofrayı cevizin gövdesine yakın bir yere sermişti. Tüten sahanı getirdi sofranın ortasına koydu. Sonra gitti, kütüğün üstüne oturmuş Meryemceyi elinden tuttu, getirdi sofraya oturttu. Kocasını da:

«Gel Ali,» diye çağırdı.

Ali ayakta durmuş sallanır gibiydi. Oğlan çocuk çekinerek, korkarak babasının elinden tutmuştu. Gülümsiyerek:

«Gel baba,» dedi.

Elif kocaman açılmış gözlerle kocasına bakıyordu. Kocası yalpalar gibiydi. Uyku sersemi bir hali vardı. Sofraya bakmadı bile. Elini oğlanın elinden kurtardı, yalpalayarak arkadaki üstüste yığılmış yüklere yürüdü, oradan bir çul çekti, güneşe doğru bir yere atıverdi, hemencecik de üstüne kıvrıldı. Elif sofradan kalktı, yükten küçücük, kirli bir çul yastık aldı, kocasının başını kaldırdı altına koydu. Sonra da üstüne bir yorgan örttü. Ali başını koyar koymaz uyumuştu. Elif kocasının başucunda durdu. Onun incelmiş, kararmış yüzüne acıyarak baktı. Yüzü zayıflamış, çekilmişti. Uzamış seyrek sakalının kılları sivri sivri, kirpi oku gibi yüzüne çakılmıştı.

«Oğlun çok yorulmuş ana,» dedi. «Yüzü iki günde çocuk yüzü gibi ufalıvermiş.»

Meryemce elindeki kaşığı sahanın içine bıraktı, elini dizine vurdu:

«Daha kötü olsun. Beterin beterine uğrasın Uzunca Ali,» dedi. «Bir seviniyorum ki bu hallerini gördükçe.»

Elif:

«Öyle deme ana,» dedi. «Yazık değil mi? Oğlundur.»

Meryemce dikeldi:

«Yazık değil,» dedi. «Hiç de değil. Akılsız baş olunca, cezasını ayaklar çeker. Ne vardı Koca Halili bindirip de atımızı öldürecek! Elalem tek Ali iyi oğlanmış desin diye.»

Ellerini göğe açtı:

«Allahım,» diye yalvardı, «şu Uzunca Alinin halini bundan beter et. Çoluğunu çocuğunu dağda koydun, kendini de bu hale soktun, daha da perişan et, koca Allahım, karagözlüm, güzel Allahım.»

Elif:

«Etme anam, etme,» dedi. «Etme bunu. Oğlun ne bilirdi?»

Meryemce:

«Kes!» diye bağırdı. «Sen de onunla birlik olma! Beter olsun, beter! Sürünsün. İnşallah bu yıl pamuğa yetişemesin de, akılcığı başına gelsin. Adil Efendi de onu boğazlasın.»

Sofradan kalktı, bükük beliyle topal topal cevizin gövdesinin arkasına, çalılıkların içine gitti.

«Ben şuracıkta uyuyacağım. Giderken kaldırırsınız. Olmaz mı gelin hatun?»

Elif, onun sesindeki alaya aldırmadan kederli:

«Olur güzel anam,» dedi.

Sofrayı kaldırdı. Dürdü büktü, yüke koydu.

Çocuklara:

«Siz de uyuyun yavrular,» diye seslendi.

Kız uyukluyordu zaten. Kaldırdı, babasının yanına yatırdı, yorganın bir ucunu da onun üstüne çekti.

Oğlana:

«Var sen de sokul babayın yanına,» dedi.

Gözlerinden uyku akıyordu. Sabaha kadar uyumamış, merakla, korkuyla onları beklemişti. Meryemce, çocukları, kocası uyuyorlardı. Şimdi kendi de uyusa olmazdı. Aşağıdaki yoldan bir geçen olur, öteberiyi, kabı kacağı çalar götürürdü.

Ocağın başına vardı oturdu, dizlerini göğsüne doğru çekti, çenesini de üstüne koydu. Düşüncelere daldı. Tam on yıldır bu evdeydi. Meryemceyi hiç böyle görmemişti. Bugünkü oğluna kinlendiği gibi hiç kimseye kinlendiğini de bilmiyordu. Bu ne öfkeydi böyle! At anıldıkça, karı cin çarpmış gibi titriyor, ağzı köpürüyordu. Adam ölse, şu çocuklardan biri ölse, Meryemce bu kadar öfkelenip kinlenmezdi. Yolda mı kaldı, yaya mı kaldı? İşte oğlu onu sırtına bindirmiş götürüyordu. Ta Çukura kadar da götürürdü. Oğlunu sevecek, ona acıyacak yerde kinleniyor, öfkeleniyordu. Oğlunu nasıl sever, üstüne nasıl titrerdi! Ali onun biriciğiydi. Sekiz çocuğu olmuş, Aliden gayrısı ölmüştü. Ali bir yere gitse de, azıcık gecikse başına bir hal mi geldi diye kendini yer bitirirdi. Daha, Aliyi iki yaşında bir çocukmuşcasına severdi. Öyle okşardı. Birinde bir dolu olmuştu. Meryemce, Ali tarlada kaldı, şu dolulardan bir tanesi başına geldiyse diye tutturmuş, bütün köyü ayağa kaldırmıştı. Sonunda Ali, köyün öte ucundaki bir evden çıkmış, oğlunu görünce de sevincinden bayılmıştı. Adam düşmanına bile, Meryemcenin şimdi Aliye kinlendiği, öfkelendiği gibi öfkelenmez. Altı üstü bir ölümcül at. Bu yıl ölmese gelecek yıl nasıl olsa ölecekti. Tövbe tövbe, bin kere tövbe. Vadesi gelince hiç bir mahlukat daha fazla bir an bile yaşar mı? Kara Topaklı Hoca tam böyle söylemişti. Öyleyse ne istiyor bu karı? Kara Topaklı Hocanın bu sözlerini o duymadı mı ki? Söylerken o da vardı. «Elimi ayağımı kestin de Uzun Ali, beni şu dağlarda perperişan koydun. Beterin beterine uğra!» Bu ne çeşit söz böyle? Elin adamı oğluna değil, düşmanına bile böyle alkış etmez.

Uyukladı.

Gün dikildi, öğleyi geçti. Onun başı daha dizlerinin üstündeydi. Ateş yandı geçti, közleri kül bağladı, o farkında olmadı. Yarı uyur, yarı uyanıktı. Düş içinde bir uyanıklık. Ama daha çok uykuda.

Bir uğultu, bir gürültüyle başını kaldırdı. Gürültü sol yandan geliyordu. Aşağıdan bir köyün geldiğini gördü. Atlı, eşekli, yaya, hasta, topal, sevinçli, kederli bir sürü insan önünden geçiyordu. Bir bebe ağlıyordu. Bu yollarda hep bebeler durmadan ağlar zaten. İçinden bir sevinç kabardı. Neye sevindiğini bilemedi. Ayağa kalktı, yolun kıyısına geldi. Önünden geçenler ona bakmıyorlardı bile. Bu sıralar, bu yollar köylülerle dolardı. Köylü tüm önünden geçip gidinceye kadar öylece durdu baktı. Sonra içine bir karamsarlık, bir keder çöktü. Vardı sönmüş ocağın başına yeniden oturdu.

«Şu giden köylüde, karıyı bindirecek bir beygir, bir eşek bulunmaz mıydı ola?» diye düşündü. «Aliyi uyandırsaydım da bir soraydı. Bir umut. Göç daha ırgamadı.»

Kalktı, vardı, Alinin başucunda bir zaman durdu baktı. Ali çocukcasına uyuyor, sanki soluk almıyordu. Bebeler gibi. Üst dudağı azıcık uzamış, yalnız soluk aldıkça içeriye bir parça iniyor.

Uyandırmalı mı? Üstüne eğildi, kolundan usulca tuttu:

«Ali, Ali!» dedi. Sonra sustu. «Ali! Ali! Uyansana.»

Ali kıpırdamadı bile.

«Ali! Uyansana! Gün ikindin oluyor.»

Ali sağ bacağını karnına çekti. Bu artık uyanacak demekti.

«Ali, gün yekindi. Yola düşmek gerek.»

Ali, doğruluverdi, oturdu.

«Ali, seni uyandırdım ki...»

Ali yumruklarıyla gözlerini uğuşturuyordu.

«Ne var ki?» diye yayvan yayvan, isteksiz söylendi.

Gün ikindin oldu. Anan, çocuklar daha uyuyorlar. Yola düşeceksek düşelim. Burada kalacaksak kalalım.»

Ali:

«Kalalım,» dedi.

«Sen gel hele şu ocağın başına.»

Ali kalktı ocağın yanına geldi. Orada dikildi kaldı. Koca cevizin dalları esen yelle uğulduyordu usuldan. Gök görünmüyordu.

Elif ağzını kulağına yaklaştırdı:

«Demin,» dedi, «şuradan bir köy geçti, yoldan. Ne köyüydü bilemedim. Sonra aklıma geldi ki seni uyandırayım.»

Ali önce:

«Geçsin,» dedi. «Varsın geçsin.» Sonra düşündü.

Elif:

«Daha sesleri geliyor. Sanırım ilerde, Topaktaşa konacaklar. Buraya konmazlar. Ziyaret cevizinden korkarlar.»

Ali gülümsedi:

«Korkarlar. Bir ben, bir de sen korkmazsın. Akılsızlar. İyi kimselerden korkulur mu? Kötülük yerine iyilik yaparlar adama.»

Elif:

«Hani aklıma geldi ki... Dedim ki...»

Ali güldü. Dudakları inceldi, gerildi, acılaştı.

«Bire avrat,» dedi, «sen deli misin, aklını mı çıvdırdın? Bu zamanda, köylü yola düşmüşken, şu dağ köylülerinde hiç binek bulunur mu? Baktıysan gördün herhalde, kaç kişi kaç kişiyi sırtında taşıyordu. Hastalar sayrılar... Kocalar, el ayak tutmazlar. Binekleri olsa, istesem verirler, iyi bilirim ki verirler. Şu günde varır da, ey köylü, atını bana versene, ben anamı bindireceğim denir mi? Olur mu?»

Yüzü umutsuz, kızgındı.

«Soyka kalsın böyle dirlik,» dedi, halsizcesine yere çöktü. «Başka yolu yok. Bu gece burada kalmalı. Yornuğumuzu bir iyice çıkardıktan sonra...»

Elif:

«Sonra...» dedi. «Öyleyse ocağa bir aş koyayım.»
Çalı çırpı topladı, ocağı yeniledi.

Ali uyuşmuş, ocağın yanına çöktü. Yorgun bitkin, bir düş içindeydi. Güpegündüz, al basmış gibiydi. Kımıldayacak hali yoktu. Bıraksalar şurada, şu ocağın başında on gün kalırdı. Kıpırdamadan. Gündüz uyumak böyle olur. Ceviz altında uyumak zararlı. Koygundur, ağırdır gölgesi. Döndürüyor, dolaştırıyor, bitkinliğini cevizin koygun gölgesi üstüne atıyordu.

Bir ara, oğlu Hasan geçti gözlerinin önünden hayal meyal. İlerde, arkasını bu yana dönmüş, bir çalının dibine işiyordu. Vay, it südüğü vay! Ulan adam varır da Ziyaret cevizinin yanındaki çalının altına siyer mi? Cin çarpar adamı. Vallaha billaha çont olursun. Alimallah olursun. İt dölü. Köylü neden konmaz ziyaretlerin dibine? Bundan dolayı işte. İşerler altına, işerler. Dalını keserler, gövdesine çivi sokarlar. Onların da canı var. Onlar da çarpıverir, sakat korlar, adamı. Amma değmedin miydi keyiflerine ziyaretlerin, uğur getirirler. Kimbilir, şu ulu ağaç, nakışlı ağaç bize bir uğur getirir ki. Ne gelmez ki elinden. Ulan, azıcık iyi olursam, halim olursa, bu ağacın altında beş rekat bir namaz kılacağım ki... Namazdan hoşlanırlar bunlar. Belki de yüreğine bir hoşluk gelir de şu ağacın, bize yardım eder. Kimbilir? Belki yüreği acır da halimize. Şu anam olacak bir akıl etse de, o da kılsa bir namaz. Akıl etmez ki. Boşu boşuna üç ay, beş ay kılar da, burada, şu ulu, kutlu ağacın altında bir gün bile namaz kılmayı akıl etmez. Söylesem olur mu? Bu sefer aklındaysa da kılmaz. İnadından. Kılmasın. Baktım ki şafağa uyandım, gün ışıyıncaya kadar kılarım. Kılmalı namazı. Ne olur, ne olmaz. Adamın uykusu olmamalı ki, olmamalı da beklemeli. Görmeli ağaç nasıl ışığa kesiyor! Nasıl başını alıp da, kökünü çıkarıp da, uzun köklerini... Nasıl gezmeğe gidiyor! Amanın şu namazı kılmalı. Yüreğini iyice temizledikten sonra, kin haset komadıktan, Delice Bekiri, Muhtarı bile, Delice Bekirin avradını bile düşünmeden, pamuğu, atı, borçları,

hiç bir şeyi akla getirmeden, tertemiz olaraktan, yunmuş arınmış, bomboş, Allahın huzurunda...

Hiç bir zaman içini yuyup arıtamamıştı; hiç bir namazında .Düşünmeyim, demiş, hiç bir kötü şey, hatta iyi şey. Ama hep kötü şeyler, gelip gelip aklına musallat olmuş, namaz sonuna kadar onları koğamamış, namazı da hiç işe yaramamıştı.

Karanlık bir gece O zaman babası sağ. Hangi yıl, kaç yaşında aklında değil. Değil ama, karanlık gece bütün sesleri, çığlığı, oyunu küfürleriyle aklında.

Gecede çocuklar oynuyorlar. Saklambaç oynuyorlar. Çocuklar... On beş, yirmi çocuk birbirlerini kovalıyorlar. Birbirlerinin üstüne düşüyorlar. Ali koşmaktan, saklanmaktan, cebelleşmekten deli gibi. Saklandığı yerde üç çocuk onu bastırıyor. Bir mısır sapı yığınının içinde saklı. Korkuyor. Elinde çakısı, açık. Karanlık, göz gözü görmüyor. Kıpırtısını duyup çocuklar üstüne çullanıyorlar. Birden bir çığlık. Elindeki bıçağın birinin boynuna battığını farkediyor. Hiç ses çıkarmadan koşuyor. O olduğunu kimse bilmiyor. Gece karanlığına saklanan bir o değildi. Yaralanan Öksüz Memet. Kimi kimsesi yok. Bir acıyor ki aylarca Öksüzün yüzüne bakamıyor. Öksüzün sağ çenesinden aşağı doğru derin bir yara izi. Bir yıl sonra sıtmadan, Öksüz bir ahırlıkta ölüyor. Ölüsüne de gidemiyor Ali.

Şu Öksüz olmasa. Aklıma gelmese.

Bir de yalıda çocuklarla birlikte kaplumbağaları taşlamışlar, kaplumbağanın birinin kabuğunu kırmıştı. Kaplumbağanın sırtı kızıl kan içinde kalmıştı.

Bunu da gözümün önünden atamıyorum. Kaplumbağa inlemişti. . .

Şafağa karşı kalkacağım. Öksüz Memedi, tosbağayı gözümün önüne getirmeyeceğim, içim parıl parıl, gün ışığı gibi Allahın huzurunda, Ziyaret ağacının altında duracağım. Belki bir iyiliği tutar da...

Şu anam da, ne biçim oldu böyle? Ne ister benden? Ölsem, şimdi ölsem ağlar mı ki? Çok kızgın. Allah Allah!

Şaşılacak iş. İşte sırtımda rahat rahat. Bir insan bir oğuldan daha ne ister ki? Bir oğul daha ne türlü bakar ki anasına? Olmaz olaydı Koca Halil. At gene ölürdü. Gene sırtıma alırdım. Ama bana böyle yüz eğmezdi.

Gözünü azıcık açınca, önünde kırmızı közleri gördü. Sonra karşıda, ötede anasını. Başını kaldırıp da anasını görünce birden, hiç de farkında olmadan, ölgün bir sesle:

«Ana,» dedi, «ben yarın tan yerleri ışımadan kalkacağım, şu kutlu cevizin altında sabaha kadar namaz kılacağım.»

Kıl bakalım, kıl. İstersen bir ay sabaha kadar, bir ay gece gündüz kıl. Allah sana yardım eder mi ki yavrum? Allah anasının gönlünü yıkmışa atını öldürmüşe, elsiz ayaksız, el içinde anasını rüsvay komuşa hiç yardım eder mi yavrum? Benim yüreğim sana doğrulmaz. Kıl bakalım, belki de Allah günahlarını bağışlar. Sana bir kapı açar. Ama senin işin iş değil yavrum. Sen bu işi, anayın rızasını almadan çok kötü ettin. Sanmam ki karagözlüm, Allahım, güzel Allahım, seni bağışlasın da... Hiç sanmam.

«Çukura inince de iyice başlayacağım namaza. Beş vakit.»

Başla bakalım. Şu anayın yüreğini kırdığını öder mi? Seksen sekiz bin yıl kılsan, mademki teline değdin anayın, yüreğini incittin, Allah yanında makbule geçmez. Var git istersen Kara Topaklı Hocaya sor. Şu atı elinle öldürdün. Sana yalvardım, yakardım, kurban olduğum babayiğit oğlum, yiğidim, bindirme şu uğursuzu ata dedim. İnadına bindirdin. Üstelik de beni döğdü koca dümbük. Böğrüme bir depik indirdi ki, depik derim ona. Ciğerim söküldü dedim yerinden. Bir daha öyle vuraydı, ciğerimi bölük bölük kusardım. İstersen yüz yıl kıl namazı akılsız yavrum, Allah indinde makbule geçer mi sanırsın? Senin namazın Deli Bekirin namazına benzer. Heeey Ali! Sana yüreğim bir vakit için doğrulmayacak.

Ali sevinçle karısına döndü:

«Avrat,» dedi, «gayri namaza başlıyorum. Beş vakit. Bundan böyle, Çukura iner inmez başlayacağım. Kellem gidecek, namazım geçmeyecek.»

Kadın ağır, uysal gülümseyerek:

«Kıl herif, kıl, namaz kılmak çok iyidir. Babam hiç namazını geçirmezdi. O yüzden de başı hiç bir belaya girmedi. Namaz kılmak gibi var mı?» dedi.

Hasan yanındaki Ummuhanın saçlarına elini değdirdi.

«Babam namaz kılacak, Çukura inince. Ben de duaları beller, ben de kılarım.»

Ummahan:

«Çocuklar namaz kılmazlar.»

Hasan düşündü kaldı. Sonra:

«Ben de büyürüm,» dedi. «Ondan sonra.»

Meryemce çocukların konuşmalarını duyuyordu.

Kılın, kılın, diye geçti içinden, kılın da hep cennete gidin. Anasının atını öldüren babanız da cennete gidecek. Ona cennette allı yeşilli bir köşk hazırladılar ki, Ali Ağa gelsin diye bekliyorlar. Siz de kılın, ananız da kılsın, evdeki tavuklarınız, itiniz köpeğiniz, kediniz de kılsın. Tövbe tövbe... Hepiniz kılın da cennete gidin. Şu beni şurada öldürün de doğru cennete... Sizi daha iyi kabul ederler orada. Sonracığıma Peygamber sofrasına da oturturlar. Bunlar analarının atını, sonra da kendisini öldürmüş gelmişler, bunlar Kırklara layık kimseler der ler.

Elif yemeği ocaktan indirdi. Yağ tavasına bir parça yağ koydu, ocağa sürdü. Az sonra yanmış yağ acı acı koktu. Bulgur aşına yağı dökerken aş cızırdadı.

Ali bir iyice acıkmıştı. Yanda serili sofranın başına geçti oturdu, bekledi.

«Ah avrat,» dedi, «şu aşın yanında bir de soğan olmalı ki... Bir baş.»

Elif aşı sahana boşaltırken:

«Ta çuvalın dibinde. Çıkarması zor.»

Ali:

«Keşke çıkarabilsen. Bir canım çekti ki...»

Kadın sahanı sofranın ortasına koydu, cevizin gövdesine dayalı çuvalın ağzını açtı, kolunu sıvadı, çuvalın altına daldırdı. Terliye terliye araştırdı, sonunda bir baş soğan çıkarabildi:

«Al herif,» dedi zaferle. Sofraya, kocasının yanına çöktü. Meryemce, çocuklar da oturmuşlar pilavı lokmalıyorlardı.

Ali yumruğuyla soğanı kırarken, bir ayak sesi duydu ardında, başını çevirdi:

«Selamünaleyküm, bereketli olsun.»

Ali azıcık şaşırarak:

«Aleykümselam. Sağol. Buyur kardaş.»

Adam sırtındaki kıl heybesini ocağın yanına indirdi, ocağın başına çöktü.

Ali toparlandı, gülümsedi:

«Buyursana kardaş. Buyur da iki lokma ekmek ye.»

İçine bir sevinç girmişti.

Adam başını çevirmeden:

«Afiyet şeker olsun. Bereketli olsun. Çok yorgunum. Hiç canım istemiyor,» diye kendi kendine söylendi.

Ali kalkar gibi yaptı:

«Gel kardaş gel!» diye ısrar etti. «Hepimize yeter. Gel! Çok var. Aç aç olur mu? Öksüz evine gelmedin. Elhamdülillah...»

Adam yerinden, ellerini toprağa dayayarak kalktı. Çok uzun boylu, geniş omuzlu, kartal burunluydu. Sofraya oturur oturmaz bir kocaman lokma yaptı. Ali de kırdığı soğanın bir kısmını ona uzattı.

Adam:

«Soğan gibi yok,» dedi. «Yiyecekler içinde bir soğan, bir tuz! Soğan olmayınca ben o sofraya sofra demem.»

Ali:

«Adını bağışla.»

Adam gülümsedi:

«Yanıkoğlan köyünden Körlü Osman derler bana.

Pamuğa gidiyorum. Siz de pamuğa, öyle mi? Köyünüz nerede?»

Ali de adını, köyünü söyledi.

Osman:

«Köyünüz geride mi kaldı?» diye yeniden sordu.

Ali:

«İlerde,» dedi.

Konuşacaktı. Meryemce sözü ağzından aldı, olayı baştan sona öyle bir anlattı ki, Ali de şaştı, Osman da şaştı. Osman onu dinlerken neredeyse ağlayacaktı.

Meryemce her sözün başı:

«Ah kardaşım,» diyordu, «çocuğun var mı? Ah kardaşım, çocuk büyüt ki sefasını süresin. Öyle mi? Al sana! Çocuk büyüt ki cefasını çekesin.»

Coşmuştu. Atın ölümünü, soğuğu, donmasını, tekmeyi, Koca Halilin zulmünü bir çırpıda saydı döktü. Sonra da öyle bir yorgun düştü ki, sanki sabahtan akşama kadar sırtında taş taşımıştı.

«İşte böyle, elsiz ayaksız, kimsiz kimsesiz, yüce dağlar başında, kurdun kuşun arasında, cinin perinin içinde kalakaldım.»

Ali utancından Osmanın yüzüne bakamıyordu. Meryemce öylesine söylemişti ki, sanki Ali onun bindiği atı, onu dağda bırakmak için mahsustan Koca Halile öldürtmüştü.

Yemek bitince, Ali, Osmanı elinden tuttu kaldırdı, şöyle içeriye çekti. Kulağına:

«İnandın mı anamın dediğine kardaş?» diye sordu. «Adam hiç anasını dağda koymak için kendi öz atını öldürür mü? Öldürür de, sonra anasını eşek gibi sırtına bindirir de taşır mı?»

Osman gülümsedi, Alinin kulağına ağzını dayadı:

«Yok, bire kardaşım,» dedi. «İnanır mıyım hiç? Kocamışları bilmez miyim? Çok alıngan olurlar.»

Ocağın başına geldiler, yanyana oturdular.

Alinin gözü Osmanı tutmuştu. İçinden, ta yürekten

gülüyordu. Böyle gülen adamlardan, insanlara kötülük gelmez.

Alinin içinde bir umut belirdi. Osmanı süzdü. Ceketi yepyeniydi. Kaçak malın da en iyisi. Her olur olmaz da böyle ceket giyemezdi. Umudu bir zaman için söndü. Vay güzel ceket vay!

Sonra gözü ceketinden yüzüne gitti. Kara gözleri keder içindeydi. Kalın, kırmızı dudaklarında bir yumuşaklık vardı. Esmer yüzü sağlam, cana yakındı. Ali gene umutlandı. Bu adamdan her şey istenebilir, dedi kendi kendine. Gözüne, göğsündeki gümüş köstek çarpınca, bir iyice şaşırdı. Gene yüzü değişti. Bir iyice umutsuzluğa kapıldı. Gözlerini ocağa dikti, düşündü kaldı. Sonra, epey sonra, başını kaldırdı, adamın gözlerine baktı. Osmanın kocaman, kara gözleri ışıltı, sevinç içindeydi. Varsın kösteği olsun, nolurmuş, dedi. Sonra ayaklarını gördü. Ayağındaki ham çarık parçalanmış, delinmişti. Ali, söylerim, dedi. Ne icabeder ki, çarığı da amma eski. Ayağına da benim yedek çarığımı veririm. İyi adamlar yeryüzünden hiç bir vakit eksik olmaz. Mintanı da eski, kir içinde. Hemen söylerim. O da bunu severek kabul eder. Gözlerini gümüş köstekten, kaçak ceketten alamıyor, umutsuzluğa düşünce gözlerini adamın tatlı, şefkatli gözlerine dikiyor, oradan da yırtık çarıkla, kirli mintana göz atmadan edemiyor, söylesin mi söylemesin mi? İkircikli. Adamın gözleri ona güç veriyor. Baktıkça umudu artıyor. Rahat. Neredeyse söyliyecek.

Bu ara, Osman elini ceketinin cebine attı, tabakasını çıkardı. Tabaka çok güzel, görülmemiş bir tabakaydı. Ceviz ağacından yapılmış, üstüne tazı, kuş, yılan suretinde sedefler kakılmıştı. Altında da kocaman bir çiçek vardı. Tabakayı açtı, şöyle yollu yordamlı, bir fiyakalı sigara sardı, Alinin önüne yuvarladı. Ali sigara tiryakisi değildi. İkircikle elini uzattı, durdu, sarma sigarayı aldı. Ocaktan bir eski çekti, somurarak sigarayı yaktı. Osman sigara içişinden onun acemi olduğunu anladı. Yeni sigara içenlerin göstermelikleriyle içiyordu. Çocuk-

lar, Elif, Meryemce onun afili sigara içişini seyrediyorlardı.

Elif şefkatle, acımayla içinden geçirdi: «Olmaz olsun yokluk. Adamın boğazının tohtu, kesip atamazsın. İstediği yere seni çeker götürür. Sen de eller gibi, bire Alim, sırtını ağaca verip bir cıgara içemedin. Şöyle, elin adamları gibi.»

Gözleri yaşardı.

Alinin gözleri sedefli sigara tabakasında kalakaldı. Vay ocağın bata adam, dedi içinden. Yıktın viran eyledin. Tüm umudumu suya düşürdün. Var git yolun açık olsun. Sen bizlerden birine hiç benzemezsin. Senden bir şey istenmez. Yürü yolun açık olsun. İyisin, hassın, velakin cıgaran...

Gülümsedi. Onun gülümsemesini görünce Osman da gülümsedi.

Osman sigarasını sarıp yakınca, sol dirseğinin üstüne kösgeldi, öyle rahat içmeğe koyuldu.

Ali, arkadaş, diye içinden geçiriyordu. Sen bu söykenmeyle iyice belli ettin bir Ağa, ya da Bey oğlu olduğunu. Hiç saklama. Köyünde mutlak sana Koca Osman diyorlardı. Adam da böyle kocaman olur muymuş? Vay babayın şarap çanağına. Bir ucun mağrıpta, bir ucun maşrıkta bire ulan. Bu ne boy!

Boyuna Osmana gülümsüyor, Osman da ona gülümsüyordu.

Ali de onun gibi kösgelmek istiyor, ama karşısında bir Ağa oğlunun varlığını hissediyor. Nasıl kösgelsindi!

Sıkılarak, çekinerek:

«Osman Ağa kardaş,» dedi, «sormak acep olmasın amma, tek başına böyle nereden gelip nereye gidiyorsun? Sizin köylü de mi seni yolda kodu gitti?»

Osman. ağzında sigarası, gülümsemesini kesmeden:

«Ben köylüyü köyde koydum da gidiyorum.»

Ali bir zaman düşündü. Sonra gene başını kaldırdı, çekinerek sordu:

«O neden ola ki?»

Osman hiç durumunu bozmadan:

«Küstüm o köye,» dedi. «Bir iyice küstüm. Kodum da geldim.»

Meryemce içinden, ha şöyle, diye başladı. Hah, şöyle. Dillerine hayran olayım senin, yolcu. Küs, küs! Bir daha yüzlerine bakma o deyyusların. Demek yüreğine dokundular. Sana olmaz bir iş ettiler. Bakma yüzlerine, ölene dek de bir söze varma onlara. Kurban olsunlar onlar senin kesip attığın tırnağa. Öyle de bir güzelsin ki yolcu. Arap ata benzersin. Maşallah, maşallah! Güzel Tanrım. Kem gözlerden ırak. Tu tu tu.

Ali boynunu büktü. Bütün köye küstüğünü söyleyen adam, çok önemli biri olmalıydı köyünde.

«Ağam, neden küstün ola?»

Osman:

«Ben küserim, hem de öyle bir küserim ki... Bir daha yüzlerine bakmam. Hem de o köye ölene dek bir daha adımımı atmam.»

Meryemce, atma yiğidim, bakma o kafirlerin yüzlerine, dedi, o zalimlerin.

Ali, incelmiş, hafif bir sesle sözünü yeniledi:

«Neden ola?»

Osman:

«Ben küserim,» dedi daha kiddetle. «Onlar it gibi pişman olacaklar. Kapımdaki köpek gibi yalvaracaklar. Amma ne fayda. Bir daha beni ele geçiremiyecekler.»

Meryemce yerinden kalktı, geldi Osmanın ayak ucuna oturdu.

Hışımla:

«Olsunlar yavru,» dedi. «Olsunlar. Dönüp de yüzlerine bakma. Yansınlar, kavrulsunlar, bir daha o köyden yana yönünü dönme!»

Osman, yumuşak, tatlı, gülümser bir yüzle:

«Dönmem ana!» dedi, ayağa kalktı. Yerdeki heybesini aldı omuzuna attı. «Sağlıcağlan kalın. Karanlık kavuşacak neredeyse. Ben asıl gece yürümeyi severim. Hoş olur. Şu dağlar bir burcu burcu kokar ki, cennet gelmiş

de yeryüzüne kurulmuş dersin. Varın sağlıcağlan kalın,» dedi, kocaman adımlarını açarak çabuk çabuk yürüdü, yola çıktı.

Meryemce:

«Var git sağlıcağlan, babayiğidim. Dönme o insansızların içine. Dönme!»

Ali arkasından, o gözden ırayıncaya kadar baktı sonra karısına:

«Söylesem miydi ola?» diye sordu.

Elif:

«Söylesen iyi olurdu. İyi bir adama benziyordu. Belki hiç olmazsa yükün yarısını alırdı.»

Ali:

«Kösteğini gördün mü?»

Elif:

«Gördüm.»

Ali:

«Tabakasını?»

Elif:

«Onu da gördüm.»

Ali:

«Kimbilir,» diye içini çekti. «Söyliyemedim.»

Karanlık kavuşmuş, çocuklar ocağın kıyısına büzülmüş, uyumuşlardı.

Ali:

«Şu güzel közde ekmek kızartıp da tatlı tatlı yesek. Daha şimdi yedik bulgur aşını. Tatlı tatlı. Öyle mi?»

Elif kalktı, ekmeklikten bir dürüm ekmek aldı getirdi. Ali de odunların altındaki közleri önüne doğru çekti, geniş bir alana yaydı. Yufka ekmeği açtı, közlerin üstüne serdi. Ekmeği ateşe koyar koymaz kaldırdı çevirdi. Sonra da hemen ekmeği sokum yaptı.

«Şunun içine bir de çökelek olmalıydı ki...»

Elif sevinçle:

«Var,» dedi. «Hem de bir tulum. Bu yaz ne kadar ayran geçtiyse elime hep çökelek yaptım.»

Ali:

«Getir,» dedi, çocukları uyandırdı.

İkinci ekmeğe çökelek koyarak sokum yaptı Ali, anasına uzattı. Anası onun elinden almadı sokumu. Ali anladı. Hasana verdi. Hasan da ninesine verdi. Meryemce dişsiz çenesiyle, kurutulmuş ekmeği ağır ağır çiğniyerek yedi.

Elif de sokumunu ısırırken, kocasına sordu:

«Ne düşünüyorsun bire herif? Noldu?»

Ali geniş geniş güldü:

«Düşünüyorum ki şu dünyada ne adamlar var. Ne tuhaf. Şu adama baksana, köye küsmüş de başını almış, tek başına gidiyor.»

Elif de güldü. Çocuklar da kahkahalarla güldüler. Bir tek Meryemce gülmedi.

Gülün gülün, o buradayken niye gülmüyordunuz? Küser ya. Bunda tuhaf olacak ne varmış. Küser. Küser de yüzlerine bakmaz. Yalvarırlar, tabanlarını öperler gene bakmaz. Ben de adam diye, yiğit diye böylesine derim. Anasının atını öldürenlere demem. Dümbük Halilen bir olaraktan... Anladın mı, çok güzel oğlum. Ben adam diye, avradını köçek gibi karşısına alıp da kıkır kıkır edene erkek demem, böyle tek başına yollara düşene derim. Gülün gülün, kellelerini avrat eteği altından çıkaramayanlar. Gülün.

Ali:

«Şimdi kalktık ya uykudan, uyusak iyi ederiz. Ben tan yeri ışımadan, kalkmalı, namaza durmalıyım. Şu ağacın dibine ser yatağı. Başımız köke gelsin. Ben uyanmazsam, sen uyandırırsın.»

Çabalama, karagözlü Allahım senin iğvalarına kanmaz.

Uyudular.

Ateşleri sabaha kadar yandı. Ortasında büyük bir kütük vardı da...

7

Meryemce uyandığında, koca cevizin gövdesine arkasını dönmüş, namaz kılar gördü Aliyi. Ali iki elini açmış, kulaklarına vermiş bir sağa, bir sola selam veriyordu. Selam verdikten sonra, iki dizinin üstüne kalkmış duaya durmuştu. Ağzı kıpır kıpır ediyordu.

Amanın kurbanınız olayım millet, bu oğlan dua da bilmez! Oturmuş da Allahı kandırmağa kalkar.

Ali hem dua ediyor, hem de gözlerinin önünden Öksüz Memedin yarılmış yüzünü, kaplumbağanın parçalanmış sırtını koğmağa uğraşıyordu. Bir de, kendine bile diyemiyordu, bir başka şey musallat olmuştu başına. Sırtı parçalanmış kan içinde kaplumbağa sürüleri. Gözleri yumurta gibi dışarı uğramış korkunç gözlüler. Öksüz Memedin ölüsü. Ölürken yarası açılmış, büyümüş, sapsarı, sarı kehribar gibi kesilmiş. Allah kimseyi öksüz, kimsesiz etmesin. İnsan ineklerin ahırında ölür de kimse yüzüne bakmaz. Bakmaz mı? Bütün köy onun üstüne titremedi mi? Ama, anasız babasız, kimsiz kimsesiz...

Bugün de yüreği temizleyemedik. Namaz boşa gitti. Öteki olmasa, bunlar neyse ne... Öteki pis, çok pis... Gençlik işte.

İnşallah Çukura inince, pamuk tarlasının ortasında, akar suda çimdikten sonra, bir iyice de aptest aldıktan sonra, ak kirsiz savanı da tarlanın yumuşak toprağına

serdikten sonra, gece yarısından sonra, şafak ışıyıncaya kadar namaz kıldıktan sonra... İşte o zaman. İşte o zaman ne olacak? Karanlık bir boşluğa yuvarlandıktan sonra toparlandı. İyi olacak, dedi, zaferle.

Gün doğuyordu. Yukardaki, duman gibi yükselmiş, üstünde ağaçlar boy vermiş kayada ince ipiltiler seçiliyordu.

Hiç canı istemiyerek ağır, ölgün, ellerini toprağa dayayıp kalktı. Altındaki çuvalı da aynı yavaşlıkla topladı. Şafağa karşı durdu, alnı, yüzü kırışık içinde kaldı. Sol bacağına dayanılmaz bir ağrı girmişti. Beli de ağrıyordu. Başında bir uyuşukluk vardı. Namazdan kalkınca, ne kaplumbağalar, ne Öksüz Memet, ne de öteki şey, hiç bir şey kalmamıştı başında. Ama, yüreğini arıtmak için harcadığı gayret onu yormuştu.

Meryemceye gözü ilişti bir ara, ona bıyık altından gülüyor gibi geldi. Ne bıyık altından gülüyor, kahkahalarını savuruyor! İçinden... Aliye, kan içinde, gözleri pörtlemiş kaplumbağaları, sapsarı, sarı kehribar gibi Öksüz Memedin yarasını, bir de öteki şeyi, anası görmüş gibi geldi. Usul usul bir öfkeye doğru kayıyordu. Anasına bir daha baktı. Kadın sanki, oh oldu sana, diyor gülüyordu. Oh oldu sana! Yüreğim bir soğudu ki...

Gülmüyor canım. Gülse güldüğünü görmez miyim? Gülüyor, hem de bir gülüyor ki, göstermiyor. O öyle bir güler ki adamın üstüne, yüreğini göğsünden koparır da çıkarır.

Kaşlarını çattı, gözlerini anasının yarı gölge içindeki yüzüne dikti. Bir şaşkınlık içinde kaldı.

Eskiden beri, ta çocukluğundan beri ne kadar öfkelenirse öfkelensin, bir şeye ne kadar kızarsa kızsın, anasının yüzünü görünce geçiverirdi öfkesi. Şimdi, ilk olarak gördü ki öyle olmadı. Telaşlandı.

«Ana,» dedi.

Ona doğru birkaç adım attı.

«Ana! Sen burada, şu kutlu ağacın altında kal, seni öğleye kalmaz gelir alırım.»

Karısı yatakları, yükleri denk yapıyordu.

Meryemce karşılık vermedi.

Ali karısına döndü:

«Bitti mi?»

Kadın başıyla tamam işareti yaptı. Ali yükü sırtladı. Telaşından, şaşkınlığından ayakları ayaklarına dolanıyordu. Koşarcasına yola çıktı.

Sabah yelinde, ulu cevizin dalları bir kocaman ormancasına uğulduyordu.

Meryemce Elifin önüne dikildi:

«Çok şükür,» dedi. «Çok şükür, daha elim ayağım tutuyor. Hiç yerinmesin, o kocan olacak Uzunca Ali Ağa. Çukura kadar ondan iyi yürürüm. Hem de cirit atı gibi. Ben bu yollarda az mı yürüdüm!.. Şöyle iyice bakşan şu yola, izimi görürsün. Amma şu yokuşlar yok mu, belimi büken onlar kızım. Zaten oldum olası sevmezdim yokuşu.»

Yerden uzun bir değnek aldı.

«Siz ne ederseniz edin, ben yola düşerim de, bir de giderim de...»

Torunlarına döndü:

«Gelin, gelin, ebenizin yanına, benim çiftçelerim de, karagözlülerim. Keşke o imansızın çocuğu olmayaydınız. Keşke... Size canımı verirdim. Onun yüzünden siz de düştünüz gözümden.»

Gün doğdu. Yol kıyısındaki devedikenlerinin yaprakları toz içindeydi. Bodur fundalar başlıyordu bundan sonra. Yol ufacık taşlıydı.

Elif:

«Ana,» diye yanına yaklaştı. Kocasının yüzündeki öfkeyi okumuş, anayla oğul arasında bir şey çıkacağını sezmişti. Şimdiye kadar, şeytan kulağına kurşun, anayla oğul, gelinle kaynana hiç çekişmemişlerdi. Elif arada sırada, o da yılda, iki yılda bir yalnız Aliyle, bir de çocuklarla ağız dalaşı yapardı. Meryemce hiç bir zaman bir kavgaya, bir çekişe meydan vermemişti. Çok akıllı, yatkın hareket ederdi. «Ana, gözünü sevdiğim ana, kal

burada, şu ağacın altında, ocağın başında da oğluyun dönüşünü bekle! Nasıl olsa yürüyemezsin.»

Meryemce sapsarı oldu, dudakları titremeğe başladı, var gücüyle bağırdı:

«Ben, ben mi yürüyemem? Ben mi?»

Değneğini yere vurdu. Çocuklara:

«Haydin cehennem olun siz de. Alçak adamın südükleri, sizi de istemem. Düşerim de yollara, bir başıma da giderim. Kocasam da, şu ayaklarım sağ olsun.»

Elifin kolundan tuttu, cevizin gövdesine doğru çevirdi:

«Var oradaki ekmeği al. Ben burada kalamam. Al çocuklarını yanına da, yürü git.»

Elif olduğu yerde durdu. Yüzü değişti. Meryemcenin yüzüne baktı baktı. Ne demek istiyordu bu kadın? Ağacın dibindeki ekmeğini aldı. Yükünün altında iki büklümdü. Yola girerken, Meryemceye ulaşınca, gene dayanamadı:

«Kalsan da, oğlunu beklesen iyi ederdin güzel anam,» dedi içini çekerek. «Çok yorulursun. Daha iki günlük yokuş var. Belki üç günlük.»

«Olsun,» dedi Meryemce hınçla. «On günlük olsun.»

Çok hızlı yürüyordu. Elif arkasından zor yetişiyordu. Çocuklarsa ta gerilerde kalmışlardı.

Hasan Ummahana:

«Ebem çok öfkelenmiş babama. Ne söylerse ağzını açmıyor.»

Ummahan:

«Açmaz, hiç de açmaz. Babam da onun atını öldürdü. Dedemin yadigarını.»

Hasan:

«Babam öldürmedi. Koca Halil öldürdü. Koca Halil kaçıp gidince de, ebem öfkesini babamdan alıyor.»

Ummahan «Cık,» etti, anasına yetişmek için koştu.

Meryemceye kendinin de bir türlü anlayamadığı bir güç gelmişti. Tam gençliğindeki gibi dinç, çabuk, yorulmadan yürüyordu. İçi sevinçle doluydu. Atın ölümü, oğ-

lunun ettikleri hiç geliyordu şimdi. Sanki düğün bayramdı, o kara günler. Oğlanın ne suçu vardı, dedi kendi kendine. Fıkara oğlan. Merhametli. Onda derya deniz kadar merhamet var. Çok yüreği acır düşmüşlere. Hele çocuklara, hele kocalara. Görmedin mi, sakız gibi yapıştı oğlanın yakasına. Kara sakız... Gözleri çıkası düğme gözlü. Suç bende. Bir gün oturup da karşıma almadım oğlanı. Babasına ettiklerini bir bir anlatmadım. Söylersem o işleri Alinin de ağzı açık kalır, elalemin de... Neden benim karıncayı incitmez kocama, Çukurovanın büyük hırsızı demişler, iyi anlar o. Anlaması gerek ki... Benim ince yürekli, yufka yürekli yavrum, ciğerim. Anan sana küser mi hiç! Üç gün oldu da ben sana kan kusturdum. Senin o kesip attığın tırnaklarına kurban olsun Meryemce. Anam incinmesin, atı öldü, fıkaranın yası var, babamın yadigarı kocamış atını çok severdi, yüreği yaralı diye beni o güzel sırtına aldın da yokuş yokuş taşıdın, güzel sırtına kurban olduğum Alim. Sana da ben, iki gözüm önüme aksın da, koca mezarlığa gömüleyim, zulüm ettim de, südümü emeciklerimi haram ettim, üç gündür benden bir tek gönül alacak söz bekledin de, şu kuruyası dillerimi oynatıp da bir çift söz etmedim. Hey koca Allahım, karagözlü güzel Allahım, ben tüm dediklerimi geri alıyorum. Südüm helal olsun güzel Alime, ince de yürekli karagözlüme, tüm emeciklerim. Bu yaşa geldi de ana, şuradan kalk şuraya otur demedi. Benim ne geçmişim varsa, bu yaşa geldim, hepsi helal olsun. Güzel karagözlü, koca Allahım, ben bir hoş oldum, öfkeye gelince ağzıma geleni söylüyorum. Başım sıkışınca... Sen onları, o söylediklerimi o zaman hiçe say. Aklı ermez bir delice karıyım, karagözlüm. Cümle suçlarımı bağışla. Alim iyi oğlan. Ona yardım et, karagözlüm. Namaz da kıldı sana.

Bir sevinç düşü, bir aydınlık kasırgası içindeydi. İçinden, çok uzak, belli belirsiz bir türkü, bir koku, bir renk gibi bir şeyler geçiyordu. Uzak, çok uzak, ta Akçadenizin kıyılarında, silme bir mavilik... Mavinin üstün-

den akıp giden bir pamuk aklığı... Kocası çok genç, ince, uzun boylu. Güneşten yanmış yüzü, kocaman ela gözleri... Saçları alnına dökülür, ışıltılı. Bir candan güler ki, adamın yüreğine işler. Çocukların düşü gibi tatlı güler. Al da canıyın içine sok. Kör olsun Yemen.

Bir düğün gecesi, karanlıkta elini tutmuş sıkmış, tüm bedeni tatlı bir çımgışma içinde kalmış, o anda bunun İbrahim olduğunu ne güzel bilmişti. Bilmiş, sevinçten, taddan erimişti.

Yolun üst başında, tek, kocaman, dalları kanat gibi açılmış, uçmağa hazırlanmış bir ulu kuşa benzer bir çam ağacı vardı. Çama sevgiyle baktı. Belki otuz yıl, aynı dal, aynı yapraklarla oradaydı ağaç. Ha uçtu ha uçacak.

Kimbilir, belki de uçuyordur dedi Meryemce. Ağaçların da insanlar gibi tatlı canları var. Evliyası olanın canı olmaz mı?

Soğuk kesilmiş, güneş az da olsa kızdırmıştı. Meryemce usuldan terlemeğe başlamıştı. Tam, dedi kendi kendine, gençliğimdeki gibi terliyorum. Terlemek iyidir. Çok iyidir. Çok uzun zaman oldu böyle terlemedim.

Arkasına döndü baktı, gelinle çocuklar ta gerilerde kalmışlardı. Genç, sağlam gelin arkamdan ulaşamıyor, Bu da Allahın bir hikmeti. Ziyaret cevizine ettiğim dualar boşa gitmedi. Yönümü döndüm de ağaca, gün atıncaya kadar dua eyledim. Gelecek yıl senin köküyün dibine bir horoz keserim, dedim, dizlerime Allah güç verirse... Keserim de etini pişiririm, ağzıma da bir lokma atmadan gelip geçen yolculara dağıtırım. Sana borcum olsun ey kutlu cevizim. Bir horoz değil, iki horoz haketttin. Bak şu dizlerimin gücüne! Gençliğimde bile böyle olmadıydım. Sana kurban olaraktan, gücüm yetse de bir koca deve kurban etsem. Çerkeslerin at kurban ettikleri gibi. Bir tüylü deve ki, iki hörgüçlü.

Tek cevizi geçti. İlerde artık orman başlıyordu. Dalmıştı.

Savrun derler bir su akar. İçinde ne kadar balık varsa yüzündeymiş gibi gözükür. İlkin uzun kavaklar

gözükür. Gözükünce dünya bayrama döner. Ot, ağaç, çiçek bayram bayramdır. Bir değirmen vardır Süleymanlıda. Yanından geçerken sıcacık unu kokar. Süt gibi, kar gibi apak un. Sonra çınarlar, çınarlardan önce kocaman mor mor çiçeklenmiş, bir kilim gibi serilmiş yarpuz tarlası gelir. Bir zamanlar, bir Hasan vardı. Kır Hasan. Cabbarın oğlu Kır Hasan. Anası vardı. Dili tatlı bir kadın. Yarpuz tarlasının oradan geçerken, dünyayı bir koku doldurmuş ki, nereyi koklasan, taşı toprağı, ağaçları, suyu, nereyi koklasan taze taze yarpuz kokuyor. Hasan dedi ki, birdenbire duruverip... Çok güzeldi Hasan, erkek güzeliydi. Şöyle bir sıfatına bakardın da, Yusuf Efendimiz herhalde Hasan kadar güzeldi derdin. Dedi ki, emmiler, burada şu yarpuz tarlasının mor çiçekliğinde bu gece konaklasak gerektir. Varsın pamuk da bir gün geç toplansın. Biz de bir gün geç döneriz köye. Sesi sihirli gibiydi. Hiç kimse bir söze varmadı. Gittiler, yüklerini çınarların altına indirdiler.

Yedinci gün demeden, altıncı günün öğlesi yarpuz tarlasının yanından geçilir. Hiç bir zaman köylü konaklamaz orada. Ondan sonra köylü bir daha yarpuz tarlasında neden konaklamadı? Hasan öldü. Kimbilir?

Çukurovanın kavakları güzel olur. Telli kavaklar. Telli gelin gibi salınır ha salınır. İnceden bir yel esmeye görsün. Çukurova yemyeşil bir bahçe gibidir. Serilmiş.

Ne o? Dizlerim mi kesiliyor Allahım? Şöyle bir kendini yokladı.

Orman, kırmızı kayalar, kayalarda kertenkeleler. Bir gelincik, yolu bir uçtan bir uca yıldırım gibi ortadan biçiverir. Anızlar. Bir yamaçta ipilti içinde bir tarla. Anız kadar gür olan, ipiliyen hiç bir şey yoktur. İçine, ortasına tüm gün ışığa dolmuş da, fışkırıp durur, saçılıp durur. İpileşir.

Kendini duaya verdi, bütün yüreği, bütün varlığıyla. Ardına döndü. Cevizin doruğu görünüyordu ancak. Doruğa gözlerini dikti. Gelini gelip de:

«Amma çabuk yürüyorsun, güzel anam! Çabaladım, çabaladım da ardından ulaşamadım,» deyinceye kadar öyle kaldı. Avuçları göğe açılmıştı. Sonra bezgin, bitkin iki elini yanlarına indirdi.

«İşte ulaştın ya, güzel kızım,» dedi. «Ulaştın işte.»

Öyle bitikti ki, bedeni, ayakları, kolları, başı yok gibiydi. Kendisini bıraksa, belki bir daha hiç kalkamıyacaktı. İleriye iki adım attı:

«Ulaştın işte,» dedi. «Ulaştın.»

Sesi o kadar acı, çaresizdi ki Elifin gözleri yaşla doldu. Meryemcenin yüzüne bakınca korktu. Yüzü kara sarı olmuştu. Hastalar ölüme doğru o renge girerler. Hemencecik sırtındaki yükünü indirdi, yere attı, Meryemceyi kolundan tuttu:

«Otur anam,» dedi. «Gayretli, güzel anam. Kurban olduğum.»

Meryemce oturdu. Elif, çocuklar, ayakta durmuşlar korkuyla ona bakıyorlardı. Meryemce başını toprağa eğmiş, yüzü gözükmüyordu. Ağzı kupkuru olmuş, etleri çekiliyordu. Derin derin bir soluk aldıktan sonra, başında bekleşen çocukların, Elifin korkulu yüzlerini gördü.

«Geçer gibi oldu. Hiç bir şeyim kalmadı. Adam çok çabuk yürürse, gençken de böyle olur. Ne durmuş başımda öyle bakarsınız?»

Elif:

«Kul olduğum anam, bakıyorum ki... İyisin çok şükür.»

Meryemce karşılık vermedi sustu. Başını da yere eğdi. Uzun bir sessizilk oldu. Elif, çocuklar soluklarını bile tutmuşlardı. Neden sonra başını kaldıran Meryemce derin derin içini çekti:

«Ulaştın işte,» diye inledi.

Elif onun yüzünü görünce sevindi. Yüzü açılmış, rengi yerine gelmişti. Yolun kıyısına, Meryemcenin sağına oturdu. Çocuklar da onun yanına oturdular. Sıralandılar.

Aradan epey geçti. Konuşmadılar. Birbirlerinin yüzüne bakmadılar. Göz göze gelmekten korkuyorlardı. Çocuklar bile.

Elif, sonunda yarılmış ellerini toprağa bastırıp, ağır, inliyerek ayağa kalktı. Sırtındaki ağır yükle ayağa kalkmak her insanın harcı değildi.

Meryemcenin başında dikildi kaldı. Ne söyliyeceğini bilemiyordu.

«Ana,» diye derinden, ince bir sesle söze başladı. «Hanım anam, sen buradan kımıldama. Biz Aliye yetişelim. Konağa varınca, biz yanında olmayınca, yükü dağda koyup da gelemez. Sen şuracıkta dur da bekle oğlunu. Ben hemen geri salarım Aliyi.»

Çabuk çabuk yürüdü gitti. Çocuklar da analarının ardına düştüler. Neden sonra, onlar ta ötelere uzaklaşmış gitmişlerken, Meryemce başını kaldırdı, arkalarından baktı. Çocukları da analarının arkasında görünce, yüreği ağzına geldi. Başından aşağı kaynar kazanlar döküldü. Donmuş, soru dolu gözlerini üstlerine dikti. Onlar gediği aşıp da, gözden ırayıncaya kadar oradan gözlerini ayırmadı.

«Ulaştın işte, ulaştın orospu gelin. Boynuzlu herifin avradı. Ulaştın da, geçtin de,» diye inledi. «Seni şu körolası Uzunca Aliye almaz olaydım da, Allah belamı vereydi. O Uzunca Aliden sen azıcık daha iyisin ya. Bak a çocuklara, bak a it doğurduklarına da domuz döllerine, onlar da... Ulaştın işte. Ulaştın da beni yazıda yabanda koydun da gittin...»

Birden ondan hiç beklenilmez bir çeviklikle ayağa fırladı. Gözleri yuvalarından dışarı fırlamıştı.

«Ali,» diye bağırdı var gücüyle. Uzaktaki kayalıklar yankılandı. «Aliii!»

Sonra halsiz yere çöküverdi. Ellerini yere vurarak çırpınıyordu.

İçinden bir yıldırım hızıyla geçiyordu:

Amanın millet, kurbanınız kulunuz olayım, bunlar bana bir al ettiler. Bir al. Bir al! Vay vay vay! Toprak

benim başıma. Bir al olmasa bu çocukları alır da yanımdan yola düşer de giderler miydi? Vay vay vay!

İçindeki korku gittikçe büyüyor, kökleşiyordu. Bir al... Bu dağda... Kurt kuş... Ziyaret cevizi...

Ziyaret cevizi deyince, birden içi ışıdı. Tüm korkusu akıverdi gitti. İçine bir güven geldi oturdu. Başını kaldırdı ağaca çevirdi. Ellerini havaya açtı. Sevinci uzun sürmedi. Şu ıssız dağın başında bir ağaçla yapayalnızdı. Yalnızlığı, çaresizliği öylesine duydu ki içinden... Ipıssız, ıpıssız, ıpıssız... Boşalmış dünya... Arısı sineği, karıncası kuşu, yılanı kertenkelesi, solucanı böceği başını almış da gitmiş. Boşaltmışlar dünyayı. Bir ağaç, bir Meryemce şu yeryüzünde.

Ağacın da insanoğluna ne faydası olur ki... Eli ayağı yok ki gelene git desin. Dili yok ki haydi öte desin. Tüfeği yok, bıçağı yok. Evi yok, barkı yok. Ekmeği aşı yok. Gözü kulağı yok. Sipsivrice uzamış göğe öte. Bir fıkara ağacın elceğizinden ne gelir ki... Köyü de yok, kömeci de ... Avradı yok, uşağı da... Çırılçıplak. İlacı yok, ateşi de ... Fıkara...

Korku bastırdıkça bastırıyor, ona bir tuzak, ona bir al edip dağda koyup gittikleri düşüncesi içine bütün şiddetiyle ağısını akıtıyordu.

Ne güzel de yüzüme gülüyorlardı. Ne de güzel... Alinin de yüzü hürü melek yüzü gibiydi. Çocuklar yüzüme bakamıyor, gülemiyorlardı. Çocuk kısmı ne bilir al etmesini, ne bilir her bir kötülüğü içinde saklamasını! O büyüklere has. Kırk şeytanlığı etsinler de sonra adamın yüzüne gülü gülüversinler. Seni az sonra öldürecekken kardeş gibi boynuna sarılsınlar. Çocuklar ne bilirler ki... Hasanımla Ummahanım yüzüme bakamıyorlar. Ha desen ağlayacaklardı. Hele yiğit Hasanım ardıma ardıma dolanıyor, kulağıma kulağıma eğiliyordu. Fırsat bulup da söyliyemedi fıkaracık. Boynunu bükmüş de gidiyordu. Ben ebemin yanından ayrılmam, beni de onunla birlikte kurt kuş yesin der gibi, hem de demiş de, öylecene gözü yaşlı gidiyordu. Demiş ama, o dinsizler aldırmamışlar.

Ana kanlısı Uzunca Ali, bu dünya hiç. O dünyaya varınca yakanı karagözlümün elinden nasıl kurtacaksın?

Fısır fısır konuşuyorlardı. Çocukları da yanıma yaklaştırmıyorlardı. Anlamalıydım. Bende akıl mı var ki? Akıl mı koydu başımda şu atın ölümü? Gözlerini süzdü de, bacaklarını uzatıverdi. Tıpkı insan gibi can verdi. Ala gözleri süzülüverdi.

Ağır ağır ayağa kalktı. Bir ileri, onların indikleri gediğe, bir sağa, bir sola, ulu kayalara, bir arkaya, Ziyaret cevizinin doruğuna baktı. Sonra bir zaman gözlerini ağacın doruğundan ayıramadı.

Çukurova buraya kaç günlük yol çeker? diye kendi kendine sordu. Tüm bundan sonraki konakları getirdi gözlerinin önüne. Yokuşları, karanlık ormanları, geçit vermez karanlık suları, yol üstündeki mezarlıkları, Kaplan kayasını getirdi gözlerinin önüne. Kaplan kayasında kocaman, pençeleri yalımdan kaplanlar heykirir. Adamın başını gövdesinden ayırır da çeker gider dağına. Ama şimdiye dek kaplanın bir insan başı kopardığı görülmüş değildi. Eskiden beri söylenirdi ya, gözüyle gören yoktu. Yokuşlar da, her zaman, yavaş yürüyünce çıkılır. Karanlık, derin suların da bir sığ bir yuka yeri bulunur. Ama Körmezar! Körmezar! Körmezar! Karanlık, kötü, sağır edici. Uzun bir tarla. Taşlar yan yatmış, perişan. Gözünü kapamadan Körmezarın yanından geçemezsin. Körmezar! Körmezar. Olmaz ol Körmezar!

Çukurova buraya ne kadar yol çeker? Kaç günde varılır oraya?

Beni koyup da gittikleri daha iyi. İnerim Çukura, varırım bir Ağanın evine, Abla derim avradına, hal keyfiyet böyle böyle. Gözlerinden yaş gelir. Dünyada çoook merhametli var. Otur da köşeye, ölene dek ye iç ana, der. Bizde ekmek de aş da çok. Arada da şu çocuklara azıcık bakıverirsin. Ona derim ki biz çocuk büyüttük de ne oldu sanki. Ama, sen bilirsin gene de. Senin çocuklarına, benim çocuklarımdan bin kere daha iyi bakarım.

Pamuk dönüşü, benim Çukurovada olduğumu, Ağanın evinde durduğumu haber alır Ali. Gelir yalvarır. Ağlar. Beni kandırmak için bir dil döker ki, olmaya gitsin. Ben de... Derken Abla gelir, Aliye açar ağzını yumar gözünü. Bana da, ben seni anamdan ileri tutuyorum, der. Seni ölümün koynuna atıp da giden, Ziyaret ceziviyle kucak kucağa koyan pis adamın yanına, amanı bilin mi gitme, der.

İçini çekti. Duyulur duyulmaz bir sesle:

«Haklısın kızım. Haklısın. Gitmem onun yanına. Beni dağda kurda kuşa yem diye koyup da giden sütsüzün yanına.»

Uzakta bir yerlerde bir şeyler uğulduyordu. Başının içine sanki bir kovan arı doldurmuşlardı.

Çukurovaya döndü yönünü. O yana bir iki adım attı, sonra durdu. İçinde bir çatışma vardı. Bir de sevinç. Ablanın ak başörtülü yüzü, sürmeli gözleri, tatlı gülümsemesi... Onu göreliden bu yana çok uzun yıllar geçmişti. Pamuktan dönerken, Abla yarım günlüğüne dikiş diken birisini istemişti ırgatlardan. İşini bitirince de Abla bir fistanını vermişti ona. Ne güzel Ablaydı o. Tatlı gülümsemesi hiç aklından çıkmamıştı, o gün bugündür.

Yürüyor, hayal canlanıyordu. Neredeyse, elini uzatsa tutacaktı.

«Yaaa Ablam, halimiz böyle. Halimiz, dirliğimiz işte.»

Nasıl olsa, aç susuz da olsa, nasıl olsa varılır Çukura. Ben ulu yoldan giderim. Varsın uzun olsun. Arkamdan da bir köy gelir. Ulu yoldan köy eksik olmaz. Beni görürler, halimi, başıma gelenleri sorarlar. Bir bir anlatınca, başıma gelenleri, kızlar, gelinler ağlarlar. Beni güzelce bir ata bindirirler. Çerkes eyerli ata. Bir delikanlıyı indirirler de beni bindirirler. Ben de onlara, korkmayın köylüler, derim. Geç kaldığınızdan korkmayın. Çukura varır varmaz, ben de size bir çiftlik bulurum ki, bereketli. Bir günde bir haftalık pamuk toplar, bir etek para alırsınız. Elsiz ayaksız bir kadınım ya, iyilik

ettiniz. Ben de bu iyiliğinizin altında kalır mıyım ki... Elsiz ayaksız bir kocamış kadınım ya, o Abla bana allı, basma fistanını vermişti. El değmemiş. Yepyeniydi. Ben de Ablanın yadigarını hiç giyer miyim. Daha öyle, olduğu gibi sandıkta durur. Keşke yanıma alaydım basma fistanı. Gösterirdim ona. Yadigarını daha elimde, daha solmamış görünce bir sevinirdi ki...

Birden yolun ortasında zınk diye durdu. Orada, bükülmüş beli, beline dayanmış elleri, gözleri yerde kalakaldı.

Gözlerinin önünden uçsuz bucaksız, karanlık, göz gözü görmez, kurşun geçmez bir karanlık içinden Körmezar geçiyordu. Mezarlık geçiyor, geçiyor, devriliyor. Mezar taşları kaçıyor. Taşlar biribirine giriyor. Ölüler. Ölü kemikleri! Körmezar! Körmezar! Uuuuuuuuy Körmezar. Bir ucundan bir ucu bir öğle çeker. Körmezarda yola yakın, kocaman, taşı yana yatmış, uzun bir mezar vardı. Üstündeki, dalları yapraksız meşeyi kurt yemiş, diş diş etmiştir. Körmezarın önünden, yapayalnız, ödü kopmadan kimsecikler geçemez. Karanlık sulardan, kaplan kayasından, cin mağarasından geçilir. Körmezarın yanına yaklaşılmaz.

Körmezardan kaçarcasına, geriye, köyüne döndü. Şimdi Çukurova, Abla, yoldan giden köy, bindiği at gerilerde, hayal içinde kalmıştı. Aaaaaah şu Körmezar olmasaydı yolun üstünde. Olmasaydı, olmasaydı. Koşarcasına, gücünün yetiğince yürümeğe başladı. Ardına bile bakmıyordu.

Varırım köye, evde bulgur çuvalının dibinde bulgur kaldı. Bir de buğdayı kuyudan çıkarırım, el değirmeninde un ederim. Varsın iri olsun, iri olursa boğazdan geçmez mi ki? Ben de iki kere değirmende çekerim, daha iyi yumuşar.

Ipıssız köy, siniler sinek yok. Uçsuz bucaksız. Can yok. Can olmayınca... Can! Bir can! Bir başına insan bir iki ayda aklını çıvdırıverir. Yok, çıtırdı yok.

Hiç düşünmemişti. Acaba köy ıssız kalınca ne olu-

yordu. Ipıssız. Bomboş. Sinek kanatlarının sesi duyulur. Ya ulu bir poyraz esse, uğultusu top gibi patlar.

Issızlık kafasında büyüdükçe büyüdü. Döngeleler tüm gelir de köyü doldurursa?

Oraya, yolun kıyıcığına çöktü. Gökler, tüm mavisiyle genişledikçe, genişliyor, dağlar düzeliyor, ağaçlar, evler gözükmüyor, ıssızlık çın çın ötüyordu. Gümüş rengi döngeleler boşlukta, ıssızlıkta yalnızlar. Bir yel bile esmiyor. Kıpırtı yok. Durgun. Birden ürperdi. Issızlık içine işlemişti. Korktu. Büzüldü. Sonra ayağa kalktı, Çukura doğru döndü. Köyde köpekler kalmaz mıydı, dedi kendi kendine. Kediler de. Nakışlı çuvallar, tahıl kuyuları. Bir sığırcık gelir, evin köşesine yuvasını kurardı. Kapkara, ak benekli. Güneşte yeşillenir, karalanır, aklanırdı sığırcık. Yavruları yuvadan düşerdi çoğunluk. Yumuşacık. Avucumun ortasına koyar, incitmeden yuvasına götürürdüm. Gökyüzü kararıverirdi, bir zaman gelir, sığırcıktan.

Sığırcıklar gökyüzünü örttükçe, köylünün oğlanlarına gün doğar. Küçüktür ama, eti tatlıdır. On tanesi bir araya gelince bir doyumluk olur. Yağlı parmaklarını yalayarak yersin. Sığırcık zamanı her yerde bir tüfek patlar. Dağlar, ovalar boz dumanla dolar. Her evin önüne de bir ateş yakılır. Her ocakta yağ cızırtısı. Yanmış, taze et yağı kokusu, tatlı, iştah açıcı, köyü doldurur. Sığırcıklar gelir geçer. Sığırcıklar gelip geçtikten on, on beş gün sonra bile yanmış taze sığırcık kokusu köyde her kapıya, kaba kacağa, elbiselere, derilere, yataklara, duvarlara siner kalır.

Yaralı bir sığırcık tutmuştu bir zaman. Ne zaman? Bilinmez.

Sığırcık ayağından yaralıydı. Elini uzatmış kaçmamıştı .Kocaman gözleri ürpertiliydi. Tüyleri diken dikendi. Almış koynuna koymuştu. Yüreği durmadan atıyordu. Sıcacıktı. Koynundan çıkarıp gözlerine bakmıştı. Gözlerinde bir keder, amanallah! Yaralı ceren gözleri... Çu-

kurova cereni. Muradına erememiş, güzel, kara gözlü bir kızın keder dolu gözleri. Amanın tıpkı gözleri öyle.

Eve getirmiş, azıcık buğday çiğneyip ayağının yarasını sarmıştı. Köy, sığırcık kokuyordu. Binlerce, ocakta, kırmızı közün üstünde pişen binlerce sığırcıktan çıkan dumanla köy kokuyordu.

Sığırcığın sıcacık kanatlarının altına parmaklarını sokup, seni ateşe, seni avcıya, çocuklara, kimseciklere vermem. Ye, iç, yaran iyi olsun, ko git, var da yuvana kavuş, demişti.

Gene durdu. Bir kişi, bir kişi sığırcık avlamazdı sığırcık zamanı. Bir kişi. Yaralı sığırcığın gözleri gibi gözleri. Hep gülerdi. Durmadan, her zaman, ağlarken bile gülerdi. Vurgun Ahmedim, yavrum, anan, Meryem Anan sana kurban olsun. Nerelerdesin şimdi?

Vurgun Ahmet, yüzü apak, donmuş gibi ak. Uzun boylu, dal gibi. Bu köye onun gibi yakışıklı, tatlı dilli bir erkek ne gelmiş, ne de gelir. Vurgun hiç kimsenin yüreğini bir güne bir gün ne incitmiş, ne de incitir. Arkadaki ulu dağda, meşelerin orada peri padişahının ülkesi vardır. Sarayı tüm sırçadandır. Gün onun sırça sarayından doğar. Bir gün peri padişahının kızlarından biri, meşelikte odun keserken Ahmedi görür. Kız Ahmedi görür görmez dili tutulur. Bir vurulur ki, olmaya gitsin. Dumanı tepesinden çıkar. O anda dünya güzeli donunda gözükür Ahmede. Ahmet de kızı görür görmez kıza vurulur. Vuruluş o vuruluş. Kız Ahmedi alır, babasının sarayına götürür. Babasından gizli evlenirler. Gel zaman git zaman peri padişahı, kızının bir insanla evlendiğini duyar. Duyunca bir öfkeye gelir ki, vay anam vay! Vurunca öfkesinden Ahmedi, dal gibi Ahmedi sakat eyler. Öldürecekken kız araya girer, beni öldür Ahmedimi öldürme, der. Varsın insan olsun. Ben insanoğluna vurgunum, der. Şuracıkta bana bir mağara ver de yaşayayım sevdiğimle. Anası, öteki kardeşleri araya girerler, sarayın ötesinde, uzağında bir mağarada yaşamalarına izin alırlar. Kız der ki Ahmede, Ahmet anasına aynen böyle

söylemiş, dünyada her şeyden çok insanoğlunun kokusunu seviyorum, der. Çocukluğumdan beri sizin köyden bu yana bir yel esmeye görsün, deli divane olurdum, çıldırırdım. Hele bahar vakti, tüm ağaçlar, otlar çiçeğe durmuşken.

Meryemce, sesli sesli:

«Çiçeğe durmuşken,» dedi.

Köy boşalınca, tüm Çukura inince, Ahmet dağlardan, çoluğunu çocuğunu, avradını, baldızlarını, canı köyde yaşamak istiyen, insan kokusu seven perileri alır köye gelirmiş.

Şimdi varsam köye Ahmedimi köyde, elimle koymuş gibi bulurum.

Geriye döndü, hızla geri, köye doğru yürümeye başladı.

Ahmedim beni görünce önce şaşırır, sonra tatlı tatlı, bebecikler gibi güler. Sonra da kaçmayın avrat, korkmayın çocuklar, korkmayın peri milleti, bu Meryemce Anadan sır çıkmaz. Ben de, gel güzel kızım gel, derim. Sen akıllıymışsın. Perilerin en akıllısı sen olmasan, insanoğlunun en güzelini, en tatlı gülenini almazdın. Korkma benden, periler de din islam değil mi, onlar da insan yapısında değil mi? Siz gidin, gezin, oynayın, ben çocuklarınızı nen çalıp uyuturum. Sesim peri sesi gibi güzel olmaz ama, kimbilir ne güzeldir peri sesi? Olmaz ama, çok yanıktı eskiden. Ninni söylemeyeli çok oldu. Aliden sonra, Hasandan sonra. Ağlayan çocuk kirp diye sesini keser. Bir çocuğu sevmeliyim ki, sesim ona dokunsun. Dokunsun da ağlamasın bebecik. Ben sizin çocuklarınızı severim. Bana peri dili belletirsen kızım, ben ona ninninin yarısını insan dilince, yarısını da perice söylerim. Perilerin de hakkı kalmasın, öyle değil mi? Köy de dönünce Çukurovadan, beni de görünmez edersiniz, mağaranıza götürürsünüz. Kızım, senin babayın sarayında kırk tane oda varmış, kırkı da kilitliymiş, kırkının içinde de altın oluklu birer pınar kaynarmış. O pınardan bir avuç

su içen bir daha ölmezmiş. Ahmedime içirdin mi ondan. İçirmelisin kızım. Bilirim baban zorlu bir padişahmış...

Hem yürüyor, hem terliyordu. Dudakları da kıpır kıpır ediyordu.

Anahtarları da saçlarının arasında saklarmış. İnsanoğlu da içerse o sulardan ölmezmiş. Bir yolunu bul kızım, baban uyurken. Kocayın arkasına kalırsan, benim gibi perişan olursun. Kocadan arda kalmak, yalnız tek başına kalmak, ıpıssız dünyada, tek başına, insansız kalmak gibidir. Uyurken çalıver. Çabuk çabuk. İçsin Ahmedim. Ölmesin. Hayat suyunu bir Köroğlunun kır atı içmiştir. Ölmez. O olmaz olası Koca Halil söylerdi. Kır at her yıl Halep pazarında bir altına satılırmış. Kır at şafaktan önce pazara getirilir, orta yere bağlanırmış. Öyle zayıf, öyle zayıfmış ki, tüm kemikleri dışardaymış. Sallanırmış halsizlikten yürürken. Pazara ilk gelen, atı ilk gören alırmış onu. Çünkü hangi eve girerse o yıl o eve bolluk, uğur getirirmiş. Bir daha da o eve bela uğramazmış. Bu yüzden pazar olacak günleri, gece sabaha kadar, bütün yıl bekleyenler olurmuş, ilkin göreyim de, kır atı alayım diye. Bir yolunu bulup kırk odanın birini açmalı, hayat suyunu hiç olmazsa kocana içirmelisin kızım. İnsan kokusunu bu kadar seven, bunu yapar kızım.

Eğildi ayaklarına baktı. Gülümsedi. Ayaklarım kanat takmış da uçuyor, dedi. Kara gözlerine kurban olduğum Ahmedim, bana bakarsın, bana can yoldaşı olursun değil mi? Pamuk zamanı, pamuğun olduğunu söyleyen, döngeleyi Koca Halilin kapısına getirip de koyan sensin değil mi?

Gavur Uzun Ali, anasını kurda kuşa yem olaraktan yüce dağlar başında kosun da gitsin. Varsın gitsin, yavrum Ahmedim, cehennemin zıbarasına gitsin. Sen varsın ya.

Derler ki, perilerin burunlarının direkleri yok derler eskiler. Senin çocuklarıyın da mı burunlarının direkleri yok? Varsın olmasın. Çok bir kusur sayılmaz. Azıcık burunları basık olur. Varsın olsun. Hiç ona canını sıkma

Ahmedim, yavrum.

Aşağıdan, koyağın içinden köye doğru çıkarken, Ahmedin haberi olur da Meryemce Anasını karşılar mıydı ola? Belki karısını da alır yola çıkardı.

İçine bir de şüphe düştü birdenbire. Bundan dolayı da ayakları durdu. Sanki ayaklarına kilolarca kurşun asmışlardı. Ya karşılamaz, ya peri töresince avradını, çocuklarını göstermez, kendi de gözükmezse?

Ağlarım, sızlarım, köyün içinde yaryar yalvarırım. Bağırır, kıyameti de koparırım.

Öğleyi geçiyordu. Gün batıya yıkılmıştı. Arkasına ilk olarak bir umutla döndü baktı. Görünürlerde kimsecikler yoktu.

Oracığa oturuverdi.

Kurdun kuşun içinde, yüce dağların başında, gündüzün, gecenin ortasında kalıverdim işte.

«Allaaah, canımı al,» dedi seslice. Korkuyla, kederle.

Sağ ayağı ağrıyordu. Bütün bedeni de çürümüş gibiydi. Öylesine sızlıyordu.

Köy şimdi Çukura indimola? Daha inmez. Daha çok günü var. Pamuklar açar, ak, yelken bulutları gibi Çukurun toprağına çöker. Çukurun adamı kara yağız olur. Gün yakmış. Bakır tadında. Usul usul konuşurlar. Ak ayakkabı giyerler ayaklarına.

Orman moranıyordu. Bir ağacın tepesinde bir sincap vardı. Fıldır fıldır gözleriyle arpacık kuşlarına benziyordu. Çukurda çok olur arpacık kuşu.

Bir uğurböceği geldi ellerinin üstüne kondu. Buna sevindi Meryemce. İşte bu uğurdur, dedi. Perilerden muştuluk getirdi. Perilerden, Ahmedimden muştuluk getirdi.

Yarılmış, diş diş olmuş parmaklarıyla uğurböceğini okşadı. «Böcecik,» dedi. «Meryemce Anan sana kurban olsun böcecik. Ne var, ne yok? Ahmedimden bir haber? Avradı nasıl, böcecik?»

İçi sevgiyle doluydu. Bir hoştu. Neredeyse tutup tüçük uğurböceğini dudaklarının arasına alacak öp babam öp edecekti. Yeynilemişti. Tüm bedeni tüy gibiydi şimdi.

Sızlıyordu her bir yanı ama, duymuyordu. Kendi kendinden utanmasa, uğurböceğini öpecek öpecek, varıp şu ağaca yavrum Ahmedim, can kurtaranım diye sarılacaktı.

«Seni Ahmedim mi saldı yanıma, karşıla Meryemce Anayı diye? Onun için mi geldin, böcek? Sen peri böceğisin, yavrusun herhal. Ne de küçük durursun. Nen nen, nen aloloş nen... Güzel böcek nen! Muştuluğun başım, gözüm üstüne, neeen...»

Böcek başparmağının üstündeydi. Ninni söyledikçe, başparmağını da onun havasına uyduruyor, beşik sallar gibi uğurböceğini sallıyordu.

«Neeen, yavru neeeen! Alolooooş! Neeeeen!»

Biri görür de, şu Meryemce Karı delirmiş der. Böceğe de nen çalıyor, bebecikler gibi. Aklını iyice çıvdırmış bu avrat diye elaleme yayar.

Böcek başparmağının ucunda, uçmasından korkarak usul usul, temkinli ayağa kalktı.

«Dur,» dedi, «güzel böcecik. Akıllı böcecik... Muştuluğun başım gözüm üstüne. Peri padişahının askeri. Sen Ahmedimden bana bir çağrısın. Kim gülerse gülsün üstüme. Böcekten de çağırıcı olur muymuş desinler. Varsın desinler. Peri kızından avrat olur da, peri böceğinden çağrıcı olmaz mı?»

Gözlerini başparmağı üstünde duran sırtı benekli, al böceğin üstüne dikti. Böcek, bir iki kere uçmak için kanatlarını açtı, geri kapadı.

Buralarda, bu dağların başında, perilik diye top top dikenli otlar vardır. Mantar gibi toprağa yapışmışcasına dururlar. Boz renkli. Bunların içinde yüzlerce, binlerce uğurböceği barınır.

«Dur fıkaram, dur,» dedi Meryemce. «Kimbilir ne ırak yoldan geldin! Kanatların tutmaz oldu. Her bir yanın sızım sızım nasıl sızılar kimbilir!»

Başörtüsünün bir köşesini açtı. Usulca, incitmeden iki parmağıyla böceği tuttu başörtüsünün üstüne koydu. Yavaşça da üstüne geniş bir düğüm vurdu.

«Sen burada yornuğunu al, yavru. Çok ırak ellerden geldin. İyice yornuğunu alınca seni bir çiçeğin üstüne koyuveririm. Şimdi senin ayakların, ellerin, kanatların nasıl da ezim ezim eziliyordur!»

Gülümsedi:

«Dur orada,» dedi. «Dur yavru. Güzel bir çiçek bulunca...»

Köyüne doğru sevinçle gidiyordu.

8

Elif Aliye yetiştiğinde öğlen geçiyordu. Alinin ince yüzü uzamış, kararmıştı. Gözleri dumanlıydı. Sıkıntılı.

Bazı yüzler vardır, içini saklar saklar da, sonra birden boşanıverir. Yüz bütün bentlerini yıkar. Bütün ışıkları sönmüştür artık. Alinin yüzünün bentleri yıkılmıştı. Yüzünde yorgunluk, keder, acı elle tutulurcasına donmuş gibiydi.

Ali yükün altında iki büklümdü. Elifin yüreği yanıyordu. Yürüyüşünden, ayaklarını kaldırmağa gücünün yetmediği besbelliydi. Sürünüyordu.

Yorgun, bitkin, başını arkaya döndürmeden, duyulur duyulmaz bir sesle:

«Elif, sen misin?» diye sordu.

«Benim,» diye of çeker gibi karşılık verdi Elif. «Uzun gitmedin mi gene? Öğlen geçiyor.»

Ali hırsla:

«Geçsin,» dedi. «Varsın geçsin. Köy başını aldı da gitti. İmi timi yok. Neredeyse ulaşacaklar pamuğa. Vardılar varacaklar. Varsın geçsin.» diye yere kurumuş bir tükrük attı. Alnından şıpır şıpır ter damlıyordu.

Elif, duyulur duyulmaz:

«O Koca Halil de olmaz olaydı,» dedi.

Ali:

«Duymadım. Ne dedin?» diye sordu.

Sağ eliyle alnını silerken, bir an durdu.

«Bu gidişle biz ancak elalem pamuğu toplayıp bitirdikten sonra varırız. Elimize de bir bok geçmez. Şu çektiğimiz de boşa gider. Yürü. Yürü avrat. Çocuklar yorulmadılar ya...»

Hasan:

«Hiç yorulur muyum ki! Heeyt,» diye babasının önünde koşmağa başladı. Kız yorulmuştu, somurtuyordu.

«Anam cevizin altında mı kaldı?»

«Yok. Yola düştü geliyordu. Kuş gibi uçuyordu. Sonra yoruldu mu ne, yolun kıyısına oturdu. Fıkara netsin! Gücünün yettiği kadar sana yük olmamağa çalışıyor. Amma... Belki de yola düştü, bize yetişmeğe çabalıyor. Dur ana, etme ana, dedim. Dinlemiyor. İlle de yürüyor.»

Ali, bir zaman yürüdükten sonra, ormanın kıyısında durdu. Uzaktan orman, yağmur bulutu gibi kararıyordu. Torosun ormanına gelmişlerdi artık. Yaz ortasında bile buz yapardı buralar.

«Konalım mı Elif? Ne dersin?»

Elif:

«Konalım. Bu gece burada donmazsak. Bereket odun çok. Sen gelene kadar ateş yakarım ki...»

Ali sırtındakini indirdi. Bir derin soluk aldı. İki elini beline verdi, gerindi. Kemikleri çatırdadı. Ayakları yanmış gibi acıyordu. Sol ayağını kaldırdı baktı. Altı delinmişti. Delikten küçücük, keskin taşlar girmiş, tabanını kesmişti.

Yükü yerleştirdikten sonra:

«Ben anamı bilirim Elif,» dedi. «Çok iyi bilirim. O, bana düşman değil. Elden ayaktan düşmesi zoruna gidiyor. Benim sırtıma binmesi öldürüyor onu. Savaşı, düşmanlığı bana değil, kocalığa. At da bahane. At kendiliğinden, yani Koca Halil binmeden de ölseydi, ben de onu gene öyle sırtıma bindirseydim, bundan daha çok düşman olur, gene benimle konuşmazdı.

Elif:

«Meryemce Anam da bir hoş karı. Adam kocamaz mı? Elden ayaktan düşmez mi hiç?»

Ali:

«Anam daha kocalığa alışamadı. Azıcık suyuna gitmesen, öldürür kendini. Kız, görmedin mi, bir güne bir gün saçı kınasız durdu mu?»

Elif gülümsedi. Ali de.

«Nerdeyse gelin olup da zülüf kesecek.»

Ali sırtını ağaca verdi. Hasan kuru odun toplamağa gitmiş, bir köknarın altına boyunca odun yığmıştı. Bir de perilerevi koparmıştı. Perilerevi çıradan da iyi tutuşurdu.

Hasan kibriti çalmış, perilerevini tutuşturacakken, Ali onu gördü:

«Ulan,» diye bağırdı. «Ulan! Silktin mi onu? Onun içi böcek dolu. Yuva o. At onu. Çırayla tutuştur.»

Hasan öteye gitti, elindeki otu silkti. İçinden yüzlerce uğurböceği döküldü. Baktı ki olacak gibi değil, dökülen böcekler bitmek tükenmek bilmiyor, gittikçe dökülüyor. Elindekini uzağa fırlattı. Yanındaki çamın balta yarası almış gövdesinden bir çıra kopardı, tutuşturdu.

Alinin canı hiç gitmek istemiyordu. Oturdukça da çözülüyor, her bir yerleri sızlamağa başlıyordu. Biraz daha oturunca kalkamayacağını anladı. Uykuda sıçrarlar ya, öyle ani bir kararla ayağa fırladı.

«Ben gidiyorum,» dedi yola düştü.

Elif arkasından yetişip eline bir dürüm ekmek verdi.

«Acından öldün. Ye!» dedi. «İçine peynir sardım. Çökelek...»

Ali onun yüzüne bakmadan elindeki dürümü aldı yürüdü. Koşarcasına gidiyordu.

Elif uzun zaman orada durdu. Arkasından baktı:

«Netsin neylesin fıkara,» dedi. «Netse neylese faydasız. Biz bu gidişle Çukura ininceye kadar el pamuğu toplar da, bitirir de... Belki de köye dönerken karşımızdan gelirler. Bu kış Çukurda kalsak mı?»

Konak yerine döndü. Suya tarhana ısladı. Ali kimbilir ne zaman gelirdi? Belki gece yarısı, belki de gün ışırken... Ocağın yanına oturdu. Başını dizleri üstüne

koydu. Çocuklar yanında habire konuşuyorlardı ama o hiç bir şey anlamıyordu.

Hasan:

«Ana kele,» dedi, «ebem dağda tek başına korkmaz mı?»

Ummahan:

«Korkmaz işte,» dedi. «Korksaydı biz yanında kalırdık.»

Hasan:

«Sus bire,» dedi. «Sana demiyorum. Ana, korkmaz mı?»

Elif duymuyordu. Hasan dürttü:

«Korkmaz mı? Hışt, hışt ana! Korkmaz mı? Korkmaz mı diyorum sana, ana?»

Kız:

«Korkmaz, korkmaz,» diye karşılık veriyordu ona boyuna.

«Ana kele, sana diyorum, korkmaz mı?»

Sert dürtmüştü. Elif başını kaldırdı, apak, donuk gözlerle, ne dediğini bilmeden:

«Korkmaz,» dedi, başını dizlerine koydu.

Hasan somurttu:

«Yah! Korkmazmış. Bir korkar ki. Ödü düşer.»

Ummahan:

«Korkmaz işte,» diye üsteleyince, Hasan saçlarına yapıştı. Kavgaya başladılar.

Elif yeniden başını kaldırdı, ölgün bir sesle:

«Ne istiyorsunuz batasıcalar? Bizim derdimiz bize yetmiyor mu ki?» dedi, başını geri koydu.

Analarının bitkin sesi çocukları ürküttü. Orada, mahzun, kederli gözleri yerde durdular kaldılar.

Ali hem yürüyor, hem de boyuna kendi kendine söyleniyordu.

«Yarın değilse öbürsü gün, yarın değilse öbürsü... Yarın değilse... pamuğa girerler. Bir de bereketliyse pamuk. Vay anam vay! Herkes bir etek parayla döner. Vay kara başım vay. Vay ocacığı batasıca kem talihim vay!

Satılmazsın ki satalım, atılmazsın ki atalım. Bu gidişle bir yolu üç kere yürürsen, varılır mı Çukura. El beni bekler mi? Girerler pamuğa. Girerler de bir toplarlar ki... Adil Efendi Müslümanım demez, evin kapısını söker de borcunun yerine alır götürür. Tarladaki yanık sabanı bile alır. Evdeki unu, çuvaldaki bulguru bile alır. Yarın değilse öbürsü... Muhtarda da insaf var mı ki? Salmayı bile birinciden atar. Düşman. Yarın değilse öbürsü gün...

Adımlarını, içinden boyuna söylediği, öbürsü gün. temposuna uydurmuş, hızla gidiyordu. Aklına ikide bir. bir ağıt takılıyor, dilinin ucuna kadar geliyor, ama Ali koğuyordu onu. Ağlatıcı, kocaman adamı taşın üstüne oturtup hüngür hüngür ağlatacak bir ağıt. Osmanın Ağıdı. Osman, Alinin halasının oğlu olurmuş. Uzun bir yolculuktan gelirken, Meryemçil belinde borana tutulmuş, boran içinde iki gün, iki gece yürümüş, sonra kesilip kalmış. Ölüsü karın altında ta ilkbaharda çıkmış. Mevsimin kış olmadığına seviniyordu. Bu ağıdı en güzel Sultanca Karı söylerdi. Söyler ağlardı. Tek başına kim yola çıkarsa, her zaman onun önüne geçmeğe, onu göndermemeğe çalışırdı Sultanca Karı.

Üşüdü yavrum üşüdü
Ne kötü yerin kaşıdı
Kıyma kadir mevlam kıyma
Dört kızımın bir çeşidi.

Kapıya bayrak dikmedin
Sinsin ateşi yakmadın
Yernik giden ergen oğlum
Kınalı parmak sıkmadın.

İçten içe ağıt işliyordu. O ittikçe, bir korku gölgesi gibi, ağıt yüreğini bırakmıyordu. Ağıt bir suyun altından ağır ağır yüze çıkar gibi çıkıyordu. Sonunda türkü yüze çıktı. Ali yanık, belalı, ağlatan türküyü yollara söyledi, söylerken gözleri doluyordu.

Bu ağıdı hiç bir zaman böyle dertli, böyle yakıcı söylemedim, diye düşündü. Yarın değilse öbür gün. Yarın değilse öbürsü gün. diye düşündü. Hiç bir çıkar yol bulamıyordu.

Yarın değilse... Köylü... Deli Bekir gözünün önüne geldi. Bu yıl pamukta olsaydım, yetişebilseydim, Delice Bekir Ağa Efendi, avradınla sana bir şapka dokurdum ki... Ayaklarını havadan indirmezdim, alimallah.

Sonra böyle kötü şeyler düşündüğünden dolayı utandı. Allah görmez mi adamını? Allahım, tüm kusurlarımı bağışla sen. Güzel Allahım, aslan Allahım. Ama şu Deli Bekir de çok deyyus. Ona boynuz takmazsak olur mu? Tüm köyün delikanlıları... Ha dedik, bir kerecik de biz. İnat için. Avrat Osmanlı, hayır sahibi. Deli Bekirin gözünün önünde bile donunu indirir. İndirir de gelin yiğitlerim, der. Vallahi der. Şu Çukura erken bir günde inersem, ahdim olsun aslan Allahım, sana bir kurban keserim. Bir koca horoz. Hemi de kırmızı. Tez günde ulaştır beni Çukura. Sen beni tez günde Çukura ulaştırırsan, ben de bu yıl Delice Bekir itinin karısına dokunmam. Mademki bu işe rızan yok, Allahım, alametler öyle gösterdi. Ben de parmağından bile tutmam o avradın. Ha dedim ki inat için. Köylüye bunca zulüm edenin avradını... Madem istemezsin, ben de...

Koşuyor, yorulunca yürüyor, dinleniyor, yeniden koşmağa başlıyordu. Ziyaret cevizinin doruğu görününce, anamla ha şimdi karşılaşırım, ha biraz sonra karşılaşırım, diye yavaşladı.

Ziyaret cevizinin yanına ikindiyi az geçe geldi. Anasını orada, önünde ateş, kendini bekler bulacağını sanıyordu. Bulamayınca şaşkına döndü. Korktu. Dudakları kuş kanatları gibi titriyordu.

Cevizin altında epey bir zaman düşünerek kaldı. Esen serin yel terini kurutunca kendine geldi. Anam geride, geldiğim yolda kalmıştır, dedi. Ben önünden geçerken de ses çıkarmamıştır. Ben de sağıma soluma bakmam ki! Anamın ne suçu var? Cümle suçlar bende. Ne

olurdu, Koca Halili ata bindirmeseydim. Belki de at ölmezdi. Gözlerindeki acılığa dayanamadım. Gözleri çıksın koca dümbüğün. Elilen birlikte o da beni şu yüce, ıssız ıpıssız dağın başında kodu da gitti. Suç bende. Suçun hepiciği, tümü bende. Anam bir tek laf etmese de, ağzıma sıçsa da yerden göğe kadar hakkı var. Ama ben önünden geçerken gördü beni. Mademki konuşmuyor, haydi konuşmasın diyelim, bir öksürüverseydi. Öksürmez. Allah onun öksürüğünü ağzından alıverse de, ben de elinden kurtulsam. Tövbe, tövbe Allahım, bin kere tövbe! Kimsenin ölümü istenmez. Neden beni buralara kadar yordu? Sırtıma binmek istemiyor, varsın binmesin. Beni buralara kadar yormak, süründürmek insanlığa sığar mı? Varsın binmesin. Sonra, belki buralardadır, şu çalıların içindedir. Belki uyumuş kalmıştır şuralarda. Belki yolda uyumuş kalmıştır, diye düşündü. Bağırmağa başladı. Var gücüyle bağırıyor, sesi dağdan dağa yankılanıyordu.

«Anaaa! Anaaaa! Ana! Ana! Ses ver bana! Seni almağa geldim. Ses ver hatun anam. Ses ver güzel anam. Ses ver de bana, konuşma. Şu yanındaki ağaca, arkandaki kayaya, ayağıyın altındaki toprağa, çürümüş, dökülmüş yapraklara, dallara konuş. Tek konuş da, ses ver de. Ses ver anam. El yarın değilse, öbürsü gün pamuğa girecek. Beni üzme, ana! Bir boktur yedim, atını öldürdüm. Tüm suç bende, güzel anam! Kusurumu bağışla. Allah huzurunda söylüyorum ki suç bende. Ses ver, ana! Anaaa!...»

Epey zaman bağırdı. Durdu, dinledi, gene bağırdı. Hiç bir yerden bir çıtırdı çıkmadı.

«Burada olsa, bu kadar bağırmağa dayanamaz, ses verirdi,» dedi kendi kendine. «Gavur değil ya. Onda da insan yüreği var.»

Anasının orada olmadığına iyice inandıktan sonra, gerisin geri geldiği yola düştü. Her on beş dakikada bir duruyor:

«Anaa, anaaaa!» diye gücünün yettiği kadar bağırı-

yordu. Sesi kırık, yaslı, yılgındı. Gittikçe boğazından çatal çatal çıkıyor, gevrekleşiyordu.

«Anaoooo! Anaoooo! Bir kere ses ver de, bir daha verme. Bana söyleme. Altındaki toprağa de ki, toprak de, güzel anam, ben buradayım toprak de.»

Gece yarıyı geçerken konak yerine geldi. Bir ağacın altında yanan ateşi gördü ilkönce. Yaklaşınca da karısının, başını dizlerine koymuş karartısı çarptı gözüne. Heyecanla uzaktan bağırdı:

«Anam geldi, öyle mi Elif?»

Elif uykulu başını kaldırdı, sesin geldiği yana döndürdü. Ali olduğunu anlayınca da hemen ayağa fırladı.

«Anam geldi, öyle mi Elif? Geldi değil mi?»

Elif karşılık vermedi. Ne diyeceğini bilemedi. Aliden yana koştu. Ali karısının elini tuttu, sevgiyle sıktı.

«Anam ne zaman geldi?»

Elif yutkunuyordu.

«Neden ses vermezsin? Anam gelmedi mi yoksa?»

Elif, bitkin bir sesle:

«Yok gelmedi. Göremedin mi?»

Ali ateşin başına, ölü gibi yığılırken:

«Yok,» dedi, «yok. Göremedim. Anam batsın. Anam Allahın kahrı gazabına uğrasın.»

Karşı karşıya oturdular. Uzun zaman sustular kaldılar.

Sonra Ali başını kaldırdı, gözlerini karısının yalımdan kızarmış yüzüne dikti:

«Ne oldu şu anama? Bu gece vakti nerde kaldı dersin?»

Elif karşılık vermedi. İçin için ağlıyordu.

Neden sonra:

«Şu çorbayı içsek de yeniden yola düşsek. Anamı arasak. Bu gece o ölüverir. Canavarlar parçalar.»

Ali:

«Hiç canım istemiyor çorbayı, ama...»

Kadın tencereyi Alinin önüne doğru sürdü. Ekmeği de yanına getirdi. Eline de bir tahta kaşık verdi. Ali ka-

şığı tutacak halde değildi. Çorbayı ağzına götürürken, neredeyse elinden düşecekti kaşık.

Birkaç kaşık içtikten sonra, kaşığı yanına koyuverdi. Ağır, ellerini toprağa dayayarak, sızlayan bedenini yukarı kaldırdı.

İnler gibi:

«Haydi, kalk avrat. Haydi kalk yürü!» dedi.

Elif:

«Ya çocuklar uyanırlarsa?»

Ali:

«Sabaha kalmaz döneriz.»

Yeniden, Ziyaret cevizine doğru yola koyuldular.

Uzaktaki ormandan bir rüzgar sesi, belli belirsiz bir uğultu geliyordu. Arada bir, bir yel dalgasında çam, köknar, peryavşan, yarpuz kokusu geliyordu burunlarına. Çok uzaklarda, belki de ormanın arkasında bir çakal pavladı.

Ali yürüyordu ama, uykudaydı. Yol düzdü. Esikli kesikli olsa, Alinin yuvarlanması işten bile değildi. Yola çıktıklarından bu yana durup da birbirlerine bir çift söz bile etmemişlerdi. Elif bir adım önünden gidiyordu Alinin.

Ali, yarı uyur, yarı uyanık hayallıyordu. Şimdi, diyordu, bir yağmur yağmalı Çukurovaya, ortalık sel sele gitmeli. Bir zamandı, ta çocukluk günlerindeydi. Uçsuz bucaksız, mora çalan bir deniz. Kumluk. Bir sabah güneş çıkmış, gelmiş o kumluğun üstüne oturmuştu. Deniz eritilmiş altına kesmişti. Bir altınca çalkalanmış, sonra güneş kalkıp gidince, deniz deniz olmuştu. Ak köpüklü. Deniz dedikleri de kocaman, bir hoş sudur. Dünyanın ötesi.

Şimdi bir yağmur yağmalı. O yılki gibi. Çardakları sel götürmüştü. Pamuk tarlasının orada, ilerisinde bir kavak ormanı vardı. Allahın bir hikmeti. Bir orman ki, şu Torosun çam, kamalak ormanından beter. Belki on misli. Karşısında durup dersin ki, şu Çukurovada üç şey var. Düz, esiksiz kesiksiz bir ova. Bu ucuna yumurtayı

koy, öteki ucundan seyret. Bir de mosmor kesiliveren, turuncu oluveren, türlü renge durmadan giriveren, nerede başlayıp, nerede bittiği belirsiz, ne olup, ne olmadığı bilinmez ulu deniz. Bir de bu kavak ormanı. Arkasından bir su akarmış derler. Ulu. Köyler, bentler, ormanlar, tarlalar, portakal bahçeleri varmış derler. Uçsuz bucaksız. İnsan öteye, denize kadar, arkaya Torosa kadar, kavak ormanı sanır dünyayı. Bütün bir dünya kavak ormanıdır, dersin. İçinde yılanlar, kaplumbağalar. İçinde sırtlanlar, uzun kuyruklu tilkiler, şeytan gözlü çakallar. Bilinmez, görünmez yaratıklar... Periler, cinler...

Bir yağmur yağmalı. Öyle bir yağmur, evleri ağaçları, çardakları kökünden söküp götürmeli. O ulu suyun yüzü çerden çöpten gözükmemeli. Boz, bomboz toprak gibi akmalı. Su değil, çamur akmalı, doğrucası. At kuyruğu nasıl dökülür, sicimler nasıl gerilir yukardan aşağı, öyle bir yağmur yağmalı. Kavakları, toprağı, yeri yurduyla, kaplumbağası, tilkisi, kurdu, atı, ineği, cini perisiyle nasıl alıp götürmüştü su? Ta denize kadar. Öyle bir yağmur yağmalı.

Denizin ötesinde bir hüyükteydik. Gün yeni ışımıştı daha. Biz cıpıldak su içinde, tüm pamuk ırgadı birbirimize sokulmuş, sabaha kadar orada titremiş durmuştuk. Yağmur azıcık olsun, bir göz açıp kapayıncaya kadar olsun dinmemişti.

Tan yerleri ışıyıp, gün doğanda ne görelim? Öteden, ovanın üstünde bir kavak ormanı, dimdik, bir tek ağacı bile eğilmeden, düşmeden, olduğu gibi denize doğru akıp gelir.

Irgatlar donmuş. Yağmur hışım gibi durmadan iniyor. Herkes kendisinden umudunu kesmiş .Titre ha titre. Yağmur dinmezse hüyükte kalıp donmaktan başka çare yok. Hüyükten inip bir köye sığınmak da var. Ama bir köye ulaşmanın mümkünü yok. Köylerle hüyük arasını seller basmış.

Yağmur perde perde güneşle aramızı, denizle aramızı kesiyor. Böyle yağmur düşman başına. Ama şimdi öyle bir yağmur yağmalı.

Baktık, kavak ormanı aktı geldi, denizin kıyısına yanaştı. Kim ne derse desin, Koca Halil akıllı adam. «Bakın uşaklar,» dedi, «bu Allahın büyük bir hikmeti. İnsanlara gösterdiği büyük bir mucizat. Bakın uşaklar...»

Ötedeki kayalıktan bir puhu üç kere öttü. Onun arkasından da bir yusufçuk birkaç kere «yusufcuuuuk!» çekti.

«Allahın hikmeti demezlerse buna, bu yağmura, hiç bir şey demezler. Bakın hele, bakın şuna, Cıngıloğlunun bir dünya kadar kavak ormanını toprağıyla kökünden sökmüş. Kökünü değil, tümden toprağıyla birlikte sökmüş, alıp getirir.»

Köylüler, tan yerleri ışır, yağmur altındaki sellere ışık vururken, tüm Çukurova su altında ışıldarken, canlarını unutup gözlerini yürüyüp gelen kavak ormanına diktiler. Kavak ormanı yürüdü yürüdü, denizin kıyısına geldi. Hüyüktekiler, içlerinden, burada, şu denizin kıyısında, şu orman durur inşallah, dediler. Her bir kavak nazlı nazlı kızlar gibi salınır, gün ışırken, doludizgin boşanmış yağmur altında.

Gözlerini deniz kıyısına diktiler. Bir an orman deniz kıyısında durur gibi oldu. Sonra birden, en öndeki ağaçlar, denizin içine devriliverdiler. Sonra onların arkasından başka bir sıra geldi devrildi. Sonra gelenler perde perde devrildiler. Durmadan, öteden, uzaklardan, dimdik ağaçlarıyla kavak ormanı aktı, geldi, devrildi. Aktı geldi, perde perde devrildi. Gece karanlığına kadar devrildi. Yağmur dinmedi.

Aklında, gönlünde bir kavak ormanı, telli, durmadan akar, gelir denizin kıyısına, bir an durur, sonra hooop devrilir.

Yağmur bir hafta sürdü. Orman aktı geldi, bir hafta durmadan denize devrildi. Köylüler gelip, bizi hüyükten kurtarmasalardı, çoluk çocuk hepimiz kıkırdayacaktık.

Ayağına bir taş takıldı. Uykulu, bitkin Ali, az daha kendini toplamasaydı yüzü koyun yere kapaklanacaktı.

Elif hemen vardı, kolundan tuttu. Daha epeyce sessiz yürüdüler.

Sonunda Ali karısına tatlı, okşar, kadife gibi yumuşak bir sesle:

«Avrat,» dedi, «o yağmur aklına geliyor mu? Hani, kavak ormanı sel gibi denize aktıydı. O yıl sizin köy Çukurdaydı, değil mi?»

Elif:

«Aman herif, Allah göstermesin o günleri bir daha. Bizim köy üç gün yağmur altında döndü durduydu da, bir köye ulaşamadıydı. Her yer karanlık bir geceydi.»

Ali:

«Şimdi, bu gece, ya da yarın, bir yağmur yağmalı Çukura. O yağmurdan daha beter bir yağmur yağmalı. Tüm ağaçları kökünden sökmeli. Yağmur bir hafta sürmeli. Bir hafta, on gün de ırgatlar tarlaya giremez. O zamana kadar da biz ulaşırız onlara... Benim şimdiki gibi aklımda, yağmurdan bir hafta sonra tarlalara vardık ki ne görelim, tüm pamuklar dökülmüş, toprağa karışmış, çiftlik sahibi tarlaya baktı baktı da gözyaşlarını tutamadı, o kadar ırgadın karşısında, çoluk çocuğun içinde, «hey koca Allahım, bana edeceğin bu muydu? Buysa senin hiç adaletin yok,» diye hüngür hüngür, çocuklar gibi burnunu çeke çeke ağladıydı. Biz de tarlaya girdik, toprağa çamura karışmış pamuğu topladıydık. Topraklı pamuk ağır çeker. O yıl, her yılkinin iki misli para kazandıydık. Şimdi, Elif, şu koskoca Çukurun üstünü bir bulut örtmeli. Kapkara, yağlıymış gibi parlayan bir bulut. Bir yel esmeli ki, bir şimşek çakmalı, gökyüzü kütür kütür etmeli. Ondan sonra ulaşmalıyız. Adil Efendiye o zaman borcumuzu da veririz, bir etek de para yanımıza kalır.»

Elif:

«Bizde de öyle oluydu. Pamuk kurşun gibi ağır çekiyordu. Çiftlik sahibi topladığımızın yarısını ancak verdiydi. Gene de her yılkinden iki misli kazandıydık. Aman, Allah etmesin, herif. Öyle bir yağmuru Allah bir daha

kul olana göstermesin. Çukura inen köylülerin, ırgatların yarıdan çoğu hastalandıydı. Hastalananlar iflah olmadılar. Kışın köyde birer ikişer, birer ikişer ölü ölüverdiler.»

Ali:

«Bizde de,» dedi. «Bizde de öyle olduydu. Amma şimdi, yarın sabah bir bulut örtmeli Çukurun üstünü. Buz gibi bir yel esmeli. Esmeli de tozu dumana katmalı. O yağmurun iki misli, üç misli, bir yağmur yağmalı. Sicim gibi inmeli, hışım gibi inmeli. Gökyüzü öyle bir...»

Elif korktu, kocasının zalimliğinden ürktü:

«Aman herif,» dedi, korkulu bir sesle, «aman herif, ağzından yel alsın. Yazık değil mi elalemin çocuklarına? Etme Ali. Yağmuru batsın. Gene yetişir, gene toplarız. Allah ne rızk verdiyse. Kısmetimiz ne kadarsa...»

Ali:

«Gökyüzü gürlemeli. Gök gürlemesinden bir koyunların, bir de kaplanların ödü kopar derler. Kaplanların ödünü koparacak bir gürleme. Davul gibi, bin tane, iki bin, on bin davulu bir arada çalar gibi gürlemeli.»

Elifin korktuğunu biliyor, kendi de korkuyor. İstemiyordu ama, söylemekten de öyle bir tad alıyordu ki şehvet gibi. Yorgun bedeni sarsılıyordu.

«Öyle bir yağmur olmalı ki, hani Çukurda iki su var, Seyhanla Ceyhan derler adına, onlar gibi yüz bin tane suyu gökyüzüne çıkartmalı da, oradan hep birden tarlalara boşaltmalı. Öylesine yağmalı yağmur. Nuh Efendimizin tufan seli gibi taşmalı ortalık.»

Elif:

«Aman herif, etme kurbanın olayım. Sabi çocuklara hiç yüreğin yanmaz mı? Bizim de çocuklarımız var.»

Ali hınçla:

«Yanmaz,» diye gürledi. «Bana ne! Elin çocuğundan bana ne! Ben bu yıl yağmur yağmazsa, pamuk tarlası yüzü göremem. Görsem de, bir hafta görürüm. O da borcumun beşte birini ödemez. İlle yağmur olmalı. Tufan gibi.»

Elif:

«Çok çalışırız. Bir hafta bile olsa, elin iki misli çalışınca...»

Ali:

«Baksana,» dedi, «şu batasıca Meryemceye. Ölmedi de kurtulamadım elinden. Kimbilir nereye gitti? Bu böyle olursa, el pamuğu bitirir, biz yollarda daha uğraş babam uğraş. Başka çaremiz yok. Bir yağmur yağmalı ki... Hey babam heey! Ah yağmur! Hey, güzel Allahım, sen iyi bir yağmur ver, sana bir kurban keseceğim. Tellice, bir kırmızı horoz. Yağlı. Hey güzel Allahım, bir yağmur! Göğün dibi delinmiş gibi olsun.»

Elif neredeyse ağlayacaktı. Ama biliyordu ki, Ali bunu yürekten değil de kahrından söylüyor.

Ali de hiç durmuyordu: «Kavaklı yağmur gibi,» diyordu. «Hey koca Allahım.»

Elif kurtulmak için:

«Belki şu yolun kıyısına, bir yere düşmüştür de anam, sesi çıkmaz olmuştur fıkaranın. Kulak verelim de, sesini duyarız belki. Ana, ana! diye de seslenelim.»

Ali, sesinin çıktığı kadar, yırtınırcasına:

«Anaoooo! Anaooooo!» diye bağırdı. «Olmaz olsun, ne duyduğu var, ne bir şey. Nereye gitti ola şu anam da? Başına bir hal mi geldi ki?»

Elifi kolundan tuttu:

«Onu sağlam bulursam, bilirsem ki bu gece bana bir oyun oynadı, anam avradım olsun, onun burnundan bunu fitil fitil getiririm. Ne ana derim, ne baba. Fitil fitil de fitil.»

Elif hiç bir söz söylemedi. İlk olarak Aliden anasına karşı böyle bir söz duyuyordu. Şaşırmış kalmıştı.

«Gece gündüz, atımı öldürdü diye ye beni, bitir beni, didik didik et beni, parça parça et beni! Bir söz söylesem, gece gündüz yalvarsam, sözüme karşılık verme, bitir beni. İt gibi şu yolu senin yüzünden on kere yürüyüm, tabanlarımın altı yara olsun...»

Ali öfkesinden soluyordu.

Elif:

«Etme Ali, etme! Anandır. Boyunca günaha girersin sonra Allah indinde cünhalı düşersin. Cehennemin kızgın tohtu boynuna geçer. Ana hakkı. Südünü sana haram eder de bedduasını alırsan, çocuklarımız da iflah olmaz.»

Ali:

«Olmasın olmasın! Hiç olmasın! İflah olmasın. Ben de cehennemin ortasına düşeyim de cayır da cayır yanayım. Aldım, kabul ettim cehennemi. Eğer o bana bu gece bir oyun ettiyse, ben de şu Torosun başında, kurdun kuşun, sırtlanın canavarın ortasında onu koyup da gitmezsem anam avradım olsun. Allah huzuruna çırılçıplak cehennemlik çıkayım. İki zebaninin ortasında. Gavur gibi de cennet yüzü görmeyim. Hiç de dirilmeyim. Duydun mu dediklerimi? Ana dedikse analığını bilsin.»

Elif:

«Zalim olma. Zalimlik iyi değil. Sonra pişman olursun. Ya şurada, şu ağacın altında öldüyse! O yüzden sesi çıkmıyorsa! O zaman ne olursun? Böyle deme. Bin pişman olursun.»

Ali ölüm sözünü duyunca, öfkesi o anda iniverdi. Öfkesi geçince de tüm bedeni gevşedi, çözüldü. Bir yorgunluk, bir uyku bastırdı ki, kendi de şaştı buna.

Kar ilk düşmüştü o yıl. Dışarısı soğuktu. Ocağa kocaman, bir adam gövdesi kalınlığında bir kütük atmışlardı. Kıpkırmızı, billur kırmızısı bir köz koyvermişti kütük. Ama Ali üşüyordu. Buyuyordu. Anası onun üşüdüğünü anlamış, göğsünü açmış çıplak memelerinin arasına sokmuştu başını. Az sonra da Alinin titremesi durmuştu. Sıcak, ılık ılık bir insan, bir ana kokusu dolmuştu içine. Sonra hastalığında... Askercilikte, bir güne bir gün harçlıksız komamıştı onu. Ellerin anasına benzemez Meryemce karı. Yiğit, Osmanlı. Bir kucaklayıp öpmesin. Bin öpüşle öper. Böyle ana bulunmaz. Amma bir inadı var, kör inat. Olmaz olsun. Çukura ininceye kadar ölmezsem, ben de çelikten yapılmış olmalıyım.

«Ah! Ah!».

Elif:

«Ah çekme, kurban olduğum Ali. Pamuğa yetişemezsek, bu yıl Çukurda kalırız. Sen kök sökersin. Onda da çok para var derler.»

Ali gene kızgınlıkla:

«Elalemi, şu namussuz köylüyü de üstüme güldürürüm, öyle mi? Çukurda kaldı da...»

Sustu. Elif onu teselliye çalışıyordu, bin dereden su getiriyordu. Oysa hiç karşılık vermiyor, boyuna içi alıp alıp veriyordu.

Sıcacıktır Çukurun toprağı. Yumuşacık, pamuk gibidir. Kimbilir nasıl böyle un gibi yapmışlardır bu toprağı? Kara, ışıltılıdır. Yürürken ayak bileklerine kadar toprağa gömülürsün. Seher vakti düş gibi buğulanır. Işık günden değil, topraktan çıkar gibidir. Çukurun bu hali dağlarda yoktur.

Deli Bekirin avradının kalçası yuvarlak, oynaktır. Boyu azıcık kısadır amma, cilvesinden geçilmez. Yüzü yanal elma gibi pembeleşir, açılır. Uzun kirpiklerinin gölgesi ak yüzüne düşer. Kömür gibi kara gözlerine bakamazsın. Dur bak, karşısında titretir. Zangır zangır titrer kalırsın. El değdiremezsin eline. Ne demiş, yatmağa kaya gölgesi, eğer şahmaran olmasa, sevmeğe güzel kısası, eğer fitnekâr olmasa. Gerçekten de fitnekâr. Delice Bekir inanmaz. Gözüyle görse, inanmaz. Bir genç gelsin yetişsin de, şu on yıldır Delice Bekir Ağanın avradının koynuna girmesin, bu olacak iş değil. Kitapta yazılı gibi, hükümetin kanunu gibi. Bir delikanlı önce Döndülü gelinle yatar. Delikanlı evlenir, çoluk çocuk sahibi olur da Döndülü gelinin cilvesini anlata anlata bitiremez. Hemen hemen hiç bir evli erkekle yatmaz Döndülü gelin. Üstüne türküler çıkarılmıştır. Deli Bekirin yanında da söylerler. Birinde Deli Bekir boş bulunmuş, «kim bu üstüne bunca türkü çıkarılan Döndülü gelin?» diye sormuş. Bir tanesi, «bizim nene,» demiş, «çok güzelmiş de üstüne ezelden böyle türküler çıkarılmış.»

Bilir bilir, her bir şeyini bilir ama Döndülü gelinin

Delice Bekir Ağa ,göz yumar. O da öyle bir adam. Aldırmaz. Bir güne bir gün avradını karşısına alıp da, bu nedir? Nedir bu ettiklerin avrat, dememiştir.

Sıcak bir gecede. Sıcak değil, ılık. Garbi yeli efil efil ederken. Denizin üstündeki ak, yelken bulutları gönderir o yeli. Şafağa karşı, hava soğur azıcık. Ülker yıldızı, pervazlanıp, ışık saçar dönerken. Yatırmalı Döndülü gelini sıcak, yumuşacık pamuk tarlasının toprağına. Kalçaları toprağa gömülür. Ilık. Tadına doyulmaz. İnsanın başı döner. Bedeni yeyniler, uçar. Böylesi insanoğlunun başına bir ömürde ancak bir kere gelir. Döndülü gelin bu işi iki kere yapmaz. Evlilerle hiç yapmaz. Ama Aliyi sever. Bayılır. Türküsünü, kavalını sever. Boynunu, dudaklarını sever. Avrat olunca, Döndülü gelin gibi olmalı.

Elif sağında yürüyordu. Yanladı, ona dokundu. «Fıkara,» diye düşündü. «İki yılda, ne cilvesi kaldı, ne kişnemesi. Kocayıverdi.»

Elif:

«Herif,» dedi, «tırnaklarına kurban olduğum. Ana, ana diye bağır. Yolların kıyısına da bakalım. Bir karartı görürsek...»

Bu yıl pamukta, şafak vakti. Toprak, yanan harlı ocak gibi tüterken... Döndülü gelin. Ahdim olsun. Ama şu Meryemce Karı başımdayken, böyle yitip dururken, ne pamuk, ne de senin yuvarlak...

«Ana! Anaooo!» diye bağırdı. «Anaoooooo!»

Karşı kayalarda sesi yankılandı.

Ziyaret cevizinin koyu gölgesi geceye düşüyordu.

«Ana! Anaooooo! Nerdesin? Azıcık ses ver.»

Bir Elif bağırıyor, o durup, Ali alıyordu. Ziyaret cevizinin altına gelinceye kadar bağırdılar, yoldaki çalı diplerine, her gördükleri karartıya baktılar.

Gün ışıdı.

Yorgun, cevizin dibine çöktüler. Sırtlarını da ağaca dayadılar. Habire soluyorlardı.

Ali, Elifin sararmış domur domur terlemiş yüzüne baktı:

«Ne oldu? Nereye gitti anam dersin, Elif?»

Elif:

«Konaktan buraya kadar çağırdık. Buralarda olsa bir ses verirdi.»

Ali:

«Kimbilir? Verir miydi dersin?»

Elif:

«Bu gece yarısı koşturmazdı bizi oradan oraya. Nereye gitti ola? Bu yakınlarda köy möy de yok. Öyle mi?»

Ali içini çekerek:

«Yok,» dedi.

Sabah aydınlığında yüzü yarı apaydınlık, yarı karanlık içindeydi. Yakınlarındaki bir çalının tek yaprağı sabah yelinde pırpır ediyordu. Uzaktan, apak bir güvercin sürüsü kalktı. Bir top köpük gibi göğe savruldu, kayalıklara indi. Ali, güvercin dedikleri yaratığı severdi. Aklığını, gökte sürünün açılıp kapanmasını severdi. Şu anasının derdi olmasaydı, düşüncesi bir zaman şu güvercinlerin ardınca gider, su başlarına, yumuşacık sıcak tarlalara, portakal bahçelerine, göğün mavisi altında tatlı, güzel ne varsa oraya inerdi.

Elif gözlerini Alinin gözlerinin içine dikti baktı. Bir şeyler soruyordu. Ali gözlerini indirdi. Sonra gözlerini kaldırınca, Elifin ağladığını gördü.

«Başına bir hal mi geldin dersin?»

Elif:

«Şu yolda başka nereye gider ki?»

Ali:

«Nereye gider ki?»

Elif ayağa kalktı. Yüzü soluktu.

«Gün aydınlığında, şu yolun kıyısına baka baka konak yerine doğru yola düşsek. Çocuklar uyanınca...»

Ali, sert:

«Çocuklara hiç bir şey olmaz!»

Biri yolun bir kıyısında, biri öteki... Her çalının, her ağacın dibine, her çukurun, koyağın içine bakarak gidiyorlardı. Alinin yorgun, bitkin kederli yüzü sapsarı ke-

silmişti. Sakalının diken diken kılları ona bir perişanlık, bir zavallılık veriyordu.

Öğleye yakın konak yerine geldiler. Çocukları onları ta uzaktan gördüler, koşarak karşıladılar. Nenelerini aramağa gittiklerini anlamışlar, korkmadan sakin sakin oturmuşlardı. Ali kendini taşın üstüne atıverdi. Kolları da yanına sarktı. Gözleri güneşte yumulmuş, küçücük kalmıştı. Çocuklar, Elif ona korkuyla baktılar. Hiç bir zaman, hiç bir olay karşısında onu bu kadar bitmiş görmemişlerdi. Yüzü boyuna uzuyor, sararıyor, terliyor, soğuyor, iyice bakılınca da azıcık küf yeşiline çalıyordu. Elif küf yeşilinden korkardı. Ölüm yeşiliydi.

Ali başını kaldırdı. Elifin gözlerinin içine gözlerini dikti, bilmem kaçıncı defa, gözler o kötü şeyi sordu. Evet karşılığını bu kere de alınca:

«Suç bende,» dedi, «tüm bende. Anamı ben öldürdüm. Beni parça parça etseler de leşimi itlere atsalar, yeri var. Bindirmiyecektim Koca Halili ata. Benim yüzümden benim, benim yüzümden! Aşağı inince de köylü beni diri diri yer. Anasını öldürdü, dağın başında, leşini kurtlara, kuşlara attı da geldi, derler. Ölünceye kadar, kime ağzımı açsam bunu yüzüme vurur. Anasını öldüren Ali vururlar adımı da. Muhtar bir duymasın, didik didik didikler beni. Karakol karakol süründürür. Belki hapise de attırır. Suç bende, Elif. Suçun büyüğü bende. Bari şunun ölüsünü bulsak da... Bir yere gömsek. Aaah benim deli başım, serseri başım, ne dersin de Koca Halili bindirirsin ata da, başına da bunca işleri getirirsin?»

Hasan anasının eline yapışmış, boyuna soruyordu.

«Ebem nerde? Ebem ölmüş mü?»

Kadın kocasını dinliyor, onunla uğraşıyor, çocuğa karşılık vermiyordu. En sonunda Hasan söyledi, söyledi dayanamadı, bağırdı:

«Ana be! Ana! Ana be, ebem ölmüş mü?»

Anası:

«Hörtük,» dedi, «neden ölsün eben?» Kayıp. Bulamadık ebeni. Nereye gittiği belirsiz.»

Hasan kendine önem veren bir durum takındı. Sağ elini şakağına dayadı. Çok önemli bir şey söyliyeceği zaman babası da öyle ederdi.

«Ben biliyorum,» dedi, «onun nereye gittiğini. Ben biliyorum. Ben arkasından geliyordum. Ağzı kıpır kıpır ediyordu. Duydum. Hani babam dedi ki, siz ananızla gidin, dedi bize, ben onun hemen ardındaydım. Ağzı kıpır kıpır ediyordu. Duydum.»

Ummahan:

«Yalan,» diye dudağını büktü. «Ben de onun yanında yürüyordum. Hiç bir şey duymadım.»

Hasan:

«Ben de duymadım ya, ağzının kıpırtısından, yüzünden anladım.»

Elif sabırsızlanmıştı:

«Söyle!» diye bağırdı. «Ne duydun?»

Hasan:

«Duymadım,» dedi, gene eli şakağında, «amma anladım. Ebem, geri köye döndü.»

Ali hemen ayağa sıçradı:

«Bunu edeceğini biliyordum. İşte bunu yapacağını...»

Ummahan:

«Yalan,» dedi. «Hasan hep yalan söyler.»

Ona kimse aldırmadı. Ummahan buna kızdı.

«Ebem hiç köye gider mi? Hasan zaten gece gündüz yalan söyler.»

Hasan sevincinden uçuyor, Ummahanın söylediklerini duymuyordu.

Ali koşarak yola çıktı:

«Siz durun, ona ben yetişirim. Yetişir alır getiririm.»

Yarı sevinç, yarı kızgınlık... Bir anda dereyi indi, gözden kayboldu.

İkindiyi az geçe, Ziyaret cevizine vardı. Ağacı hızla geçti. Ceviz ağır, uğultulu, yerine bir dağ gibi oturuvermişti. Bir dalı vardı hele, salt gök boncuk. Biçim biçim, irili ufaklı, koyu maviden açık maviye bütün dala mavi boncuk sıvamışlar, yıllar yılı. O dala baktı. Ağacın hiç

bir yerini görmedi ama, boncuklu dal içine yerleşti kaldı.

Şu koca dala tüm boncuk sıvayan Allah, diye yalvardı. Şu benim halimi görmez misin? Şu başımdaki püsküllü belayı? Köylü yarın sabah pamuğa girecek. Vallahi billahi girecek. Biz ayazda kalacağız çoluk çocuk. Ceviz dalına boncuk sıvayan hey koca Allah, bir yardımın olmaz mı bana?

Birden tepesinin tası attı. Ne ister şu karı da benden? Bir yolu üç kere yürüdüğüm yetmezmiş gibi, on kere yürütür. Ulan karı, ulan ana, bela mısın sen? Çoluk çocuğum aç kalacak bu kış, ulan ana, haberin var mı?

Titredi...

Vallah billah günaha, köylünün anasını öldürdü de geldi lafına bakmaz, vallah billah seni şu yüce dağ başında, şu ormanın içinde, şu kayalığın arasında kor da giderim. İki gün içinde ölür gidersin. Etme bunu bana. Allah bin belanı versin ana! Köye gidip de ne edeceksin? İki güne varmaz açlıktan ölürsün. Elin tutmaz, kolun tutmaz. Etme bunu bana, vallaha billaha, başıma bela kesildin. Seni şu dağ başında koyar da giderim.

Kızdıkça kızıyor, yürüdükçe öfkesi kabarıyor, ilerledikçe, anasıyla karşılaşmadıkça, deliye dönüyordu.

Bu kadar yolu Çukura doğru yürüsen ya. Başımın belası. Allah belasını veresi, pis avrat. Yürür mü Çukura doğru? Yürünür mü hiç? Bana zorluk verecek. Bu yıl pamuk toplayamıyacağım. Çoluk çocuğum açlıktan kırılacak. Düşman.

Gün battı batacaktı. Çukurun düzlüğüne, karşıdaki ulu sıra dağların ardına iner gibiydi. Gölgeler uzamıştı.

Seni şurada koysam da gitsem, hiç suçum yok benim.

Durdu, geriye döndü. Güneşe baktı.

Seni koyup şurada geriye dönmeliyim. Var git köye, bomboş köyde kal da geber.

Gözlerinin önüne bir sıcak gün geldi. Evlerinin önündeki düzlükte anasının ölüsü. Çukurova güneşi gibi bir

güneş. Tüten. Binlerce yeşil sinek inip inip kalkıyor. Sinekler burnundan girip ağzından çıkıyor, ağzından girip burnundan. Çukurdan dönen köylü daha yükünü çözmeden ölünün başında. Korkunç gözlerle bir ölüye, bir Aliye bakıyorlar. «Vah, vah,» diyorlar, «olmaz olsun böyle evlat. Adam böylesini doğuracağına taş doğursun daha evla.»

Ne derlerse desinler, vız gelir, sen bunu böyle yaptıktan sonra geri dönmeliyim. Sen olmasan, beş altı günde, haydi haydi bir haftada Çukura iniveririm. Geri dönmeliyim. Geri, geri dönmeliyim.

Sesli sesli söyledi:

«Seni şurada koymalı, geriye dönmeliyim. Öl!» dedi.

Sesi öyle korkunçtu ki, kendi de ürktü.

Ayaklarının altı yüzülüyormuşçasına sızladı.

Bir karşılaşırsam seninlen, seni öyle bir yaparım ki ana, anandan doğduğuna pişman olursun.

Bağırarak:

«Olursun,» dedi, daha öfkeli, hınçla yürüdü.

Bodur ağaçlı bir dönemeci geçince, uzakta bir karartı gördü. Yüreği hop etti. Anası mıydı taş mıydı?

Daha çabuk yürüdü. Yaklaşınca gördü ki anası, yolun kıyısına oturmuş, göğsüne doğru çektiği dizlerinin üstüne başını koymuştu.

«Ana!» diye sevinçle bağırdı. Bu sevincine kendi de şaştı. Meryemce başını dizlerinden kaldırdı, geri koydu.

«Ana! Ana!» diye Ali ona koştu, vardı yanına oturdu. Kolunu omuzuna doladı.

Hep gülüyordu:

«Köye mi gidiyordun, ana kız? Hasan söylemeseydi seni bulamazdım. Bir korktum ki... Ödüm koptu, vallaha. Nerden aklına düştü, geri köye dönmek? Ipıssız köyde o kadar gün sen tek başına nasıl kalırsın? Ölürsün tamam. Güzel anam! Gel sırtıma da gidelim. Konak yerimiz bunca uzak değil! Gece yarıdan önce varırız. Bin sırtıma!»

Meryemce, ayağa kalktı, ağır ağır, elini sallayarak yanındaki bir kayanın üstüne koydu.

«Kaya! Kaya sana söylüyorum, kimse üstüne alınmasın. Ben varır da köyüme giderim. Köyümde ölürüm. Bir aya çıkmaz ölürüm. Hiç olmazsa köyümde öleyim. Ele aleme yük olup, çocuklarını aç komadansa, yolundan alakomadansa, varır kendi köyümde, baba yurdumda, evimin eşiğinde ölürüm. Kaya, sana diyorum. Sen insanoğlu gibi çiğ süt emmiş değilsin. Varır, evimin eşiğine başımı koyar, oracıkta ölürüm.»

Köye doğru yürüdü. Ali epeyce durdu, arkasından baktı... Beli bükülmüştü. Topallıyordu. Ayağını zorla kaldırıyor, ürkek ürkek yere basıyordu sonra.

Alacakaranlıktı.

Ali vardı, anasının önüne oturdu, onu sırtına çekti, sonra hızla ayağa kalktı.

Meryemce bunu bekliyordu epeydir. Çaresiz!

Benim gibi kocakarıyı sırtına alma, güzel, nazik sırtına yazık değil mi, tırnağına kurban olduğum yavrum. Alim. Benim ardımdan böyle yol yol geleceğini bilseydim hiç kıpırdar mıydım yerimden? Ben batayım, ben öleyim de, sen böyle yollarda sürünme kuzucuğum. Ne kötü haldesin, haberin var mı, koç yiğitim? El pamuğa girdi bile.

9

Karşıdaki dağın sırtına neredeyse gün vuracaktı. Dağ soluklanır, gerinir gibiydi. Sıcacık, ışıltılı günü bekliyordu. Sarılı, kırmızılı, mor halkalı yeşile çalan mavi, aydınlık kanatlı yaban arıları uzun bacaklı, yuvalarının önüne yığılmış karıncılar, yuvalarına büzülüp tek gözlerini açmış kartallar, bir koğukta üstüste yığılmış, bulut aklığında dağ güvercinleri, yabancı atmacalar, doğanlar peri yuvası dedikleri yumak yumak dikene binlercesi dolmuş uğurböcekleri, dağ keçileri, korkak çakallar, uzun, yalımcasına savrulan kırmızı kuyruklarıyla tilkiler, sarı gazellerin üstüne boylu boyunca uzanmış, kış uykusuna yatmış mosmor, tatlı ayılar, kayadan kayaya uçan süzgün, muradına erememiş kız gözlü, kederli geyikler, solucanlar, büyük küçük kuşlar, yer altı, yer üstü tekmil yaratığıyla dağ, göğsünü, ağzını açmış, sırtına vuracak sıcak günü bekliyordu.

Şimdi doruklarda, koyaklarda, yollarda bir uyanma bir kıpırdanma, bir hayuhuy, korkunç bir hareket başlayacaktı. Dağ taş, toprak ağaç uyanacaktı.

Dağın sırtına, önce bir harman yeri büyüklüğünde gün vurdu. Sonra ışıklar aşağılara, koyağın dibine doğru indi. Yuvalarının ağzına çıkmış iki karınca uzun uzun koklaştı, biri bir yana, biri öteki yana gitti. Tam bu sırada alnına gün değen Ali de uyandı. Birden, nerede bulunduklarını toparlayamadı. Şaşkındı. Sonra karşı dağın

doruğuna gözü ilişince, içine ağır, tuzlu bir su gibi bir acı oturdu. Yataktan çıktı. Yorganın üstü yarıyarıya gece yağan çiğden ıslanmıştı. Yorganı ağacın altından güne doğru attı. Bir an yatak ekşi ekşi koktu, sonra geçti.

Ali ayaklarının üstüne basamıyordu. Topallayarak, köknar ağaçlarını dolandı, kayanın ardına vardı. Sol omuzunu kayaya dayayıp, uzun uzun işedi. Şalvarının bağını gene öyle, kayaya dayalı bağladı. Sonra bir taşın üstüne oracığa çöküverdi. Uykusunu alamamıştı.

Ateşin başında, şafaktan önce kalkıp ocağa tarhana vurmuş Elif, bir bekledi, iki bekledi, kocasının gelmediğini görünce ağaçların arkasına gitti. Taşın üstündeki yarı uyur yarı uyanık kocasını uyandırdı.

«Anan daha uyanmadı. Uyuyup durur. Çekilmiş bitmiş fıkara. Kurumuş. Yüzünü görsen, yüreğin ağzına gelir. Çocuklar gibi küçülmüş. Bir topak. Senin ayakların nasıl?»

«Tuzlu su hiç fayda vermedi. Gene öyle. Yüzülmüş gibi. Yüreğime batıyor.»

«Keşke anamı yürütmeseydin o kadar. Kaldırıp sırtına alsaydın.»

«Yok çaresi. Son gücü bitene kadar yürüyor. Yürüyecek. Önüne geçemezsin. Sen bana bak, avrat. Çocuklarım aç sefil kaldı bu yıl. Adil Efendi beni iğnenin deliğinden geçirir. Sen bana bak, benim halime. Pamuğa ulaşamadım bu yıl. Ulaşacağım da yok.

«Hani dedim ki. .» dedi Elif, sonra sustu.

Ali oradan, kurumuş bir güz çirişi sapı kopardı. Ucunu kırdı. İçinden küçücük, mavi ışıltılı bir tek arı çıktı uçtu. Ali sapı ortadan ikiye yardı. Sapta boylu boyunca bal yatıyordu. Onu diliyle aldı yedi. Bir tane daha kırdı, bir, bir daha... Bal bir hoş, acı, buruk, sarhoş ediciydi. Tekmil otların taze, yeşil, gıcır gıcır kokusuyla kokuyordu. Ali uyuyordu. Ayakları sızlıyordu. Kanından kokular, tekmil bir dağ kokusu akıyordu.

Elif baktı baktı:

«Imaaav herif, bire ulan, sen iyice çocuk oluksun,» dedi. «Gel de çorbanı iç, çocuklar gibi sap ayıklayacağına.»

Ali aldırmadı. Birinde, amcasının sağlığında, amcasıyla, Tekeç dağına bal bulmağa gitmişlerdi. Amcası dağları delik deşik, taş taş bilirdi. Sonra bir gün tam öğle üstü, bir koyakta belki bin yıllık bir çınar bulmuşlardı. Çınarın içi baştan aşağı, dallarına kadar kovuktu. Amcası bir paçavra yakmıştı çınarın alt deliğinden kovuğuna doğru. Sonra duman çıkaran bir de ateş yakmıştı. Orman dumana boğulmuştu. Bir yarım saat sonra bir top arı dışarı pörtleyivermişti çınardan. Ormanı arı almıştı. Bulut gibiydi orman arıdan. «Dolu dolu, çınar ağacı ağzına kadar balla dolu,» demişti amcası. «Tüm bir köy yese bir yılda bitiremez. Ekmeği çıkar,» demişti sonra da. İlk kestiği baldan oturup yemişlerdi. Ali sarhoş olmuştu. Kanında, başında arılar gibi uğultulu, deli eden bir yel dolaşmıştı. Dünyadaki tüm çiçekler kanında kokuyor, rüzgarlanıyordu. Sedir, köknar, çam kokusu. Bir de yağmur yağmış, taze toprak kokusu durmadan başını döndürür adamın.

Bir sap daha kırdı. Sevinçle açtı. İçi bal doluydu. Diliyle yaladı. Ne çare, diye düşündü. Bundan bir kilo olmalı ki... Adam ayak sızısını da unutur, her bir şeyi de.

Elif:

«Sen aklını yitirdin, adam,» dedi, son kırdığı sapı elinden aldı, yere attı.

Aliden korkmağa başlamıştı. Dudaklarının kıyısında delilerinkine benzeyen, gülmek isterken gülemeyen, bir şeyler donup kalmış. Orada ak bir çizgiyi hayal meyal görüyordu.

«Gel de çorbanı iç!»

Ali gülümsüyordu. Elif hiç onu böyle görmemişti. Tam çalıklar böyle, gözlerinin anlamı silinmiş gülümserler.

«Neyin var Ali?» dedi. «Kurban olduğum Ali, neyin var yiğidim?» diye inledi.

Ali, Elifin yalvarışlarıyla kendine geldi.

«Çocuklar aç, perişan kaldı bu kış, ulaşamadım işte. Ulaşamam da böyle giderse. Ben ne bok yeyim, söyle? Ne bok! Adil Efendi beni hapislerde süründürür. Ya köylü, ya Delice Bekir ırzı kırığı, ya Muhtar olacak zebani?»

Gözleri döndü, anasının yattığı yere baktı:

«İşte şu geberesice koca domuzun, koca orospunun... Gebermez de kurtulmam. O olmasaydı, ben çoluk çocuğumla şimdiye Çukuru çoktan tutmuştum. Bana ettiği yetmiyor gibi, bir de geri dönüp köye doğru gider de, iki gün de beni ardından koşturur. Gönül diyor ki, şunu koy şurada, bas git. Ne hali varsa görsün.»

Elif kocasının kolunu hırsla tuttu, sarstı:

«Sus!» dedi. «Suuusss! Uyandı. Bir duyarsa...»

Ali:

«Duysun,» diye bağırdı. «Duysun da gebersin. Çoluk çocuğumu aç komasın.»

Elif kocasının ağzını eliyle kapadı.

«Allahtan kork Ali, anadır. Allahtan korkmaz mısın sen? Şu söylediklerini duyduysa ölür. Diri diri ölür. Öldürüverir kendini.»

Ali, hırıltılı, elin altından:

«Öldürsün,» dedi. «Bir sevinirim ki, öyle bir iş yaparsa. Bayram ederim. İki güne varmaz Çukura da inerim.»

Elif:

«Gene ineriz. Gene varırız. Korkma. Bir kapı örterse, birini açar.»

Ali:

«Açmaz olsun.»

Elif korktu:

«Tövbe de, tövbe de, tövbe! Tövbe, tövbe! Boyunla bile günaha battın.»

Ali:

«Demem,» diye var gücüyle bağırdı. «Açmaz olsun. Açmaz olsun da evceğizi başına yıkılsın o Allahın. Yıkıl-

sın! Yıkılsın! Yıkılsın! Gözü olsa beni görür, kulağı olsa sesimi duyar. Tövbe demem!»

Elif oraya çöküverdi, ellerini yüzüne kapatıp ağlamağa başladı. Ummahanla Hasan uzakta durmuşlar, babalarının öfkesine bakıyorlar, titriyorlardı. Ummahan anasını çökmüş, ağlar görünce hemen koştu, yanına oturdu, onunla birlikte ağlamağa başladı.

Meryemce oğlunun sözlerini duyduğunda ocağın başına geliyordu. Bir hoş oldu. Kulakları uğuldadı. Başı döndü. Olduğu yere oturdu. Yumuldu. Bir daha da hiç kıpırdamadı. Parmağını bile oynatmadı. Toprak gibi kımıltısız, öyle durdu orada.

Karısının, kızının yerde perişan ağladığını gören Alinin birden öfkesi indi, yok oldu. Bağırmış boşalmıştı. Karısına, kızına ne söyliyeceğini, onları nasıl teselli edeceğini bilemiyor, dört yanlarında dünüp duruyordu. Sonra karısının omuzundan tuttu:

«Kalk Elif,» dedi, ölgün bitkin bir sesle. «Ne dedim ki sana? Kalk da çorbamızı içelim. Kalk da yola düşelim. Baksana gün ne kadar yekindi.»

Elifin, kızın sırtı inip inip kalkıyordu.

Ali kıza:

«Kes,» diye çıkıştı. «Kes, itin kızı!»

Ummahan hemencecik kesti.

«Ağlama Elif! Ağlama kele, nolursun!»

Gülümsedi. Acıyla:

«Haydi... Bak, tövbe diyorum. Bak! Tövbe, tövbe, tövbe!»

Elinden tuttu kaldırdı. Ayağa kalkan Elif gözlerini silerken mırıldandı: «Öldürdün karıyı. Sağ sağ öldürdün. O bundan sonra yaşarsa da iflah olmaz. Vay anam!»

Ocağın yanına gelince; Meryemceyi gördü:

«Güzel anam, sırma saçlım, kusuruna kalma, oğlundur. Çok öfkeye gelmiş. Aklı başında değildi. Aklı başında olan adam koca Allahımızı öyle ağzına alır mı? Sen canını sıkma. Biz nasıl olsa Çukura ineriz.»

Ali uzakta durmuş, suçlu suçlu anasına bakıyordu. Hiç mi hiç öfkesi kalmamıştı.

Elif anayı kaldırdı, ocağın başına getirdi. Sofrayı açtı, önüne serdi. Eline bir kaşık verdi. Dudaklarını şapırdatarak içmeğe başladılar. Ali bir kere olsun, yemek boyunca anasının yüzüne bakamadı. Meryemceyse gözlerini oğlundan alamıyordu. Bir hoş, şaşkın, gözlerini olanca açmış, hayretle oğluna bakıyordu... Ali bu muydu? Çok eski günleri gözlerinin önüne getirdi. Ağlayamıyordu, tıkanıp kalmıştı. Bir şeyler de söyliyemiyordu. El kadar bir bebecik... Ali.

O günleri bilir misin Uzunca Ali? diye mırıldandı kendi kendine. Ben senden hayır görmedim Uzunca Ali, inşallah sen de şu çocuklarından görme! Anla ki, bu acı, ne acıymış, Uzunca Ali. Anla ki Uzunca, bu acı... Evladın kötü sözü kurşundan da beter. Tam yüreğin ortasına gelen yağlı kurşundan da beter!

Ayağa kalkarken:

«Şu bana gösterdiğini inşallah sen de çocuklarından görürsün, Uzunca Ali,» dedi boşandı. Ağladığını göstermemek için de, çabuk çabuk, topallayarak çalıların içine daldı, kayboldu.

Elif:

«Gördün mü ettiğini, adam!» diye hışımla bağırdı.

Ali derin derin bir ah çekti.

«Kendimi öldüreyim mi şuracıkta? İşte şurada?»

Gözlerini dimdik, Elifin gözlerine dikti. Sonra başparmağını ağzına aldı ısırdı. Kemirdi. Ceketinin kolundaki yamayı çekti, söktü attı:

«Öldüreyim mi? Öldüreyim, öldüreyim, öldüreyim mi?»

Elif kocasının öfkesine bakakaldı. Sonunda:

«Yok Ali,» dedi, «yok kurban olayım. Çocukların önünde.»

Ali ayağa kalktı, çalılığa gitti. Anasını küçük bir ağaca dayanmış, ağlar buldu.

Usulca anasına yaklaştı. Elini tuttu öptü. Sonra geri döndü.

«Var da, anamı al gel Elif,» dedi. «Vakit geçti. Vakit geçti! Şu ayaklarımı ne yapsam? Yere basamıyorum.»

Gözleri kan çanağına dönmüştü.

Elif Meryemceyi kolundan tuttu, çalılıklardan aldı getirdi.

«Bu ayaklan mümkünü yok yürünmez. Altı kabardı. Şişti. Kıpkırmızı oldu. Aklıma bir şey geldi, Elif...»

Öfkesinden gene zerrece eser kalmamıştı.

«Ne geldi?»

«Şu çuval var ya, var. Onu ikiye ayırsak. Ayırsak da birini bir ayağıma, ötekini öbür ayağıma bağlasak.»

Elif yanına vardı, kulağına eğildi:

«Şu atın gönünden iki çarıklık kesip alsaydın ya.»

Ali öfkeyle:

«At gönünden çarık olur mu, deli?» dedi. «Adamın ayağını sıkar, berbat eder.»

Elif telis çuvalı getirdi. Ali belinden bıçağını çıkardı, telisi dörde böldü. Bir parçasını aldı, sağ ayağına sardı. Kınnapla çeke çeke bağladı. Kırık ayakları alçıyla sararlar ya, ayak öyle oldu. Sonra da sol ayağını aynı titizlikle sardı. Ayağa kalktı. Bir acaipti ama yumuşaktı. Vardı yükü iyice bağladı. Sırtladı.

«Düş önüme Elif,» dedi. «Çocuklar, siz de düşün, haydi. Ana sen şu sıcak ocağın başında kal, ben ikindine döner seni alırım. Allahını seversen dönüp köye gitme bir daha.»

Meryemce duymamışlığa vurdu. Ocağın kıyısındaki değneğini aldı yola çıktı. Sonra yolun ortasında durdu:

«Allah kul olanı kimsenin sırtına muhtaç etmesin,» dedi. Ellerini havaya açtı, sonra yüzüne getirdi, sıvazladı. «Amin, amin!»

Ali arkasından vardı:

«İnat etme güzel anam, kal şurada. Sen bize ayak uyduramazsın. Otur şurada. Bak ayakta bile duramıyorsun.»

Meryemce çığlığı bastı:

«Kim demiş ayakta duramıyorum. Kızım, sana söylüyorum, Elif! Siz işinize bakın, varın gidin, koyun gidin. Ben inerim kendi kendime. Ta Çukura kadar.»

Ali kolundan tuttu:

«Ana, inat etme! Uğraştırma beni. Ben ilerde kese yola sapacağım. Zor yol ama, yakın. Sen o yolu bulamazsın. Birbirimizi yitirirsek... Etme eyleme.»

Meryemce değneğini beline dayadı, ellerini gene havaya kaldırdı. Yettiği kadar göğe uzattı.

«Allahım, sırma saçlı da karagözlü güzel Allahım, sen kimseyi kimsenin sırtına muhtaç etme! Anaysa bile oğula muhtaç eyleme! Amin!»

Elife döndü:

«Siz gidin, benim altın yürekli kızım. Ben usul usul gelirim. Beni bekleyip de bu kış çocuklarınızı aç komayın.»

Ali gene öfkelendi. Demek ki anası söylediklerinin tümünü duymuştu.

«Kal,» dedi, «istediğin yere yürü git. Çocuklarımı da senin yüzünden aç koyamam.»

Karısına, çocuklarına döndü.

«Düşün önüme, düşün de yürüyün. Kalsın o. Kalsın da görsün.»

Elif Meryemceye doğru yürüyecek oldu, Ali kolundan tuttu onu ileri doğru fırlattı.

«Yürü! Varsın kalsın. Günlerden beri şunun bana ettiği yeter. Anaysa ana. Herkesin var anası. Yürü!»

Elif, Aliden iyice korkmuştu. Çocuklar, gözlerini kocaman kocaman açmışlar bir ninelerine, bir babalarına bakıyorlardı. Ali onları önüne kattı, hızla yürüdüler. Meryemce arkalarında, yolun ortasında, değneğine dayanmış, öyle kaldı.

Ali koşarcasına yürüyordu. Ayağına sardığı çuval parçaları, sanki birbirlerine dolanıyordu. Ayak değil, iki lastik top yuvarlanır gibiydi. Az sonra çocuklar, karısı onun yürüyüşüne ayak uyduramayıp gerilerde kaldılar.

Ali dalmış, öylesine çabuk yürüyordu ki uğunuyordu. Az sonra, Elif, Aliyi gözden yitirdi. İlerlemiş gitmiş, koyağı aşağı inmişti.

Ağaçlardan, çalılardan, karşı sırttaki kararmış kalmış ormandan, boz topraklardan, kısacık, parlak renkli dağ çiçeklerinden boz, ak bir buğu bulutcasına yükseliyor, dağılıyordu.

Aliyi gözden yitirince Elifi önce bir sevinç aldı. Onun için o kadar Alinin ardınca gitmemiş, bağırmamış, çağırmamış, onu uyarmamıştı. Şimdi geriye dönmeli, Meryemce Ananın yanına varmalı, yüzünü, ellerini öpmeli, ondan Aliyi bağışlamasını istemeliydi. Meryemce, inatçıydı, dediğim dedik, çaldığım düdüktü ama, iyi, yiğit, konurdu. Candandı. Tüm kusurlarını insan o anda bağışlayabilirdi. Meryemce gibi oğluna, gelinine, torunlarına, öteki insanlara düşkün, tok sözlü bir insan az bulunurdu.

Elif içini çekti:

«Sevgi ambarı anam,» dedi. «Bin yürekle seven, canını istesen canını veren, sen bu hallere mi düşecektin?»

Gözleri doldu. Varmalı elini ayaklarını öpmeli. Güzel, kınalı saçlarını okşamalı. Onu güldürmeli. Hasan oğlan şu çam ağacından ona yalabuk soymalı. Dişleri yok, çiğneyemez ama, içine cümle ormanın tadı dolar. Kokusu, yeşilliği, dermanı dolar. Yüzü de güler.

Tam geriye dönecekken, Hasan boynu bükük, kederli, korkulu:

«Babam gitti,» dedi. «Başını aldı da gitti.»

Ummahan:

«Çok öfkeli. Ben babamı hiç böyle görmedim. Öldürecek gibi.»

Elif kızgın:

«Varsın gitsin. Gider, gider...» durdu. Geriye dönemedi. Giderdi. Sağına soluna bakmadan, bu öfkeyle ta Çukura kadar, son gücü de bitinceye kadar gider, orada, öylece çöker kalırdı. Belki de öyle olmazdı. Belki öfkesi bir zaman sonra geçer, bir yerde duruverirdi.

Bunlarınki deve inadı, dedi kendi kendine. Bunlar durmaz. Bir işi sonuna dek, ölene dek götürürler.

Sonra döndü. Alinin gittiği yana koşmağa başladı. Canını dişine taktı. Hali de yoktu. Bacaklarından bir şeyler çekiliyor, başı zonk zonk ediyordu ama, başka çare yoktu.

Öğlen olduğunda öylesine ter içinde kalmıştı ki, tüm fistanı, donu saçlarıyla cıbıldak suya batmıştı. Boyuna akan ter gözlerini dolduruyor, yakıyordu. Yüreği küt küt atıyordu. Yüzü kıpkırmızıydı. Yalım yalımdı. Ağzını açmış kesik kesik durmadan soluyordu. Ağzı kurumuştu. Artık dizlerinin dermanı da kesilmişti. Düşüyor, düşüyor, kalkıyordu. Çocuklar ta gerilerde kalmışlardı. İkindiye gelirken, uzakta, bir nokta gibi yokuşu inen Aliyi gördü. Görmese, daha bir adım atacak gücü kendinde bulamaz, orada çöker kalırdı.

Var gücüyle birkaç kere Aliden yana bağırdı. Ali ya duymadı, ya duydu aldırmadı. Ağzı dili kurumuştu. Yokuştan aşağı kendini bıraktı. Karşıdan esen yel onu kendine getirdi azıcık. Alinin yanına vardığında gözleri kararıyor, sağı solu görmüyordu.

Birden kendini Alinin üstüne attı, bir inilti çıkardı, sonra yere düştü. Ali durakladı. Yerdeki karısını görünce kendine geldi. Apak, gözlerinin karasına kadar apak kesildi. Yerdeki kadının başucunda epeyce durdu, tüm kanı çekilmiş, donmuş gibi orada kaldı.

Elif:

«Ali, azıcık su, ölüyorum,» deyinceye kadar, bakmadan, görmeden kadına baktı.

Sırtındaki yük sanki kendiliğinden düştü. Eli kendiliğinden yükün arasındaki tası çıkardı. Ayakları kendiliğinden soldaki köknarın altındaki oluğa gitti. Kendiliğinden su doldu tasa. Kadının dudakları tasa kendiliğinden uzandı. İçti. Ali gene öyle ayakta kalakalmıştı. Bakıyor, görmüyordu.

Az sonra Elif kendine geldi. Sağ dirseğinin üstüne dayandı. Zayıf, ölgün bir sesle:

«Gel Ali, yanıma otursana,» dedi.

Eliyle yere vurdu:

«İşte şuradan...»

Ali kendi kendinin farkına vardı, oturdu. Şimdi usul usul yüzü kararıyordu. Elif iyice kendine geldi, toparlandı.

«Yetişmesem,» dedi, «Çukura kadar giderdin. Bak ayaklarındaki çuvallar da düşmüş.»

Ali ayaklarına bir göz attı. Ayakları çırılçıplak birer kuş yavrusu gibiydi. Çırpınır, sürünür gibi bir halleri vardı. Zavallı! Ömründe ilk olarak ayaklarına acıdı.

Başını salladı:

«Düşmüş,» diye karşılık verdi. «Düşmüş de hiç haberim olmamış.»

Az sonra, Elif ayağa kalktı, oluğa gitti, başını oluğun altına soktu. Ayaklarını da suya soktu. Yüzünü, ellerini, boynunu iyice yıkadı.

«Ali, sen de gel!» diye seslendi.

Ali, ta yüreğinin başında, kıvrandıran hışım gibi bir ağrı duydu. Ayaklarına baktı. Sızı sağ ayağının tabanından geliyordu. Tabanlarını kepir taşlık yemiş kızıl ete çevirmişti. Her yerde yalınayak yürünürdü de, kayada, çakmak taşından keskin kayada, ormanda, dikenlikte, suda, bataklıkta, her yerde yürünürdü de kepir taşlıkta yalınayak yürünmezdi. Hem de böyle sırtında ağır yükle! Battın, yandın.

Ağır ağır, ayaklarını sürüyerek, ikide bir sıçrayıp, of of, diyerek oluğa vardı. Başını suyun altına soktu, çıkardı.

«Çocukları nerde koydun da geldin?» diye sordu.

Elif:

«Yolda.»

Anamı? diyecekti, diyemedi. Ona sabahki ettiği aklına geldi, utandı.

«Bugünlerde ben bir hoş oluğum, avrat. Ne var bende ola? Şu benim ettiğim! Bir gören mören olsa?»

Elif gözlerini yere dikmiş, kocasının yüzüne bakamıyordu.

Epey zaman, ikindiyi geçeye kadar biri oluğun bir yanına, biri öteki yanına, oturdular kaldılar. Sonra Ali kalktı yükü açtı, kalan çuval parçalarını çıkardı. İki çift de yün çorabı vardı. Bir çiftini yorganın arasından aldı, ayağına giydi. Çorabın üstüne de telisleri sardı. Bir iyice, sağlam sağlam bağladı. Gerisin geriye, anasının yanına doğru, sabırsız, yola düştü. Elif de onun arkasına takıldı. Meryemcenin gönlünü almak gerekti.

Bir buçuk saat kadar sonra çocuklar karşılarından geldiler. Gülüyorlar, eğleniyorlar. Hasan çamlardan yalabuk soyuyor, kız elinden almak için onu kovalıyordu.

Elif, durmuş kendilerine bakan çocuklara yaklaştı:

«Evimiz şu ilerdeki pınarın başında. Varın oraya. Bir ateş yakın. Tencereye su koyun. Onu da ocağa vurun. Korkmayın gecikirsek. Ateşi yakarsanız cin min ateş ışığına gelmez. Gelseler de çocuklara bir şey yapmazlar. Ayılar da, kurtlar da ateşten kaçarlar. Ateş yakarsanız, size hiç kimse yanaşamaz. Haydin, çabuk gidin.»

Hasan:

«Bir büyük ateş yakarım ki... Füüüt! Kocaman. Bir harman yeri kadar.»

Elif:

«O kadar da büyük olmasın. Sonra orman yanar.»

Ummahan:

«Ana, çabuk gelin,» diye yalvardı. «Acımdan öldüm. Bir de yoruldum ki...»

Hasan:

«Gelmeyin,» diye onu karşıladı. «Yalancıktan söylüyor. Hiç acıkmadı.»

Ummahan:

«Sen bat. Sümüklü!» diye sırtına vurdu.

Hasan:

«Sen bat,» dedi. «Şimdi anam gitmez mi? Burnunu ezerim de, cin burnu gibi yassı ederim. Cinler de seni kendilerinden sanır, alır götürürler.»

Ummahan:

«Anaaa, bak oğlun durmuyor!»

Elif:

«Dur Hasan,» dedi yürüdü. «Dursana. Ne istersin kızdan?»

Yanyana küçük bir yokuşu çıkıyorlardı. Boz toprakta gölgeler sallanıyordu. Oya gibiydi gölgeler. Elif, gözünü kocaman açmış, Alinin yüzüne dikmişti. Alinin yüzüne dayanılmaz bir acı çöreklenmiş gibiydi. Yüzü kırış kırış olmuş, gerilmişti. Bir yanı kıpırdar, oynar gibiydi. Hasta yüzleri gibi, yüzünden yalım fışkırıyordu. Gözleri kısılmış, ta uzaklara bakıyordu. Avurdu avurduna geçmişti. Ayaklarını topraktan kaldırmadan sürüklüyor, gittikçe de yavaşlıyordu. Elif bir iki kere teklif etmek istedi. Her seferinde de Alinin yüzüne bakınca çekindi, vazgeçti.

Sonra Ali sarhoşlar gibi iki yanına sallanmağa, uykuda gezenler gibi ayakları birbirine dolanarak zorla, oraya buraya yürümeğe başladı.

Elif kolundan çekti sonunda:

«Azıcık otursan da yornuğunu alsan. Akşama daha epey var.»

«Oturamam,» dedi hiddetle, ama bitkin, ölgün. Hiddete bile gücü yetmiyordu. «Oturamam, Elif. Millet yarın pamuğa girecek. Bugün girmediyse. Belki de gireli üç gün oluyor. Bu yıl, kış ortasında, çırılçıplak, aç oturmak olmaz avrat, yürü!»

Azıcık toparlandı, sallanması, yalpalaması, uykuda gezerlik hali az bir zaman için üstünden gitti.

Elif, sevgiyle içi dolup taşarak, gözleri dolup, boğazı düğümlenerek kocasına baktı. İnsanlar içinde bir kocaman çocuk, diye düşündü. Fıkaram benim, canım,

ciğerim, gücüm yetmeli de seni ben sırtıma almalıyım, götürmeli pamuk tarlasının ortasına koymalıyım. Tarlanın yumuşacık toprağına insan basınca ayak bileklerine kadar gömülür. Çukurova bir düş içinde gibi dumanlıdır. Taşa, toprağa, ak pamuklara, cıvıl cıvıl kaynaşan insanlara, karıncalar gibi, bir mavi çöker. Bir mavi ki, amanallah! İlk denizi görüşünü angıladı. Eline, yüzüne, burnuna saçlarına bir mavi bulaşır, çıkaramazsın. Yu yu çıkmaz. Düş mavisi. Tuzlu.

«Aaaah!» dedi, derince. «Aaah, bir yoruldum ki...»

Boş bulunmuş, nasılsa ağzından kaçıvermişti. Bir pişman oldu ki. Ne edeceğini şaşırdı. Şimdi Alinin yüzüne nasıl bakmalıydı. Herkes onun başına yük. «Ben öleyim,» diye içten içe inlerken, Ali durdu, gözlerini belerti. Gözleri yuvalarından fırlamıştı. Elif korktu.

«Ne düştün arkama? Dön geri, dön geri de, ulaş çocuklarına. Dön, dön geri! Başımın belaları. Hep sizin için. Hep sizin yüzünüzden. Şimdi bulabilirsen bul, o geberesiceyi de. Gene köye dönüp gitmişse, vallaha billaha. Allahımı inkâr edeyim ki, anam avradım olsun ki arkasına düşüp onu geri döndürmem. Gebersin varsın, varsın yolda gebersin. Çukurdan dönerken kemiklerini toplarım yolda. Kalırsa o zamana dek. Apak kemiklerini. Kel kerkesler etini yer bitirirler. Atın başına nasıl çokuştular, onun başına da öyle çokuşurlar. Bir dakikada bitirirler.»

Ağzı köpürmüş gibiydi. Dudakları mosmor kesilmişti. «Bitirirler inşallah!»

Elif durmuş, gözlerini yere dikmiş, tüm kanı çekilmiş öyle duruyordu. Kolları kopmuşcasına iki yanına sarkmıştı.

Bağırıp çağırmaktan yorulup kesilince, çok ileri gittiğini anladı. Karısına doğru bir iki adım attı, zorla.

«Elif,» dedi tatlılıkla, duyulur duyulmaz. «Elif, benimle birlikte yorulma. Daha uzak değil. Var git, dön çocukların yanına. Korkarlar fıkaracıklar. Ben gider onu

bulurum. Korkma, köye doğru dönmüşse de ardınca giderim. Gider alır getiririm. Hiç korkma. Haydi, dön!»

Halsizce yere çöktü. Elinde olmayarak yere oturması ağrına gitti. Kendini toparlamak istedi. Ayağa kalkmak, yürümek, uçarcasına şu yolu aşmak... İki üç kere davrandı, kalkamadı, yığılırcasına orada öyle kaldı.

Halsiz halsiz, eliyle yere vurdu:

«Gel, gel şuradan otur sen de, Elif. Şimdi kalkarız. Pamuğa da yetişemezsek yetişemeyiz. Bir kapı örterse, birini açar. Sıkma canını. Bu yıl da başımıza bu geldi. Nidelim? Elbet bir kapı açılır. Kul şıkışmayınca Hızırın eriştiği görülmüş müdür?»

Gülmeğe çalıştı. Acı, ağrır gibi bir gülümseme, şimşek gibi dudaklarının kıyısından geçti.

Elif, yorgun, ağır ağır geldi, korkarcasına yere oturdu.

«Bir kapı açılır. Nasıl olsa açılır. Nasıl olsa pamuk bitmeden ulaşırız. O zaman gece demez, gündüz demez toplar, onlar kadar kazanırız. Bu yıl çocuklar da toplarlar.»

Ali karşılık vermedi. Düşünüyordu. Sonra birden, fırlarcasına ayağa kalktı. Yola doğru atladı:

«Olmaz,» dedi, «olmaz. Onlar pamuğa girmeden ulaşmalıyım. Belki beş gün sonra girerler. Onlar daha pamuğa girerken... Ben tenekeyi, sepeti çekip...»

Köylü ne şaşardı! Vay anam vay! Şu Uzun Ali, kanatlı kuş. O kanatlı kuş olmasın da kim olsun. Bakınsana uzun bacaklarına. Leylek gibi. Bir adımı üç adım kadar.

«Onlar tam pamuğa girmiş, ilk kozadan, ilk pamuğu daha çekerken, arkalarına dönünce beni görmeliler. Mutlak yetişmeliyiz. Durmak olmaz, Elif!»

Çabuk çabuk, hiç yorgun değilmişçesine, ilk yola çıkıyormuşçasına yola düzüldü.

«Durmak olmaz. Olmaz, olmaz. Mutlak yetişmeliyiz. Yetişmemek olmaz Elif. Yetişmemek olmaz.»

Elif de kalktı, çabuk adımlarla ona ulaştı. Ama Ali, öyle çabuk yürüyordu ki Elif onunla birlikte yürümekte güçlük çekiyordu.

Epey gittikten sonra, yeniden arkasına döndü. Yüzü ter içinde kalmıştı. Gerilerden, ona ulaşmaya çalışan karısına:

«Onlar pamuğa girmeden... Yetişmemek olmaz,» dedi, döndü. Biraz daha hızlandı.

10

Yolun ortasında durmuş kalmıştı. Öfkesi usul usul inmiş, yerini kötü bir korkuya terketmişti. Ama gelini az öteden gidiyor, gittikçe yavaşlıyordu. Elif iyi kızdı. O dinsiz Uzunca Ali onu bu yabanın dağında bıraksa bile, gelin onu bırakmazdı. Altın yürekli gelin. İşte durdu. Geriye de döndü. Sırma saçlarına, güzel kara gözlerine kurban olduğum. Geliyor. Korkusu geçti. İçine bir güven geldi. Öfkesi yeniden kabarmağa başladı. Çocukken, el kadar kırmızı bir et parçasıyken, Durmuşun deli avradı gibi, ümüğünü sıkıp da mezarlığa atmadım da o et parçacığını. Boku daha tırnaklarımın arasında durur. Uykusuz gecelerim, vay! Vay emeklerim vay!

Ne oldu? Gelin geriye döndü. Senin de babayın ağzına. Seni aldım da o ite verdim. Tam iki yüz yeşil kâğıt saydım. Bu yanlarda bir avrat için iki yüz yeşili kim vermiş! Seni de, o orospunun doğurduğu Uzunun da ümüğünü sıkıp soluğunu kesiverseydim. Ah, ah! Aaaah! Uzunca Ali, aaah! Sen askerdeyken harp olacak dediler de aylar ayı, geceler gecesi uyumadım da saçlarımı yoldum. Tüm köylü çığırmama başıma birikti. Yüreğimin yangınından sen gelinceye kadar, Uzunca Ali, kuşlar gibi çığrıltıya boğdum dünyayı. Bana bunu edeceğini bilseydim zil takar da oynardım. Şıkır şıkır şıkır... şıkır! Şıkır da şıkır. Şıkır da şıkır.

Kendinde olmayarak gelinin ardınca yürümeğe baş-

ladı. Çocuklar analarının ardınca koşuyorlardı. Gelinine, dur, diye bağıracaktı. Bağırmak istiyordu. İçine bir korku düşmüştü. Tam ölüm korkusu. İkide birde kendisini yok oluveriyor sanıyor, gözleri kararıyordu. Önce bağırmak istedi, kendine yediremedi. Koşmağı daha uygun bulmuştu. Gelin çok uzaklaşıp da kendisi koşamaz olunca, kendisini ölümün karanlığı içinde buldu, bağırmağa başladı. Ama sesi çıkmıyor mu, çıkıyor mu, kendisi de farkında değildi. Yalnız ağzını açtığını biliyordu. Gelin gözden kayboluncaya kadar hem ardından koştu, hem de bağırdı. Gelin, çocuklar dereyi aşağı inip görünmez olunca bütün gücü kesilip boylu boyunca yere uzandı. Yerde epeyce bir zaman çırpındı kaldı. İkide birde her şey kapkaranlık kesiliyor, ölümü görünüyor, yok olup gidiyordu. Yeri tırmalayarak ayağa kalktı. Karanlıktan, zifiri, göz gözü görmez, içine düştüğü ölüm karanlığından, yok olmaktan korkuyordu.

Üstü başı toz içinde kalmıştı. Bir iyice silkti elleriyle fistanını. Temizledi. Sağına soluna habire dönüyordu. Birden kafasında bir şimşek gibi Vurgun Ahmet çaktı. Gülen yüzüyle geldi karşısına dikildi. Dişleri apaktı. Ne güzeldi Vurgun Ahmet! Peri kızları değil de, gökteki melekler bile sevdalanırdı ona. Şuracıklarda bir köy yok mu? Bu yoldan Çukura, pamuğa inen kimse bulunmaz mı? Yoksa tüm köyler indi de, şu koca domuzun yüzünden bizim köy geç mi kaldı? Ne gelen var, ne giden. Kurtlar geliyordu, akın akın. Aç kurtlar. Kocaman dişli. Her biri bir parçasını alıp götürüyorlardı. Apak kemikleri kalıyordu. Kurtların gelişleri bir türlü kesilmedi. Akın akın. Koşarak, uçarak, karınca gibi geliyorlardı.

«Aliiim!» diye bağırdı. «Yavrum Alim. Yetiş anayın imdadına. Oğul değil misin, yetiş! Aliiim, Alim yavrum, ulaş bana. Kurtlara kuşlara...»

Bağırınca kurtlardan kurtuluyordu. Hem bağırıyor, hem şaşırmış, ne yapacağını bilemez, orada dört dönüyor. Orada durdu, döndü, bağırdı. Akşam oluncaya ka-

dar bağırdı. Sonunda sesi kesildi. Akbabalar kocaman, yırtıcı gagalarıyla, karanlık, uçsuz bucaksız kanatlarıyla, binlerce, on binlerce, karıncalar gibi gökte kaynaşmağa başladılar. Bağırıyor, bağırıyor, sesi çıkmıyordu. Hiç mi hiç çıkmaz olmuştu sesi.

Burnunun önünden birkaç yarasa fırt diye geçti. Alacakaranlık deli ediciydi.

Yere yığılıverdi. Ölümle burun burunaydı. Soluğunu yokladı. Soluk alıp veriyordu. Çok şükür, dedi. Daha ölmedim.

Serin bir yel esti. Dağlardan iniyordu. Gökte parlak yıldızlar vardı. Meryemce hemen ayağa kalktı. Bacaklarını titredi, geri oturdu. Ama, nereden olduğu belli değil, bir sevinç dolmuştu içine. Bir umut sevinci, kaybedenlerin, birdenbire bulduklarının sevinci.

Ayağa yeniden kalktı. Artık bacakları titremedi. Değneğini yitirmişti bu arada. Çalılıktan bir ağaç buldu eline aldı. Boğazı acıyordu. İçinden sevinçle, inançla söyleniyordu.

Hasanımı dersen bir aslan. Tam da dedesine çekmiş. Bu gavurca Aliye hiç benzer yeri var mı? O pasaklı anasına da hiç benzemez. Gözleri de dedesinin gözlerinin tıpkısı. Sağlam. İnatçı. İnatçı adam iyi olur. Kötülük gelmez ondan. Bir kötülüğü varsa, o da kendine. Hasanım yatar yolun ortasına ebemi getirmeyince gitmem, ben de burada kalırım der. Öyle eder. Tutar kaldırırlar gavurlar. Hasanım ellerinden kurtulur kaçar, dağlara düşer. İlle de ebem. Eben senin tırnağına kurban olsun. Hasanım.

Aşkla şevkle, şehvetle düşünüyordu Hasanını. O kız mı? O da iyi ya, azıcık anasına benzer.

Karnının acıktığının ilk olarak farkına varınca, şaşırdı. Karnı kazınıyordu. Ya Hasanın elini ayağını bağlarlarsa?

İçine deminkinin birkaç misli ağırlığında bir korku çöktü. Karanlık, ağır, elle tutulur gibi ağır, bir karanlık korku. Birden koşmağa başladı. Sesi azıcık çıkıyordu.

Hem koşuyor, hem Hasanım diye bağırıyordu. Koştu koştu, sonra dermanı kesildi, oracığa oturdu. Korkuyordu. Şimdi kurtlar yoktu. Gökyüzünün karanlığını doldurmuş, karanlık, uzun kanatlı akbabalar yoktu. Ama içine kapkara, koyu, karanlık bir su gibi çökmüş oturmuş bir ölüm korkusu vardı ki, büzüldükçe büzülüyor, küçülüyor, nereye gideceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Korku dört bir yandan bastırıyor. Meryemceyi habire, belki de dakika başında bir ürpertiyordu.

Hava serinliyordu gittikçe. Korkunçtu ürpermeler. Öyle geliyordu ki, ölmeyip kurtulsa da bu korku onu iflah etmeyecektir. İçinden bu karanlık korkuyu kim söküp atabilirdi. Korku yüreğinden başına, boynuna, ellerine, karnına, sırtına, ayaklarına titremelerle, ürpermelerle yayılıyor, korku yayıldıkça o büzülüyordu. Büzülmekten kemikleri çatırdıyordu. Başını, göğsüne çekip yapıştırdığı dizlerinin arasına koymuş, saklamıştı. Ortalıkta çıt yoktu. Gecenin cikiltisi bile yoktu. Çakal sesi, kuş sesi yoktu. Bomboştu. Soğuktu. Ürperiyordu. Tirtir titriyordu. Bir ara iyice umudunu kesti. Ayağa kalkıp, namaza durmak istedi. Kalkamadı. Sonra ağır ağır, güney sandığı, kıble sandığı yöne döndü. Ellerini havaya kaldırmak istedi, elleri uçar gibi titriyordu. Azıcık olsun havada tutamadı. Birkaç tane dua bilirdi. Daha çok öğrenememişti. Onlar da aklına gelmiyordu. Allahım, güzel güzel Allahım, canını sevdiğim, kurbanlar olduğum, tırnağına, kesip attığın tırnağına kurban olduğum, gökgözlüm, karagözlüm, sevdiğim, şu duadan birini aklıma düşür de mırdar gitmeyim öteki dünyaya.

Allah geldi gözlerinin önüne. Saçı sakalı ışıklı, ak sakalı ışık içinde yanan, pırıl pırıl bir kocaydı. Hemen de o duayı hatırladı. Başladı çabuk çabuk okumaya. Duaya, duadaki sese kapıldı. Hem titriyor, ürperiyor, hem de sallanıyordu. Birden her şey gözlerinden silindi. Ortalık bomboş kaldı. Duayla yalnız başına, bir düş içinde kaldı. Hiç bir şeyi, korkuyu, ölümü, hiç bir şeyi hatırlamıyordu.

Küçüldükçe küçülüyor, bir topak oluyordu. Bir avuç. Dili damağı kurumuştu duayı tekrarlamaktan ama, artık dua mua tekrarladığını da bilmiyordu.

Tan yerleri ışıyıncaya kadar böyle kaldı. Böyle bir topak. Sonra kulağına çok uzaklardan bir ses gelir gibi oldu. Önce bir erkek sesi uzaklardan, dağların arkasından, ta ötelerden parladı, söndü. Sonra onun tıpkısı bir kadın sesi duydu. Sonra gene ortalık ıssızlığa gömüldü. Sesi bir daha duyunca, yüreği hop etti. Kurumuş kalmış ağzındaki dualar dondu kaldı. Üşümüş, kaskatı kesilmişti. Kulak kesildi. Kendisini azıcık toparlayabilse, sese doğru atılacaktı. Kuş olup oraya doğru uzanacaktı. Hiç olmazsa sese karşılık vermeli, dedi kendi kendine. Ağzını açtı ama, sesi çıkmadı. Kendini zorladı, gene sesi çıkmadı. Ses gittikçe yaklaşıyordu. Yaklaştıkça da Meryemcenin yüreğine ılık ılık, usul usul bir kurtuluş, bir yeniden dünyaya geliş sevinci dökülüyordu. Az sonra sesi iyice duydu:

«Ana! Anaooo! Neredesin? Ses ver. Ses ver de seni bulalım.»

Sonra Elif alıyordu:

«Kurban olduğum, güzel anam ses ver,» diye yalvarıyordu. Boyuna yalvarıyordu. Sesinde bir utanç vardı. Belki de yoktu ama Meryemce öyle sezinliyordu.

Kurban olduğum kızım, diye geçirdi içinden, beni mi ararsın, düştün şu yazıya yabana da?

Yola çıkmalıyım diye aklından geçirdi. Yola çıkmalıyım da onlar beni görmeli. Buradan, beni görmeden önümden geçerlerse, o zaman iyice kurda kuşa yem olurum. Hay bacım, yem olurum.

Uğraştı uğraştı, elinden gelen gayreti harcadı, ama hiç durumunu bozamadı. Gene öyle yerinde, gene öyle büzülmüş bir topacıktı.

Sesler bir duruyorlar, bir çağırıyorlardı. Yaklaştılar yaklaştılar, tam Meryemcenin önünden geçerlerken, yandan çalılıkların içinden iniltiye benzer bir ses duydular. Durdular, epeyce bir zaman sağa sola kulak kabarttılar.

Ortalıkta ne ses vardı, ne de soluk. Ali bir iki adım attı, sonra durdu. Gözleri kapalı gibiydi. Beyni zonkluyor, başı dönüyordu. Ayakta duracak halde değildi. Neredeyse olduğu yerde uyuyup kalacaktı. Sallanıyordu. Niçin durmuştu? Onu da bilmiyordu. Buralarda bir şeyler olmalıydı.

Oracığa oturuverdi.

«Elif, sen sesi iyice duydun mu?» diye sordu.

Elif:

«Duydum,» diye karşılık verdi. «Tıpkı tıpkısına da anamın sesine benziyordu. Şu çalılığı bir arasak.»

Ali:

«Ara,» dedi.

Elif çalılıklara daldı. Bir adım atıyor, «Ana!» diye sesleniyordu. Gözlerini de kocaman kocaman açmış her çalı dibine bakıyordu.

Çalılar sıktı .Çiğ yağmıştı. Bu yüzden de üstü başı tüm ıslandı, ıpıslak oldu, içine geçti. Üşüttü.

Gün doğarken, bir çalının dibinde, ince bir çığırın üstünde, bir topacık, küçücük karartıyı gördü. Tostoparlaktı karartı. Yüreği ağzına geldi. Karartıya koştu. «Ana!» diye üstüne atıldı. Meryemce bir şeyler söyliyecek oldu. Yalnız boğazından bir hırıltı çıktı, o kadar. Dili tutulmuştu.

Elif:

«Seni öldürdük. Seni öldürdük, anam!» diye inledi. «Senin kanlın olduk.»

Sağında solunda, önünde arkasında, bir zaman bir şey yapamadan dört döndü. Başına vurulmuş gibi dönüp duruyordu. Bir ara Meryemceyi sırtına alıp Alinin yanına götürmek istedi, sonra vazgeçti. Telaşından ne yapacağını bilemiyordu. Yerden bir taş aldı, öteki yanına koydu. Başka bir taş aldı, onu da ötekinin yanına koydu. Birden farkına vardı. Cebinde kibrit vardı. Bir ateş yakmalıydı. Çabuk çabuk oradan çalı çırpı topladı. Meryemcenin önüne hemencecik bir ateş yaktı.

Gür bir gün doğmuştu. Kütür kütür. Toprak, çalılık buğulanıyor, doğan güne yapışıyordu. Önlerindeki çığırdan yavaş yavaş uyanan, bıyıklarını sıvazlayan bir karınca kataı aşağı iniyordu. Yanan ateşe gelince yollarını değiştirdiler. Güneş ısıtmağa başlayınca, uzaktan uğultu gibi kuş sesleri gelmeğe başladı.

Şimdi Elif, Meryemcenin arkasına oturmuş, ellerini, ayaklarını, dizlerini, boynunu oğuyordu.

«Senin kanlın olduk, güzel anam, karagözlüm,» diyordu. «Kanlın.»

Güneş iyice kızdırınca, Meryemce gözlerini açtı. Kuruyup birbirine yapışmış ağzı dili açıldı:

«Su,» dedi, «güzel kızım su! Bir su.»

Elif sevincinden deliye döndü, Meryemce konuşunca.

«Şimdi, şimdi, şimdi su, güzel anam,» diyor, ellerini yüzünü, gözünü öpüyor babam öpüyordu.

Birdenbire Meryemceyi bıraktı:

«Ali, Ali!» diye bağırdı. «Anam konuştu. Anam iyi, Ali. Su istedi. Hiç korkma!»

Sonra, bu ormanda suyu nereden bulacağı, bulsa da neylen getireceği aklına düşünce inanılmaz bir kedere gömüldü. Düşünüyor, düşünüyor, bir çare bulamıyordu.

Boyuna gidiyor, geliyordu:

«İyi misin, iyi misin, iyi misin güzel anam, hanım anam?» diye soruyordu.

«İyiyim,» karşılığını alınca da sevincinden uçuyordu.

«Çok, çok, çok... Çok iyi misin?»

«İyiyim.»

Sonra derinden bir yorgunluk duydu. Elleri iki yanına düştü.

«Suyu nereden bulayım anam?» diye söylendi.

Meryemce:

«Dilim damağım kurudu,» diye inceden söyledi. Sesi daha da düzgün çıkıyordu.

Elif:

«Bir su bulmalı,» dedi.

Meryemce:

«Şu dokuz ay karnımda taşıdığım, üç yıl da ak südümü içirdiğim, şu benim ciğerparçam, şu Uzun Ali sana kurban olsun kızım. El kızının bokuna da kurban olsun. O beni koydu gitti de sen aradın, öyle mi?»

«Öyle deme ana, oğlundur. Ayakları tüm şişti. Etleri döküldü. Perişan oldu. Öyle deme anam. Seni kor gider mi Ali? O bir kızgınlıktı. Bir pişman oldu ki...»

Meryemce, hem «olmaz o, olmaz o,» diyor, hem de Elifin saçlarını, yüzünü okşuyordu derin bir ana şefkatıyla. Sevgiyle. Alıp yüreğinin içine sokmalı adam seni, kızım. Can kızım.

«Keşke,» dedi, «öylesi yezitleri doğuracağıma, seni doğursaydım gül kızım. Ne iyi, ne iyi olurdu. Ne güzel.»

«Yok anam, yok,» dedi Elif. «Yok anam, yok.»

«Kurtardın beni. Can verenim. Can ilacım.»

Elif elinden tuttu:

«Ana,» dedi sevinçle, «şu ilerde bir kaynak sızıyordu. Küçücük. Sırtıma alsam da seni?»

Meryemce ayağa kalkmağa davrandı:

«Ben kendim, ayacıklarımla giderim oraya dek. Ben giderim oraya, güzel sırtına kurban olduğum kızım.»

Kalkamadı. Bir daha, bir daha davrandı, gene kalkamadı. Buruşmuş dudaklarının kıyısında ak bir gülümseme belirir gibi oldu, sevince benzer. Sonra tüm dudaklar, aklık, yüz kedere gömüldü. Derin derin soluk alıyordu.

«Demek iyicene kocamışım, yorulmuşum gül kızım. Demek ki ölmüşüm.»

Bu usul usul, aşağıdan söylenme, boşlukta, ıpıssız, tek başına kalmış bir dünyada bir umutsuzluk, bir ölüm çığlığıydı.

Elif buna dayanamadı. Oturuverdi oracığa. Gözlerinden yaşlar durmadan sızıyordu. Meryemce son gücünü de harcamış, teslim demişti. Demiş miydi ola?

Elif ayağa kalkarken, kendi kendine:

«Kocalık batsın,» dedi. «Olmaz olsun. İnsan eli ayağı tutarken ölüvermeli.»

Meryemceyi de elinden tuttu, ayağa kaldırdı. Sırtına almağa korkuyordu.

«Daha sen kocamadın anam,» dedi. «İyilerin iyisi anam. İyilik kocamaz ki...»

Koluna girdi, Alinin kaldığı yere doğru onu sürükledi.

Meryemce uzaktan, Aliyi yolun ortasına uzanmış, ölü gibi uyur gördü.

Başucuna varıp durdular. Ali rahat, çocukcasına derin, bu dünyadan değilmişçesine, perilerden, Vurgun Ahmedin yurdundan gelmişçesine, kendinden dünyadan geçmiş uyuyordu. Şu kıvrılmış, sapsarı, bir yavru kuş pençesine dönmüş yarık yarık ellerini, gelip karnına kenetlenmiş bacaklarını, kundaktaki bebelere benzemiş sıkıntılı ayaklarını kessen de şuraya üstüste yığsan haberlenmiyecekti.

Elif Meryemceyi oğlunun yanına, işte görüyorsun halini dercesine oturttu. İçinden, bir su, bir su, bir su geçiyordu boyuna. Şu fıkara karıya bir su. Susundan ölmüştür. Yanmıştır fıkara. Bir daha, ölse de söylemez. Bunu nasılsa ağzından kaçırdı. Bir su. Hiç bir çare aklına gelmiyordu. Ne olacaktı şimdi? Sırtına alıp, ilerdeki kaynağa mı götürse? Ah, su koyacak bir kap olsa, iş kolay ama... Bir ağaç kabuğu olsa. Şöyle derince.

Kadının yanına oturdu. Gözlerini yüzünden alamıyordu. Meryemceyi hiç bir zaman böyle görmemişti. Kıtlık yılında bile. Hiç kimsenin yüzünü de bu kadar acı görmemişti. Ölüde bile. Yüzü buruş buruş, ufalmış. Gözleri donuk, üstü tozdan kırışmış, bulanık su gibi. Elleri boyuna titriyor.

Ne olursa olsun, Aliyi tutup ayağından Çukura kadar sürüklesen bu durumda gene uyanmaz, karıyı sırtıma almalı kaynağa kadar gitmeliyim.

Önüne oturdu, onu sırtına çekti. Meryemce daha bir ağırlaşmıştı. Bir iki kere kalkmağa davrandı, kalkamadı. Kurşun külçesiydi Meryemce. Yoksa kendisi mi yorulup

tüm gücünü yitirmişti? Kalkmasa olmaz. Azıcık hali olsa, Meryemce sırtına mı binerdi? Demek ki tüm tükenmiş. Bir su içirmeli, sonra azıcık yemek yedirip güne yatırmalı. Kendine gelir. Sonra da Aliyi uyandırmalı.

Bir daha var gücüyle davrandı. Sağ ayağını öne çıkarmış, üstüne eğilmişti. Kaburgaları derin bir acıyla ağrıdı ama, ayağa da kalktı.

Kaynağı çok uzak sanıyordu. Az sonra iki çam ağacının arasından karşısına sızan bir su yolu çıkınca sevindi. Sırtındakinin ağırlığını unutmuş, kaynağa koştu. Kaynak beş on adım ötede, bir köknarın kökünden, ak çakıl taşlarının arasından kaynıyordu.

Kadını köknarın köküne indirdi. Su, toprak, köknarın dalları, gövdesi, her yan sakız kokuyordu. Önce bir iyice kadının yüzünü yıkadı. Sonra suyu avuçladı. Meryemcenin ağzına götürdü. Meryemce uzanıp içmedi. İçmeyince Elif ellerini açtı, su döküldü. Meryemce dökülen suya gözlerini dikti. Sonra acıyla gülümsedi. Gözleriyle Elife bir şeyler söyledi. Elif anladı. Onu kaynağın yanına çekti. Ağzı üstü yatırdı. Meryemce uzandı, dudaklarını suya değdirdi, içti. İçtikçe kendine geliyor, açılıyordu. Elif, o su içmeyi bitirmeden omuzlarından tuttu, doğrulttu.

«Güzel anam, çok içme. Azar azar. Şimdi de azıcık ekmek ye.»

Belinden azık çıkınını çıkardı, açtı, Meryemcenin önüne serdi. Meryemce, gözleri dolu dolu, sevgiyle, saygıyla gelinine baktı:

«Sen,» dedi, usuldan, «o dinsizin avradı olmayacaktın ki... Ah!»

Sonra ekmeğe uzandı. Yarım ekmekle sofradaki lor peynirinden, çökelekten bir dürüm yaptı. Yemeğe başladı. Hem yiyor, hem de sağındaki kaynaktan avucunu suyla dolduruyor, içiyordu. Uzun uzun, dişsiz ağzıyla dürümü çiğniyerek yedi, bitirdi.

«Sen dert görme. Koca Allahım tuttuğunu altın eyle-

sin, kızım. Sen olmasan, o beni şu dağda kor da giderdi.»

Elif:

«Öyle deme, ana,» dedi, «öyle deme, oğlundur. Fıkaranın halini görmedin mi?»

«Gördüm,» diye kükredi Meryemce, umulmadık bir güçle. «Gördüm! Daha kötü olsun. Sen olmasan, o beni şuracıkta boğar. Boğar da üleşimi itlere kurtlara atar. Aman, yanımdan ayrılma kızım!»

Elif, şaşkın, hiç bir söze varamıyor, yalnız:

«Öyle deme, ana! Öyle deme,» diyordu boyuna. «Oğlundur ana. Sana hiç kötülük düşünür mü? Ben el kızıyım ne olsa. Oğlundur. Et tırnaktan ayrılır mı?»

Meryemce her seferinde de aynı hışımla:

«Ayrılır,» diye karşılık veriyordu.

Elif ayağa kalktı:

«Ana, sen şuraya uzan da ben Alinin yanına gideyim. Uyanır da bizi bulamazsa...»

«Git! Git cehennemin dibine! Git Uzunca gavurun yanına. Git.»

Ellerini göğe açtı:

«Git kızım. İnşallah... İnşallah, karagözlüm, ak sakallı koca sana yalvarıyorum. Gökgözlerin üstümüzde. Dediklerimi duy. İnşallah, şu Uzunca Alinin ölü yüzünü öperim. İnşallah öperim.»

Elif korktu. Yüzü sapsarı kesilip dudakları titredi:

«Tövbe de ana,» dedi heyecanla. «Tövbe tövbe de ana! Biricik oğlundur. Nasıl kıydın ona?»

Çabuk çabuk Meryemcenin yanından uzaklaştı. Onu üzdüğünü, korkuttuğunu gören Meryemce, elini havadan indirmemiş, o gözden ırayıncaya, yitinceye kadar ağzı kıpır kıpır oğluna alkış etmişti.

Dediklerini bir türlü yutamıyordu oğlunun. Oğul sözü de kurşun yarasından betermiş meğer. Yüreğe saplanır da çıkmaz.

«Allahım, karagözlü, ak sakallı, nur yüzlü yiğidim. Şu canımı al da tez günde, beni şu Uzunca Aliden kurtar. Gökgözlüm, eli ayağı tutmaz bir koca karıyım. İşte kapına geldim, yalvarıyorum. Kurtar beni...»

Birden gözleri doldu. Boğazı gıcıklandı. Yanına yönüne bakındı. Kimseciklerin olmadığını anlayınca, bir boşandı, bir boşandı... Çoktandır, belki yirmi yıldır böyle ağlamamıştı.

«Alimin,» diyordu, «karagözlüm de sırma sakallım, beni Alimin başına bela ettin. Çoluk çocuğu aç kalacak bu kış. Hem de çıplak. Adil Efendi dinsizi de onu iğnenin deliğine sokup da çıkaracak. Perişan olacak. Gavur köylü de, imansız Muhtar da Alime gülecekler. Gökgözlüm, güzelim, Alime yardım et! Ben onun, bana karşı işlediği...»

Alinin bitkin yolun ortasına uzanıp kalışı, çocuk kundağı gibi sarılmış ayakları, kıvrılmış bedeni gözlerinin önünden gitmiyordu.

«Suçlarını bağışladım. Tüm bağışladım. Aklım başımdan gittiğinde ona çok alkış eyledim. Sana daha evvel de söyledim. Kızgınlığımda dediklerimi saymayacaksın. Sana daha önceden de söyledim. İyi aklında tutarsın sen, karagözlüm. Alime yardım et. Şu benim canımı da alıver. Sen Alime yardım edersen, onlar daha pamuklara girmeden, sen Alimi, fıkara, yüzü yumuşak, yüzü güleç oğlumu... Yüzünün yumuşaklığından, yüreğinin yufkalığından atıma bindirip de Koca Halili, atımı öldürmedi mi? Sen her bir şeycikleri bilen, yer altındaki karıncanın da avazını duyan değil misin? Ulaştır, emi? Alimi ulaştırırsan, ben geri dönerken Ziyaret cevizinin dibinde Çukurdan alacağım kocaman, kırmızı bir horozu sana kurban keserim. Keserim de bir parçasını yemem. Yersem zehir zıkkım olsun, gökgözlüm. Alemleri gören sensin. Yedi kat yerin altındaki ağaç kökü de seni deyi çağırır. Emi güzelim?»

Elleri yoruldu. Ellerini indirdi. Ama daha epeyce mırıltısı kesilmedi. Sonra sağ yanına yatıverdi. Uyudu.

Ali uyandığında ikindiyi geçiyordu. Her bir yeri de sızlıyordu. Elifi yanıbaşında, başını dizleri üstüne koymuş, uyuklar buldu. Her bir yanı havanda döğülmüş gibi, tepeden tırnağa sızlıyordu. İler tutar yeri kalmamıştı.

Şaşkınlığı geçtikten sonra:

«Nereye gittiydin sen?» diye sordu.

Ağzının içi zehir gibi yanıyordu.

«Anamı buldum,» dedi Elif. «Sırtıma aldım, suyun başına götürdüm. Şurada ilerde. Ekmek yedirdim. Sonra da senin yanına geldim.»

Ali önce sevindi, sonra birden yüzü gerildi. O koca, o ağır yükü gene mi sırtına alacaktı? Anası gözüne dağ gibi, kocaman, ağır bir dağ gibi geliyordu. Gözü korkmuştu. Ürküyordu. İçine bir eziklik, bir çiğsime geldi. Eli ayağı, her bir yanı çözüldü, tutmaz oldu. Neredeyse korkusundan tirtir titriyecekti.

«Buldun ha?» diye büyümüş gözlerle, korkuyla sordu. «Buldun ha?»

Ayağa kalkar gibi ellerini toprağa dayadı. Yeniden:

«Buldun ha?» diye inledi. «Kalkmalı. Durmak olmaz. Yetişmeli. Yetişmemek olmaz. Biri gitti, dört gün kaldı. Dört gün sonra pamuğa girecekler. Neredeyiz? Dağı aştık. Çukura bakan yüzündeyiz. Dört günde yetişiriz, bir bokluk çıkmazsa. Şu geberesi dönüp de gene köye kaçmazsa. Böyle sabaha kadar bizi aratmazsa. Kalkmalı.»

Habire «kalkmalı, ulaşmalı,» diyor, bir türlü de yerinden kıpırdamıyordu.

Belki yüzüncü kere kalkmalı, ulaşmalıdan sonra, Elif dayanamadı, içindekini açığa döküverdi. Sabahtan beri kendini tutmuş, bu sözü açmamıştı.

«Çocuklarım,» dedi, «çocuklarım aç susuz dağ başında kaldılar. Açlarından da öldüler. Korkularından ödleri kopmadı mı, dersin? Çocuklarımız, Ali. Hasanımla Ummahanım...»

Ali birden ayağa fırladı. Gözleri dönmüş, çılgın gibiydi.

Yumruklarını sıktı, ellerini var gücüyle silkeledi.

«Çocuklarıma bir şey olduysa, ben de onun boğazını sıkar öldürürüm.»

Durdu. Çabuk çabuk soluk aldı.

«Öldürürüm,» dedi, hışımla. Yürüdü.

Anasının yanına gelinceye kadar içi aldı aldı verdi. Anasına demediğini bırakmıyordu. Sıkılmış boğazı, sapsarı uzamış yüzü, yeşil sinekler girip çıkan ağzı açık, morarmış, incelmiş boynuyla anasının hayali hiç gözünün önünden gitmiyordu.

Arkadan Elifin sesini duyunca durdu. Elif gelince birlikte yürüdüler. Elif ormanın içine saptı. Ali az sonra başını kaldırınca ilerde, dizlerinin üstüne yumulmuş, küçücük kalmış, bir topak olmuş anasını gördü. Kirli bir paçavra yığını gibiydi fıkara anası. Zavallı. Perişan. Öfkesi iniverdi. Şimdiye kadar ettiği küfürlere pişman oldu. Neredeyse anasının boynuna sarılıp, ellerini yüzünü öpücüğe boğacaktı. Yapamadı. Yapamazdı. Öylece anasının başucunda durdu kaldı. Ağzını açıp da bir çift söz söyliyemedi. İki eli yanlarına sarkmıştı. İki omuzundan birer dal asılmış gibi cansız.

Elif de bitkin Meryemcenin yanına çöktü.

Önüne varıp oturmalı, diye düşündü Ali. Onu sırtına almalıydı. Kurdun kuşun, hırlının hırsızın ağzına koyup geldiği çocuklarına ulaşmalıydı. Onlar da pamuğa girmeden yetişmeliydi. Mümkünü yok yetişmeliydi. Ama korkuyordu. Sırtı cılk yara olmuştu. Bu cılk yaraya sivri uçlu bir bıçağı sokacaklarmış gibi korkuyor, ürpertiler geçiriyordu. Elif de gözlerini gözlerine dikmiş, bir hoş, yüzünde karmakarışık bir anlam, dört dönen, çaresiz bir yüzle bakıyordu. Gözlerini ondan ayırmadan, korkmadan.

Ne kadar zaman geçti, Ali farkında bile değildi. Korkuyor, kendinden geçmiş ürperiyor, anasının korkunç ağırlığını sırtında, yanmış ayaklarının üstünde duyuyor ürperiyordu.

Uzun, upuzun yol! Yollar biter mi? Şu yolun nasıl so-

nuna gelinir? Gözleri kararıyordu. Yolu bir türlü bitiremiyeceğini sanıyordu. Şimdiye kadar bu yollar, yıllarca, yukardan aşağı, aşağıdan yukarı nasıl olmuş da tükenmişti? Köylüler bir olunca biter. Düğün dernek, döğüş cangama biter. Köylü birliğine can kurban. Bir yerde kalabalık kokusu duydun muydu, ne bel ağrısı, ne ayak sızısı kalır. Bugün değilse yarın köylüye ulaşmalı. Mutlak ulaşmalı. Ama bir türlü eğilip de anasını sırtına alamıyordu. Bir keresinde sırtını döndü eğildi. Neredeyse önüne diz çökecekti anasının. Etine iğne sokulmuş gibi sonra yerinden fırladı. Gene olduğu yere vardı, soluk soluğa dikildi kaldı. Ayakta duracak hali de yoktu ama oturamıyordu.

Meryemce Alinin halini anladı mı, ne yaptı, ellerini toprağa bastırarak ayağa kalktı:

«Kızım, bana bir değnek bul da yola düşelim. Çocuklar yükün başında kaldı öyle mi? Vay fıkara yavrularım. Aç susuz.»

Ali, içinden, senin gibi geberesinin yüzünden, diye öfkeyle söylendi. Öfkesi yeniden kabarmağa başlamış, soluğu sıklaşmıştı.

Elif içini çekerek:

«Aç susuz,» dedi, oradan bir dalı zorla kırdı, yapraklarını, küçük şıvgalarını budadı, getirdi Meryemceye verdi. Yüzüne bakınca sevindi. Meryemcenin rengi üstüne gelmişti.

Önce değneğini bir adım ileri koydu, sonra da adımını attı.

Az sonra Meryemce önde, Elif arkasında yola çıktılar. Yol elma büyüklüğünde, sel getirmesi taşlarla örtülüydü. Yola düşünce yürümekte zorluk çektiler.

«Ana, şu çimenlere çıksak da oradan yürüsek,» dedi Elif, elinden tuttu, onu yolun kıyısına çekti.

Ali durduğu yerde öyle durup kalmış, arkalarından bakmış kalmıştı. Ne düşündüğünün kendi de farkında olmadan arkalarınca yürüdü.

Sel taşlarını geçince yola indiler. Gelin kaynana eremeke yürüyorlardı. Bu Alinin hoşuna gidiyordu. Üstelik de bayağı çabuk yürüyorlardı. Bu gidişlen Çukura varılırdı. Onları böyle yolda bırakır kendisi Çukura yürür giderdi. Ah böyle gidebilselerdi. Ali gittikçe hafifliyor, öfkesi sevince dönüyordu.

Bir yokuşa gelinceye kadar Alinin sevinci böyle sürdü. Umutlu, aydınlık. Onlara, köylülere pamuğa girmeden yetişecekti. Belki de iki gün önce, onlar daha Çukura inmeden, yolda... Yolda yetişse ne güzel olur! Dikilir Muhtarın karşısına, alır Taşbaşı yanına, söyler her şeyi bir bir köylüye. Köylüde de akıl var. Köylü milletine, işine gelen doğru yolu göster, onu inandır, karışma gerisine. Köylü inandı inanmasına ya, Muhtarın yanındaki itleri, akrabaları kopmadı. Aralarında iyi bir birlik var. Varıp koparmalı. Gözleri yaşla dolmalı, öyle bir konuşmalı ki... Öksüz hakkı, sefil, dul, fıkara hakkı demeli. Şu köylünün emeği kan emek demeli. Toplayıp aramızdan, Muhtara, Ağaların verdiklerini verelim demeli. Verelim de bu köylüyü, Delice Bekirle bir olup da bu hale koymasın. Delice Bekirin de avradı. Yanağı pembe pembe. Şu köy yerlerinde de böyle avrat bulunmaz. Böyle tatlı gülen. Böyle kalça kıvıran. Kadını çırılçıplak soydu .«Ahdim olsun,» diye mırıldandı. «Deli Bekir de sanki çok mu fedakârlıkta bulundu onu almak için? Hiç!»

Sevmediğiyle yatmaz. Amma bir de sevdi mi, Delice Bekir Ağanın önünde, tekmil köyün gözünün önünde yatar da aldırmaz. Tüyü bile kıpırdamaz. Birine göz koydu mu, artık mümkünü yok, o işi yapar. İsterse seksenlik koca, beş yaşında çocuk olsun. Avradın böyle inatçısına can kurban.

Yokuşta Meryemce kesildi kaldı. Elif onu yürütmeğe çalıştı. Meryemcenin ayağı bir taşa takıldı, yüzükoyun yere serildi. Hiç ses çıkarmadı. Of bile demedi. Kıpırdamadı bile. Elif öldü sandı. Vardı kaldırmağa çalıştı, kaldıramadı. Bu sırada yerdeki Meryemceyi Ali gördü. Gö-

rür görmez tüm cinleri başına toplandı. Öfkeden kudurdu. Meryemceye doğru koştu, kolundan tuttu ,sırtına öyle bir fırlattı ki, kendi de Meryemce de şaştı. Küt diye Meryemceyi sırtına oturttu. Ama Meryemce çözülmüştü. Pelte gibi bütün ağırlığıyla üstüne çöktü. Anasının cansız kollarını getirdi, boynuna iyice doladı. Sonra da ellerini kıçının altına kenetledi, bütün ağırlığı, biri ellerinin üstü, öteki kulunçları olmak üzere ikiye böldü.

Yokuşu çıkıncaya kadar tepeden tırnağa, suya girip çıkmışcasına tere batmış, soluk soluğa kalmıştı. Ayakları da yanıyordu. İnsan dediğin de bu kadar ağır olur mu? Ölü gibi. Ocağın bata karı! Senin yüzünden çocuklarımın başına bir hal geldiyse, ben de seni boğarım. Boğarım da üleşini bir mağaraya atarım. Şu ormana da, kel kerkezlerin önüne de.

Boynu uzamıştı. Yoruldukça da öne doğru uzuyordu. Karı da aşağı doğru sarktıkça sarkıyor, buruşuk, incecik kalmış kolları Alinin boynuna asılmış, aşağı sarktıkça ağırlık yalnız kollara, oradan da Alinin boğazına biniyordu. Ali soluk almak için ikide birde anasını yukarı doğru silkerek beline, omuzlarına kaldırıyordu. Ama, az sonra, Meryemce gene aşağı sarkıyordu.

Düzlüğe geldiklerinde Ali iki adım yürüyor, bir adım duruyordu. Dinlenmeğe de can atıyordu ya, korkuyordu. Bir oturunca, bir daha sonuna kadar kalkamayacağını biliyordu.

Gün batmış, vakit alacakaranlığa çevrildi çevrilecek. Güneyden ıslak, kokulu bir yel esiyor.

Ayın doğmasına daha çok var.

11

Yoldan kimsecikler geçmiyor. Ipıssız. İn cin yok. Her yıl bu sıralar yollar böyle ıpıssız olmaz, Çukurovaya inen köylülerle dolardı.

Belki Koca Halil yanılmıştır. Yanılmıştır da pamukların açımına daha çok varken köylüyü yola düşürmüştür. Öyle olsa ne güzel olurdu.

Köylü Çukura iner, açmamış pamuk tarlasının kıyısına çardağını kurar, gözlerini pamuk fidanlarına diker beklerdi. Çok eskiden, Koca Halilin hastalığında da böyle olmuştu bir kere. Öbür köylülerinse hiç olmazsa her iki yılda bir başlarına bu hal gelirdi. Pamuk tarlalarının kıyısına çömelirler, açılan kozaları teker teker sayarlardı. Bugün beş, bugün on, on beş, bugün yüz tane açtı. Açanlar gün geçtikçe çoğalırdı. Bir sabah erken de görürlerdi ki, dünya apak kesilmiş, kar yağmış gibi.

Ali, kabarmış şişmiş ayaklarına yağ sürmüş, güneşin alnına uzatmıştı. Yarı aklaşmış, uzamış sakalı tozlanmıştı. Güneşten gözlerini kirpiştiriyordu. Kısmıştı. Oluktan su akıyordu. Uzakta, dalları bükülmüş bir çam ağacının yanmış yerinden sakızlar sızmıştı. Boz topraktaki otların çoğu kurumuştu. Ali uyandığından bu yana ağzını açıp kimseye bir laf etmemişti. Hep düşünüyor, içi alıp alıp veriyordu.

Meryemce Karı da oluğun öbür yanına, uzağa yu-

mulmuş kalmıştı. Kıpırdamıyordu. Gözlerini açıp da Aliden yana bir kere olsun bakmamıştı. Elif, ilerdeki tek alıç ağacına sırtını dayamış, çocukların gömleklerini, donlarını çıkarmış bitlerini kırıyordu. Güneş bahar güneşi gibiydi. Ortalık durgundu. Yaprak kıpırdamıyordu. Torosun denizden yanına geçtikleri belliydi. Bitleri kırıyor, kendine, çocuklarına acıyordu. Meryemceye de yüreği parçalanıyordu. Hele kocasının yüzüne, şişmiş ayaklarına bakamıyordu. Şöyle uzunca bakacak olsa, gözleri yaşarıyor, tıkanıyordu. Elinden gelse hepsini sırtına alacak, kuş gibi Çukura indirecek, pamuk tarlasının kıyıcığına konduracaktı.

Çocuklar çırılçıplaktılar. Anadan doğma. Toprağa oturmuşlar, konuşmadan, mahzun, ormanda buldukları sakızı çiğniyorlardı.

Göklerden uzak bir gürültü geldi. Başlarını göğe kaldırdılar. Meryemce kıpırdamadı bile. Çocuklar çığlık attılar, ayağa fırladılar. Ali için için gülümsedi. Elif, elinde çocukların giyitleriyle Alinin yanına vardı. Alinin gözleri gökteydi. Öylece bakıyordu. Elif de durdu olduğu yerde göğe baktı. En sonunda Meryemce de başını kaldırmış, göğe bakıyordu. Çocuklar da babalarının yanına geldiler. Yüzlerinde yarı korku, yarı sevinç, Elifin yüzünde de azıcık hayret, azıcık hayranlık.

Uzakta, göğün öbür ucunda, üç tane jet, göğün bir ucundan bir ucuna gümüş ışıltılı yollar bırakarak gidiyorlardı. Az sonra gözden kayboldular. Sonra da sesleri kesildi.

Ali gülümsiyerek şaşkın kalmış çocuklara, hayran kalmış karısına baktı:

«Bunlara uçmak derler askercilikte. İçine yüz adam, bin adam, iki bin adam, bir ordu biner. Her bir askerin eline bir bomba verirler, salarlar gavur köylerinin üstüne. Üstlerine yağan bombalar gavurları kırfacana çevirir. Taş üstünde taş kalmaz. Gördün ya, göz açıp kapayıncaya kadar da kaçar gelirler. Dediler ki askercilikte, bunların en zorlu binicisi Türklerden olurmuş. Askercilikte,

bizim çavuş, Ali, sen de bin de gökyüzüne doğru bir havalan, dedi. Aman Çavuşum, elini ayağını öpeyim, ben binemem, düşerim, dedim. Çavuş güldü. Ulan, dedi, ona uçmak demişler, Allahın bir hikmeti, dedi, hiç düşer mi insan? Düşmesin ama ben binemem Çavuşum, dedim. Çavuş bir güldü, bir güldü ki, Ali, dedi, ben de seni hep yürek bir adam sanırdım. Halbuysam ki fos çıktın. Çavuşum, dedim, yürek deyince ayağın yerde olmalı. Kuş gibi gökyüzüne çıkmışsın, ona yürek neyler ki?»

Elif geldi kocasının yanına usulca oturdu. Çocuklar da geldiler yanına sokuldular analarının. Ali anlatıyor gülüyor, anlatıyor seviniyordu. Bu uçak işini, çavuşuyla aralarında geçeni çok anlatmıştı. Ne kadar çok anlatmışsa bütün köylüye o kadar dinletmişti. Kimse bıkıp usanmamıştı uçmak lafından. Ayaklarını, perişan anasını, pamuğu, Adil Efendiyi, deyyus Muhtarı, boynu kalın Delice Bekiri, bitmeyen yolları, hepsini unutmuştu.

«Yürek dediğin yurekse eğer, yerde de olsa yürektir, gökte de olsa, deniz deryada da olsa. Hiç söyleme, Çavuşum, dedim, binemem. Varsa eğer benim yiğitliğim topraktadır. Canımı kuşun kanadına güvenemem. Onun içine binenler, ana kuzusu değil mi, dedi. Çavuşum, ana kuzusu, dedim. Bizim ordumuzda bunlardan çok, dedi. Arı gibi var. Hani pamuk topladıydık bir yerde. Dümdüz bir yerde. Sizin köylü de oradaydı o yıl. Bir pamuğu olurdu oranın, amanallah! Amanallah! Kar yağık gibi dünya. Aklında mı, ortasından tiren geçerdi. Adına Misis derlerdi. Ulu bir su akardı. O düzlüğü bunların yuvası yapmış hükümet. Her sabah, arılar çiçeğe dağılır gibi, bunlar da yuvalarından dışarı uğrarlarmış avrat. Bin tane, iki bin, üç bin, dört bin tane, say sayabilirsen, öyle çok. Gökyüzünü tutarlarmış. Bulutun aynısı.»

Başını göğe kaldırdı. Üç tane gümüş yol, göğün uzağında salınmış kalmıştı.

«İşte avrat, onlar kendilerine böyle yollar yaparlar. Bir daha gelince yollarını şaşırmasınlar diye. Bir yakından görsen onları ağzın ayrık kalır. Her kanadı bir renk-

te. Mor, sarı, yeşil, kırmızı... Yaradana kurban olduğum, bir ışıldar, renkler bir döner ki alından moruna, bakamazsın. Alaman demiş ki, pravo Türk milletine. Yiğit millet, demirgırasi millet, akıllı millet demiş, biz, demiş, bunca yılın Alamanı olalım da Türklerde bizden çok uçmak olsun, demiş. Avrat sana deyim ki, gece de uçarlar bunlar. Kırmızı, ak, turuncu, yeşil ışık takarlar. Göğün yüzü parıl parıl eden renk renk yıldızdan döşenir. Bir görmelisin ki, bunlar hep birden uçarken! Gece görmelisin. O İncirlik denen yere varmalısın, bir varmalısın ki... Alaman demiş ki, bundan böyle, elinde bu kadar uçmak variken gayrı bu Türk milletiyle başa çıkılmaz, demiş. Bundan böyle Türk milletiyle harp edilmez, demiş. Bundan böyle demirgırasi sayesinde Türk milleti yaşadı, demiş. Her günde yüz tane uçmak yapan adamın sırtı yere gelemez, arkadaş demiş. Bitti gayrı demiş, Türk milletine harp yok. Nutuk çekmiş ki milletine, yüksek milletim demiş, bakın şu Türklere, ne kadar uçmakları var, harpten kurtuldular, hiç kimse gayri onlara yanaşamaz. Biz de öyle olalım, demiş. Bizim çavuş da öyle derdi. Gayrı avratlar dul kalmayacak, çocuklar da öksüz. Bu uçmaklar ta güneşin yanına varırlarmış. Güneşin köylerini görürlermiş. Derdi ki çavuşum, çok kabadayı oğlandı, yiğit adamdı, bu dünyada iş kalmadı, derdi. Yıldızlar gerek bize. Bu uçmakları bir görsen, arının oğul verdiği gibi yuvalarına gelirler. Çavuşum derdi ki, ne bakıyorsun Ali, derdi, daha bunlar uçmak mı? Bunların devi de var. Şu karşıki dağ gibi. İçine üç köyü doldur da ta buradan Adanaya kadar götür. Çoluk çocuk, sığır inek, at eşek. He vallaha...»

Durdu. Uçaklar üstüne çok çok şeyler söylemek istiyordu. Ama bir türlü bulamıyordu. Ne söylemeli, nasıl anlatmalıydı?

Sonunda:

«Bunlar karanlık gecede ışıklarla bir donanır, bir donanır! Allah seni inandırsın avrat, bir donanır! Göğün yü-

zünde bir ışık dağı, bir nur dağı gidiyor bellersin. Alimallah öyle!»

Sustu. Elif başını eğmiş, gene bitleri kırıyor, köylü çoktan Çukura indi diye düşünüyordu. Çocuklar usulca, gökyüzündeki yollara baka baka analarının yanından kalktılar, ilerdeki çalılığa doğru yürüdüler.

Aradan epey bir zaman geçtikten sonra, Ali:

«Avrat,» dedi, iyice gerneşti. Ilık güz güneşi kanını kaynaştırmıştı. «Avrat, köylünün varmasına daha dört gün var. Bugünden başka dört gün var. Bak şu otlara.»

Yanından bir tutam otu tuttu kopardı, karısına doğru uzattı.

«Bak şu otlara. Daha kurumamış. Koca Halil pamuğun açıp açmadığını ne bilir? Ben onu bir gün seyreyledim nasıl biliyor, diye. Otları çekip çekip köküne bakıyordu. Kurumuş mu, diye. Otların kökü kurumuşsa pamuk açmış demektir, Çukurovada. Yani döngele dikeninin kökü.»

Zaferle elindeki kökü Elifin önüne attı:

«Al bak, kökü kurumuş mu bu otların? Kendi kurumamış ki kökü kurusun. Halbuysam ki kuruması gerek kökün. O zaman pamuk açar Çukurovada. Demek ki köylü şimdi de varsa Çukura, oturup pamuk tarlasının kıyısına pamukların açmasını bekleyecekler. Öyle değil mi avrat?» diye bağırdı.

Elif:

«Öyle,» diye onayladı.

«Önümüzde var dört gün, bugünden başka. On gün de açmasını beklerler oturup. Eder on dört gün. On dört günde adam Çukurovaya değil, buradan Çanakkale Boğazına, Geliboluya kadar gider. Benim şaştığım...» Güldü. «Allah Allah, demek olurmuş! Yanılmaz bir Allah. Demek Koca Halil de yanılırmış. Baksana şu otların köküne, yapyaş. Bir ay sonra ancak kurur. Allah Allah! Allahın büyük hikmeti bu. Yeri göğü yaratan, kurban olayım sana!»

Ali gene sustu. Ağzı yukarı yattı, sevinçli bir türkü

mırıldanmağa başladı. Güneş gittikçe kızdırıyordu. Üstlerinden gürültüyle bir kuş sürüsü geçti gitti. Biraz sonra yüzü iyice terlemiş, doğruldu.

«Avrat,» dedi, «şu benim eşek kafama bak. Şu akılsız kafama. Ulan eşşek kafa düşünsene ki bu yıl köylü çok erken yola düştü. Baksana ki yollarda in cin yok, ıpıssız. Düşünsene ki Koca Halil bunadı. Eşşek kafa, düşünsene ki Koca Halilde gayri insanlık kalmadı. Şimdi şu yollar köylüyle dolmaz mıydı? İnsan kum gibi kaynamaz mıydı Beş altı gün sonra köylü ardımızdan sökün eder. Sizin köylü çok erken gitti. Netsin fıkara Koca Halil, avrat, nişlesin? Allah kimseyi elden ayaktan düşürmesin. Ben de deliymişim, koşturup dururum günlerden beri. Ne akıl beninıki de canım?»

Elifin iri kocaman gözleri vardı. Gözlerini iyice açmış kocasına bakıyordu. Kırpmadan.

«Tüh, Allah belasını vermesin benim gibi akılsız adamın. Ulan düşünsene ki otlar daha yamyaş. Yoldan tezikmiş bir tek köyden başka, bir adamdan başka kimse geçmedi. Varırım ki köylü çardaklarını kurmuş tarlanın kıyısına. Elimi belime koyar, gülerim. Gülerim ki gülerim. Selamünaleyküm der, gülerim. Daha beş gün var pamuğun açmasına. Ben bildim de ondan geciktim, heeey emmiler, derim. Bu yıl Koca Halilin hali hal değil. Onun kusuruna bakmayın, sizi boşu boşuna Çukurovanın üvezine yedirdi, derim. Size söylemediğimden dolayı benim de kusuruma kalmayın, derim. Beni kodunuz kodunuz, geldiniz de iyi mi ettiniz, emmiler? Belimden düdüğümü çıkarır, bir çalarım ki, dağ taş, ağaç çalı oyuna kalkar. Daha on beş gün var, hiç canını sıkma. Bizim önümüzde de dört günlük yol. Yarın akşama Çamurlunun oradayız. Konalgamız Çamurlu düzü, avrat.»

Belinden düdüğünü çıkardı, çalmağa başladı. Ayağa kalktı. Ayaklarının acısını duymuyordu. Gezinerek çalıyordu. Çocuklar çalılıktan koşarak geldiler. Elifin gözleri kocaman kocamandı. Kocasından ayıramıyordu. Meryemceyse düdüğe başını kaldırdı baktı.

Yürü Uzunca Ali, dedi kendi kendine, yürü! Meryemceyi bu hallere düşürdükten sonra, çal, söyle!

Ali düdüğünü ağzından çekip:

«Avrat,» diye bağırdı sevinçle. «Acımdan öldüm. Ne bit kırıp durursun öyle? Bir çorba pişir de, şöyle karnı doyası bir içelim. Anam da acıkmıştır şimdi.»

Hemen anasına koştu, elini aldı öptü.

«Güzel anam, hep çektiğimiz benim eşek kafamdan. Daha pamuğun açmasına, köylünün pamuğa girmesine...»

Parmaklarını «bir, iki, üç, dört,» diye saymağa başladı.

«On bir, on iki, on üç, on dört... On dört gün var daha. On dört günde, değil Çukura, adam taaa Çanakkale Boğazına varır da Geliboluyu bulur. Çanakkale içinde aynalı çarşı demişler. Ben ne bilirim, inandım o koca köpeğe. Bunadığı hiç aklıma gelir miydi? O Koca Halile... Koca Halil batsın! Geç kalmadık, çok şükür. Dönünce bundan dolayı Ziyaret cevizine bir telli horoz keseceğim. Allah kabul etsin. Amin.»

Dört bir yanında dönüyor, o elini bırakıp, onu, o elini bırakıp onu öpüyordu. Bir sevinç kasırgası içindeydi.

Meryemce içinden, kes oğlum kes! Ben de keserim bir tellice horoz köye varınca. Koca köpeğe, o dinsiz imansıza inanılır mı, yavru Alice oğlan, yavrum, sen iyisin, hassın amma...

«Hiç canını sıkma ana. Bu yıl bir toplarım, bir toplarım ki... Çocuklar da büyüdüler. İki misli toplarım. İki, iki, dört.»

Anasından ayrıldı, karısının yanına vardı:

«Ocağa tarhana koydun mu?»

Elif:

«Bulgur koydum,» dedi.

Ali:

«Bugünlük çorbaya yağ da koy. Anam içsin. Çok zabıntı fıkara. İğne iplik kaldı. Anam içsin. Yağlı yerini onun önüne sür.»

Vardı, yeniden güneşin alnına yattı, ayaklarını uzattı.

Çocuklar gene sevinçle çalılığa, ondan ötedeki ormana daldılar. Hasan elindeki bıçakla kiraz dallarını kesiyor, değnek yapıyordu.

«Varınca Çukurovaya bir çubuk verir, on tane karpuz alırım, heyt!»

Ummahan dudak büküyor, ağzını burnunu oynatıyordu.

«Yirmi tane de alırım. Kiraz çubuğu için Çukurovada ölürler. Ovada ağaç olmaz.»

Ummahan uzakta, o ne söylerse söylesin boyuna alay ediyordu.

Hasan:

«Ben de sana karpuz verirsem... Sümüğünü çeke çeke ağlar, varır babama söylersin.»

Ona öykündü. Sesiyle ağladı. Sonra karpuz verir gibi etti. Kaptı. Ummahan nasıl yerse öyle çabuk çabuk aç gözlülükle yedi.

Ummahan hiç bir şey söylemedi, yalnız omuzlarını silkti. Ağzını burnunu oynatmağa devam etti.

«Bir tane kuş lastiği alırım. Tibilli çavuş vururum ki, yağlı...»

Dudaklarını yaladı, şapırdattı.

«Ateş yakarım, tuzlarım közün üstünde bir kızartırım. Yağları damlar. Sen de seyredersin ben yerken, ağzının suyu akar. Varır babama dersin ki...»

Ummahan güldü. Hasan daha çok alındı.

İkisi de çırılçıplaktı. Hasan gittikçe öfkeleniyordu. Çabuk çabuk, uzun kiraz dallarını kesiyor, ölçüp biçip, buduyordu. Gözleri işindeydi.

Ummahan karşısına geçmiş, yalancıktan o da onun gibi kiraz dalı buduyordu. Alnı, bütün bedeni ter içinde kalmıştı.

Hasan göz ucuyla Ummahana bakıyordu. Bakıyor, çileden çıkıyordu. Gergindi. Sonunda başını kaldırdı, çok ciddi:

«Kız,» dedi, «başıma bela olma. Siktirol şuradan. Bak, çalışıyorum.»

Ummahan az uzağa çekildi, ama takılmalarını bırakmadı.

«Kız,» dedi Hasan, «bak seni ayağımın altına alır karınca gibi ezerim. Rahat bırak beni. Vallahi ezerim. Şuna bak! Şunun ağzına gözüne. Nolacak? Bak seni döverim. Zaten babamın canı sıkkın. Bela olma başıma.»

Ummahan bu sırada birden şakayı, her şeyi bırakıp patladı:

«Deli domuz,» diye bağırdı, «biz zaten kendimizi götüremiyoruz. Atımız öldü, ebemiz öyle kaldı. Babamın ayakları şişti. Elalem Çukura indi. Pamukları toplamağa başladılar. Biz varmadan onlar tarlaları bitirip de köye dönecekler. Batasıca. Sen daha burada kiraz değneği yap.»

Hasan da kendini topladı, oralı olmadan:

«Ben,» dedi, «ben değneklerimi sırtıma alır götürürüm.»

Ummahan:

«Onları sırtına alacağına, babamın yükünden ikisini alsan ya.»

Hasan:

«Vermez ki...»

«Vermezkiymiş! İstedin mi?»

Hasan:

«Kız, siktirol başımdan,» diye öfkelendi. «Siktirol.»

Kız gene ağzını burnunu oynatıp dilini çıkarınca, Hasan yerden bir taş kaptı, arkasından fırlattı. Sonra kaçan kızı ormanda kovalamağa başladı.

«Orospu,» dedi, «sen orospu olacaksın. Deli Bekirin avradı gibi.»

Ummahan durdu, dimdik karşısına dikildi:

«Ne olacağım? De bakalım ne olacağım?»

Hasan bir anda yumuşadı.

«Yalancıktan söyledim onu. Babama söyleme. Sana

üç karpuz veririm. Bir de yağlı ibibik vururum senin için.»

Ummahan kocaman kara gözleriyle baktı:

«Sen de bir daha öyle deme,» diye tenbihledi. «Babam duyarsa, tutar bacaklarından ayırır seni. Zaten canı çok sıkkın.»

Çubukların yanına geldiler. Hasan kesti, yonttu, Ummahan seyreyledi. Analarının çağırmasını duyuncaya kadar konuşmadan, orada öylece kaldılar.

Vardıklarında, sofrayı serilmiş, ninelerini, babalarını çorbayı kaşıklar buldular. Anaları olukta bir şeyler yıkıyordu. Hemen sofraya oturdular. Elif onların ellerine yıkanmış kaşıkları verdi.

«Yavaş olun, çok sıcak,» dedi, «ağzınızı yakarsınız.»

Kendi de oturdu. Çorbayı hepsi de üfleye üfleye içiyordu. Üstü bol yağlı, kırmızı biberli, soğanlı bir çorbaydı. Yanmış soğanı tertemiz dağ havasında daha bir kokuyordu.

Az sonra, çorba azıcık soğuyunca, bir tencere çorbayı öylesine çabuk içtiler ki sümürdüler.

Hasan:

«Karnım şişti,» diye söylendi. Karnını iki eliyle çalmağa başladı. «Davul gibi şişti.»

Ummahan da ondan geri kalmadı. Öğündü:

«Benim de şişti. Davul gibi.»

O da karnını şaplaklamağa başladı.

Meryemce onlara baktı. Çırılçıplak karınlarını doğüşlerine. İçinden, benim de, dedi. Gülümsedi.

Ali onun gülümsediğini görünce yüreğine su serpildi.

«Ana,» dedi, «çok tatlı çorbaydı. Öyle mi? Eline sağlık Elif,» dedi sonra da.

«Ne güzel oldu, ne güzel,» dedi. «Ne güzel oldu bizim köyün erken yola çıkması! Yoksa bu yıl ne yapardım, öyle değil mi, ana? Tam vaktinde yola çıksaydı, her yılki gibi köylü, biz ancak onlar pamuğu toplayıp bitirince yetişirdik bu gidişle. İyi ki Koca Halil yanıldı. Her

yılki gibi olsaydı, çoluk çocuk bu yıl perişan kalırdık. Perperişan! Aç sefil. Adil Efendi de beni...»

Elif ellerini göğe kaldırdı:

«Çok şükür Allahıma, çok şükür,» diye sevindi. «Bir kapı örterse, birini açar demedim mi?»

Ali:

«Çok şükür,» diye tekrarladı.

Meryemce de elini havaya açtı:

«Çok şükür, çok şükür, güzel Allahıma çok şükür. Hiç kimseciklere demiyorum, sana diyorum, karagözlü Allahım. Çok şükür.»

Hasan gülerek:

«Çok şükür,» dedi.

Ummahan:

«Çok şükür.»

Ali bütün bedeninde korkunç bir kırıklık duydu. Bedeninin tüm parçaları ayrılıyormuş gibi oluyordu.

«Burada, şu oluğun yanında, iki gün kalırız. Yorgunluğumuzu alırız. Benim de ayaklarım iyi olur da, ayağa kalkarsam yarın size şu ormandan yalabuk yaparım ki, cana can katar. Gücümüz yerine gelir. Öyle değil mi? Ha burada beklemişim, şu güzel dağda kalmışım, ha Çukurda tarlaların başında. Tarlaların başında kalmaktansa, kalıp sabırsızlanmaktansa, sineğe yenmektense, burada kalmak daha iyi değil mi ana?»

Meryemce:

«Gelinim sana diyorum, sen duy,» dedi. «Daha iyi, Daha iyi olmaz mı?»

Hasan ayağa fırladı:

«Ben bir yalabuk yaparım ki...»

Elif sofrayı topluyordu:

«Elini kesme amana. Bak elini kesersen seni öldürürüm.»

Sofrayı kaldırıp, bulaşıklı tencereyi oluğun altına koyup geldikten sonra:

«Ben de yarın erkenden kalkar, yunak kazanını ocağa vurur, şu çamaşırlarımızı kaynatırım. Çocukların ça-

maşırlarındaki biti sabahtan beri kırdım kırdım da bitiremedim. Bitten görünmüyor giyitleri.»

Ali birden bir kaşıntı duydu ki bedeninde, şaşılır.

«Amanın avrat,» dedi, «beni de bit almış da, hiç haberim olmamış.»

Hart hart kaşınmağa başladı.

Elif:

«Sen, ben, anam, çocuklar, iyice de bir cimeriz. Kirden saçlarım odun gibi oldu.»

Ali:

«Şu ayaklarıma bir tuzlu su yap hele avrat. Anam da şu ormanın sakızlarından, otlarından o merhemden yapsın ayağıma. O merhem gibi var mı? Anamdan başkası da yapamaz o merhemi. Kurşun yarasını iyi eder o merhem, değil şişmiş ayağı.»

Meryemce:

«Kızım sana diyorum,» diye sallanarak ayağa kalktı. «Kurşun yarasını beş günde. Yağlı kurşunun yarasını.»

Çocuklara bağırdı:

«Bana bir tutam çam sakızı, bir tutam da mezdeğe sakızı, azıcık kekik getirin.»

Sonra:

«Yok, yok, olmaz. Ben gitmeliyim ormana.»

Ormana yönünü döndü. Ağır ağır, iki adım atıp, bir adım durarak yürüyordu. Beli iki büklümdü. İçinde, çok derinlerde koyu, karanlık bir su gibi ağır bir koku vardı.

Alinin türküsünü duydu az sonra:

Söyle, dedi, söyle Uzunca Ali! Bu talih sende varken. Koca hortlak bu yıl köylüyü erken yola düşürmeseydi, ağzını bıçaklar açmazdı ya. Çoluk çocuğun aç kalırdı ya. Daha şimdiden dama deyip de ayakların şiştiydi ya. El pamuğu topladıktan sonra sen de Çukura, bu gidişle ancak ulaşırdın ya. Çoluk çocuğumu aç koydu, beni yollarda perişan etti diye benim üstüme de atardın ya. Söyle Uzunca Ali, söyle. Karagözlüm sana bir kere yürü kulum dedi. Şimdi varır, ben de senin ayacıklarına merhem yaparım. Yaparım da sabaha kalmaz ayakların anadan

doğmuşsun gibi tazecik olur. Söyle Uzunca Ali, söyle! Benim dizlerim kırılıyor, canım çekiliyor. Karagözlüm yardım et!

Ellerini göğe kaldırdı, birtakım, çocukken bir hocadan öğrendiği duaları okudu. Nedense, her zaman bu duaları söylemezdi.

Uzun Alinin sesi güzeldi, yanıktı.

Ses, dua birbirine karışınca, Meryemcenin burcu bulandı, taştı. Gözleri doldu, boğazı tıkandı.

«Amin,» diye ellerini gökten indirdi, yüzünü sıvazladı.

«Amin, karagözlüm. Tırnağına kurban olduğum, amin. Sen yaptın bu işi. Pamuğu sen açtırmadın. Amin. Amin... Bir merhem yaparım ki Uzunca Aliye varsın bana ana demesin. Horlasın...»

12

Çam ağacıyla kabuğu arasında incecik, kağıt gibi ak bir zar vardır. Kabuğu soyunca bu zar kabukla birlikte gelir. Sonra o da kabuktan soyulur yenir. İşte buna yalabuk denir. Çamdan başka sedirden, köknardan da çıkarılır.

Çiğnerken, kocaman, kekikli, naneli, sakızlı, pınarlı, çiçekli, yarpuzlu bir ormanı kendindeymiş sanırsın. Bütün tadıyla, kokusu rüzgarıyla orman sende uğuldar.

Bu uğultuyu Meryemce bilir, Elif de, çocuklar da bilirler. Yirmi yıl önce Ali Torosun Çukurovaya bakan bu yüzünde, belki de ta buralarda bir yalabuk soymuştu.

Buralarda iki gün mü, üç gün mü kalmışlardı? O günleri ansıdıkça, daha o ormanı rüzgarıyla, kokusu, nanesi, yaban gülü, yani it burnu, salep çiçeğiyle, peryavşanı, püreni, yarpuzu, sarı sarı mantıvarı, arı kekiğiyle, çürümüş toprağıyla etinde duyar. Tadı damağında ballanır. Ormana karışır gider. Sarhoş olur, başı döner. Kanında yeşil bir orman uğultusu akar.

Bir lokma yalabuk yesin, kirden pastan arınır. Taptaze, anadan yeni doğmuş gibi olur. Ormanlığı duyar. Yepyeni bir dünyaya, uğultulu, kokulu, yıldız yıldız yellerle esip gelir.

Erkendi. Gün bir kavak boyu yekinmişti. Aşağılar, orman buğulanıyordu. Yarı uykuluydu. Yataktan doğrul-

du. Yorganın üstüne yukardaki çam dallarından azıcık çiğ inmişti. Gözlerini yumruklarıyla oğdu. Sonra sağ ayağını kucağına çekti, sargısını ağır ağır, korkarak açtı. Sonra da sol ayağını. Topuklarına basarak kalktı. Döşeğin üstünde bir iki adım attı. Şaştı, sevindi. Ayakları hiç ağrımadı. Döşekten toprağa indi. Gene ayakları acımadı. Şişi inmiş, hiç bir şeyi kalmamıştı. Yataktan oluğa kadar yürüdü. Önce ayaklarını bir iyice yıkadı. Sonra yüzünü, saçlarını yıkadı. Üç gündür yürüyememişti. Elif ötede durmuş onun yürüyüşüne bakıyordu. Meryemce gene yumulmuştu. Bir yerlere bakıyor mu, uyuyor mu, ne zaman yataktan çıkmış da buraya yumulmuş? Düşünüyor mu? Öfkeli mi? Halinden hiç belli değil. Yırtık bir bez yığını.

Ali sevinçle bağırdı:

«Elif, şu anamın ellerine sağlık. Merhemi ayağıma bir geldi ki... Kurşun yarasını bile bir günde iyi eder. Şu ayaklarıma bak hele!»

Ayaklarını bir iki kere vurdu, birkaç adım yürüdü.

«Anadan yeni doğmuş gibi. Kaya gibi maşallah. Anamın elleri dert görmesin. Şimdi bu ayaklan, alimallah; sırtıma şu dağı da yükleseler, cirit atı gibi tozu dumana katıp inerim. Alimallah ortalığı alaboz duman ederim.»

Anasının yanına vardı. Sevinçle önüne diz çöktü. Ellerini ellerinin arasına aldı. Meryemce başını kaldırdı. Yüzü sapsarıydı. Kırış kırıştı. Gözleri iyice çukura kaçmış, kenarları kararmıştı. Burnu titrer gibiydi. İncelmişti.

«Döğüş yok gayri, güzel anam. Beni bağışladın ya. Daha on dört...»

Durdu. Anasının elini bıraktı ayağa kalktı. Uzaktan çocuklar geldiler, yanında durdular.

Hasan:

«Hani ya baba,» dedi, «ayağın iyi olunca, benimle birlikte ormana gelip yalabuk çıkaracaktın? Anam da istedi yalabuktan, ebem de. Ben yedim.»

Ummahan:

«Yalancıktan,» diye söylendi. «Çalıştı çalıştı da azcık çıkaramadı. Hiç bile yemedi.»

Hasan:

«Yalancıktan olsun. Ona vermedim de... Gidelim mi baba? Ben köküç yaptım. Ucu keskin.»

Alinin yüzü asılmış, oğlana bakmıyordu bile. Yüzü de gittikçe kararıyordu.

Ama bir canı çekiyordu ki yalabuğu. Ormanı yüreğinde duymanın deliliği.., Bugün akşama kadar. burada kalmalı ki... Başında ulu yeller, kanında uğultular, fırtınalar. Orman gibi fışkırmış. Işık gibi gür. Tüm bedeni dinlenirdi. İyice, iyice.

«Baba, bir yedim ki, bir hoş ki...»

Baktı ki az önceki sevinçten babasında eser yok. Sustu. Elleri yanlarına düştü. Ummahan ona yaklaştı. Karşısına geçti durdu. Hasan ona bakmadı bile.

Meryemce de, Elif de onu yalabuğa gidecek sanıyordu.

Ali olduğu yerde durmuş, karardıkça kararıyor, yüzü öfkeye kesiyordu. Birden hızla fır döndü:

«Ocağım battı, avrat, ocağım söndü. Çabuk çabuk ol avrat. Çabuk ol, ocağım battı.»

Gözleri dışarı uğramış, öteberiye koştu, toplamağa başladı.

«Amanın avrat, çabuk ol. Yükü toplayalım. Çocuklar siz de.»

Elif ne yapacağını şaşırmıştı. Bu adam deli mi oluyordu. Az önceki neydi, şimdiki ne?

«Topla topla. Vakit geçirmemeli...»

Elif azıcık kendini toplayınca, Aliyi yeninden tuttu çekti.

«Dur hele, dur hele acelen ne? Noldu sana böyle hemencecik? Dur hele, aklını mı çıvdırdın?»

Ali bağırdı:

«Durmak olmaz, olmaz... Çocuklarım bu kış... Adil Efendi de...»

Sustu.

Elif soru dolu gözlerle ona baktı. Gözleri kocaman kocaman açılmıştı gene.

Ali şaşırdı.

«Çabuk olmalı,» dedi tekrar. Güzün yağmur eksik olmaz. Güz yağmurları gibi bela yağmur gördün mü sen? Bir tutarsa perişan eder bizi. Seller alır götürür bizi. Şu dağda bir yağmura tutulmaya gör. Topumuz satlıcan olur da ölürüz. Aman Allah esirgesin. Çabuk olmalı. Çabuk, çabuk, çabuk. Yağmur gelmeden...»

Meryemce ağır ağır ayağa kalktı. Gökyüzüne baktı. Gökte bir parçacık olsun bir bulut yoktu. Dümdüz, mavi, duru bir gök. Uzak.

Nişliyor bu itin südüğü, aklını mı çıvdırdı, dedi kendi kendine. Nişliyor bu oğlan? Varıp yola düşmeli.

Kendini yokladı. İyiydi. Bir yerleri ne ağrıyor, ne sızlıyordu. Üç günlük dinlenme onu da dinceltmişti.

Çok şükür karagözlüme, beni kimsenin sırtına muhtaç etmedi. Ayağım da şişmedi eller gibi. Çok şükür. Ayağıma merhem de sürmedim. Bir yalabuk getirseydi bana o imansız Uzunca, o zaman iyice cana gelirdim. Mahsus yaptı. Bilir benim yalabuğa deli olduğumu. Salt benim için gitmedi. Varsın gitmesin. Eeeee Uzunca Ali, bugünler de geçer.

Değneğini çekti:

«Güzel kızım, ben şöyle ağır aksak yola düşeyim. Sen de gelirsin arkadan, bana ulaşırsın.»

Yola çıktı. Her zamankinden daha çabuk gidiyordu. Beli de öyle iki büklüm değildi.

Az bir zamanda karı koca, çocuklar, öteberileri topladılar kilime sardılar. Ali hemencecik yola düştü, anasının yanından geçerken:

«Yorulursun, otur güzel anam, öğleye kalmaz, seni döner alırım,» dedi fırladı.

«Haydiyin Elif, çocuklar haydiyin! Bir yağmura tutulursak, hal kötü. Ana, sen de yağmura tutulursan, ulu bir ağacın altına, kovuğuna saklan. Hava bulutlanır bu-

lutlanmaz, ben sana hemen yetişirim. Yürüyün, güz yağmurları beter olur. Gürültüsü adamın ödünü koparır.»

Elifin gözleri hâlâ kocaman kocamandı.

Hasan:

«Yağmur gelmeseydi,» dedi Ummahana, «babam bir yalabuk soyardı ki, bir kucak. Bir yerdim ki, bösböyük olurdum.»

Ummahan:

«Heeee...» dedi.

Elif:

«Dalaşmayın hörtükler,» dedi. «Yürüyün.»

Meryemceyi geçerlerken Elif durdu:

«Otursan da beklesen ya, ana, halin yok senin. Ali döner seni sırtına alır.»

Meryemce yolun ortasında bir öfke gibi durdu:

«Kızım, kızım,» diye gürledi. «Sana kızım demem, Uzunca Alinin avradı. Allah kimseciklerin sırtına beni muhtaç etmesin, elim ayağım tutarken. Yürü, var git yoluna, çocuklarını al da.»

Ali döndü, onları durınuş görünce bağırdı:

«Yürüyün!»

Iradılar. Sonra da bir koyağa düştüler. Sonra da Meryemce onları iyice gözden yitirdi.

Şimdi Meryemce dipdiriydi. İçinde bir sevinç vardı. Dağlar, taşlar, yol yüzüne gülüyordu. Ne beli, ne başı, ne sırtı ağrıyordu. Dizleri de feldirdemiyordu. Beli de bükülmese, şu yürüyüşüne bakarak, ona yirmi beşinde bir gelin derdin. Dizlerine bir güç gelmişti ki, o da şaşıyordu.

Sevinçli bir türküyü habire söylüyordu. Hem yürüyor, hem de adımlarına uydurmuş, ona göre söylüyordu.

Ne sandın ya, Uzunca Ali? Meryemceyi ne sandın? Sen koyar gidersin de, onu yürüyemez mi sandın? Var git Uzunca Ali, beni şu ıssız dağda, tek başıma ko da var git! Avradını çocuklarını al da ko git. Çukurovaya kadar git.

Dizlerine eğildi iki eliyle iki dizinin üstüne bastırdı.

Kurban olurum dizim sana. Sen böyle aslan gibi, tit-

remeden dururken, ben de kimseciklere, erimin teberiği küheylan atımı öldürenlere muhtaç olmam. Atımın, küheylanımın, karagözlü küheylanımın kanlılarına. Duydun mu, dizim?

Onların indikleri koyağı, Meryemce hızla indi. Koyağın dibindeki akar suya gelince, oradaki bir taşın üstüne oturdu, azıcık dinlendi. Sonra bir avuç su içti. Sonra da eğildi yüzünü suyla iyice yıkadı. Boynunu saçını, bacaklarını ıslattı. Koyakta epeyi bir sıcak vardı. Kuşluk sıcağı çöküyordu. Ortalık ışığa batmıştı. Uzaktaki benekli bir kaya parçası küçük küçük ışıldıyordu.

Başını kaldırınca koyağın tam üstünde, sırtındaki yüküyle Aliyi gördü. Sevindi.

Yetişirim, yetişirim sana Uzunca Ali. Hele dur, yetişir de geçerim seni. Ne sandın sen Meryemceyi. Heeeey bire Uzunca Alim. Babayiğit oğlum. Kendin yaptın, kendin çek!

Yokuş yukarı baktı. Bir belalı yokuştu. Dik, kaygan, küçük küçük taşlıydı. Yokuşa baktıkça içi kararıyor, umudu kesiliyor, dizlerinin bağı çözülüyordu.

Amaaan, olsun, dedi kendi kendine. Varsın olsun. Bu yokuşu belki bin kere çıktım.

Gözlerini yokuştan ayırdı. Bir daha da başını kaldırıp yokuş yukarı bakmadı.

Şu yolların da yokuşu olmasa, dağı olmasa, geçilmez suyu olmasa, yağmuru, boranı, karı buzu olmasa... Tüm yollar Çukurova yolları, tüm zaman hıdrellez zamanı olsa. Hele yokuş hele! Vay, ocağın bata senin yokuş gibi. Ne vardı şu zamanda insanın karşısına çıkacak. Allahın kahrı gazabına uğra, e mi? Uğra yokuş gibi.

Gözleri yerde, ayağa kalktı. İçinde, dizlerinde az önceki gücü kalmamıştı.

Keşke bakmasaydım, dipten başa kadar şu gavur, dinsiz imansız yokuşa, dedi.

Başladı çıkmağa. Bir iki adımda, ayağı kaydı, yere düştü. Bereket ellerinin üstüne düştü de, toprağa tutundu da yuvarlanmadı.

«Ocağı sönesice, gavurun malı da, domuzun doğurduğu,» diye küfretti yokuşa.

Sağ eli ağrıyordu. Üstünü çırptı. Değneğini arandı. Bulamadı.

Bu yokuşta da insanın elinde değneği olmazsa. Vay haline, binlerce vay! Ocağı söndü demektir. Bir adım atarsın, iyice bir adım, sonra çökersin değneğe, soluğunu alırsın.

Durdu. Bir zaman orada, sağına soluna bakarak durdu. Bir kere de dayanamadı, yokuşun tepesine doğru baktı, gözlerini hemen geri indirdi. İçinde bir güç belirdi. Bir karşı koyma gücü.

«Ben de seni çıkarım yokuş!» diye bağırdı. Sesi, böyle bağırması hoşuna gitti. Yeniden bağırdı, sesini dinledi. Bir daha, bir daha bağırdı:

«Ben de senin başına çıkarım, yokuş! Taa tepene çıkarım.»

Adımını atarken dizlerini okşadı:

«Beni utandırma güzel dizim, karagözlüm. Kul kurban olurum sana. Haydi! Haydi!»

Başını kaldırmak istemiyordu. Ama kaldırmadan da edemiyordu. Kaldırdı. Yokuşun başı öylesine uzaktaydı ki.

«Tövbeler olsun bir daha bakmam tepene. Ölsem de bakmam. Gözümü kaldırıp da bakmam. Eğer bakarsam, güzel Allahım, yücelerden yüce karagözlüm, eğer bakarsam sen beni gavur et de cehennemine at. At da orada cayır cayır yak beni. E mi? Oldu. Tamam işte.»

«Tamam işte!» diyor, yürüyordu.

«Tamam işte!» Bundan güç alıyordu.

Eğer yokuş seni çıkarsam, «tamam işte.» Ben de varır şu ayaydınlık cevize bir tellice, güzel gözlü, al bir horoz keserim. Bir lokmasını bile yemem. «Tamam işte.» Hepsini pamuktan dönenlerin çocuklarına dağıtırım. «Tamam işte.» Zabın kalmış çocuklarına. Etlilere vermem. «Tamam işte.» Büyük çocuklara da vermem. «Tamam işte.»

Yokuşun yarısına kadar «tamam işte» ile yürüdü. Hiç bir yerden azıcık bir yel esmiyordu. Soluyordu. Soluğu çıktı çıkacak. Öylesine. Yokuşun başına ne kadar kaldı diye bakmağı o kadar istiyordu ki... Ama yemin etmiş, ant içmişti. Bakamıyordu. Epeyce, orada, bakmamakla bakmak arası ikircikli durdu kaldı. Dizleri titriyordu. Ayakta duracak hali kalmamıştı artık. Ama, ya yokuşun başına azıcık kaldıysa? İki üç adımlık bir yer? Nasıl etsindi? Şöyle uğrun uğrun başını sağ yana usul usul, hiç kimseye sezdirmeden çevirdi. Hiç kimseye sezdirmeden kaşını yukarı kaldırdı. Yokuşun tepesini görür görmez hemen, o anda geri indirdi. Yokuşun başı daha çok uzaklardaydı. Oraya çöküverdi.

Öğleye yaklaşıyordu. Oturduğu yerdeki taşlar kızgındı. Uzakta, .ta ilerdeki sararmış düzlükte, Dikenlidüzünde, güneş, çakırdikenlik ipileşiyordu. Gözü bir zaman düzlüğe takıldı kaldı. Gittikçe teri soğuyor, bedeni çözülüyor, düştüğü yerde inciyen yerleri sızlamağa başlıyordu.

Allalem, dedi kendi kendine, allalem, burası İnce Memedimin yeri. Şu görünen de yaktığı çakırdikenlik. Varıp o köye mi gitmeli? Kurtulmalı şu Uzunca Aliden. Varıp o Hürü avradın evine misafir olmalı. Hürü avrat, demeli, sen yiğit bir avratsın, sen hiç bir şeyden korkmazsın. Sen olmasan, o Memed oğlancık, İnce Memed olamazdı. Benim halim dirliğim şu şu şu! Arar Uzunca Ali. Arar bulamaz. Öldü der de başını alır gider.

Epeyce gözleri düzlüğe takıldı kaldı. Eski günlere gitti. Yolları ansıdı. Bir hıdrellez gününü ansıdı. Ulu bir ateş yakarlardı. Dünyayı çiçeklerle donatırlardı. Düğün şenlik. Ta ötelerden, Horasandan sazcılar, davulcular gelirdi.

Ayağa kalkmağa davrandı. Tüm kemikleri çatırdadı.

Ayırmışlar, dedi, tüm kemiklerimi birbirinden ayırmışlar. Amma şu yokuşu çıkmak gerek. Uzunca Aliyi üstüme güldürmemeli. Güldür, güldür, güldürmemeli. Hürü bacıcığa da Çukurdan dönerken uğrarım, derim ki, ba-

cım Hürü avratcık, senin o ince oğlan netti neyledi de sonunda anasının öcünü aldı. Canını dişine taktı da... Şu benim Uzunca Alicik de işte görüyorsun, boyu devrilsin, bak karşında gülüp durur, benim başıma bunu, bunu, bunu getirdi. Öyle derim. Hürü avratcık yapışır yakasına Uzunun, gözlerinin içine diker gözlerini. Gözleri yalım gibi yanar, Uzunca Ali kaçacak delik arar. Öyle mi, der sorar. Uzunca ağzını açamaz. Hürü durur durur, yüzünün orta yerine tükürür. Sonra da der ki, yaşarsan bu sana ölünceye kadar yeter. Var git yoluna, der.

Şu yokuşun başına varmalı, isterse sonra da ölmeli, Uzunca Ali gelip görmeli ki, çıkmışım yokuşun başına orada ölüvermişim. Sevinir. Varsın sevinsin. Yokuşu çıkamazsam, orta yerde gelir beni böyle görürse daha çok sevinir.

Ellerini yere koydu:

«Ya Allahım, sen yardım et sürmelim,» diye bağırdı. «Yusufu kuyuda koymayan, sen yardım et!»

Ayağa kalkabildi. Titriyordu. Bir iki adım attı, sallandı. Düşecekti. Tuttu kendisini. Yokuşun başının uzaklığını unutmuştu. Yanında yönünde bir değnek aranıyordu. Ah, bir değnek olsaydı. Yokuşu da çıkmak iş miydi?

Ağır ağır yere çöktü. Değnek olmayınca ayakta durulur muydu? Güneşe baktı. Gözleri kamaştı, yandı. Gözlerini iyice açarak, tam güneşin ortasına bir daha baktı. Öğle olmuştu. Uzunca Ali neredeyse gelecekti. Gelmez olsun. Gelip burada biçare, zavallı, eli ayağı tutmaz, yokuşun ortasına ölü gibi yapışmış bir Meryemce görecekti. Görmez olsun. Ayakları kırılsın. Şişsin. Bir daha ona merhem mi? Kurban olsun merheme. Ayağına vurunca merhemi cirit atı gibi oldu. Nerdeyse şimdi gelip yetişecekti.

Emeklemeye başladı. Ölecek, ama yokuşun başında ölecekti. Çıkmış da yokuşun başında can vermiş diyeceklerdi. Ne yiğit avrat Meryemce! Aynen İnce oğlanın Hürü anası gibi. Daha da yiğit. Eli ayağı tutarken oğluna

bile mudana etmemiş diyeceklerdi. Pıravo Meryemceye. Pıravo da pıravo.

Emekledikçe terliyor, açılıyordu. Açıldıkça daha çabuk ilerliyordu.

Sesli sesli:

«Ayacığı kırılır da, inşallah gecikir Uzunca Ali. Yarabbim geciktir şunu. Geciktir de sana bir horoz ki, bir kuzu büyüklüğünde bir horoz, Muhtarın çil horozundan da büyük keserim. Geciktir, sakalına kurban olduğum. Akça pakça sakalına. Geciktir, yeri göğü yaratan. Büyüklüğüne diyecek yok. Ya şurada canımı al, ya da geciktir.»

Bir davrandı. Sırılsıklam ter içinde kalmıştı. Kalkamadı. Bir daha, bir daha davrandı. Sonuncuda kalktı. Yüreği küt küt atıyordu. Yerinden kopacakmış gibi. Böylece epeyi yol aldı. Belki de yokuşun başına yaklaşmıştı.

Keşke andiçmeseydi. Andiçince ne olurdu sanki? Yokuştur, nasıl olsa çıkılırdı. Görsen de çıkacaksın, görmesen de. Mecburi. Deli Avrat Meryemce, ne vardı büyük ant vermek, bakmayasıya? Haydi kaldırabilirsen, kaldır de başını. Deli avrat!

Göz ucuyla, oralı olmadan bir daha baktı. Az kalmıştı. Başını hemencecik indirdi.

Ben bakmadım ki, gözüme ilişti. Yaklaştım da ondan.

Şu kayayı, yolun üstünde dağ gibi oturmuş şu kayayı dolanıp çıkmak güç olacaktı. Kim getirip o pisi koyuvermişti oraya? İşleri güçleri yok da kayaylan oynarlar. Koskoca, yeri göğü yaratan olmuşlar da. Of, of, dinden çıkıyordu! Aman Allah bağışla, diyordu. Büyük kusurları, şu yol boyunca işlediği günahları vardı.

Göğe baktı. Sonsuz, aydınlık, ışığa batmış bir maviydi. Ellerini açtı:

«Geciktir. Azıcık daha geciktir şu Uzunca Aliyi, Allahım. Sen yedi kat göğün, yedinci katında otururşun, yere göğe, suya, karıncaya kuşa sözün geçer. Geciktir.»

Daha hızlı ileri atıldı. O hızla kayayı döndü. Yoku-

şun başına vardığında gözleri kararmağa, başı dönmeğe başladı.

«Çok şükür,» diye bağırdı. «Burası yokuşun başı. Çok şükür!»

Uzak bir yol, bir düzlüğü ortadan bölüyor, ormanlı bir dağa doğru çıkıyordu sonra da. Meryemce yolu gördü görmedi, kendini fazla tutamıyarak yere çöküverdi. Az sonra da başucunda dikilmiş kalmış Uzunca Alinin sesini duydu. Ama başını kaldırıp da ona bakacak hali kalmamıştı.

Başını kaldıramıyordu ya, içten içe gülümsüyordu.

Ali orada durmuş boyuna bir şeyler söyleyip duruyordu.

Ne söyler ola şu Uzun Alicik de? Yokuşun başına, hem de tepesine çıkmıştı ya. Ne sanırdı Uzunca? Ölür de çıkamaz sanırdı. Alsındı işte. Var git, köpek südüğü. Kanının son damlasına kadar sürünürdü de gene sırtına binmezdi onun. O lafı etti mi, etmedi mi? Dillere destan olurdu tüm ırgadın içinde. Urusun, Fransızın içinde. Derler ki, seksen beş mi, doksan mı, yaşı almış da yürümüş bir karı ta koca Torosun arkasından oğlu atını öldürmüş de, o da sütsüz oğlunun sırtına binmemiş de, yürümüş gelmiş Çukurovaya. Bir yokuş çıkmış da önüne minare gibi dik. Oğlu gelmiş başucunda durmuş da, bunca zamanda bu dik yokuşu, değil seksen yaşında insan, şahin olsa da çıkamaz. Millet, varolsun böyle analar, derdi. İnce oğlanın Hürü anasından da baskın çıktı bu. İnmiş de böyle böyle Çukurovaya, pamuğa girmiş. Pamuk toplamakta bir usta ki, üstüne yok. Bir pamuk toplamış görenin parmağı ağzında kalmış derlerdi. Duysundu Uzunca Ali bu sözleri. Meryemce değil, İnce oğlanın Hürü anası!

Ali konuştu, konuştu, anasının duymadığını, ya da duyup aldırmadığını görünce sustu, yanına çöktü, oturdu. Bir koşu gitmiş, bir koşu geri dönmüştü.

Sıcaktı. Havada yel adına fısıltı yok. Sırtı ağrıyordu. Ağrımadan da başka bir şey. O ağrıyor sanıyordu ya. Sırtı korkmuştu. Sırtı yaklaşırlar, bir şey dokunur diye ür-

pertiler geçiriyordu. Anasının karşılık vermemesi işine geldi. Hemen oturdu. Ama vakit geçiyordu. Çukurova daha uzaktaydı. Yüreği parçalanıyordu. İçine bir koyu, ürpertici bir kara çökmüştü. Bir felaket ha geldi, ha gelecekti. Ama nasıl bir felaket?

İstemeye istemeye ayağa kalktı. Yukardan anasına baktı. O kocaman kanlı canlı kadın bu muydu? Çukura inince köylü ne diyecekti? Anasını yemiş bitirmiş diyeceklerdi. Amaan, ne derlerse desinlerdi!

«Ana,» dedi, yumuşak, tatlı, şefkatli bir sesle. «Ana, gel sırtıma bin de gidelim. Karanlığa kalmadan.»

Sırtıma derken içinde olmadık bir acı, bir ürküntü duydu. Kusacağı geldi.

Hiç beklemiyordu. Meryemce ellerini toprağa dayadı, ağır ağır doğruldu, kalktı. Kalkarken de sağ eliyle bir tutam ot koparmıştı.

Ali istemeye istemeye, öle öle, içinde Meryemceye dayanılmaz, patladı patlayacak bir öfke duyarak önüne oturdu. Şimşek gibi bir «bin!» çıktı ağzından. Kayan, ıslık gibi, kurşun ıslığı gibi dişlerinin arasından çıkan bir «bin»di bu.

Meryemce:

«Elimdeki yeşilcecik ot, sana diyorum, kimseciklere demiyorum. Üstlerine alınmasınlar. Yeryüzünün süsü, toprağın canısın sen. Doğmaz, ölmezsin, güneşe bulaşır, dağ dağ, düz düz parlarsın. Dünyanın gözüsün. Yeşilcecik ot, benim elim, ayağım tutarken, şu koca yokuşu da çıkmışken ben yürür de giderim. Kimsecikler yerinmesin. Sevinsinler, sırtlarına binecek değilim. Yeşilcecik ot, dur şurada da şu yokuştan aşağı bak. Gözün kararır. Bu yokuşu çıkan, şu düz yolu yürüyemez mi? Ben yürüyorum, sen sağlıcağlan kal, yeşilcecik ot!»

Otu elinden fıldırdı yere attı. Attığına pişman oldu. Gözünü yerdeki ota dikti. Bir şeyler söyleyecekti, söylemedi. Gözüne azıcık ötede, bir çalı yığını çarptı, ona doğru yürüdü. Çalıdan bir dal kesmeğe uğraştı.

Uzun Ali koşarak çalıya gitti. En uzun dallarından

birini belinden çıkardığı bıçağıyla kesti, çabucacık budadı.

«Al ana,» dedi.

Meryemce doğruldu. Aliyle gözgöze geldiler. Meryemce gözlerini indirmedi. Çivi gibi Alinin gözlerine dikti kaldı. Alayım mı, almayayım mı diye azıcık ikirciklendikten sonra aldı. Yola düştü.

Öylesine yürüyordu ki, Ali yetişemiyordu.

Kurban olayım sana, güzel dizim, güzel ayaklarım. Kurban olayım sizin gibileri yaradana. De yürüyün, geride kalsın Uzunca Ali. Haydi yürüyün!

Ancak gün kavuşur, Meryemce ormana girerken Ali arkasından yetişebilmişti.

Gönülsüz gönülsüz:

«Ana gel azıcık bin sırtıma. Bizim konak işte şurada. Şurada, pınarın başında. Aklında mı ana, hani Keçigözü pınarı vardı? Bir kuzu kestik de kızarttıydık?»

Meryemce içinden, aklımda ya. Hiç aklımda olmaz mı, Uzunca Ali? Bir budunu tüm sana közleme yaptıydım da uyudun uyandın yediydin. Aklıma düşürme o günleri. Hiç düşürme. Utanmadan da...

Ali:

«Ana gelsene.»

Meryemce gene bitmişti ama, birkaç kere iyice yalvarmasını bekledi. Karşılık vermedi.

O karşılık vermeyince Ali de sustu. «Dur sırtına bineceğim,» der diye ödü patlıyordu.

Alacakaranlığa doğruydu. Azıcık, güneyden bir yel efiledi .Erimiş gibi sıcak bir sakız, bin türlü çiçeğin karışımı kokuyordu orman.

Ayaklarını kaldıramıyordu ama, Uzunca Aliyi kendine güldürmek de istemiyordu. Canını gene dişine takmıştı. Allaha yalvarmağa başladı. «Tez ilet,» diyordu. «Düşürme. Dayan dizlerim, dayan!» diyordu. «Az kaldı ocağı batasıcalar, dayanın!» diyordu.

Ali arkasından Meryemcenin içinde olandan bitenden habersiz:

«O Koca Halile hiç bir diyeceğimiz yok. O olmasaydı, biz bu yıl çoluk çocuk iyice, iyice çıplak kaldıydık. Hem de aç. Hem de sefil. Açlıktan gözlerimize karıncalar üşüşürdü. Varınca Çukura, toplayınca pamuğu, kazanınca parayı, Koca Halile beş paket cıgara alacağım ki, şaşıracak. Bu da ne ki, Ali oğlum, diyecek? Bu senin emeğiyin karşılığı. Köylüyü yola erken düşürdüğünden dolayı. Ben pamuğa yetiştiğimden dolayı. Sen bir hızır mısın, behey mübarek? Yolda atımın öleceğini bilir misin ki de, köylüyü erken yola çıkarırsın? Gevrek gevrek güler. Al, iç şu cıgaraları, helal olsun. Al iç de şu kocamış halinde gamını gasavetini dağıt.»

Meryemce birdenbire olanca öfkesiyle bağırdı:

«Orınan, sana diyorum,» dedi. «Zıkkımın kökünü içsin.»

Ağır ağır yere çöktü. Tıkanıyordu.

«Su, su, su,» dedi. «Çabuk azıcık su.»

Öteden, Hasanla Ummahanın sesi geldi.

«Yavrularım su!»

Yakınlarından bir pınarın ayağı akıyordu. Ali avucunu doldurdu.

«İç!» dedi. «Haydi iç!»

Dudaklarını ıslattı. Geriye kalan suyu Ali yüzüne serpti. Bir avuç daha serpti. Çocuklar, Elif koşarak geldiler. Elif ellerini tuttu. Yüreği küt küt atıyordu. Yüreğinin atışını Elif bile duydu.

Meryemce azıcık kendine gelince:

«Zıkkımın, zıkkımın, zıkkımın, yeşil ağının, zıkkımın kökünü içsin o koca köpek,» dedi. «Ağının, yeşil ağının kökünü, koyusunu... Hem de beş paket. Bir değil, iki değil, beş paket... Ağının keskinini, yıllanmışını, günden gölgeye iletmiyenini...»

13

«Günden gölgeye iletmiyenini...»

Yalan, dipten başa kadar yalan. İnsan kırk yıl koynunda yattığı kocasının huyunu husunu bilmez mi? Neyi yapıp da, neyi yapmadığını bilmez mi? O öyle bir adam değildi. Cümle alem yanlış biliyor. İbrahim, şu olmaz olasıca Uzunca Alinin babası İbrahim, karıncayı bile incitmezdi. Bir utangaç, bir yumuşacık bir adamdı ki, başını kaldırıp da insanın yüzüne bakamazdı. Tatlı, yumuşacık, ak pamuklar gibi gülerdi. Hep güler, konuşmazdı. Çocuklar gibiydi. İnsan içine çıkmaz, düğüne derneğe gitmezdi. Suyun ağır akanı, insanın yere bakanı derlerdi onun için. Yalan. Vallahi billahi salt utandığından çıkamazdı ortalığa. Biri ona bir uygunsuz söz söyliyecek diye ödü patlar, köşe bucak kaçar, girecek delik arardı.

Ona ne yaptı, ne etti eylediyse şu hortlak, şu Koca Halil etti eyledi. Bu Koca Halil fesat, domuz, uğursuz, hörtük, dört kitapta katli vacip cinsinden bir dinsiz. Cin tayifesinden. Yıllar yılı gün göstermedi ona, o fıkaraya. Bunu kimsecikler bilmez. Bir Allah, bir de şu bağrı yanık, bağrı köz köz olmuş Meryemce bilir.

O yıl, o yokluk, o kıtlık yılı, millet tahıl yerine sakızlık ağacı pürünü değirmende öğütüp ekmek yaparken, katık yerine dağda bayırda cacık, kenger otlarken, baharın sıcak bir gününde, Koca Halil gelmiş dediler. Tüm köylü, Yemen kaçkını Koca Halili görmek işin başına bi-

rikti. Köyde hemen hemen erkek, eli saban tutacak kimse kalmamıştı. Köydeki erkeklerin en kabacası on biri ni geçmiyordu.

Koca Halil insanlıktan çıkmıştı. Kuruyup kapkara kesilmiş, derisi kemiğine yapışmıştı. Üfürsen yıkılacak. Yeşil kocaman gözleri çukura kaçmış. Soluk alacak halde değil.

«Kıtlık mı var?» diye soruyor. «Yiyecek ekmek mi yok. Toprak kuruyup çatladı mı? Topraktan yalım mı çıkıyor? Çocuklar sıtmadan mı kırılıyorlar? Köyde uyuz olmadık kimse mi kalmadı? Kadınlar mı sürüyor tarlaları? Kadınların sürdüğü tarladan ne mi olacak? Varın halinize şükredin. Beterin beteri var. Şu dağların arkasında kızgın bir kum denizi var. İçine düşen kurtulamaz. Mümkünü yok kurtulamaz. Kurtulursa da benim gibi kurtulur. Bakın şu halime. Tam yedi yıl. Biz buradan gideli tam yedi yıl oldu, öyle mi? Yedi yıl. Kaç kişiydik aklımda değil. Bir köyün erkeği. Bir ben kaldım. Bir de İbrahim. Ben sürünerek buraya kadar çıkabildim. İbrahim aşağılarda kaldı. Ölmediyse varın da getirin. Nerede mi? Keçigözü pınarında kaldı. Oraya gelince bir su içti. Yıkıldı kaldı. Yoldan yürüyemiyorduk, tutarlar da geri Yemene götürürler diye. Açtık, perişandık. O orada yıkıldı kaldı. Ben canımı dişime taktım. Ölürsem de ana baba ocağımda Tanrı canımı alsın diye canımı dişime... Varın, ölmediyse kurtarın o ağzı var dili yok İbrahimi. Amanın burada zaptiye yok ya... Kahyaya duyurmayın geldiğimi, tırnağınızı öpeyim köylülerim. Yemen zor. Duymasın. Gönderir geri, ben de gitmem. Ya kendimi öldürürüm, ya onu. Gitmem Yemene. Kimseyi, kimsecikleri salmayın Yemene. Hele kendime azıcık geleyim. Körlünün oğlu Osman mı? Duran mı? Kim? Kızgınoğlu mu? Battal mı? İnce Battal öyle mi? Durun hele azıcık kendime geleyim. Bir bir söylerim size Yemeni. Bir bir. Duracak halim yok. Kıtlık mı dediniz? Bir lokmacık ekmeğiniz de mi yok? Üç aydır yoldayım. İbrahim de yanımda. Keçigözü pınarının oraya gelinceye kadar iyiydi, sağlamdı. Oraya düşüverdi.

Ne kaldı ki, İbrahim, kalk yürü dedim, canını dişine tak da dedim. Kalkamam, dedi. Hiç takadım yok, dedi. Sen var git köye de haber ver, yetiş Halil. Yetiş köye elini ayağını öpeyim, diye yalvardı. Benim için hiç canını sıkma. Geldim ya, o çölde, kızgın cehennemde can vermedim ya. Ölürsem de, şurada, baba ocağının dağlarında can veriyorum ya. Durma, var git köye. Sen yetiş bari. Durma Halil kardaş, dedi. Açlıktan ölüyorduk. Sarıldık birbirimize. O orada kaldı. Ben yola düştüm. Köyün altına gelince, ben de İbrahim gibi oldum. Gözüm kararadı, dizlerim tutmaz oldu. Ulan Halil, dedim kendi kendime, bire ocağın bata Halil, köye gelmişken, tam eve gelmişken ölmenin sırası mı? Yürü, dedim. Dizlerime can geldi. Yürüdüm. Belki daha ölmemiştir. Bir lokma da mı ağzıma atacak bir şeyiniz yok? Dağlarda cacık, kenger yiye yiye bir hal oldum. Sıcacık bir suyunuz da mı? Bir parçacık kara ekmek? Köyde, bir koca köyde, bir dirhemlik? İki tek iki tane çiğneyecek buğdayınız, arpanız da mı? İbrahimi aramaya gidecek hiç erkek yok mu köyde?»

«Yok,» dediler.

«Avratlar, siz gidin. Siz gidin. Bunca yıl çifti sizler sürdünüz, ekini sizler biçtiniz. Varın İbrahimi de siz getirin. Kurda kuşa yem olmasın, Keçigözü pınarının başında. Avradı nerede? Avradı Meryemce?»

«Duyar duymaz, yola düştü, gitti,» dediler.

«Güdük Ahmet mi? Durun, durun Allahaşkına. Sesim soluğum çıkmıyor. Size sonra bir bir söylerim Yemeni.»

Kocaları Yemende kalmış gelinler, oğulları dönmemiş analar, babalarını görmemiş çocuklar, ne yapıp ne edip, bir koca köyden, Yemen kaçkını Halile bir öğünlük sıcak yemek çıkarıp, onun yanından bir ağıt kasırgası haline gelip ayrıldılar.

İbrahimi Keçigözü pınarının yanında baygın buldu Meryemce. Tanıyamadı. Şu kurumuş kemik, pis paçavra yığını o İbrahime, o burma bıyık, dal gibi ince İbrahime hiç benzemiyordu. Sırtına aldı, düştü köyün yoluna. Ib-

rahim ancak üç ayda kendine gelebildi. Ancak üç ay sonra o tatlı gülüşüyle, gevrek gevrek gülebildi.

Meryemcede bir sevinç bundan sonra, deme gitsin. «Bir buldum,» diyordu. «Yitirdim de buldum.»

Yıllarca İbrahimi, Koca Halili zaptiyeye göstermemek için ellerinden gelmeyeni bile yaptılar. Tüm köy tetikteydi. Yemenden iki tek kişicikleri dönmüştü. Bunları da kahyaya, zaptiyeye kaptırırlar mıydı? Hele kahya bir ihbar falan etsin yerdi onu köylü. Gözünü çıkarırdı. Kahya değil, isterse padişah olsun. Köylü iki Yemen kaçkınının üstüne titriyordu. Kanadının altına almıştı kaçkınları.

Koca Halil durmadan Yemeni, nasıl kaçtıklarını anlatıyor, köylüyü kimi ağlatıyor, kimi şaşırtıyor, kimi de güldürüyordu. İbrahimse ağzını açmıyor, öyle hayran onu dinliyordu. Doğru yanlış hiç bir imada bulunmuyordu. Koca Halil Yemen üstüne çıkarılmış eski yeni türküleri Kel Aşıktan dinliyor. Dinledikçe boşanıyor, iki gözü iki çeşme köyü dolanıyordu. Kel Aşık o yönlerde duyulmuş işitilmiş ne kadar Yemen türküsü varsa, Yemen kaçkını Koca Halile her birini belki on kere söylüyordu.

Köyde herkes, kocaları, babaları Yemende kalmışlar bile memnundu. Koca Halil geldi geleli köye bir canlılık, bir hareket gelmişti. Koca Halil gelmeden Kel Aşık türkü mü söyler, saz mı çalardı? Evinin günden yanına oturur, sakalını göğsüne bastırır, somurtur, yüzüne konan sinek kırk parça sabahtan akşama kadar öyle otururdu. Koca Halil geldi geleli, hiç olmazsa millet doya doya ağlıyor.

Koca Halilden, onun anlatıklarından köyde bir tek kişi, Meryemce gelin memnun değildi. Yemendeki İbrahimini tam yedi yıl, uyku dünek yok, gecelerce düşünerek beklemişti ama, memnun değildi. Ağırına giden, onuruna dokunan bir şeyler oluyordu. Gerçi Halil kocasını övüyordu. Övüyordu ama, işin içinde de bir bit yeniği olduğunu biliyordu. İbrahimse ağzını açmıyor, ne söyler-

se söylesinler, kendisi hakkında, başkaları hakkında, tatlı tatlı gülümsemekle yetiniyordu.

«Günden gölgeye götürmeyenini...»

Tüm köylü Yemeni, kum çöllerini, susuzluktan baygın düşen, su su su diye bağırarak aklını yitiren, sonsuz kum çöllerinde ufuklarca koşan, yiten askerleri, kum fırtınalarını, hurma ağaçlarını, sıtmaları, açlıkları, bozgun askerlerin karınlarını deşen Arapları, her şeyi, her şeyi gidip görmüş, varmış yaşamış gibi biliyordu. Hele onların Yemenden kaçmaları herkesin belleğindeydi. Kaçmaları üstüne daha şimdiden türküler çıkarılmıştı.

«Bir ikindi üstüydü. Gene kum deryası dalgalandı. Önce kara bulutlar görünür gökyüzünde tek tek çölde. Sonra bulutlar yan yana gelir. Karanlık bir perde gerilir göklen toprak arasına. Vay ocağın bata, vay! Güpegündüz, ortalık karanlığa keser. Yel başlar, kumlar savrulur. Yeller bir kum dağını buradan alır, öteye kurar. Adam kaynar bir kazana düşmüş gibi olur. Bir çölde bir kasabadan bir kasabaya gidiyorduk. Yolumuz bir haftalık. Mataramızda suyumuz kalmamış, dilimiz damağımıza yapışmış. Millet su diye ağzını havaya açmış. Ağız, göz açamazsın. Kum dolar. Kum dalgalandı durdu. Sarı Durdunun oğlu yanıma geldi. Sallanıyordu. «Ölüyorum,» dedi, «su!» Kimseciklerde su yok. Bin sırtıma, dedim, bu hal ile yürüyemezsin. Öğleden ikindine kadar yürüdük. Bir baktım, sırtımdaki hasta ağırlaşmış. İşte bu sırada kum deryası dalgalandı. Fırtına başladı. Şaşırdık. Ne yapacağımızı bilemedik. Kumlar oradan vurur oraya, oradan oraya. Bir ara sırtımdaki ölü düştü. Alayım yeniden sırtıma, dedim. Vay ocağın bata vay, koydunsa bul! Ben nerde, ölü nerde. El yordamıyla kumun içinde, karanlıkta ara ettim, ara baba ara. Yok. Fırtına durdu. Sarı Durdunun oğlunun ölüsünü koydunsa bul. Kimbilir hangi kum dağının altında kaldı, fıkara? Şu İbrahim var ya, görüyorsunuz. İşte bu İbrahim, bulmadan olmaz Sarı Durdunun oğlunu dedi. Ağladı, sızladı. Ne gelir elden? Sonra Güdüloğlu da öldü yolda. Sonra arkadaşlar sapır

sapır dökülmeğe başladılar. Sonunda şu olan, bir damlacık yeşillik olan bir yere geldik. Geldik ama hiç birimizde de hal kalmadı. Bir de Arapların korkusu var. Ha burda, ha şurda önümüzü kesecekler de bizi öldürecekler. Aman gelseler de şu işi bitirseler de, toptan kurtulsak.

«Ağır ağır, teker teker öleceğimize, toptan kurtulsak. Sonunda, bir de baskına uğradık. Konak yerimize vardığımızda üç yüz kişiden yüz otuz kişi kalmıştık. Keşke kalmayaydık. Bizim köyden on dört kişi bir aradaydık.»

Meryemce gece yatakta İbrahimi sıkıştırdı:

«Hani geldiğinde Sarı Durdunun oğlunu sırtıma ben aldım, kum dalgasında düşürdüm, kumların altında kaldı, aradım bulamadım, daha çok arayacaktım ama Koca Halil aratmadı, diyordun. Şimdi Halil, ben sırtıma aldım, diyor. Tüm köye rezil olduk. Halil mi yalan sen mi? Halil senin önünde söyledi. Neden ağzını açmadın?»

İbrahim karşılık vermiyor, ağzını açmıyordu.

«On dört kişiden sekizimiz ölmüş, altımız kalmıştık. İbrahim bana geldi dedi ki, başka çare kalmadı arkadaş, firardan başkası haram. Kurtulursak kurtuluruz, kurtulamazsak, öyle de ölüm, böyle de ölüm, dedi. Ben dedim ki, arkadaş, buna hıyanatlık demezler mi ki? Vetan hıyanatlığı? Olsun, dedi. Vetan bize ölümden başka ne verdi ki? Tutarlarsa kurşuna dizerler. Köyde de tutsalar, divanı harbe verirler. Kurşuna dizerler. İbrahim yiğit adam, tüm yürek adam, varsın kurşuna dizsinler, dedi. Ya tutamazlarsa, ya ölmeden kurtulur da memlekete bir varırsak... Ben dedim ki, haydi ben razı oldum, öteki arkadaşlar ne diyecekler? Olur, diyecekler mi? Bir soralım, dedik. Vardık, şöyle usuldan yanaştık arkadaşlara. «Arkadaşlar,» dedik. «Köylülerimiz, biz kaçmağa, açıkçası firar etmeğe karar verdik. Siz ne dersiniz?» Biri dedi ki, iyi amma, dedi, haydi kaçtık diyelim, yolda da kimse bizi yakalamadı, kimse bizim karnımızı deşmedi, buradan memlekete varabilir miyiz? Memleket nere, bu-

ra nere? Altı aylık yol var arada. Ulaşılır mı? Öteki arkadaşlar, ağızlarını bile açmadılar, iyi kötü, hiç bir lafa varmadılar. Ben aldım, ben söyledim, İbrahim aldı, İbrahim söyledi, onlara söz kâr ettiremedik. İki gün, iki gece söyledik de onları kandıramadık. Bir gece de biz, yataktan kalktık. Yola düştük. Şafağa kadar kum içinde yürüdük. Gün doğarken kuma gömüldük. Kimsecikler görmesinler diye. İbrahime dedim ki, bire İbrahim, biz insanlığa sığmaz bir işler ettik. Arkadaşları bıraktık geldik. Köye varınca, analarına, babalarına, çocuklarına, yavuklularına ne diyebiliriz? Sorarlarsa, onları çöl Yemende koyduk da geldik mi deriz? Biz canımızı kurtardık çok şükür mü deriz? Ne deriz, İbrahim? İbrahim ağzını açmadı. Bilirsiniz ağzı var, dili yok. Öyleyse burada kal. Ben döneyim, onlara bir daha yalvarayım. Belki de gönülleri olur. Sen beni burada bekle, İbrahim. İbrahim, beklerim, dedi. Orada çölün ortasında kaldı. Gel istersen beraber gidelim. İbrahim dedi ki, bunca çöl yolunu ben bir daha yürüyemem. Sen git, kandırırsan al getir onları. Gittim. Gece sabaha kadar yalvardım. Gelin arkadaşlar, dedim, ya yurdumuza bir yetişirsek, Torosun çam havasını alır da, soğuk sularından bir içersek, ya bir de yalabuk soyarsak, o zaman ölmek ne ki, arkadaşlar, ölmek ne ki? Nuh dediler de peygamber demediler. Benden suç gitti. Öyleyse biz gidiyoruz. Siz kalın arkadaşlar, dedim. Terhisi bekleyin. Tam yedi yıl oldu. Yedi yıl sonra terhisiniz gelir arkadaşlar, dedim. İbrahimin yanına geldim. İbrahim daha kumun içinde, boğazına kadar... Yerinden kımıldamamış.. Haydi yola düşelim İbrahim, dedim. Haydi yola. İbrahim kumdan hemen çıktı, yürümeğe başladık. Az bir yol gittikten sonra, ben dedim ki İbrahim, böyle iş olmaz. İbrahim dedi ki, ya ne yapalım, arkadaş? Ben dedim ki, bir daha geri dönüp arkadaşlara yalvarmalıyım. Kalmasınlar fıkaracıklar çöl Yemende. Teskire gelmez. Boşuna beklerler. Yemenden kaçan kurtulur. Onları bırakıp vetana gidersek el anamıza avradımıza söğer. Çocukları ağlaşır, nerede kodunuz da geldiniz babaları-

mızı diye ağlaşırlar. İbrahim dedi ki, ilkin gelmeyen insanlar, sonunda gelirler mi, dedi. Haydi kaçalım. Bir yakalanırsak öldük. Dedim ki, İbrahim, gelmezler biliyorum amma biz insanlık vazifemizi yapalım. Yüzümüz kara gitmeyelim köye. İbrahim oracıkta gene gırtlağına kadar kuma gömüldü. Var git yalvar, dedi öfkeyle. Azıcık su da getir. Nöbetçilere de gözükme. Ben gene gittim. Gene yalvardım. Olmadı. Dinletemedim. Ellerine ayaklarına düştüm, olmadı. Az daha nöbetçilere yakalanıyordum. İki matara suyla gene İbrahimin yanına geldim. Ocağın bata İbrahim, bunlardan hayır yok. Yürü, dedim. Yola düştük. Gene benim içimde kurt. İçim diyor ki, ulan Halil, sen kurtuluyorsun amma arkadaşların, köylülerin çöl Yemende, kızgın kumun içinde kalıyor. Ölüp kalıyor. Geri dön de diliyin döndüğünce onları kandırmaya çalış da al gel. İbrahimden korkarım. O bu sefer dinlemez, başını alır kor gider diye korkarım. Çaresi yok, arkadaşlar kalmamalı. Onları koyup gitmek hıyanatlıktır. Canımı dişime taktım. İbrahim, dedim, böyle böyle. Onları koyup gitmeği benim içim götürmüyor. Bir daha dönüp yalvarayım mı? İbrahim kızdı. Var git cehennemin dibine, dedi. Ben gayrı seni bekleyemem. Var git. Elini ayağını öpeyim İbrahim, bir sefer daha bekle, nolursun. İbrahim dedi ki, bekleyemem arkadaş, senin de gözün kalmakta. Geri dön. Onlarla kal. Bu İbrahimin böyle olduğuna, böyle yumuşacık olduğuna bakmayın. Yiğit, aslan gibi, tüm yürektir İbrahim. Tek başına yola düştü. Ben de döndüm. Gene arkadaşlara yalvardım. Tabanlarını öptüm. Gene olmadı. Bir gün bir gece yürüyerek, bir hurma ağacının altında, kaynar güneşte, kum çölü kaynıyordu, fıkır fıkır ediyordu, yetiştim İbrahime. İbrahim, tamam mı, dedi. Tamam, dedim, gelmediler. Heriflerde serçe kuşu kadar yürek yok İbrahim, dedim. Diyorlar ki, yolda Araplar karnımızı yararlar. Memlekete varsak bile, orada kahya tutar da bizi geri teslim eder hükümete. Hükümet de öldürür bizi. Onları kandır da al gel Halil, diyor. Tam beş gün daha gittim gittim geldim. Yalvardım yakardım.

Tam beş gün beş gece. Nöbetçiler beni yakalayıncaya kadar. Nöbetçiler beni vuruyorlardı. Kuma gömüldüm. Sonra yakaladılar. Ben de ellerinden safağa karşı porttum kaçtım. Haydi İbrahim, onlar gelmezler. Onları Yemen toprağı çekmiş. Burada kalacaklar. Burada onların ölümü. Düşelim yola.»

O gece Meryemce gene kıyameti kopardı. Meryemce tepeden tırnağa öfkeydi:

«Sen mi yalansın, Koca Halil mi? Sen bana geceler gecesi, Koca Halilin arkadaşları koyup geldiğini, senin de arkadaşlara beş gün, beş gece yalvardığını söyledin. Koca Halil olmasa, arkadaşları kandırmadan gelmezdim, dedin. Sen mi yalansın, o mu?»

İbrahim karşılık vermiyor, ağzını bile açmıyordu.

«O Koca Halil mi? O hörtüklerden gitsin. Cıgara mı? Ağının kökünü... Günden gölgeye götürmeyenini içsin. Bir de cıgara öyle mi?»

Kıtlık, kıyamet, fıkaralık, açlık. İş güç yok. Köyde erkeklere hiç mi hiç iş kalmamış. Her işi kadınlar yapıyorlar. Rençberlik işinde bir ustalaşmışlar ki değme erkek onların ellerine su dökemez. Kadınlar bir çift sürüyor, bir ekin biçiyor, bir harman savuruyorlar ki... Amanallah!

Koca Halil bir gün İbrahimi çağırdı:

«Bire ulan İbrahim, bu ne iştir böyle? Bu avratların yaptığı? Sana bana iş kalmamış köyde, oturup yatmaktan başka. Ben bir şey duydum. Aşağıda, Kozan taraflarında bir Aslan Ağa çıkmış ortalığa. Bir çete kurmuş tüm Anadoluyu tutan. Şu Osmanlı toprağında kimin, nerede bir güzel atı varsa, Aslan Ağa onu çetesine çaldırıyor, Arabistana, Gavur İzmirine, Kürdistana satıyormuş. İzmirden çaldırdığını Trabzonda, Karstan çaldırdığını Halepte, Halepten çaldırdığını da Kayseride satıyormuş. Sen ben Halep yolunu iyi biliriz. Bize köyde iş kalmadı. Haydi gidelim de Ağanın çetesine girelim. Girelim mi?»

İbrahim karşılık vermedi.

Halil:

«Öyleyse yarın sabaha hazır ol arkadaş. Yol tedarikini görsün Meryemce. Hem de o ocağı batasıca Meryemceden kurtulursun. Ulan, Meryemce Yemenden beter be! Yemenin öldüremediği seni, yiyip bitirecek.»

Birkaç gün sonra iki arkadaş, Halil önde, İbrahim arkada Aslan Ağanın köyüne geldiler. Hal keyfiyet böyle böyle dediler. Aslan Ağanın tüm çetesi asker kaçağı, Yemen kaçağıydı. Hemencecik onları oracıkta çeteye aldı. Oraları iyi bildiklerinden, yanlarına da tecrübeli bir hırsız katarak Uzun Yaylaya gönderdi. Uzun Yaylada Çerkes atlarını çalmağa.

İşte bu günden sonra, Koca Halille İbrahim yıllarca Uzun Yayladan Halebe at taşıdı. Halepten Aslan Ağaya da para taşıdılar. Sattıkları hayvanların parasını bir kuruşuna bile dokunmadan Ağaya teslim ederlerdi. Ağa onlara yıllık verirdi. Yıllık da ne ki... Boğaz tokluğuna bile değil. Ama tutumu çetedeki herkese karşı aynıydı. Öyleyse niçin çalışırlardı bu adamlar bu çetede? Hepsi kaçaktı. Çoğu ipten kazıktan kurtulmaydı da ondan. Çete içinde gizli bir dayanışma buluyorlar, bir çeşit korunuyorlardı. Aslan Ağa da adamlarını korurdu.

Bir gün, Çerkesler Koca Halille İbrahimi yakaladılar. Öylesine dövdüler ki, ölü diye dağda bıraktılar gittiler. Bir köylü onları buldu köylerine kadar getirdi. Yaralılar üç ay yatakta kaldılar. Bu, çetelik yıllarında köyde en uzun kalışlarıydı. Başka zaman altı ayda bir, birkaç gün uğrarlar, sonra da eve birkaç kuruş bırakmadan çeker giderlerdi. Meryemce kıyameti koparır, «sen Koca Halilin kulu musun?» diye bas bas bağırır, tüm köyü ayağa kaldırırdı. İbrahim ağzını bile açmaz. Halilin ardına düşer giderdi. Hiç bir şey olmamış gibi.

Birinde, bu Cumhuriyetin kurulduğundan sonraydı. Aslan Ağanın nüfuzu gittikçe, günden güne azalıyordu. Halille İbrahimi bir gece, Halep yolunda, Gavur dağlarında bir yılkı atla candarmalar yakaladılar. Halille birlikte yanlarındaki Kürt Dursun, Çerkes İdris ikişer yıl hüküm giydiler. Adana hapishanesine atıldılar. Koca Ha-

lil bütün suçu İbrahimin üstüne yüklemesine, İbrahimin de mahkemede ağzını açınamasına rağmen İbrahim kurtuldu. Buna Koca Halil, Aslan Ağa, cümle hırsızlar, bilen gören herkes şaştı. Bir tek İbrahim şaşmadı.

Herkes İbrahimi, Koca Halil içeri düştükten sonra, artık köyüne gider, bir daha da bu işlere burnunu sokmaz sanıyordu. Bu yüzden de Aslan Ağa onunla hiç ilgilenmedi. Sanki çetesinde böyle bir adam yoktu.

İbrahim köye dönmedi. Bir kere olsun karısını çocuğunu görmeğe gitmedi. Adanada kaldı. Sırtında balta, mahalle mahalle dolaşarak odun yardı. Kazancını hapishanedeki arkadaşı Koca Halile taşıdı. Her görüşme günü bir sepet sebze, un, yağla hapishaneye geliyor, bir tek söz bile etmeden, gülerek onları Halile, birkaç kuruş harçlıkla birlikte veriyordu.

Halil, her görüşmede ona:

«Köye git,» diyordu, «çocukları gör, bak bakalım ne haldeler? Benim çıkmama daha çok var. Sen perperişan olursun bu Adanada, bu koca şehirde.»

Her söyleyişinde Halil, İbrahimi köye gitti sanıyor, her pazartesi görüşme günü de onu hapishanenin kapısında görünce seviniyordu.

Kötü, ıslak, at sidikleri kokan handa yatıyor, az boz karnını doyuruyor, başkaca ne kazanırsa Halile taşıyordu. Halil içerde, Aslan Ağanın yardımı da bir taraftan, bey gibi yaşıyordu.

İbrahim hastalandı, sıtmalara tutuldu. Zangır zangır titredi ve arkadaşını burada, şu delikte koyup da köye dönmedi.

Halilin tahliye gününe bir hafta kala İbrahim işi gücü bıraktı, geldi hapishanenin kapısına dikildi. Gözünü hapishanenin kapısına dikmiş sabahtan akşama, akşamdan gece yarılarına kadar tam bir hafta, soğukta, sıcakta, tozda dumanda bekledi.

Halil dışarı çıkıp da kucaklaştıklarında, İbrahim sevincinden deli oluyordu.

Halil:

«Dağlara,» dedi.

İbrahim, Uzun Yaylaya sandı:

«Halil kardaş,» dedi utanarak, «epeydir, evi çocukları görmedik. Köye varsak da ondan sonra da Uzun Yaylaya gitsek olmaz mı?»

Halil güldü:

«Bundan böyle köyden hiç bir yere çıkmak yok. Yeter bu kadar Aslan Ağaya. İnsanlığa geçtiyse geçti. Diyorlar ki, Yemen yok gayrı. Diyorlar ki Aslan Ağanın da hükmü yok artık. Köye gidelim de, millet ne iş görüyorsa biz de o işi görelim. Çoluk çocuğumuzla birlikte yaşayalım.»

Köye geldiler. Köylü Koca Halillen İbrahimin başına birikti. Gene köye bir canlılık geldi.

Köyde artık Aslan Ağa çetesinin ettiklerini, Uzun Yaylayı, Halep yolunu bilmeyen yoktu.

«Bu İbrahim mi?» diyordu Koca Halil, İbrahimse hiç ağzını açmıyordu. «Bu İbrahim gibi hırsız şu koca dünyada bir tane daha yok. Sürmeyi gözden çalar. Uzun Yaylada bir Çerkes beyinin zorlu bir küheylanı varmış. Köroğlunun kıratı gibi. Yıllar yılı o atı hırsızlamak için Aslan Ağa yüzlerce kişi göndermiş, kimse hırsızlayamamış atı. Çerkes Beyi çifte bukağı vurmuş ata. Bir ahıra kilitlemiş ki, demir kapılı. Atın yanında da iki adam yatarmış ki, adamlar her gece yatarlarken kendilerini ata iyice bağlarlarmış. İşte bu İbrahim, bu, bu İbrahim yok mu, o atı çaldı da geldi.

Meryemce gece yatakta kıyameti kopardı:

«Ya sen yalansın, ya Koca Halil. Hani, köye geldiğinde sen demiştin ki, Çerkes beyinin atını Halil adamlarıyla birlikte aldı da getirdi?»

İbrahim susuyordu.

Koca Halil:

«Bu İbrahim yok mu? Aaah, bu İbrahim! Halep yolunda kaç taş var bilir. Karıncanın deliğinde kaç karınca var, nasıl yer, nasıl sevişirler, çalınacak neleri var,

neleri yok, bilir. Bu İbrahim dünyayı serçe parmağının üstünde oynatır da kimse farkına bile varmaz. Bu İbrahim üç yüz atlık yılkıyı güpegündüz Adana çarşısının içinden sürer çıkarır da kimsecikler göremez. Cin mi, şeytan mı kılığına girer, göremezler. Bu böyle adamdır. Ben de onun kıymetini bilirim. Onun yoluna ölürüm. Herkesin başına bir kaza gelebilir. Bir kazadır İbrahimin başına da geldi. Bir yılkıyı Halebe sürerlerken arkadaşlarıyla birlikte yakalandı. Ben de içlerinde. Öteki arkadaşlar, ben, hepimiz kurtulduk, çetebaşımız olduğundan dolayı İbrahime iki yıl giydirdiler. Öteki arkadaşlar çekildiler, çekildiler gittiler. Ben gider miyim? Can arkadaşımı buralarda, içerde, canı sıkılır, bir şey ister. Ben de bir balta aldım, odun yarmağa başladım. Yemedim, içmedim, ne kazandıysam, her pazartesi görmeğe gittiğimde hepsini İbrahime verdim. İçerde İbrahimin arkadaşları, ona derlermiş ki, bire İbrahim bu arkadaş değil, baba bir, ana bir öz kardaştan da ileri. Öyle değil mi İbrahim?»

Başını, doğru der gibi aşağı indirir, sevinir.

«Çıkacağına bir hafta kala gayrı dayanamadım. Elim işe güce varmadı. Arkadaşım, can kardaşım bir hafta sonra çıkacak diye. Vardım, hapishanenin kapısında bir hafta sabahtan akşama, akşamdan gece yarılarına kadar, gözlerimi hapishanenin kapısına diktim bekledim. Yağmur altında, toz duman, sarı sıcak altında oradan ayrılmadım. Beni oraya, hapishanenin kapısına kırk kat urganlan bağlamışlar sanki. Derken bir gün öğleye doğru İbrahim çıktı. Sevincimden deli olacaktım. İbrahim gözüme baktı baktı da, piravo sana Halil, dedi. Yoluna ölünecek arkadaş işte sensin! Öyle değil mi İbrahim?»

İbrahim başıyla bir evet daha yaptı usulca, gülümsiyerek.

Meryemce:

«Sen yalancının birincisisin. Hani sen beklediydin? Bir daha Allah bir dersen de senin sözüne inanmam.»

İbrahim başını yere eğdi, öylecene durdu.

«Atımın tırnağına, tüm köyün en kötüsünün dökülen kılına kurban olsun Koca Halil. Kanlı katil eyledi de çıktı fıkara, ağzı var, dili yok İbrahimi. Bir cıgaranın, bir çekimlik dumanına da kurban olsun.»

Aslan Ağanın çetesi yavaş yavaş küçüldü. Belki de iyice ortadan kalktı. Bilinen bir şey varsa Halille İbrahim bir daha o işe girmediler. Çukurovada pamuk işi başlamıştı. İki üç yıldır da köylü pamuğa iniyordu, tüm çoluk çocuk, at, eşek, it, kedi, köyde canlı komamacasına. Bunlarla birlikte Halillen İbrahim de iniyordu. İniyorlardı ya, ya köylüden çok önce, ya da köylüden çok sonra. Köylü onları, pamuk bitip de köye dönünceye kadar, hiç bir yerde göremiyordu. Onlar aşağılara, Yüreğir toprağına, daha ötelere, Tarsusun oralara kadar gidiyorlar, Koca Halilin söylediğine göre İbrahim hırsızlık yapıyordu. Kocaman, tahta tekerlekli manda arabalarına yükleyip çaldıkları pamukları Adana pazarına satmaya götürüyorlardı. Satıp bir etek dolusu para kazanıyor, paraları yiyorlar, sonra da köye dönüyorlardı. Bu, İbrahim ölmeden iki yıl öncesine kadar böyle sürdü gitti.

Halil o gece kocaman bir harar pamuk doldurmuş, tarlalardan, su dolu bir hendeğin içinden Tarsusa doğru iniyordu. Sabah olunca yola çıkacak, oradan geçen bir manda arabasına yükleyip kasabaya götürecekti. Zorlu bir avdı. Şimdiye kadar böylesi, bu kadar çok pamukla böyle ıssız bir tarla hiç eline geçmemişti. Kimsiz kimsesiz öbeklerden elindeki hararı ağzına kadar doldurmuş yola düşmüştü. Ama gel gör ki, tarladan ayrıldıktan yarım saat sonra karşılarına köylülerle pamuk sahibi çıkmış, onları yakalamışlardı. Çukurovada pamuk hırsızlığının cezası büyüktü. Öyle karakola falan teslim etmek yoktu. Hırsızın boğazına bir ip takıyorlar, sırtındaki yükle birlikte köy köy dolaştırıyorlar, her köyde onu köyün meydanına çekiyorlar, bütün köylüyü, genç - yaşlı, kadın - erkek, çoluk - çocuk yüzüne tükürttürüyorlardı.

Koca Halili yakalayınca bir sevindiler, bir sevindiler

ki... Sırtında koskocaman da bir yükü vardı bu hırsızın. Böyle bir yükü öyle her adam götüremezdi. Sonra hırsız da iri yarı, epeyce de yaşlıydı. Ardında da mazlum, hem halinden uysal biri olduğu anlaşılan bir de arkadaşı vardı. Oracıkta boğazına ipi geçirdiler, ilk köye çektiler. Koca Halil tükrük içinde kaldı. Amma da çok tükrüğü vardı bu Çukurova adamının! Vay anasını! Tükürükten yüzü gözü, giyitleri ıpıslak oldu. Sonra başka bir köye, oradan başkasına, oradan ötekine... Halilin dizleri tutmaz oldu. Sırtındaki yükün altında ezildi kaldı, yorgunluktan bitti de gene bırakmadılar yakasını. Dört günde on beş kadar köyü yüzüne tükürttürdüler. Halil son soluğa gelmiş, tanınmayacak gibi olmuş, insanlıktan çıkmıştı ki, sırtındakini alıp sonra onu salıverdiler.

Koca Halil köyü dışarı çıkınca İbrahimi elinden tuttu.

«Bundan böyle pamuk hırsızlığına tövbe arkadaş,» dedi. «Bu yenecek bok değil. Tövbe, tövbe, tövbe arkadaş.»

İbrahim:

«Tövbe,» dedi.

Köye geldiklerinde kış önüydü. Döngeleler yok olmuşlardı. Çürümüş, uçup gitmişlerdi.

Koca Halil:

«Tövbe etti gayri İbrahim pamuk hırsızlığına. Nasıl tövbe etmesin! Yakaladılar, sırtında yüz okkalık bir harar pamuklan, boğazına taktılar ipi, köy köy dolaştırdılar yüz okkalık yüklen. Yüzüne tükürttürdüler. Öyle çok tükürdüler ki, az daha İbrahim boğuluyordu tükürükten. Elli köy bir hafta atıyla itiyle, sığırı sıpasıyla İbrahimin yüzüne tükürdü. Allah başa vermesin...» diye başladı.

Bu sefer Meryemce sordu:

«Koca Halilin yüzüne tam elli köy mü tükürdü? Tam bir hafta mı tükürdüler? Vay fıkara! Ya sana ne yaptılar?»

İbrahim gene sustu.

Herkes İbrahimi öyle sanır, Koca Halil ise karıncayı incitmez.

«Ölmedi gitti. Ölmedik gök gözlü domuz. Gebermedi. Ağının kökünü içsin cıgara yerine. Günden gölgeye götürmeyenini...»

14

Elif çoktandır, uyanmış tan yerinin ışımasını, kocasının uyanmasını korkuyla bekliyor, içinden bir eziklik, bedeninde bir ağrı, bir sızı duyuyordu.

Tabanları yarılmış, yarıklarına toprak dolmuş, yanıyordu. Ayağını kucağına çekmiş bir çöple yarıklardaki toprağı, sıkışmış küçük taş parçalarını ayıklıyordu. Arada da yakınında uyuyan kocasının yüzüne eğiliyor, bakıyordu.

Boynu upuzundu Alinin. Gittikçe de uzuyordu. Gittikçe de gözleri büyüyor, kocamanlaşıyordu. Bu pörtlemiş gözleri gören korkardı.

Çocuklar da halden düştüler diye düşündü. Ya onlar da hastalanır, yürüyemezlerse? Meryemce de bitti tükendi. Onun yerinde başkası olaydı, çoktan canı çıkıverirdi. Dayanıyor. Ya artık dayanamazsa?

Süleymanlının yokuşu daha ilerde. Dik, sarp. Öyle bir yokuş ki dibinden başını göremezsin. Tam sabahtan ikindiye dek çeker. Köylü yokuşa geldi mi, önünde yığılır kalırdı. Hastalar, kocalar yokuşta bir baş belası olurdu.

Yokuşu çıkmak Çukura inmek demektir. Ondan ötesi eniş, bir günlük yol bile çekmez.

Bu kadar yorgunluktan, tükenmişlikten sonra o yokuş çıkılır mı? Sağlam, delikanlı adam boydak çıkamaz. Sırtında bir de yük, bir de anası... Ali nasıl çıkar?

Aliye bir daha göz attı. Yarı aydınlıkta, uykuda bile yüzünün acısı, gerginliği belli oluyordu. Yüzü tüm ağıya kesmişti.

Ya yokuşu çıkamazlar da dibinde yığılır kalırlarsa? Yokuş Alinin aklında yok. İyi ki düşmüyor aklına bu sıralar. Bir düşerse... O zaman kendini öldürür işte. Amanın yokuş lafı etmemeli yanında.

Ilık bir koku geldi burnuna. Toprak kokusu. Hani bir sağnak gelir, geçer de topraktan taze bir koku yükselir İşte o koku. Gün açılırken de o koku duyulur bazı yerlerde. Elif bu kokuyu yalnız Çukurovada duyardı.

Şu gözü kör olası yokuş da olmasaydı hiç bir şey kalmamıştı Çukura. Böyle giderse yiyecek de kalmayacak. Kim yok, kimse de yok.

Ali yakındır diye bu kese yola saptı. İşte bu kese yoldan da ne gelen var, ne giden. Ölsek bir kaşıcık su veren bulunmaz. Öteki yolda şimdi insanlar karınca gibi kaynaşıyor. Bu yıl ters işler oldu. Başımıza olmadık haller geldi.

Gün göründü. Sararmış, ıslak otlar ışıladı. Alinin de alnına bir parça gün geldi.

Elif Alinin alnına gelen günü görünce korktu. Şimdi uyanacaktı. Uyanacak, kıyameti koparacak, yağmur geliyor diye başını alıp Çukura doğru koşacaktı. Deliler gibi.

Ayağa kalktı, vardı güneşine oturdu.

Meryemce ötede, bir meşe ağacının altında çocukların arasında kıvrılmıştı. Kıvrılmış bir yumak olmuştu. Hiç mi hiç kıpırdamıyordu. Yüzünü altındaki minderin içine iyice gömmüş, soluk bile almıyor derdin.

Elif, almıyor mu ola, diye hopladı yanına vardı. Eğildi yüzüne baktı. Usul usul soluk aldığını gördü. Fıkara dedi, gitti Alinin güneşine gene durdu.

Şu adamın telaşı, kendi kendini öldürmesi boşuna. Bundan sonra varılır da Çukurda pamuk mu toplanır? Bu tükenmiş hal ilen.

Sağ yanındaki kayalıkların üstünden bir hışıltı koptu.

Bir güvercin sürüsüne bir alıcı kuş dalmış, onları oradan oraya, oradan oraya çarpıyordu. Bu döğüş uzun zaman sürdü, güvercinler uzun zaman havada dalgalandılar. Kuş bir güvercini kapınca çekti gitti. Güvercinler de yorgun, bitkin kayboldular.

Bu sırada da Ali birden sıçradı ayağa kalktı. Şaşkın, deli gibi ayakta sallandı, sonra durdu. Gözlerini oğaladı. Hayretle dört bir yanına bakındı. Elifi görünce de kendine geldi. Yandaki pınara koştu. Çabuk çabuk yüzüne bir iki su serpti.

«Haydi toparlan avrat. Yok yok. Sen toparlanma. Ateş yak, çorba pişir. Tarhana. Ben anamı bu sefer geride koymayacağım. İleri götüreceğim. İleri götürüp bırakacak geri geleceğim. Nerde o?»

Elif:

«Sus! Uyuyor.» dedi yavaşça. «Sus!»

Ali:

«Uyuması batsın. Uyuması. Uyansın. Ocağıma sıçtı, batırdı. Çoluk çocuğumu bu yıl aç koydu zaten. Bir de uyuyor mu? Uyansın!» diye bağırdı.

Elif vardı kolundan yapıştı:

«Sus kurban olayım Ali. Sus nolursun! Anandır. Fıkara karıcık sabaha kadar inledi durdu. Şimdi şimdi, şafaktan az önce kesildi iniltisi. Sus tırnağına kurban olayım Ali!»

Ali:

Ne susu be! Ne susu. Ocağıma sıçtı o karı. Bir de başında onun uykusunu bekleyemem. Bekleyemem günler boyu. Varır da ayaklarından tutar...»

Kolunu karısının elinden kurtardı, hızla Meryemcenin yattığı yere yürüdü. Dişi dişini yiyordu.

Varıp ayaklarından tutup yataktan çıkarıp şuraya atacaktı. Tam aklından bu öfkeyi geçirirken yatakta, çocukların arasına kıvrılmış, yumruk kadar kalmış, solmuş, kırış kırış, dağarcık gibi olmuş, yarısı mindere gömülmüş yüzüyle anasını görünce öfkesi birden iniverdi. Elleri yanlarına düştü. Her bir yerleri çözüldü. Boğazına gelip

bir yumruk tıkandı. Geriye döndü. Kendisini oracığa bir kaya parçasının üstüne bırakıverdi. Başı da göğsüne düştü.

Gün iyice yekindi, ortalığı kızdırmağa başladı. Sararmış otlara bir ipilti çöktü ki, burası Çukurova dersin. Toprak çatlamıştı Çukurova toprağı gibi. Alinin gözlerinin önüne dümdüz serilmiş Çukurova toprağı geldi. Bir uçtan bir uca dümdüz bir aklık, bir dünya. Irgatlar aklığın üstüne karıncalar gibi yapışmışlar. Nasıl da topluyorlar!

Sesli sesli:

«Ocağım battı, ocağım söndü, kül oldu,» dedi.

Birkaç kere kalkmağa çabaladı, kalkamadı. Omuzları, sırtı, beli korkmuştu. O ilk hızla anasını uyandırabilseydi alır giderdi. Şimdiyse bedeni gittikçe soğuyor, çözülüyordu. Kendini bıraksa, şu ağrılar sızılar içinde, şu yanan, delinen ayaklarla yatağa girecek, üç gün üç gece çıkamayacaktı.

Çukurovaya ne kaldı ki, çok çok üç günlük yol. Bilemedin dört. Köylüyse ancak dört gün sonra yetişir Çukurovaya. İki gün de Söğütlüde durur. Delice Bekir deyyusunu, dümbüğünü, bayraklısını, ellisekizini, it kuyruğunu bekler. Eder mi sana altı gün.

Amanın altı gün kaldı. Yetişmek gerek.

«Elif,» diye ocağa tencereyi yerleştirmeğe çalışan karısına seslendi. «Gel buraya. Var da şu olmaz olası karıyı uyandır. Altı günümüz kaldı. Köylü beş deyip de tam altıncı gün Çukurda...»

Gene birden ayağa fırladı:

«Uyandır, uyandır şunu. Uyandır Elif!»

Elif olduğu yerde donup kalmış, gözleri gene kocaman kocaman açılmıştı.

«Ne durdun öyle, batasıca? Var uyandır şunu!»

Meryemcenin uyuduğu yere hışımla yürüdü.

«Bak, insan nasıl uyandırılırmış! Bak, bak!»

Öfkeyle Meryemcenin üstüne eğilmesiyle geri kalkması bir oldu. Gene mindere gömülmüş, solmuş, kırış kı-

rış yüzünü görmüştü anasının. Sabi çocuklar gibi uyuyuşunu.

Karısına:

«Uyandır, uyandır, uyandır şunu!» diye bağırarak gitti. «Elini ayağını öpeyim Elif, uyandır şunu.»

Elif ne kımıldadı, ne de bir söze vardı. Açılmış, kocaman gözlerle...

«Ne oldu sana? Uyandır! Çoluk çocuğum aç kaldı. Farkında değil misin, tüm köye rezil oldum. Uyandır şunu!»

Birden geriye döndü.

«Allah senin de belanı versin. Hep bir olmuşsunuz, hep bir, beni yemek, bitirmek, öldürmek için.»

Anasının başına varınca gene durdu. Tam bu sıra Meryemcenin yanındaki çocuklar uyanmış, doğrulup oturmuşlar gözlerini oğuşturuyorlar, hart hart kaşınıyorlardı.

Çocukları kollarından tutup birini bir yana, birini bir yana fırlattı.

«Olmaz olasılar, bela oldunuz başıma.»

Çocuklar neye uğradıklarını bilemediler. Ağlaşmaya başladılar.

Ali sonra var gücüyle bağırmağa başladı. Korkunç sesler çıkarıyor, sesler karşı kayalıklarda yankılanıyordu.

«Uyanmaz, uyanmaz, uyanmaz,» diyerek geldi, gene o kaya parçasının üstüne oturdu.

«Uyanmaz o, uyanmaz! Elif var da şuna bakıver,» dedi ağlamsı ağlamsı. «Soluk alıyor mu? Başına bir hal gelmesin.»

Elif donuk donuk kımıldadı. Meryemceye gitti. Üstüne eğildi dinledi.

Aliyi bir sevinç almış, üstünden ağır bir yük kalkmış gibi her bir yanı yeynilmişti. Elifin sözünü bekliyordu.

«Soluğu iyi. Düzgün. Uyumadı fıkara. Uyanmadığı ondan. Bütün gün de yürümüş, sen söyledin. Onda yürüyecek hal mi var?»

Ali etine bıçak sokulmuşçasına bir çaresizlik çığlığı attı:

«Battım. Yandım Elif, yandım. Ben öldüm. Çoluk çocuğum da öldü.»

Çorba pişti, oturdular çorbayı içtiler. Meryemcenin payını da ayırdılar. Meryemce uyanmadı. Öğlen oldu geçti, Meryemce uyanmadı. Ali kıvrandı, deli divane oldu, dört döndü, bağırdı çağırdı, söğdü saydı, Meryemce gene uyanmadı.

Ali sinirinden boğuluyordu. Eli ayağı zangır zangır titriyordu.

«Avrat.» dedi, «avrat, uyandır şunu. Uyandırmazsan ben başımı alır giderim. Onu şu dağ başında kor da...»

Birden aklına bir düşünce geldi:

«Vay,» dedi halsizce. «Vay eşek başım vay. İnsanın hiç de sabahtan beri aklına düşmez mi?» Yumuşadı. Yüzünün gerginliği gitti, gülümsedi de.

«Şu karı uyusun kalsın burada. Topla yükü. Biz alalım gidelim. O uyusun. Ben sizi konağa götürürüm. Sonra da gelir onu alırım. Olmaz mı? Topla yükü!»

Elif kocasına yapıştı:

«Etme bunu! Etme Ali! Etme kulun olam. Uyanınca beni komuşlar da gitmişler diye ölüverir. Ya gece uyanırsa? Etme Ali!»

Ali canlandı. Karısını bir yana fırlatıverdi.

«Topla topla,» diye bağırdı. «Topla yükü!»

Gözleri dönmüştü. Elif korktu. Yükü toplamağa başladı. Çocuklar da analarına yardım ediyorlardı.

Ali de bir yandan tozu dumana katarak öteberiyi topluyor, sarıyordu.

Yükü sırtına fırlatıverdi. Canı müthiş yandı ama aldırmadı.

«Yürüyün!»

Elif Meryemcenin başucunda duruyordu. Birden hıçkırmağa başladı. Sonra eğildi dizleri üstüne çöktü. Şefkatle elini alnında gezdirdi:

«Uyan anam, uyan kadersizim, kimsesizim uyanıver!

Bak seni koyup gidiyoruz. Uyan! Senin ölümünü istiyoruz. Şu karıcık ölüverse de kurtulsak, diye alkışlar ediyoruz. Uyan!»

Ali hışımla geri döndü, karısının böğrüne bir tekme atmağa hazırlanırken, gene anasının ter içinde kalmış yüzünü gördü. Yüz incelivermişti.

Elif:

«Ali gitme,» diye inledi. «Ben onu hemen uyandırırım. Ana! Ana! Kalk güzel anam, kalk! Akşam oldu, gün batıyor.»

Usul usul sallıyordu. Birden kaldırdı, oturtuverdi.

«Kalk güzel anam. Yola düşmek zamanı.»

Meryemce gözlerini açtı. Elifin gözlerinin içine dikti kaldı.

«Anacığım, gün ikindin oldu.»

Meryemce:

«İkindin mi?» diye sordu. Güneşe baktı. Yeniden: «İkindin mi?» diye sordu.

Elif:

«Yaa,» dedi içini çekerek.

Meryemce kalkmağa davrandı, Elif koluna girdi kaldırdı. Çalılara doğru gittiler. Meryemce orada bir iyice çatladı.

Elif seviniyordu.

«Ana,» diye seslendi. «Çökeleğin içinde peynir buldum da sana sakladım. Bir de kırmızı soğan var. Soğanın kırmızısı şifadır, der Delice Bekir. Tarhana çorbası da ayırdıydım ya, Hasan içti.»

Meryemce pınarda yüzünü çarpa çarpa bol suyla yurken, İbrahim de Yemenden gelirken burada kaldığında benim gibi halsiz, böyle elsiz ayaksız, perişan mıydı? diye düşündü.

Sonra geldi gelinin hazırladığı sofraya oturdu, ağır ağır dişsiz ağzıyla lokmaları çiğniyerek, her lokma üstüne bir yudum su içerek yemeğini yedi, kalktı, hiç kimseye bir şey demeden topal topal yola doğru yürümeğe başladı. Eliflen Ali ardından bakakaldılar.

Meryemce çığırı geçti, yola düştü. Aliyi bir sevinç aldı. Neredeyse düdüğünü çekip oynak bir hava çalacak, oynayacaktı. Anasına karşı içinden bir sevgi kabardı ki... Varıp boynuna sarılacak, yüzünü, ellerini öp babam öp edecekti.

«Avrat, siz kalın. Ben onunla gideyim. Gece yarısına dönerim. Yolda gönlünü eder de sırtıma alabilirsem daha da çabuk gelirim.»

Hemencecik anasının arkasından yetişti, önüne geçti, çömeldi:

«Gel güzel anam, sırtıma bin de gidelim. Köylünün Çukurovaya inmesine altı gün, pamuğun açmasına da on dört gün var. On dört günde ta Çanakkale Boğazına varılır da, Geliboluna gidilir.»

Meryemce değneğini yana çekip, önüne çömelmiş oğlunu dolandı geçti, arkasına bakmadan gitti. Ali bir zaman orada, yolun içinde çömeldi kaldı. Sırtı korkmuş, anasının önüne oturunca bütün bedenini bir ürperme almıştı ki, dayanılmaz. Anası sırtına binmeyince sevinci bir kat daha arttı.

«Anaların anası, anaların anası senin gibi var mı ki,» diye söylenerek ayağa kalktı. «Sen ne iyisin sen. Sen hürü meleksin sen! Kadrini kıymetini bilmediğim. O koca Halil domuzunu atına bindirip de, gül gibi, sağlam, daha on yıl yaşayacak atını öldürdüğüm...»

Arkasından koştu:

«Anam,» dedi, «hatunların hatunu, hanımların hanımı, benim soylu anam, sana çok kötülük ettim. Şimdi iyice anladım ki atını ben öldürdüm, seni ben böyle perişan koydum. Koca Halili, o uğursuzu, yılan gözleri meymenetsizi atına bindirmiyeydim, senin de atın ölmezdi. Biz de böyle perperişan dağda yaban yollarında sürünmezdik. El ilen bile varır da pamuğumuzu toplardık. O Koca Halil sebep oldu.»

Meryemce başını şöyle belli belirsiz döndürdü. Alinin yüzüne şöyle bir göz attı. At öldüğünden bu yana ilk olarak Alinin yüzüne bakıyor, onu ilk olarak görüyor-

du. Belki ömründe de Aliyi ilk olarak görüyordu. Ona öyle geldi.

Yaaa Uzun Alicik. Aklın başına geldi mi? Büyük sözü tutmazsın, ananın atanın yolundan çıkarsın. Aldın mı Uzun Ali? Geldin mi sözüme! O uğursuzdur, mendeburdur demedim mi? O rezil, pis, o sürüngen, o solucan demedim mi? O Akçadeniz gölüne şöyle bir göz atsa da baksa kurutur. Yeri toz duman olur. Torosun ormanından geçse yangın yerine çevirir. Adana şehrine girse zelzeleye uğratır. Yıkar da taş üstünde taş koymaz demedim mi? Şimdi geldin mi sözüme? Hiç çabalama. Sana ağzımı açmam.

Ali anasının kendisine şimdi daha az düşmanca, daha yumuşak baktığının farkına vardı. Sevindi. Kadının yüzü bir anda ışıyıvermişti.

«Bundan sonra ben o Koca Halile bir çöp bile vermem. Yılkı yılkı atlarım otlasa Çukurova toprağında, hem de Akçadeniz kıyısında, Koca Halilin de ayakları kesilse, kökünden kopsa da onu bir atımın sırtına bindirmem. Onu atımın tırnağına kurban ederim. Ambar ambar buğdaylarım yatsa, sürü sürü koyunlarım süt verse, kovan kovan ballarım süzülse, gömü gömü altınlarım parlasa, Koca Halilin de açlıktan gözleri pörtlese de dışarı uğraşa, ben de ona bir lokmacık bir şeycik gene de vermem. Veremem anam veremem.»

Meryemce o an durdu. Belini dikleştirdi, başını kaldırdı, gözlerini ta ileriye dikti. Bir zaman böylece kaldı. Sonra ağır ağır:

«Değnek,» diye başladı. «Elimdeki cefakârlı değnek, kimseciklere demiyorum, sana diyorum. Kimsecikler üstüne alınmasın güzel değnek. Bebelerin beşiği senden yapılır. Dağların kokusu sende. Tarlaların sabanı, öküzlerin boyunduruğu senden yapılır. Güz gelince, çırılçıplak kalır, baharın yeşil, yeşilcik yaprak salarsın. Sen olmasan bunca yolu ben yürüyemezdim. Sen variken Allah kimsenin sırtına muhtaç etmesin beni. Sen var olasın aslanım değnek. Sen kör karıların, kimsesizlerin, elden

ayaktan düşmüşlerin, çaresizlerin değneği, can yoldaşısın. Onlarla bile bitmez tükenmez Çukurova yollarında sürünür de of bile demezsin. Senin hakkın ödeşilmez, kul olduğum değnek. Seni tellemeli pullamalı evin ortayerine asmalı. Sana diyorum ki, kulağını iyice aç da dinle ki, bak ne diyorum yiğidim değnek! Birinin aklı başına gelmiş. Amma çok geç gelmiş. Tavşan yamacı geçtikten sonra gelmiş. İş işten geçtikten sonra. Yürek dediğin bir sırçadan köşk, kırıldıktan, paramparça, un ufak olduktan, her parçası esen yele karıştıktan sonra gelmiş. Eeeey elimdeki değnek, bu dediklerimi kulağını iyice açıp da duydun mu ki?»

Ali:

«Duydum ana, duydum. Yerden göğe kadar hakkın var. Tüm suç bende .Bağışla suçumu. Olan oldu, bağışla! Bilmeden yaptım.»

Sol eliyle tuttuğu değneğe sağ eliyle bir iki kere vuran Meryemce:

«Hey bire güzel değnek,» dedi. «Değneklerin padişahı, onbaşısı, muhtarı dediklerimi bir iyice anladın. Sen insanoğlundan duygulusun, hem de akıllısın, bir iyice anladın. Un ufak olan sırça köşkü, ben yalvarsam yakarsam da, ayağına düşsem de kim, hangi usta yapabilir de, birleştirebilir de? Haydi yaptı, birleştirdi diyelim, bir yerinde, bir köşesinde azıcık kırığı kalmaz mı ki? Bunu iyice kulağına sok, bunu kulağına küpe yap yiğidim değnek.»

Adımını attı, öylece durdu. Bir şeyler daha söyleyecek oldu, sonra vazgeçti yürüdü.

Gene yürümesi zorlaştı. Konuşmuş tüm varını tüketmişti. Beş on adım gittikten sonra gene durdu.

«Fidanım değnek, dallarımın en güzel ışkını değnek, anladıysan sana bu kadarı bir ömür yeter değnek. Kırılan sırçayı bitiştirebilir misin? Duyuyor musun değnek?»

Ali:

«Duyuyorum ana,» diye yanına vardı.

Meryemce:

«Yaaa,» dedi, «işte böyle bizim halimiz dirliğimiz değnek.»

Ali:

«İnat etme de gel sırtıma bin ana,» diye önüne geçti.

Meryemce alaylı, her şeyden vazgeçmiş, ölümü kabullenmişlerin yılgın sesiyle:

«Işkınım değnek, ben seninle ölene dek giderim. Senin ardında ölürüm de kimseciklerin sırtına binemem. Ölüm o kadar uzakta değil. Yaklaştı, yaklaştı, ta şuraya geldi. Görüyorum onu. Sen koru beni karagözlüm.»

Ellerini havaya açınca elindeki değnek yere düştü. Ali hemen aldı verdi. Meryemce gene yürüdü.

Ali:

«Suç benim değil ki, suç Koca Halilin. O domuzun. Bir elime geçse Koca Halil, vallaha boğuveririm. Boğar da tavşan ölüsü gibi şuracığa atıveririm. Ona bir yüreğim yandı ki... Kocamış, tömtömülemiş haline. O Koca Halil dinsiz. Senin dedikleriyin hepsi ona layık. Bu köye gelen uğursuzluğun hepsi onun yüzünden. Dört kitapta katli vacip bir murtad.»

Meryemce durdu, sonra yürüdü. Arada bir duruyor, bir şeyler söyliyecek oluyor, sonradan gene yürüyordu.

Gün batıncaya kadar böyle gittiler. Bir durup, bir, birkaç adım atarak yürümek Aliye daha zor geldi.

Sonuncu durduğunda artık Meryemcede ayakta duracak hal kalmamıştı. Ayakları feldirdiyordu. Ama düşmemek için var gücünü harcıyor, bütün ağırlığıyla göğsüne dayadığı değneğin üstüne yükleniyordu. Yükleniyor, Alinin gel sırtıma bin demesini bekliyordu.

«O Koca Halil mi? O yezit mi? O dört kitapta katli vacip, Yemen kaçkını, hırsızlar başı, ocağı sönesice yerinde incirler bitesice koca murtad mı? Kahrımı çeken değneğim sana söylüyorum. Onun yüzünden. Sırça köşk... O...»

Ali anasının perişanlığının farkına varınca gözünü yumdu, önüne çömeldi, hızla üstüne çekti, yere düşen

değneğini aldı eline verdi, ayağa kalktı, koşarcasına ileriye atıldı.

Gün de battı.

Ağaçların deniz gibi gürlediği, uzakta karanlık bir deniz gibi kararan, fırtınalanan yere gelinceye kadar durmadılar, konuşmadılar.

Burada, karanlık gece tüm çam sakızı, sedir kokuyordu. Hava ipek gibiydi. Güz yellerinin ince okşamasındaydı.

Ali anasını uzaktan şırıltısı duyulan bir oluğun yanına götürdü, diz boyu yumuşacık otların üstüne indirdi. Otlar koktu.

«Ana, havalar gayrı ılıklaştı. Çukurovaya iyice yaklaştık da herhal ondan. İstersen önüne bir ateş yakayım. Üşür müsün? Korkmazsın değil mi karanlıktan?»

Meryemce uzun zaman karşılık vermedi. Ali bekledi. Çözülmekten korkuyordu. Bir yere otursa, iyi biliyordu ki kalkamayacaktı. Ayakta sallanıyor, uyukluyordu. Anasından bir söz almadan da geri dönüp gitmenin uygun olmayacağını sanıyordu.

Sonunda kendini toparlayan Meryemce:

«Orman orman,» diye başladı. «Mutlu orman, yüz bin ağaç bir aradasınız, bir yere kımıldayamaz, birbirinizden ayrılamazsınız. Gürleyince hep birlikte gürlersiniz, hep birden yaprak döker, hep birden kök salarsınız. Hep birden çiçek açar, hep birden donanırsınız. Üstünüze hep bir yağmur yağar, hep bir gün açar. Hep bir kokarsınız burcu burcu. Yanınca hep bir yanarsınız. İşte ben size söylüyorum kimseciklere değil, insan olmadığınıza şükredin. Türkü söylemesini, yatmasını, kalkmasını, öpüşmeyi koklaşmayı, sevişmeyi bilmezsiniz amma, gene de şükredin.»

«Yanımdaki oluk...»

Ali baktı ki Meryemce başladı derinlerden vurmağa, hiç duracağa benzemez. Çenesi bir açıldı ki Allah vermesin, durdur durdurabilirsen. Sözünün karşılığını bek-

lemeden, usul usul, çıt çıkarmadan, sezdirmeden döndü, yola çıktı.

«Suların apak oluk. Gün ışığınca parlar, ulu dağlar, yollar aşar, parıldayıp gidersin. Yerin altına girer, gün yüzüne çıkarsın. Oğlun yok, uşağın yok. Sen de insan olmadığına şükret.

«Hey bire üstümdeki küçümencik yıldız. Sen kimin yıldızısın? Kimbilir sahibin nerede? Hangi ovada, hangi dağda belde. Belki de sıcacık yatağında uyuyordur gamsız gasavetsiz. Belki de şimdi gözlerine uyku girmiyor, bin dert, bin bela içinde, yara bere, ağrı içinde kıvranıyordur. Biliyorum, o ölünce sen o gökyüzünden aşağı düşeceksin, sen de öleceksin, amma senin hiç bir derdin yok, gündüz söner gece yanarsın. Ekmek istemez, su istemezsin sahibin gibi. İşin gücün parlayıp sönmek. İnsan olmadığına şükret.

«Yanımdaki tazecik ot. Dokunsam kırılır, incinirsin. Baharın parlar, güz gelir yanarsın. Ömrün azıcık, amma sürünmezsin. Sen de insan olmadığına şükreyle.

«Altımdaki kara toprak, her işin başı, her işin sonusun, çok incinir, çok yıpranırsın, sana olmadık işler ederler, türlü türlü hallere sokarlar incinmez, gücenmezsin. Yüreğin geniş, yayla gibi serinsin, cümle yaratık sende gönenir, barınır, ağaçlar bağrına batar, sular seni oyar, yıldırım seni bulur, dile gelmez haller gelir başına, amma gene de insan olmadığına şükreyle.

«Size, hepiciğinize söylüyorum. Ben gayri hiç bir şeycikten korkmuyorum. Ölümden, soğuktan, hiç bir şeycikten.»

Sözünü bitirince baktı ki Alinin karartısı karşısında yok. Bir an bir yalnızlık duydu, sonra geçti.

«Gitti,» dedi. «Varsın gitsin. Şükredin,» dedi sonra da. «Şükredin, şükredin.»

Ağzı yukarı yattı. Dalların arasından birkaç uzak yıldız gözüküyordu.

Şu gökyüzünde her yaratığın bir yıldızı var. Kurdun, karıncanın, sudaki balığını, kovandaki arının, her yara-

tığın parlayan bir yıldızı var. Yoksa gökyüzü bu kadar çok yıldızla döşeli olur muydu? Gökyüzü bir yıldız ambarı.

Koca Halilin de bir düşesi yıldızı var. Uzunca Alinin de. Atımın da vardı. Küheylanımın da. Şimdi düştü. Kimbilir nereye? Hangi denize deryaya? Hangi kara toprağa?

Şu üstümdeki yıldız belki de benim. O yüzden bir yanı kararmıştır. Sahibinin talihi kararırsa, yıldızın da bir yanı kararır. Düşeceğine yakın gökte sallanır durur. Çiğ ipliğe bağlı öyle sallanır.

Benimki çiğ iplikte mi şimdi? Birden ürperdi. Doğruldu. Ter bastı. Doğrulunca karşısında büyük, yıldızla dolu bir gök parçası gördü. Birden bir yıldız uzun uzun kaydı gitti, kayboldu.

Meryemce bir «Aaaah,» çekti. «Kimbilir kim öldü şimdi...» dedi. «Aaaah! Aaah!»

Yalan dünya. Tadına doyamadığım.

Geri yattı. Göz kapakları, o yıldızları düşündükçe ağırlaştı. Bu giden yıldız kimindi ola? Genç mi koca mı, çocuk mu sabi mi?

Uyudu.

•

Ali karısını bıraktığı yere geldiğinde gün batıyordu. Uzaktan tüten ocağı gördü. Ocağın başında karısı yumulmuş oturmuştu. Alinin ayak sesini duyunca başını kaldırdı.

Ali yaklaşınca:

«Uyumadın mı?» diye sordu.

Elif başını salladı. Gözleri mahmurdu.

Elif, ocağın başında, yarı aydınlıkta, kızlığındaki gibi güzel gözüktü Aliye. İçinde bir şeyler kabarmağa, ılık ılık bir şeyler akmağa, bedenine bir tazelik, bir dinçlik gelmeğe başladı. Vardı, arkasından karısına sarıldı öptü. Yanına oturdu, kucakladı öptü, Öptükçe, karısına sarıldıkça yorgunluğu, bitkinliği kalmıyor, terütaze anadan doğmuşçasına dinceliyordu. Edemedi, Elifi yeniden ku-

cakladı. Kemikleri çatırdadı. Öylecene ayağa kaldırdı, arkadaki çalılıklara götürdü. Heyecanından tıkanıyordu. Uyuyan çocukları görmediler bile.

Çalılıktan çıktıklarında ayakta duracak halleri yoktu. Gün de bir minare boyu kalkmıştı.

Keçigözü pınarına girip yıkandılar. Bir çamın altına uzanır uzanmaz da uyudular.

Gün doğup da ortalık kızdırınca, yarı yeri güneşte kalmış Meryemce ter içinde uyandı, doğruldu. Dört bir yanına boş, uykulu gözlerle bakınırken birden dehşet içinde kaldı, tüyleri diken diken oldu. Elleriyle yüzünü kapattı.

Körmezarın tam ortasındaydı. Bütün gece ölülerle birlikte, şu mezarlığın orta yerinde uyumuştu.

Titriyerek ayağa kalktı. Yol az ilerideydi. Ayakları otlara, çalılara takılarak yola çıktı. Koşmağa başladı. Koştukça korkusu artıyor, korktukça koşuyordu. Yolda gözüne, o başı, ucunda çürümüş, ulu meşe ağacı bulunan tek mezar ilişti. Daha beter korktu. Tam mezarın yanına gelince boylu boyunca yere kapaklandı.

«Allahım, Allahım, karagözlüm sen imdat eyle. Sen kurtar beni.»

Epey zaman elleriyle yolun toprağını döğerek, çırpınarak Allaha yalvardı. Gözlerini yummuştu, tirtir titriyordu. Bu durumda azıcık dinlenip, soluğu düzelince ayağa kalkmağa çalıştı. Kalktı da. Artık koşamıyordu. Ama mezarlıktan kurtulmak için var gücünü harcıyordu. Ne uzun bir mezarlıktı bu! Bütün yol boyu.

Bir iki kere daha ayağı toprağa takıldı düştü. Sonunda da artık ayağa kalkamadı. Sürünerek, emekliyerek yol almağa çalıştı.

Bir an soluğu tıkanıyor, kendinden geçer gibi oluyor:

«Kurtar karagözlüm,» diye yalvarıyor, kendine gelince gene durmadan yol alıyordu.

Yüzü gözü toz içinde kalmış, toz tere karışmış, yü-

zü, elleri tüm çamura kesmişti. Yalnız gözleri ışıldıyordu. Avuçları, dizleri kanamıştı. Fistanı, donu yırtılmıştı.

Ama Meryemce, tam bir kaplumbağa ağırlığıyla bir duruyor, bir yürüyor, bir emekliyordu.

Öğleye doğruydu ki, birden içine bir şeyler doğdu, yanına yönüne bakındı, ne yan yatmış mezartaşları vardı, ne de kara meşeler, ne de meşelere bağlanmış çaputlar. Arkasına döndü, mezarlık çok gerilerde kalmış, gözükmüyordu. Ayağa kalkabildi. Bir iki adım atıp yolun kıyısındaki bir süyenin yanına vardı, ince süyeni eğildi aldı. Ucu kırılsa bu süyen iyi değnek olurdu. Uzun geliyordu.

Yeniden ağır ağır yola düştü. Durmadan arkasına dönüp dönüp bakıyordu. İyice uzaklaştığını aklı kesince tüm dermanının ,takadının kesildiğini anladı, kendisini yolun kıyısındaki tek bir çamın altına atıverdi. Dili damağı kurumuştu. Yaraları soğudukça acıyor, yüreğine işliyor, dinlendikçe çözülüyor, tükenmiş bitmişliğinin farkına varıyordu.

«Ölüyorum,» diyordu. «Ölüyorum komşular. Ölüyorum, sen imdat eyle karagözlüm. Ölüyorum vallahi. Yardım eyle de Uzunca Ali ölümü bulabilsin. Kurt kuş parçalamasın ölümü. Ölüm dağda kalmasın güzelim. Bana kefenli mezarı sen nasip eyle. Ölüyorum, ölüyorum, canım cesedimden üzülüyor, sen imdat eyle karagözlüm.»

Çoktandır uyanmışlar, Elif ocağa tarhana koymuştu. Aliyse yattığı yerden kıpırdayamamış, öylece bakıyordu. Bakıyor, hiç bir şey görmüyordu. Hiç bir şey de düşünemiyordu. Kafasının içi bomboştu. Çocuklar pınarın başındaydılar. Oturmuşlar, sessiz sessiz dört bir yanlarına ilgisiz bakınıyorlardı. Kederliydi, yorgundu, sapsarıydı yüzleri. Hallerinde yaşlı adamların durgun, temkinli halleri vardı. Gözleri de yorgundu. Kocaman, kapkara, puslu, açılmışlardı.

Ocağın başında iyice tere batmış Elif azıcık yağı cızırtıyla tarhana tenceresine boşaltırken:

«Haydi gelin,» diye çağırdı.

Ali yerinden gene kıpırdamadı. Çocuklar ağır ağır, ölgün kalktılar geldiler. Açlıkları yüzlerinden okunuyordu.

Elif yeniden:

«Gelsene Ali,» dedi, yumşak, şefkatli sesle. «Haydi gel.»

Ali davranmağa çalıştı olmadı.

«Buraya getir sofrayı,» diye emreden bir sesle söyledi.

Elif hiç bir şey söylemeden sofrayı yanına götürdü serdi.

Ali ilk olarak dert yandı:

«Perişanım. Ölüyorum yorgunluktan. Çukurovaya inmekten umudu kestim. Ben bundan sonra yürüyemem gayri. Halim kalmadı avrat.»

Elifin yüzü birden değişti, kocaman gözleri gene açıldı. Bir an düşündü. Göz çukurlarında iki damla yaş geldi durdu. Sonra gerildi. İçinde bir öfke, bir isyan dimdik oldu.

«Hiç canını sıkma sen,» dedi keskin, çığlık gibi, güvenli bir sesle. «Sen buraya kadar anamı da yükü de iyi getirdin. İyi dayandın. Şimdi sıra bende. Bundan sonra az kaldı. Ne kaldı ki? Bundan sonra anamı da, yükü de ben indiririm Çukura. Ah...» Sustu.

Aaah Süleymanlının yokuşu da olmasa, diyecekti. Diyemedi, sözlerini yuttu.

«Bana hiç bir şey olmadı. Ne yoruldum, ne taşıdım. Öyle elimi kolumu sallaya sallaya geldim.»

Tarhanaya sertçe bir kaşık çaldı, içti.

Ali boğulur gibi oldu. Hüngür hüngür ağlamalıydı şimdi. Çocukların, karısının karşısında. Ağzındaki lokmayı çiğniyor çiğniyor yutamıyordu.

Sağ elini titreyerek uzattı, usulcana, okşarcasına Elifin elinin üstüne koydu.

Yemeklerini bitirince Elif ayağa kalktı, yükü yaparken Ali yanına geldi.

«Şimdi gene ben götüreceğim. Daha halden iyice

düşmedim. Ben halden iyice düşünce, ondan sonra sen yüklenirsin. Olmaz mı Elif?»

Elif karşı koymanın faydasızlığını biliyordu. Yükten bulgur çuvalını aldı, bir yana koydu. Hiç olmazsa onu götürmeli, yükü azıcık yeyniltmeliydi. Karıncanın sidiğinin bile denize faydası olurdu.

Bulgur çuvalını gören Ali hiç bir söze varmadan çuvalı aldı. Elifin sarmakta olduğu yükün yanına koydu. Elif onu da aldı, yüke kattı. Yükün sarılması, bağlanması bitince Ali çöktü. Elif onun sırtına yükü itti. O kalkarken, kendi de yükü bir ucundan tuttu kaldırdı.

Alacalı, nakışlı kilimin toprağa gelen yeri tozlanmıştı. Ali giderken Elif tozu çırptı.

Alinin sırtındaki yükle ayağa kalkarken her zamankinden daha zorlukla kalkışı Elifin gözünden kaçmadı.

Çukura geldik demektir. Ne olursa olsun geldik sayılır. Aaaah, olmaz olası Süleymanlının yokuşu!

«Anamı uzağa mı koyduydun?» diye sordu. «Biz ulaşıncaya kadar acından ölmesin fıkara. Bak nerdeyse gün ikindin oluyor.»

Ali duyulur duyulmaz:

«Körmezarın oraya koydum. Şimdi yetişiriz.»

Ayaklarına sarılı telis parçası da aşınmış, yırtılmıştı. Yırtıkları sarkıyor, yolu süpürüyordu.

Çocuklar bütün neşelerini yitirmişler, koşamıyorlar, oynayamıyorlar, gülemiyorlar, ölgün ölgün, yanyana ayaklarını sürüyerek ta gerilerden geliyorlardı. Ummahanın gözleri çapak içindeydi. Sabah uyandığında bir zaman gözlerini kapatan çapaklar açılmıyor, hiç bir yeri göremiyordu. Gözleri acıyordu.

Hasanınsa sümükleri yeşil yeşil ta ağzına kadar süzülüyordu. Gücü yettiğince sümüğünü arada sırada yukarı doğru hınçla içeri çekiyordu.

15

Köy gelmiş Söğütlüye konmuş epeydir burada bekliyordu. Burası son konaktı. Çukurova toprağı aşağılarda, bir sis, bir güneş buğusu içinde ağaçları, hüyükleri, akarsularıyla uzayıp gidiyordu.

Eskiden beri, oldum olası, burada bir günden fazla beklenmezdi. Akşam gelir konar, sabahleyin erkenden kalkar Çukurovaya iner, doğru tarlaya varır, pamuğa girerlerdi.

Günler gelip geçiyor, köylü sabırsızlanıyordu. Bu sıralar adam gelir de şu Çukurun üstbaşında çöker oturur muydu, elalem harıl harıl çalışırken? Her kafadan bir sestir yükseliyordu ama, Muhtarın aldırdığı yoktu. «Hazırlasınlar, de zırlasınlar,» diyordu. «Herhalde bizim de bir düşündüğümüz var.»

En sonunda Taşbaşoğlu dayanamadı, yanına Öksüz Duranı da alarak Muhtarın karşısına geçti. İlk sözü:

«Bu böyle olmaz arkadaş!» oldu. «Sen bu köylüyü pamuk bittikten sonra Çukurovaya indiremezsin. Yazık değil mi bize? Baksana çoluk çocuğumuzla ne hallere düştük yollarda sürüne sürüne. Baksana şu köylüye arkadaş!»

Muhtar aşağıdan aldı. Yumşaktı sesi. Umursamazdı, alaylıydı.

«Arkadaş,» dedi, «Taşbaşoğlu Memet Efendi, biz bu kövün Muhtarıyız Allah sayesinde, hükümetimiz hem de

partimiz sayesinde. Hem de akrabalarımız, köylümüz sayesinde. Köylümüzü canımızdan, anamızdan, avradımızdan çok düşünürüz. Bazı kendini bilmezlerin iğvaları yüzünden yoldan çıkmalarının da önüne geçeriz. Köylülerimizi onların canavar çırnaklarına kaptırmayız. Bunu böylece bilesiniz.»

«Burada neden bekletirim köylüyü, o benden sorulur. Onu ben bilirim. Sizler Koca Halil bunamışıylan bir olursunuz, bana döngeleyi geç getirir, köylü sizin yüzünüzden yola geç çıkar. Elin cümle köylüleri inerler Çukurovaya, girmedik pamuk tarlası bırakmazlar. Delice Bekir Ağa da köylüye pamuk tarlası bulacağın diye Çukurovada dört döner fıkara. Biz de mecburiyet tahtında bekleriz Söğütlüde. Siz de gelirsiniz, arkadaş diye söz ederekten karşımda kubarırsınız. Arkadaş, sen Taşbaşoğlu Memet Efendisin. Bu köyde akraban, arkan benden çok. Benim sülalemin çoğu da senin tarafında. O boyu devrilesi Uzun Ali gibi. Bak akrabasına hıyanetlik eden adamın halini gördünüz. Atı hastalanıp dağ yüzlerinde nasıl kaldı. Ben sülaleden Muhtarım. Ben sizin oyunuzla Muhtar olmadım arkadaş! Babamın babası da Muhtardı. Dedesi de. Muhtarlık bize haktan vergi. Şu Demikrası çıktı da hükümet sayesinde, sizin gibi akrabası çoklar bize padişah kesildi. Gelir karşımıza sual sorarsınız. Gelecek seçimden tezi yok, ben de bu köyün muhtarlığını kabul edemem. Benim sülalem ezelden beri bu köye gelen zaptiyeyi, candarmayı, kaymakamı, valiyi, binbaşıyı ağırladı, doyurdu. Hiç bir vakit de hükümet yanında köyümüzün yüzünü kara çıkarmadı. Yüksek şerefini yücelerden engine düşürmedi. Siz de böyle ederseniz, ben de bir daha köyümüzün muhtarlığını üstüme alamam. Sonracığıma efendim, benim aleyhime Öksüz Duran Paşanın evinde büyük bir kongre toplarsınız, aleyhime atar tutarsınız. Hükümetten izinsiz kongre toplamak ne demektir? Sizin gösteri ve yürüyüş kanunundan haberiniz var mı? Hepiniz cünhalı düşer, ipe kadar gidersiniz. Bunu biliyor musunuz?»

«Biz hiç bir yerde toplanmadık. Bunu kimse ispat edemez.»

Muhtar bağırdı:

«Ben ederim, Taşbaşoğlu Efendi. Ben ederim amma, köyüme kötülük etmek, bir yarısını da senin gibilerin yüzünden ipte sallandırmak istemem.»

Taşbaş:

«Et kötülük de, varsın hükümet bizi sallandırsın.»

Muhtar:

«Bende yürek var,» dedi, göğsünü yumruklayarak. «İşte burada bir yürek var ki, Taşbaş Efendi, hem de öyle bir yürek ki, demircilerin örsü gibi. Birine, soylu köylümden birisine bir kötülük gelmeye görsün, kan ağlayan bir yürek. Köylünün bir sümüklü çocuğunun tırnağına değen taş, benim yüreğime hançer olur saplanır. Ben sizin gibi değilim arkadaş. Değilim Taşbaş Efendi. Sizin yaptığınızı varıp haber verip de, tüm köyümü cünhalı düşüremem. Hepsini ipte sallandıramam.»

Göğsünü bir daha yumrukladı, bağırarak:

«İşte burada yürek var arkadaş. Cevahir misali. Can düşmanım Uzun Alinin atının ölümüne de yanar. Hem de bir yanar ki, Çukurova yazısına ateş düşük gibi kavrulur. Kavrulur da ördolur. Yaa ne sandın ki sen bizi Taşbaş Efendi!»

Taşbaşoğlu sakin, elini onun dizine koydu:

«Beni taşkalaya alaraktan Efendi deme bana arkadaş! Ben Efendi değilim Sefer Efendi Ağa. Ben buraya seninle döğüşmeye gelmedim. Demem o ki, herkes, tüm öteki köylüler Çukurovaya inmişler, tarlalara gireli on gün olmuş, biz burada daha ne bekleriz? Onu sormağa geldim. Köylü öyle sabırsız ki soluğu burnundan çıkıyor.»

Muhtar sesini indirdi, elini Taşbaşın omuzuna koydu, bastırdı:

«Sen deminde ol Memet kardaş. Muhtarı elbette sevgili köylüsünü düşünür. Sana söyleyim ki, o Koca Halil mendeburunun yüzünden bu yıl köylü geç kaldı. Çukurovaya iner inmez, yalancı şahadette bulunaraktan, dön-

geleyi Muhtarına geç getirerekten, bir koca köyü perişan eylediğinden dolayı onu kanunun adil pençesine tevdi eyleyeceğim. Bunun çok büyük cezası vardır... Arkadaşım, burada beklememizin tek sebebi, geç inmemizdir. Erken gelseydik her yılki gibi, Bekir Ağa aşağıda pamuğu bulur, daha biz konmadan karşıdan gelir müjdelerdi. Şimdileyin biz geç kaldığımızdan Bekir Ağa Çukurda perperişan tarla arıyordur. Bulunca gelir. Ve de bulur. Benim sözüm bu kadar arkadaş. Benim iyiliklerimi kötülüğe sayarsanız, seçimde oyunuzu bana vermezsiniz. Olur biter. Ben de bıktım, usandım zaten. Gelecek seçimde benden iyisini bulursunuz inşallah. Köyün yüzünü daha ak, daha piripak çıkaranını.»

Taşbaşoğlu:

«Demek daha bekleyeceğiz?»

Muhtar:

«Elimizden başka bir gelir var mı? Şu koca domuz yaktı bizi. Geç koydu. Bir daha mı? Onun sözüne inanır mıyım?»

Taşbaşoğlu, sarı tesbihini cebinden çıkardı, ayağa kalktı. Başı önüne düşmüş oradan ayrıldı. Hiç bir söze varmamış Öksüz Duran da ayağa kalktı. Muhtar ona öyle bir göz belertti ki, on yaşında çocuklar görse Muhtarın bu belermiş gözlerini ödleri patlardı. Öksüz Duran Muhtarla gözgöze gelmemek için başını çevirdi. Taşbaşın önüne düştü, çabuk çabuk oradan uzaklaştılar.

Bütün konuşulanları baştan sonuna kadar köylü durmuş dinlemiş, öfkeleri bir an için Koca Halile dönmüştü. Koca Halil de yerin dibine geçmiş, kimsenin yüzüne bakamıyordu. Zaten yorgundu, bitkindi. Sağ bacağı da tutulmuş, açılmıyordu.

Suçluydu. Amenna köylüyü o geç koymuştu. Köylü onu parça parça etse de leşini köpeklere atsa haklıydı. Ama hali yoktu. Gönlüyle mi yapmıştı bu kötülüğü köylüye?

Koca Halil konaklarının arkasındaki çalılığa gizlenmiş, korkudan utançtan kıvranıyordu. Burada akşamı zor

etti. İkide bir çalılığın içinde titreyerek doğruluyor batan güne göz atıyor, yerine yeniden büzülüyordu.

Akşam olup da alacakaranlık çökünce sevindi, kimseciklere görünmeden doğru Taşbaşa gitti.

Bir ufacık başına, bol dünya dar geliyordu. Cehennem içindeydi:

«Yiğit Taşbaşımın oğlu, seni diye geldim,» dedi. İki eliyle, titriyerek elini tuttu. «Oğlunu öldürdüm de ocağına düştüm. Beni kurtar. Bu köylü beni parça parça eder. Hakları da var. Ben köylünün yüzüne bundan böyle, bir vakit için bakamam. Aaaah, Taşbaş Hüseyin Ağa, o senin baban çok yiğit adamdı oğlum. Koy bir ordunun içine de öteden bak, işte şu dal gibi yiğit Taşbaş Hüseyin derdin. Tatlı dilliydi. Dilinden ballar akardı. Bana derdi ki, Halil kardaş sen benim kardaşımsın, ben senden önce ölürsem, oğlum Memede vasiyet edeceğim, benim yerime seni baba saysın. İşte yavrum Memet, baban böyle derdi. Mezarına nur yağası Taşbaşoğlu Hüseyin Ağa böyle derdi. Ölürken sana böyle bir şey demedi mi? Onun bana çok iyiliği vardı. Benim de ona. Çok zengindi. Çok ekini olurdu. Ekininin hepsini biçemezdi de beni yardımına çağırırdı. Ben de bir tarafından girer tarlanın, öteki tarafından çıkardım. Biçer bitirirdim göz açıp kapayıncaya kadar. Taşbaş Ağa, bana Halil derdi, sen Hazreti Ali zorundasın. Şimdi ihtiyarladık, öldük. Bana yardım et yiğit Taşbaşımın oğlu Memet. Dedeni sen bilir misin? Şöyle karşıdan gelirken dokuz tuğlu vezir bellerdin. Hükümette çok sözü geçerdi. Hıdır Kahya olacak o yezidi senin deden çaldı başımıza. Kasabaya inse mutasarrıf kalkar da buyur Taşbaş Ağa, derdi.

«Sana yalan söyliyecek değilim ya oğlum, döngeleyi ben geç götürdüm Muhtara. İnan ki kötülüğümden değil, halsizliğimden, kocamışlığımdan. Bile bile geç götürdüm. Köylüyü işte bu hale düşürdüm, perperişan eyledim de pamuksuz koydum. Beni kurtar yavru!»

Taşbaşoğlu sesini indirdi, ağzını kulağına dayadı, güldü:

«Korkma Halil Emmi, sen hiç korkma. Köylüyü sen geç koymadın. Onun bir gavurluğu olmasa senin döngeleni bekler miydi hiç? O pamuğun zamanını bilmez mi?»

Koca Halil öfkeyle:

«Bilmez,» dedi. «Hiç kimse bilmez pamuk zamanını benden başka. Köylüyü ben geç koydum.»

Taşbaşoğlu:

«Bire Halil Emmi sen delirdin mi? Aklını mı şaşırdın? O bizi mahsustan geç indirmedi de, burada ne bekletir bizi? Pamuk zamanını bilmez mi o?»

Koca Halil gene öfkeyle:

«Bilmez o. Hem de hiç bilmez. O, avradının orasını bile bilmez o! O kim oluyormuş, o! Sümüklü Hıdırın oğlu. O daha dünkü çocuk.»

Taşbaşoğlu:

«Bak Halil Emmi, öfkelenme de beni dinle, ben sağlam yerden duydum, küçük avradından. Bizim avrada söylemiş. Seferlen Deli Bekir konuşurlarken duymuş. Muhtar Deli Bekire diyormuş ki, Bekir Ağa, diyormuş, bu köyün gözü bu yıl göz değil, biz Çukurovaya bu yıl erken, öteki köylülerden önce inersek, o zaman ırgat bekleyen tarla çok olur, bizim köylü de canının istediği tarlaya girer, biz de eli boş, bakar kalırız, diyormuş. Ben bu köylüye güvenemem, köylü kısmı koyuna benzer, biri bir yana baş çekmeye görsün, ardınca akar gider. Çoban baş edemez onlarla. İşte bu yüzden biz köylüyü geç koyacağız ki Çukurovaya, öteki köylüler hep insinler de tutulmadık tarla kalmasın. Diyormuş ki, tutulmadık tarla kalmayınca da, köylü senin tuttuğun tarlaya mecburiyet tahtında girecektir. Bir de tenbih etmiş ki Delice Bekire sen köyden önce in Çukura, tut tarlayı, başka köylüler tarafından tutulmadık tarla kalmayıncaya kadar dönme geriye. Baktın ki bütün tarlalar tutuldu, hiç boş tarla yok, işte o zaman ineriz, köylüye deriz ki, işte tarla, toplarsanız toplarsınız, toplamazsanız uğurola derim, diyormuş. İşte o yüzdendir ki günlerdir bizi burada bekletiyor. İyice anladın mı bu dediklerimi Halil Emmi? Sen

bilmez misin o Sefer ne plancıdır. Onun dubarasıyla başa çıkılmaz...»

Kulağına eğildi:

«Seferin küçük avradı bilirsin bizim dayının kızı olur, bizim avrada söylemiş. Kimseye söyleme bunu. Anladın mı iyice?»

Durdu. Bir an aralarında sessizlik oldu.

«Bu yıl değilse, gelecek yıl, ben onu yıkarım Halil Emmi. Ama köylü korkuyor. Bir kere gözünü korkutmuş ki köyün. Arkasına gelince hep benimle birlik. Yüzüne gelince hep ondan oluyorlar. Ağızlarını açamıyorlar. Duydun mu dediklerimi Halil Emmi? Arkasını dayamış partiye. Sizi asarım, astırırım, seferberlik ilan ederim deyince inanıyorlar. O devirlerin geçtiğini öğretemedim, anlatamadım gitti, Halil Emmi! Bak sen bile korkuyorsun. Tirtir titriyorsun.»

Koca Halil derinden bir aaah çekti:

«O beni köylüye parçalatır. Hakları da var. Var güzel Taşbaşımın oğlu. Var. O bilmez. Bilmez pamuk zamanını. Netsen neylesen köylü beni bilir. Ben geç koydum köylüyü.»

Ellerini elinden çekti, dirseğine yapıştı:

«Senden bir isteğim var. Beni kurtarmak için yalan söyleme. O Sefer olacak pamuk zamanını bilir deme. Bilemez o. Ben bile bile geç koydum. Döngele şaşmaz pamuk zamanından. Ben şaşmam. Gün şaşar, saat şaşar, ben şaşmam. Beni böyle, doğru dosdoğru kurtarabilir misin köylünün elinden? Beni beş paralık etmeden. Bir ayağım çukurda, beni bilmez diye rezil etmeden kurtarabilir misin? Bile bile yaptı Halil Emmi diyerekten... Beni parçalatır o. Olmazsa astırır o. Onda yalan, onda dubara çok. Oyun çok onda .Şimdi de avradı seni kandırmış, pamuk zamanını bilir diye. Onu da elimizden alacak. Anladın mı yiğit Taşbaşımın safça oğlu? Dediğimi bir iyice duydun mu? Gözümün yaşına bakmaz o.»

Taşbaş öfkeyle:

«Gördün mü işte,» diye umutsuz bağırdı. «Senin gi-

bi Yemen görmüş, ömür görmüş bir adamın bile yüreğinden söküp alamıyorum onun korkusunu. Halil Emmi, kimseyi astıramaz o gayri. Yalan yere elini kolunu bağlataraktan askere göndermez. Köylü de sana hiç bir şey yapmaz. Seferberlik çıkaramaz bir başına o. Yemene de kimseyi gönderemez. Yemen yok. Yemen kalmadı Halil Emmi. Korkma.»

Koca Halil bitkin bir iniltiyle:

«Suçluyum yavru, suçum büyük, benim akıllı oğlum Yaktım köylüyü. Beni parçalasınlar.»

Taşbaş acımaklı, onun sakalını okşayaraktan, derdini anlatamamanın kederiyle, çaresiz:

«Halil Emmi o senin döngeleni bekler mi hiç? İşine geldi de bekledi. Korkma Halil Emmi, suç yok sende.»

Koca Halil, onu dirseğiyle, kendinden umulmazcasına, sertçe iterek dikeldi. Sesi toklaştı:

«Ben onu bunu bilmem. O benim döngelemi bekler. Koca köyün önünde de, beklediğini söyledi.»

Birden iyice kızdı. O yalvarır halinden, yaltaklığından üstünde eser kalmadı.

«Yani ne demek istiyorsun? Koca Halil bunadı da sözü beş para etmez oldu mu diyorsun? Kim olmuş da o benim döngelemi beklemezmiş! Ben onu, onun babasını adam mı sayarım sandın? Ne bilirmiş, o pamuk açımını? Ne bilirsiniz hepiniz? Nankörler! Bunca yıl şaşırmadan sizi Çukura kim indirdi?»

Homurdanarak:

«Varın parçalayın beni. Öldürün, yeyin beni,» diyerek koşarcasına, topallıyarak, söğerek Taşbaştan ayrıldı.

Evine korkunç bir öfke içinde geldi.

«Sabah çıkacağım şu ulu meydana, ulan namussuz köylü diyeceğim, emeksiz, nankör köylü, işte alanın ortasındayım, haydi ne duruyorsunuz, parçalayın beni.»

Şaşkın oğlunun, gelininin sorularına karşılık vermedi. Yatağa soyunmadan şalvarı ayakkabısıyla girdi, yorganı başına çekti.

Gece yarıyı geçinceye kadar yatağın içinde gerilmiş, tetikte öyle bekledi kaldı.

«Bak hele şu uyuz Taşbaşın oğluna,» diyor, homur homur ediyordu. «Bak hele şu deyyusa, benden başka Çukurda pamuğun açtığını kim bilebilirmiş ki... Sefer oğlancık bilir diye, söyle köylüye de inandır! İnandır inandırabilirsen de kurtar beni. Ulan kim inanır buna? Bu senin boş laflarına. Çocuklar, bebeler bile inanmazlar. Ulan Taşbaşın taşağı sirkeli oğlu, beşiğinden kaldır da bir yaşındaki bebeyi, sor bakalım, bebecik de, Çukurda pamuğun açtığını kim bilir? Sana ne karşılık verecek, bekle: Koca Halil Emmi bilir diyecek. Bir de senin üstüne gülecek. Yaa Taşbaşın akılsız oğlu! Sen beni ne belledin bire oğlum? Ben yanıldım, der miyim? Ben bilerek, çaresizliğimden geç koydum. Bunu köyün koskoca bir muhtarı da söyledi. Dedi ki, bizi bu yıl, o ocağı batasıca Koca Halil geç koydu da perişan eyledi. Koskoca bir köyün koskoca Muhtarı. Hem de dedi ki, bilmediğinden değil, köylüye kötülük etmek için geç koydu, dedi. Sana kim inanır Taşbaşın oğlu? Sen nerde, Muhtar nerde? Onun ayağının vardığı yere senin başın varamaz.»

İçine bir sevinç, bir umut doğdu. Gece yarıyı geçmiş, ortalıktan el ayak çekilmiş, uyuyanların soluk alışlarından, horultularından başka ses duyulmaz olmuştu.

Usulcana yataktan çıktı. Yordamlıyarak, emekliyerek oymağın dışına çıktı. Ayağa kalktı, birkaç adım atıp sonra durdu. Orada dikildi kaldı.

Varıp Muhtarımı, Seferimi uyandırmalı. Varıp kusuruma kalma Hıdır Kahyanın oğlu demeli. Tüm Maraş ülkesinde, Kayseri sancağında senin eliyin üstüne el koyacak babayiğit çıkmaz. Ne akılda, ne ferasette, ne ülemalıkta. Çıkmaz Hıdır Kahyanın oğlu. Kardaşlığımın oğlu. Ben bu işi bilerekten yaptım. Sen de bilirsin ki, sen herkesin yüreğindekini bilirsin. Uçan kuşun yüreğini de bilirsin, öyle akıllısın, gavurluğumdan değil, çaresizliğimden yaptım. Şu kocamış halimlen, şu akpak olmuş sakalımlan, elsiz ayaksız, gece bir yarısı, kurt kuş derin uy-

kusundayken geldim seni uyandırdım. Uyandırdım da ocağına düştüm. Sen adamı da bilirsin, iti de. O Taşbaş adamı ne bilir, boku ne bilir. O Taşbaş olacak uyuz itin dölü dedi ki... İşte böyle böyle, dedi. Ne yaparsan yap bana. İstersen sabahleyin kalktığında, şuradaki ulu ağaca as beni. Köylüyü kaldır da, işte geçimimize sebep olan, bizi geç koyan şu kocamış dinsiz, de. İşte üleşi ağaçta sallanır, de. Osmanlı izniyle, Demirkıratlının sayesinde onu astım, de. Hakkın var oğlum. Sen Hıdır Kahyanın oğlusun, Osmanlının, Demirkıratlının baş tacısın. Namın ta Yemene, Firengistana ulaşmış da dünyayı tutmuş. Sana da dokuz tuğlu bir vezirlik yakışıp gelir. Senin sıfatına bakan kimse, donup da kalır. Ya paşa sanır, ya da vezir. Padişah sıfatlım! Hem de bu köyün has vezirisin. Osmanlı toprağında bir sen varsın. Hem de öyledir. Demirkıratlımın gözbebeğisin. O köye gelen parmakları altın yüzüklen dopdolu göde herif ne dedi? Sen, dedi, Demirkıratlımızın sağ kolusun. Yalan dedi. Sen öz gövdesisin. Hem de öyledir.

Bir cücük de bir çalıya sığınır. Yüreciği korkudan pat pat eder. O çalı da, yavru kuşu alıcı kuşlara vermez. Ben de bir yavru cücüğüm, bir yavru kuşcağızım. Sen de ulu çalısın. Verme beni alıcı kuşlara. Parçalatma beni.

Senin aleyhinde çok bulundum. Çok attım tuttum. Babana dedene söğdüm. Kemiğine de söğdüm Hıdır Kahyanın. Şu çürüyesi dil ilen. Amma şimdi anladım adam kim, babayiğit kim bu köyde. Bundan böyle Koca Halil, bu yaştan sonra, bir ayağı çukurdayken senin tabanlarını öpecek. Boynu tohtlu kölen olacak kapında. Öl dediğin yerde ölecek.

Allah senin kılıcını keskin, sözünü geçkil etsin Osmanlı yanında ,alagözlü Demirkıratlı karşısında. Gece gündüz böylece dua edeceğim Allaha, alkış tutacağım. Allah, şu Hıdır Kahyanın oğlunun tuttuğunu altın eyle. Düşmanlarını kahrı gazabına uğrat!

O Taşbaşın taşağı uyuz oğlu da geçmiş de senin karşına adamım diye çalım atar, beş on sümüklü akraba-

sına güvenerekten. Hiç korkma ondan. Arkanda ben varım. Benim dualarım var.

Allah seni Demirkıratlının gözüne hoş gösterir inşallah. Ben de oyumu bundan böyle hep Demirkıratıma veririm. O İsmet Paşaya da hiç vermem. Köylüyü başıma toplarım da, hey bire komşular, derim, ben çok ömür görmüş bir kocayım, derim. Yemenden bir ben sağ çıktım. Hanyayı konyayı iyi bilirim. İnanın bana da Muhtarımızın, Demirkıratlının yolundan çıkmayın. Yüksek bir yoldur Demirkıratlı yolu. Allah yoludur. O İsmet olacağın yoluna gitmeyin. Osmanlı toprağını o batırdı. Götürdü de toprağımızı, babasının malı gibi o verdi gavura, derim. Milleti Yemene o paşalar sürdü. Kemiklerini onlar çürüttü Yemende. Başlarında da İsmet Paşa vardı. Şu gözlerimle gördüm, derim. Bana inanmazsınız da kime inanırsınız hey komşular, derim. Milleti götürdü de Yunana o kırdırdı. Yunan harbinde kan gövdeyi götürdü. Kimin yüzünden? Bir de derler ki, o İsmet harbi sevmez. Harbi sevmez de, hey millet, hey akıllı komşular, ne demeye paşa olmuş? Elinden gelseydi o İsmet olacağın, bu topraklar üstünde kendinden başka erkek koymayacaktı. Damızlığını kesecekti. Bereket ki, derim, Demirkıratlı bindi de atına ulaştı milletin imdadına, derim. Siz de onun tarafını nasıl tutarsınız? Hepiniz Demirkıratlının tarafına geçin, derim. Millet de benim dediğimi tutar. Ak sakalımı sayarlar. İşte böyle, derim.

O zaman, ben böyle söyleyince Demirkıratlının yanında senin şerefin artar, ta göğün bir yücesine çıkar. Demirkıratlı da senin bir dediğini iki etmez. Kurtar beni yavru. Sen bu beladan beni kurtarırsan, ben de bir daha köylüyü hiç mi hiç geç koymam pamuğa.

Duydun mu dediğimi, anladın mı iyice kul olduğum Muhtarım, Sefer Ağam?

Ağır ağır, korkarak, bir adım atıp bir durup etrafı dinliyerek Muhtarın yattığı ağacın altına yürüdü.

Çıtırdı çıkarmadan az ötede durdu. Bir yanda ağaca bağlı eşek başını toprağa eğmiş, öylece duruyordu. Muh-

tar, iki karısının ortasında olmalıydı. Gözlerini kısıp araştırdı. Ağacın köküne doğru serilmiş yatağı seçebildi. Yatağın içinde üç yumru kabarıyordu. Soluğunu kesip iki adım daha attı. Sonra kollaya kollaya ağacın arkasını dolandı, geldi yatağın başucunda durdu. Muhtar hafifçe soluk alıyordu.

Koca Halil ağaca omuzunu dayadı. Gözlerini yatağa dikti. Gittikçe yataktakileri daha iyi görüyordu. Küçük karının gür saçları tüm yastığı tutmuş, Muhtarın yüzünün bir yanını örtmüştü.

Baktıkça Koca Halili bir titreme alıyordu. Onu uyandırmak için, kendini zorlayarak iki kere öksürdü. Öksürüğü istediği güçte çıkmadı. Boğazından çıkmadı derdin. Öyle zayıf bir öksürük. Bu öksürükten bir korktu ki, daha da titremesi arttı.

Korku gittikçe tüm bedenine yayılıyordu.

İçinden, «ne olurdu sen de öteki insanlar gibi olsan. Merhametli, yumşak yürekli. Fitnekâr olmasan böyle. Herkesin yüreğini yumuşattığım gibi, iki sözde de senin yüreğini yumuşatıp, yüreğinin içini Cennete çevirebilsem,» diye geçirdi.

Bir daha öksürecekti, öksürüğü boğazında düğümlendi kaldı.

Ya şimdi uyanıverirse, uyanıverir de, amanın ayağıma kadar gelmiş şu Koca Halil, babamın kemiğine söğen, köylümü pamuğa geç koyan. Bekçi kalk! Şunun ellerini arkasına bağla, bağla da al götür. Demirkıratlıya derse. Bana da bir tek laf ettirmeden, diye düşündü.

Sağ eliyle ağacın kırık bir dalına sıkıca tutundu.

Muhtarın yatakta döndüğünü farketti. Amanın uyanıyor, dedi kendi kendine. Amanın bire ocağın bata, uyanıyor.

Yere çöküverdi. Gözünü yataktan alamıyordu.

Bir zaman ağacın arkasında büzüldü, sindi, bekledi. Sonra usulca sürünerek karanlığa, arkadaki çalılara kaydı. Elinden geldikçe çıt çıkarmıyordu ama, eli, ayağı bir

çalıya değdikçe, ona korkunç bir gürültü çıkarıyormuş gibi geliyordu.

Öteki büyük çalılığa kendini atıncaya kadar yüreği ağzına geldi. Yüreği pat pat göğsünü döğdü.

Çalılığın arkasına gelince azıcık ferahladı ama çok yorgun düştü. Oraya, toprağa ağzı aşağı uzandı. Daha kulağı yerde, Muhtarın gürültüsünden uyanıp uyanmadığını dinliyordu.

Amanın şafak atıyor, komşular. Amanın ocağınıza düştüm.

Kalktı, çalıların arasından bükülerek, görünmemeğe çalışarak dereye indi. Dereye inince doğruldu. Artık kurtulmuştu. Ayaklarının altındaki çakıltaşlarıydı. Taşlara bastıkça da, taşlar gecede amma da ses çıkarıyorlardı ha! Uzaklara gitti.

Karnına sancı girmişti. Oracığa oturdu. Şalvarının bağını çözdü. Çömeldi, bir türlü çatlayamıyordu. Korku adamı çatlatmaz, dedi kendi kendine. Ya bir uyansa da düşseydim eline? Şu gece yarısı rezaletin bini bir para. Bereket ki sonradan şu akılsız kafam akıl etti de tatlı canımı kurtardım.

Neden sonra, çatladıktan sonra kendini birkaç çakıl taşıyla iyice sildi. İçine bir kurtuluş sevinci doldu. Neredeyse içinden belalı bir türkü geçecekti.

Sonra, derenin ortasından geçen, birkaç kere içine bastığı suya eğildi, çırpa çırpa bir iyice yüzünü yudu. Kendine biraz daha geldi.

Gökte yıldızlar kaynaşıyordu. Şu Çukurova göğünde de amma çok yıldız var ha! Amma da uzakta. Dünyanın öteki ucunda. Vay ocağın bata senin yıldız gibi.

Tan yeri ışıyıncaya kadar ağır ağır, topallıyarak, dereyi yukarı yürüdü. Yere kulağını verip iyice bir dört yanı dinledi. Köylü epey uzaklarda kalmıştı. Bir taşın üstüne çöktü, sakalını sıvazladı. İçindeki sevinç daha da çoğaldı. Delikanlılığa benzer bir taze sevinçti bu.

Doğan gün derenin içine de vurdu. Akan, küçücük

suyun dibi aydınlandı. Derken dört bir yan gün içinde kaldı. Az sonra ortalık kızdıracaktı.

«Çok şükür koca Allahım, kurtardın beni. Yoksa o imansız Muhtar beni eli kolu bağlı köylünün ortasına atıverir, köylü de yerdi beni. Elsizlerin, dilsizlerin, belsizlerin yardımcısı, kafama akıl, dizlerime güç verip de beni kurtaran, sana çok şükür!»

Elleri göğe açılmış, ağzı havada, dudakları kıpır kıpır, bir zaman daha dua etti. Sonra da yavaş yavaş elleri sakalına indi, sıvazladı sakalını. Sonra da kırılmışcasına elleri yanlarına düştü. Yüzü gittikçe soldu. İçindeki taze, delikanlılık sevinci de uçtu gitti .Yerine gene ağır, gene kahreden, belalı bir korku, bir dünyanın ortasında tek başına kalmışlığın boşluğu, yalnızlığı, çaresizliği geldi oturdu.

Şimdi köylüden uzak, insanlardan uzak, bir bildik, tanıdık da yok yakınlarda. Şu Allahın kır dağında ağzına atacak bir lokma ekmek de yok. Şimdi nereye gidecek, şu kocayıp dökülmüş bedenle ne yapacaktı?

16

Taşbaşoğlu şafaktan önce uyandı. Karısından, o kaçakçılardan aldığı, yalnız düğünlerde bayramlarda giydiği ceplerinin yanı işlemeli şalvarını istedi, giydi. Mintanın yırtılmamışını, temizini seçti. Çarığının tozunu sildi, parlattı. Nakışlı çorabını da çıkardı bohçadan. Bu yolculukta ilk olarak yüzünü de sabunla yudu. Şapkasının yamılmış siperini uzun uzun çalışarak düzeltti. Tesbihini de bir bezle iyice silip pırıl pırıl etti. Bir de sakalını kazıtmalıydı ki... Ama vakit yoktu. Bir el aynasının karşısında uzun zaman, tan yerleri ağarıncaya kadar bıyığını burdu. Gözlerine sert, inanmış bir anlam verdi aynada. Kaşlarını çattı, aynaya gözlerini kırpmadan dimdik baktı. Sonra da yürüyüşünü askerlerin sert yürüyüşlerine benzetmek için oradan oraya gitti gitti geldi.

İyice heybetli göründüğü kanısına varınca, Öksüz Duranı çağırdı:

«Öksüzoğlan, hey bire komşum Öksüzoğlan, seslensene Osmancaya, Kel Aşığa, Vicivici Mustafaya. Kır İsmaile de söyle gelsin. Gömleksizoğlu da gelsin. Tebdilhava, Zalaca Karı, Boklu Hasan da gelsin. Uyuz Mahmut, Çarıksız Murat, Tozo Poyraz da gelsin. Bizden kim varsa, yüreğinde azıcık adamlık olanın hepsi gelsin.»

Öksüz Duran:

«Söyledim geliyorlar,» dedi.

Az sonra derenin içinde çoluklu çocuklu bir insan

kalabalığı toplandı. Arkalarını yara dayayıp çömeldiler oturdular. Taşbaşoğlu, derin bir sessizliğin içinde iri taneli tesbihini uzun uzun şaklattıktan sonra ayağa kalktı:

«Sizin elinizden usandım, bıktım,» diye söze başladı.

Bir kaynaşma oldu. Her kafadan bir sestir çıktı.

Taşbaşoğlu kalabalık susuncaya kadar tesbihini çekerek bekledi.

«Sizden bıktım. Yüzüme gelince benimle birlik olup, Sefere söğer, onun yoluna gitmeyeceğinize avrat boşarsınız .Sonra da karşınıza geçer iki laf eder, ona doğru hiç düşünmeden kayar gidersiniz. Şimdi günlerdir burada boş boş bekleyip duruyorsunuz. Önce bizi köyden geç çıkardı. Elin köylüleri yola çıktıktan çok sonra. Bunu Koca Halilin sırtına yükledi sonra da. O fıkara kocanın.»

«Koca Halil kaçmış korkusundan. Başını almış da gitmiş. Dağlara düşmüş. Gelini sabahleyin kalkmış bakmış ki, ne görsün, Koca Halil yatağında yok. Akşam da homurdanıp durmuş. Sormuşlar soruşturmuşlar, aramış taramışlar, Koca Halili koydunsa bul,» diye yarı alaylı, yarı sevinçli bir ses yükseldi.

Taşbaşoğlu:

«Onun zulmundan kaçtı kocacık. Dağa düştü,» diye iç çekerek sözünü sürdürdü. «İşte gördünüz, daha da neler göreceksiniz. Sürünür kocacık Çukurun yazılarında. Ya da ölür gider. Şimdi size söyleyim ki, o neden bizi geç koydu?»

Uzun uzun soluk bile almadan, kesmeden büyük bir heyecanla onun köylüyü burada niçin beklettiğini Koca Halile anlattığı gibi anlattı.

«Sözüme inanın,» diye bitirdi. «Çok sağlam yerden duydum. Delice Bekirle konuşmuşlar, bu alı köylüye birlik olup etmişler. Haydi, bu yalandır diyelim, öyleyse niçin bekletiyor bizi burada? Hiç düşündünüz mü?»

Hiç kimse başını kaldırıp da bir karşılık vermedi.

Taşbaşoğlu aynı heyecanlı, kesin sözlerle:

«Komşular,» dedi, «ben yarın sabah akrabalarımı, bana uyan, güvenen komşularımı yanıma alaraktan Çukur-

ovaya iniyorum. İnip kendimize tarla bulacağım. Tutulmadık tarla da kalmadı ya şimdiye kadar, talihimizi bir sınayacağım. Bu böyle sürüp gidemez. Bu adam yıllar yılı kanımıza ekmek doğradı. Benimle gelen var mı? Gelen gelsin, gelmeyene de uğurlar olsun. Dediklerimi bir iyicene anladınız mı?»

Kalabalık birdenbire sustu. Uzun uzun sustu. Sonra birden bir kaynaşma başladı. Taşbaşoğlunun keskin, umutlu gözleri teker teker hepsinin üstündeydi.

Bu kaynaşma, gürültü gün kızdırıncaya kadar sürdü.

Taşbaşoğlu ayaktaydı. Öyle ayakta durmuş, hiç bir söze varmadan, ağzını açmadan onları seyrediyor, tesbihini şaklatıyor, sigara üstüne sigara içiyordu.

Sonra Kır İsmail Taşbaşın yanına geldi:

«Arkadaş, bunca zaman Muhtarın tarafını tutuyorum ama, şimdi senden yanayım. Sen haklısın,» dedi. «Allah senin yardımcın olsun. Sen doğrusun.»

Bu ara kalabalık gene sustu. Gözlerini Taşbaşla Kır İsmaile diktiler. Kır İsmail sözünü bitirince:

«Hep gidiyoruz yarın sabah,» diye birden söylediler. «Muhtar ne söylerse söylesin, isterse hepsimizi astırsın. Gidiyoruz.»

«Bıçak kemiğe dayandı. Yeter gayrı.»

«Elin köylüleri on gündür pamukta.»

«Vakit geçti de gitti. Bundan sonra ineceğiz de pamuk toplayacağız da...»

«Heee iflah olacağız.»

«Bu köylünün ahı onu iflah etmez.»

«Dulların, yetimlerin, saçı bitmedik öksüzlerin. Dinsiz imansız.»

«Hak yeyici de kan içici.»

«Kendisi bir tane pamuğa elini sürmez de bizden çok para alır götürür köye.»

«Bizim kan emeğimiz.»

«Yıllar yılı gün göstermedi bu adam bize.»

«Gün görmesin inşallah.»

«Yata yata iki yanı çürüsün.»

«Damarları çekilsin, kanı kurusun.»

«Dokuz ay da yatsın bir yan üstüne.»

«Yedi yıllık ısıtmadan kurusun.»

«Gittiği yer boran olsun, kış olsun.»

«Terlemekten çolak olsun kolları.»

«Öyle demen, öyle demen hay komşular. İyi adam, has adam amma, bu huyları kötü.»

«Hükümet yanında sözü geçkel ama, kesesinden başka yeri gözünün gördüğü yok.»

«Yılancıklar çıkarsın da yılın yılın yatsın inşallah. Toprak gibi çürüsün. Gazel olup savrulsun. Yüzüne itler de bakmasın inşallah.»

Kabarmış öfkeler daha uzun zaman Muhtara lanetler, kargışlar ettiler. Yarın da toptan Çukurovaya inmek kararıyla birer ikişer oradan ayrıldılar.

Taşbaşoğlu, öyle kargışları, ilenmeleri, söğmeleri çok duymuştu. Ama bu sefer Kır İsmail de kendi tarafına geçince azıcık umutlanmıştı.

Ama isterse bir tek kişi gelmesin ardınca. Bunca Muhtardan ayrılacaktı. Hiç bir şey yapamazsa gidip başka köylüye karışacaktı. Bu kendi köyü için ağırdı. Kendisi için de onur kırıcıydı. Köylüsü kabul etmemiş de, atmış dışarı da, böyle adamdan hayır mı gelir, hırlı mı hırsız mı diyecekler, kötü gözle bakacaklardı. Ama ne olursa olsun.

Hemen o an, konuşmalar olurken Muhtar, Kır İsmailin de o tarafa geçtiğini duymuş, öfkesinden deliye dönmüştü.

«Ulan kızını kim kurtardı delikanlıların altından? Candarmaların altından? Ulan yoksa köy be köy dolaştırırlardı. Üstünden geçmedik bir tek erkek bile kalmazdı Torosta, Uzun Yaylada. Ulan ben olmasam ta Adana kerhanesine kadar düşerdi. Ya da ölüsünü bulurdun bir kaya dibinde. Beş ay dağda elden ele gezen, bir yıl da, beş yıl da gezerdi. Şimdi karnında bir tek piçle geldi. Sonra arkasında beş piçle, bir yığın da babayla gelirdi.

Ulan Kır İsmail sen de mi? Getirin şunu buraya, yıkın ayağımın altına. Çekin sakalını, yolun birer birer. Böğürtün öküzler gibi. Mustahakı budur deyyusun.»

Gözleri dönmüştü:

«Bekçi!» diye bağırdı.

Bekçi gelip de karşısında hazırol durunca, öfkesi birden indi, aklı başına geldi. Keskin sirke küpüne zarardı. Ve de öfkeyle kalkan zararla otururdu. İnsan yarattığı öfkeyle değil, fendle idare edilirdi. Babası Hıdır Kahya, hiç bir zaman öfkeye öfkeyle karşı durulamaz, öfkeyi yumuşaklık yıkar, bu kulağına küpe olsun, demişti. Öfke Muhtarlara değil, derebeylerine, hükümete, Osmanlıya has bir iştir, demişti. Doğruydu.

Bekçiyi, Kır İsmaile göndermekten vazgeçti.

«Bekçibaşı!»

«Buyur Ağam.»

«Şimdi kanat takıp, geceyi gündüze katacaksın, ve de esen yel olacaksın. Doğru aşağı inecek, Miralayın oğlunun çiftliğine varacaksın. Delice Bekir Ağayı bulacak, iş işten geçti, yetiş yukarıya diyeceksin. Durmasın gelsin. Tutulmadık tarla kalmışsa da gelsin. Sabahtan önce, bu gece buraya yetişsin. Ağadan bir at alaraktan yetişsin. Haydi marş!»

Vay Kır İsmail vay. İnsanoğluna güvenilmez. O da gidince elinde güvenilir hemen hiç adamı kalmamıştı. Köylünün hepsi değil, yarısı, üçte biri bile ayrılıp gitse koskoca Miralayın çiftliğiyle başa çıkılamazdı. Bir kişinin ayrılması bile onun onuruna halel getirir, itibarını kırardı Ağalar yanında. Herkes onu köylünün babası, sevgilisi, sözünden çıkılamaz bir Ağası biliyordu. Ne yapmalı? Vay ananı avradını, kökünü kömecini viran Taşbaşın oğlu. Aaaah yolda kalıp da gelmeyesi Kuyruk İbrahimin oğlu, hırsızın, mendeburun, tüm Çukurovayı soymuşun, adam kasabının sürtük, pasaklı, saman altından su yürütenin, başını kaldırıp da insan yüzüne bakamaz bir rezilin, Yemen kaçkını, vatan hıyanatı Kel İbrahimin oğlu Uzunca Alicik, sen getirdin bu işleri başıma tüm.

Sen çıkardın bunu. Yoksa bu fıkara köylünün aklına mı gelirdi böyle rezillikler. Allah senin atını öldürdü. Canını da alacak. Sana göstermeli gününü. Hele gel o orospu ananla karşıma. Seni bir hallere duçar edeyim ki, ve de süründüreyim ki, aklın başçağızına gelsin. Dur hele. Gel hele. Yukardaki yüce Allah adamını bilir. Ben de bilirim. Senin yüreğiyin başına bir telli kurşun ki, parça parça eylesin. Başkası iktiza etmez arkadaş. Sabrın sonu selamet demişler.

Bu iş artık köylüyü toplayıp avurla zavurla olacak işlerden değildi. Başka bir pılan düşünmek gerekti. Köylüden bir tek kişinin ayrılmasına izin verilemezdi. Sonra nasıl çıkılır Miralayın oğlunun karşısına. Nasıl bakılırdı yüzüne. Herif de Demirgıratın hasıydı. Hükümet bir dediğini iki etmiyordu. Etmiyordu ya, tarlaları da amma kıraçtı. Bunca yıl kendisine de bir verimli çiftlik bulamamış mı? Çiftliği kıraç olmasa, ne demeye fazladan para versin. İyi çiftliklerde pamuk toplamağa köylüler can atarlar.

Boyuna elinin ayasını dişliyor, bir çare düşünüyor bulamıyordu. Gene öfkesi kabardı.

Şu deyyusların baş çekenlerini getirmeli şuraya. Çoluk çocuğunun ortasında bir iyice döğmeli. Canlarını çıkarmalı. Ama olmazdı. Köylü kısmını her zaman korkutamazsın. Hele gemi azıya almışken hiç korkmaz. Ya herro, ya merro dedi mi kellesini kessen döndüremezsin.

Miralayın oğluna söyleyip şunları karakola çekmek... Köylü kısmı Allahtan korkar. Amma İsmetin adamları durmazlar ki, particilik kaygısıyla hemen arka çıkarlar köylüye. Babalarının oğlu sanki bizim deyyusların. İşe siyaset karıştı mıydı iş yok onda.

Gözü dönmeye görsün bu köylü milletinin, hiç bir şeyle korkutamazsın. Ölümüne ölümüne yürür böyle zamanda bunlar.

Şunların yüzlerine bakın. Bakın Allahınızı severseniz. Konan sinek bin parça olur. Aaaaah! Aaaaaaah! Başka

zamanda geçeydiniz elime. Aaaaaaaaaah! Bu suratı sorardım size it herifler.

Eline bir tek çöpü alır da kırmayı denersen, kolayca kırarsın. Amma hepsini birden kıramazsın. İki yüz çöpü bir araya getirince hiç mi hiç kıramazsın. İşte bunlar şimdi, bir araya gelmişler, toplanmışlar. Mümkünü yok kıramazsın.

Teker teker ele alacaksın bunları. Yola getireceksin. Öyle değil mi?

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. Bu da makbul bir sözdür. Yumuşacık, ipek gibi olmalı. Sertlik sonra. Onun da sırası gelir. Tüm bu günlerin öcünü fitil fitil burunlarından getirmek gerek. Şimdi candan olmalı. Öylesine candan ki, görenlerin, konuşanların gözlerinden yaş gelmeli.

Demirgırat Fahri Bey ne der? İdarecilik demek, yerine göre hareket etmek demektir. Sırasında katil, eşkiya, canavar gibi. Sırasında melek, evliya, Karatopaklı Hoca gibi.

Bu bir sırdır ki, öyle olur olmaz adamın aklı ermez.

«Avrat,» diye seslendi küçük karısına. «Hızmandan pekmezi çıkar. Yağlı ekmek tatlısı yap. Kavurmayı da kızdır. Karnımı bir mükemmel doyurmak iktiza eder. Ve Hazreti Alinin cenk donunu giyinmek gerekir. Ve de Hazreti Ali Efendimiz gibi Düldül atına binip, yalın kılıcı ele almak gerektir. Düşmanlarımız dört bir yanımızı kuşatmıştır. Önüne geçmek gerektir. Zorlu savaş olacaktır. Bu savaşta altta kalanın vay haline. Vay haline güzelim.»

Kadın bir şaşırdı ki, bu eve geldi geleli kocasının sesini böyle tatlı, böyle candan, yumuşacık duymamıştı. Olduğu yerde durakladı. Sonra da gözleri sevinçle parladı, gülümsedi. Yüzü gamzeliydi. Gamzeleri açıldı.

«Azıcık elini çabuk tutsana Sultan. Çok çok iş var görülecek. Ekmeği de bir iyice kızartasın. Ve de kızarmış ekmek adama güç verir. Yanmış ekmek yemek de talih verir. Öyle mi güzelim? Ne durdun öyle?»

Durmuş gülümsüyor, içinde ılık ılık bir sevgi yeşeriyor, bilmediği bir tatlı duyguya atıyordu onu.

Sözleri eski sözleri aşağı yukarı. Hiç bir değişiklik yok ama, ya bu tat ne? Bu ılık ılık içe akan, yeşeren, büyüyen, büyüleyen sihir ne? diye içinden geçiriyordu Sultan. Kocasının daha, daha çok konuşmasını istiyordu.

Bu sesin tadı gitmesin, sihri bozulmasın diye kıpırdamıyordu bile. Olduğu yerden kımıldamadan ötedeki tavayı uzandı aldı. İçine hızmandan yağı boşalttı. Ateşe sürdü. Yağla pekmez keskin bir koku çıkararak eridi. Ateşin kıyısına çekip içine ekmek doğradı.

Muhtar sözünün sonunu:

«Güzel kokuttun. Eline sağlık avrat,» diye bağladı.

Daha bir düş içinde kalmış düşünüyordu kadın. Düşünüp kıvanç içinde gülümsüyordu. Hiç bir zaman, sevişirken bile, öylesi zamanda bile sesi böyle olmamıştı bunun. İçinde yepyeni, duyulmadık bir sevgi mi yeşermişti ola?

Sahana koyduğu yiyeceği sevgiyle kocasının önüne sürdü. Karşısına, uğruna geçti oturdu. Ağzının içine bakmağa başladı. Hep konuşsun, durmadan konuşsun istiyordu. O konuştukça genç kadını taze, hiç duyulmadık bir şehvet sarıyordu. Aaaaah böyle zamanlar gece olmalıydı ki... Yerinde duramıyor, fıkır fıkır kaynıyordu. Gamzesi çukur çukur oluyordu.

Yemeğini yiyip ayağa kalkan Muhtarla kadın da ayağa kalktı. Muhtar obanın içine doğru düşünerek, bir şeyler, derin bir şeyler kurarak ağır ağır yürüdü. Kadın arkasından hayranlıkla baktı. Aşkla, şehvetle.

Sonra kendi kendine mırıldandı:

«Böyle güzel huyların, böyle tatlı dillerin, böyle sıcacık yüreğin var da, her zaman dışarıya, öz avradına, çocuğuyun anasına, ne demeye dışarı vurmazsın ya, tırnağına kurban olduğum?»

İlk iş olaraktan şu korkudan kaçıp dağlara düşen Koca Halili buldurmalı. Aman Halil Emmi, demeli köyün ortasında, insandır hata yapar. Sana ne dedik de başını

aldın da yazıya yabana, Allahın kır dağlarına düştün? Bu kocamış, kemiği derisine yapışmış halinle? Korkma, köylü sana hiç bir şey yapmaz. Ben de tüyüne bile dokunmam. Sen köyümüzün biricik kocasısın. Dedemizin yaşındasın. Çok emeğin geçti senin köye. Ha var bir yıl da bizi geç koy. Canın sağolsun. Sana kimse bir eğri laf edemez.

Köylü kısmı saftır. Çocuğa benzer. Koca Halile karşı gösterilen bu hoşgörürlüğe sevinirler. Amma nasıl bulmalı o kocamış domuzu? Bir saklanır ki, mümkünü yok göremezsin.

Yüksek sesle, tellal çağırır gibi, Koca Halilin oğlunu çağırdı.

«Yanına iki delikanlı al da babanı bul gel! Al getir. De ki ona, köy kurulu ve de Muhtarımız seni affeyledi. Cümle suçunu bağışladı. Ve de tüm köylü suçunu bağışladı de. Yanılmaz bir Allahtır, diyorlar de. Korkmasın. Söz verdim. Al getir onu. Bugün akşama kadar bulup getirmelisin,» dedi.

Sesi gene öyle içe işleyici, dostlukla doluydu.

Koca Halilin oğlunun, babasına bu kadar ilgiden dolayı gözleri yaşardı.

«Başım üstüne ağam,» dedi. «Hem de gözüm üstüne. Arar bulurum babamı.»

Muhtar:

«Fıkaracık kaçarken yorulmuştur. Yanına iki delikanlı al da nöbetleşe sırtlaşırsınız. Amanın yürüterek getirmeyin kocayı.»

«Başım üstüne.»

Köylüler ötelerde durmuşlar, Muhtarın değişik sesine, yumşak haline, babacan tavırlarına bakıp işin içinde iş olduğunu, bir şeylerin döneceğini sezinliyorlar, bekliyorlardı.

Muhtar da köylünün, her hareketini inceden inceye takip ettiğini, ne düşündüğünü, ne yapacağını kestirdiklerini biliyor, her adımını ölçüyor, her tavrını ayarlıyordu. Arkasını dönünce kir pas içinde, sümüğü akıp ağzına

girmiş bir kız çocuğu gördü. Amma da iğrenç yaratık, dedi kendi kendine. Tuh Allah belasını versin böyle ana babanın. Bu köylü milleti hiç bir vakit medeniyete giremez.

Bu kız Sarı Mustafanın kızıydı. Sarı Mustafa yıllar yılı çocuk beklemiş, sonunda Allah bunu vermişti. Heeey Koca Allahım, işine, hikmetine karışılmaz. Sarı Mustafa, çocuğun kız olduğunu duyunca önce sararıp nutku tutulmuş, sonradan derecesiz bir sevince gömülmüştü. Derler ki, kız çocuğuna bu kadar sevinen hiç bir erkek gelmemiştir yeryüzüne. Kız çocuğu el kiri, yıkarsın gider. Gider de el oğlunun ocağını tüttürür. Ya oğlan, oğlan gibi var mı? Ocakların en güzel yalımı. Kıyamete kadar sürdürür ocağını.

Şimşek gibi bir düşünce birden geldi geçti. Kızı hemen yerden aldı, başının üstünde, hooop, diye döndürdükten sonra omzuna oturttu. Sarı Mustafanın evine doğru yürüdü. Kızın saçı başı, kirli bez fistanı gök boncuklarla, düğmeler, sırçalarla bezenmişti. Bir omzu nazarlıklardan görünmüyordu. Bir baş sarımsak, boncuktan bir akrep, muska gibi dürülmüş bir kara bezin içinde tavuk pisliği, bir çift kara yılanın çene kemiği... Şahmeran boynuzu dedikleri ince bir kemik, sonra düğmeler, birkaç renkli deniz kabuğu.. Eve gelince kızı omzundan kucağına indirdi. Kirli yanaklarından iğrenerek öptü. Neredeyse kusacaktı. Gözlerini yumup kızı anasına uzatınca derin bir soluk aldı. Kurtulmuştu.

«Bu kız dünya güzeli, dünya güzeli. Hele büyüsün de bir görelim, yaksın koca bir köyün delikanlısını da babasının başını, şu Sarı Mustafa oğlancığın başını da belaya soksun da görelim.»

Vardı kızın saçlarını okşamağa başladı:

«Hele çabuk büyüyesin de, hele kavurasın da ortalığı. Şu Sarı Mustafadan da kızın böyle güzeli çıkar mı? Allahın bir hikmeti, mucizatı canım. Anasının soyu güzel, onlara çekmiş olacak.»

Küçücük bir ağaca belini verip oturmuş Sarı Musta-

fa, Muhtarı görür görmez ayağa kalkmış, sevinmiş, sevincinden ağzı kulaklarına varıyor, ona sevgiyle bakıyor, içinden, «gene bir işin düştü herhalde gavurcuk,» diyordu. «Yoksa benim kızı kucağına alır da eve kadar gelir miydin? Yüzüne bile bakar mıydın hay Muhtar Ağam?»

Ama gene de derecesiz kıvanç duyuyordu bundan. Böbürleniyordu.

«Buyur buyur Muhtar Ağam,» diyordu ona en güzel, en candan sesiyle.

Muhtar oturmadı, ona tatlı tatlı gülümsedi geçti. Sarı Mustafaya bu kadarı bile çoktu. Mendilini çıkardı, bir iyice ağzını sildi. Artık köyde çoluk çocuk, kadın erkek, önüne kim gelirse hatırını soruyor, okşuyor, öpüşüyordu.

Onu böyle görenler, içlerinden:

«Heeeey bire gavur,» diyorlardı, «gene köylüye işin düştü. Sanırsın gökten inmiş bir melaike.»

Böylece bir iki saat köyün içini dolaştıktan sonra evine döndü. Büyük karısına bile gülümsüyordu. Bu, son yıllarda hemen hemen hiç olmamıştı. Üstelik elinden de tuttu büyük karının. Amma dört bir yanı kollıyarak, küçük karı çocuğuyla uğraşırken.

Küçük karısı çocuğu beşiğe yatırmış ayağa kalkmıştı ki, Sefer Ağa vardı çocuğu beşikten aldı, okşamağa, koklamağa başladı. Uzun uzun... Bu da ender yaptıklarındandı.

Ortalığın durulduğunu, el ayağın ortadan çekildiğini görünce çabuk çabuk Kır İsmailin evine gitti. Onu görünce Kır İsmail çok telaşlandı. Yüzü soldu. Ne diyeceğini bilemedi. Buyur da edemedi. Muhtar işi çakmıştı. Onun buyurunu beklemeden vardı, yığılı yatağın üstüne oturdu.

«Bu ne hal İsmail Ağa? Bize karşı bu yüzüyün yıkkınlığı ne? Babanı mı öldürdük? Şöyle varalım da bizim İsmail Ağa ne yapıyor, görelim dedik hani. Dedik ki, haber verelim de hiç küşüm çekmesin, Çukurovada tarlalarımız tutulmuştur. Delice Bekir Ağa gelir gelmez he-

men aşağı inip pamuğa gireceğiz ki... Köylü kısmında sabır olmaz. Bilmezler sabrın sonunun selamet olduğunu. Delice Bekir Ağamız bugün değilse yarın gelir. Bize öyle pamuğu çok tarla bulur ki, kesemize Halil İbrahim Hazretleri efendimizin bereketi. Hey babam heeeey, bir adam günde elli kilov bile toplar. Yaaa İsmail Ağa, büyük teyzemin oğlu. Köylü dediğin iğvalara çabuk kanar.»

Kır İsmailin daha telaşının geçmediği yüzünden belliydi. Muhtara hiç bakamıyor, başını da yerden kaldıramıyordu. Ötede durmuş kalmış iki oğlunun, karısının, kızının da başı yerdeydi.

Birden sözünü kesen Muhtar kıza döndü:

«Gel hele yanıma güzel kızım,» diye eliyle onu çağırdı. «Gel hele yakınıma. Senin için geldim. Yoksa kellemi kesseler şu teyzemin öz oğlu Kır İsmailin yüzüne dünya bir yüzüne bakmazdım. Ama boynumu büken sensin. Gel şöyle karşıma otur da, bak sana ne diyeceğim. Senin başına o işleri getirenler öyle elimden kolay kolay kurtulamayacaklar. Ay geçer, yıl geçer amma ben hiç bir şeyi, hiç bir kötülüğü unutmam. Unutmam. Onları da unutamadım. Onlar büyük cezalarını çekecekler. Ben her bir işin bir sırasını beklerim. Sırasız iş başsız soğana benzer. Sapı elinde kalır. İşte tam sırası bugün geldi. Unuttu der de bana gönüllenirsin öyle mi kızım? Gönüllenme, ben bir işi kulağının ardına atanlardan değilim. Benim namusum var kızım. Dağ gibi de alaf almış, yalıma kesmiş yüreğim var. Köyümün ulu namusuna hile getirenleri karıncalar gibi ezerim ha. Ezer ezer ezerim! Ben köyümü, köylümün namusunu, güzel kızlarını yabanın itlerine pespaye ettiremem. Onları ulu cezalara çarptırmadan yüreciğimin başı rahat edemez. Gel şöyle, haaa... Geç karşıma da bir güzelce otur. Sana diyeceğim var. Baban da sanmasın ki ben ona yalvarmağa geldim. Ben koca Allahtan başkasına yalvarmam kızım. Ona da insi cini yarattığı, yerle göğü halkettiği için... Dokuz kat göğün yücesinde durup da alemleri seyrettiği için, azıcık yalvarabilirim ona. Yoksa kul olana mı... Kimse aklından

geçirmesin... Ve de onu, ve de öyle şeyleri... Korkmasın. İstediğinin ardınca gitsin o. Ben, öyle şeyler düşünmem. Gel şuraya, otur karşıma. Hah şöyle.»

Kız kızarıp bozararak gelmiş onun karşısına toprağın üstüne oturmuş, gözlerini de yere dikmişti.

«Kızım senin başına o işi getirenlerin başlarına öyle bir işler açacağım ki, dünya alem de şaşacak, çarkı felek de şaşacak. Lal olup kalacaklar. Bu Çukurovada çok yüksek Demirgıratlar, çok büyük, rüşvet yemez akıllı hükümetler var. Senin işin yüreğime dert olduydu. Onları hapse sokturup da gözlerini delikte ışılatmazsam olur mu ki... Gözlerime hiç bir vakit uyku giremez. Varsın Kır İsmail aldırmasın. Namus onun namusu değil, benim namusum, köyümün ulu namusudur. Benden sorulur her bir şeysi köyün. Kızım sen babana bakma. Allah onun belasını vermiş zaten. O aldırmaz. O yutar amma, ben yutamam. Muhtar Sefer Ağa Efendinin köyünden bir kızı götürdük de beş ay oynattık da cezasını görmedik, dediremem. Ulan ocağın bata bu iş beter iş, yarın öbür gün köye gelen gelene. Altımızda avrat koymazlar. Alırlar dağa götürürler. Bunu beş ay gezdirirler, ötekileri on ay gezdirirler. Bizde kız avrat koymazlar. Allah göstermesin. Ben, işte o sebepten bu ettiklerini onların yanına koyamam kızım.

«Şimdi sana geldim ki, şu başından geçenleri bana bir daha, ilk anlattığın günkü gibi, hiç bir yerini, en ufacık bir yerini bile unutmadan bir bir anlatacaksın. Ben de senin o dediklerini Çukurovanın ulu hükümetine bir iyice arzuhal edeceğim ki, okuyan gözyaşını tutamayıp da hüngür hüngür avratlar gibi, çocuklar gibi ağlasın. Aynen senin anlattığın gibi yazdırayım da deftere, okuyanın yüreği ağzına gelsin de parça parça dökülsün. Bir iş gördürecek misin, şehir adamını ağlatacaksın. Yürekleri çok yufka olur batasıcaların. Yürekleri yanaraktan gelsinler de o gavurları köycek, avrat uşak, kız kızan götürsünler Kozan Ağır Cezasının sarp hapisanesine soksunlar. Soksunlar da bir daha çıkarmasınlar. Kır İsmai-

lin umurunda mı kızım, seni götürmülşer de dağlarda öldürmüşler. Yanan, acıyan onunki değil ki. O kansız bir adam kızım. Onda kan olsa, teyzesinin oğlunu koyar da, teyzesinin oğluna söğer de, elin adamlarıyla bir olur da, onun iğvalarına kanar da bizim yüzümüze bakmaz da... Heeee onda kan olsa kızım, bu işleri görmez de... Varır senin düşmanlarını öldürür de... Sen başla kızım, söyle, söyle bir bir ki, o Kır İsmaili bana ettiğinden utandırayım.»

Kızın yüzü kıpkırmızı kesilmiş, başını yere iyice eğmiş kaldıramıyordu. O ezeli işkence gene başlayacaktı. Yüreği kuş gibi çırpınıyordu kafesinde.

Muhtar durmadan konuşuyor, ısrar ediyordu. Kız söylemek için kendini zorluyor ama, beceremiyordu. Az bir zamanda vıcık vıcık ter içinde kaldı.

Muhtar sonunda:

«Söyleme,» diye gürledi. «Sen de şu Kır İsmailin kızı değil misin? Sizin milletinizde hiç bir vakit kan yoktur. Sen başından geçenleri bir bir anlatmazsan, ben de Çukurova Demirgıratına varıp ne diyebilirim de onları ağlatırım?»

Kızın anası birden ortaya atıldı. Kızın yanına geldi. Yanına oturdu. Öfkeyle omuzundan tuttu sarsmağa başladı. Muhtar kıza hikayeyi her anlattırmağa gelişinde böyle olurdu.

«Ömrü kesilesice seni! Ömrü kesilesice, söyle Sefer Emmine, söyle bir bir,» diye bağırdı. Sesi ta obanın öteki ucundan duyuldu. «Söyle de dinsizlerin eline zincir vurdursun. Söylesin büyük Demirgırata da onların soylarını kurutsun. Hükümet kapılarında da sürüm sürüm süründürsün. Söyle Sefer Ağa Emmine. Derdini dökmekten kime zarar gelmiş ki... Bakma babana. O bu evin düşmanı kızım. Onun elinden hiç bir iş gelmez. Onun elinden bir iş gelseydi, o da elin erkekleri gibi erkek olsaydı, onların hepiciğini kurşundan geçirirdi. Geçirirdi de varıp hapislerde yatardı. Ben de onu alnım açık, yüzüm böyle yerde değil, ölene dek içerde gül gibi beslerdim.

Söyle başından geçenleri geçen sefer anlattığın gibi, Sefer Emmin onların hakkından gelsin. Ha burada Demirgıratın büyük hükümeti varken. Rüşvet almaz, hak yemez.»

Sefer:

«Söyle kızım. Hani seni onların elinden alıp getirdiğim gün nasıl bir bir söylediydin? Hani candarmanın geldiği gün. En güzel son anlattığında söylediydin. Hani söylerken ağlıyor, titriyordun. İşte o günkü gibi anlat. Aaaah benim aklımda hiç bir şey kalmaz ki... O günkü kalsaydı da Çukurova Ağalarına söyleseydim, onlara yapacaklarını bilirlerdi. O gün sen söyledin, ben titredim, ağladıydım. Söyle o günkü gibi.»

Kız başını kaldırdı, yalvaran, ıslak gözlerle ona baktı. Sonra anasına, sonra babasına baktı. Sonra da ötede durmuş kalmış iki delikanlı kardeşine.

Kızın bakışları gelip kardeşlerin üstünde durunca, delikanlılar usulca oradan ayrıldılar.

Ana hırsından yerinde duramıyordu.

«Söyle ocağı batasıca sürtük. Utanıyor musun şimdi? Başından geçmiş bir kere. Başka çaresi var mı?»

Muhtar sesini daha yumuşatıp, daha da yanıklaştırarak:

«Çocuk da öldü öyle mi? Ölü doğurdun değil mi? Vay kadersiz yavrum!»

Kız evet makamında başını salladı.

«Vay vay vay! Vay dünya! Benim yüreğim babasız, babası bellisiz, ölü doğan bebeklere yanar. Yanar da gövünür.»

Ana iyice kızdı:

«Batasıca, batasıca!» diye kızın omuzunu koparırcasına sarstı. Sırtına da zorlu bir yumruk indirdi. «Kocaman adam, bir dünya kadar kocaman adam gelmiş de ağzıyın içine bakar. Söyle de başına gelenleri, Çukurova Demirgıratlısı onların ağızlarını yırtıversin. Şimdi de tam avucunun içinde onlar Çukurovalının. Tarlalardan alır alır götürürler. Pamuk da toplatmazlar.»

Muhtar ağır, tok bir sesle, yüzünü kırıştırarak:

«Toplatmazlar,» dedi. «Ne pamuk toplatırlar, ne de bir iş gördürürler. Toplarlar, zincire vurup, atarlar deliğe. Çoluk çocukları da perişan olur, yazıda yabanda, Çukurovanın düzünde kalır. Kızlarını da alır, veririm Çukurovalı delikanlıların eline. Tüm Çukurovayı dolaştırır, oynatırlar. Anladınız mı ben niye geldim kapınıza? İşte bunun için. Yüreğinde kin olmayan erkek adam değildir. Yüreğinde öcün yalımı yanmayana ben erkek demem. Akraba, hısım, köylü gayreti gütmeyenin de yeri yoktur insanlar arasında. Söyle kızım! Söyle de Çukurova Demirgıratının yüreğini ağzına getireyim. Söyle! Nazlanma! Senin için.»

Kır İsmail olduğu yerde kalakalmış, yüzü andan ana değişiyor, bir hoş oluyor, öfkelendiği ikide birde sağ elini sertçe çırpışından anlaşılıyordu. Olduğu yere kayarcasına çöktü. Çömeldi.

Kız başını yeniden kaldırdı. Önce Muhtara, sonra anasına, sonra babasına yalvaran gözlerle baktı. Yüzü pespembeydi. Domur domur terlemişti. Yeniyle yüzünü sildi. Kocaman, kara şalvarının içindeki kalçaları toprağa yayılmıştı. Başörtüsünü düzeltti:

«İşte öyle oldu,» diye başladı. «Öyle oldu. Tarladaydım. Babam harmanı savursun diye Ökkeş Emmime gittiydi. Gitti de geciktiydi. İşte öyle oldu.»

Kırık dökük söylüyordu. Sonradan coştu:

«İşte öyle oldu. Babam gidince, ben de harman yerini süpürmeğe başladım. O köyden Kel Osman var ya. İşte onun oğlu İbrahim. Hep bizim kapımızın önünden geçerdi. Öteki yıl da onların köyleri bizim köyün pamuk topladığı tarlanın yanında pamuk topluyordu. Öyle oldu işte. Ben de onun gördüydüm. Kız, dediydi, babam zengin dediydi. Beni alır mısın? dediydi. Ben de hiç bir şey demediydim. Harman yerini süpürürken alıçlığın içinden iki kişi çıktı. Baktım birisi o gavur. Bana hiç bir şey demediler. Kollarımdan tuttular, beni aldılar götürdüler. Nereye gittiğimizi bilemedim. Gece oldu...»

Tıkanıyordu. Burada sustu. Susunca anası onu dört-

tü. Muhtarın da yüzü gerilmiş, gözleri parlıyor, yutkunuyordu.

«Gece olunca, beni bir büyük, karanlık, kayış kanat dolu mağaraya soktular. Önce o gavur geldi yanıma. Bağırdım, döğüştüm.»

Muhtarı hafif bir titreme almış, kıza doğru eğilmiş gözlerini gözlerinin içine dikmişti:

«Sonra?» dedi. «Burasını iyi anlat. Hiç atlamadan. Utanma! Bu baban, bu anan, ben de baban sayılırım. Babandan da ileri sayılırım. De anlat. Anlat. Burası çok gerek olacak. Bikrin izalesi derler buna. Kanunda, Demirgıratlı yanında cürmü çok büyüktür. Kanunda yeri, yeri vardır. Durma anlat!»

«Bağırdım, çağırdım. Sonra arkadaşı da geldi yanına. Sabah olana dek kendimi teslim etmedim. Şafak atarken bıçağını çekti. Seni öldürmek farz oldu ey orospu, dedi o gavur. Bıçağı taktı donumu, fistanımı baştan ayağa yırttı. Beni çırılçıplak soydu. Anadan doğuk gibi etti. Giyitlerimin yırtıklarını da topladı, götürdü mağaranın ağzında ateşe attı. Ateşin üstüne atıldım ama, onları kurtaramadım.»

Muhtar, titremesi artarak:

«Burası iyi. Hükümete burasını söyleyeceksin. Kanun tam buradan tutar ki Allah Allah! Allah Allah! Tutar ki, mümkünü yok bırakmaz. Bırakmaz ki bırakmaz. Çok büyük cürümdür bir kızın elbiselerini yakıp, onu anadan üryan koymak. De de bakalım. De bakalım, de! De! De! Söyle!»

Kız anlatıkça utangaçlığı azalmış, sinirliliği geçercesine, kendini sözlerine kaptırmıştı:

«Giyitlerimi kurtaramayınca, kaçtım mağaranın dibine saklandım, büzüldüm oraya. Arkamdan güldü gavur.»

Muhtar:

«Vay dinsiz oğlu dinsiz, vay! Olacak iş mi?» Dişlerini gıcırdattı.

«Güldükten sonra bana dedi ki, hey kız, dedi, biz gidiyoruz. Sen de mademki bana teslim olmadın, böyle

anadan doğma var git köyüne. Kodular gittiler. Sesleri solukları kesildi. Ben de onlar gitti diye çıktım mağaradan. Köye doğru kaçarken, baktım çalının dibine saklanmışlar bana gülerler. Ben koştum. Arkamdan yetiştiler. Ellerinde yalın bıçak. Tuttular beni gene mağaraya getirdiler. O gavur arkadaşına dedi ki, bu senden ürker de o yüzden teslim olmaz. Yoksa ben onu avrat edeceğim diye aldım kaçırdım. Neden teslim olmasın? Deli mi ki bu kız, dedi. Sen köye git de bize ekmek getir. O koydu gitti. Biz kaldık. Yalvardı bana. Ben gene teslim olmadım. Sonra gözleri deli gözleri gibi oldu. Gözlerini görünce korktum. Yemin etti, seni avrat edeceğim diye. Ben de...»

Yutkundu söyliyemedi.

Muhtar ayağa kalktı, oturdu. Yüzü sararmıştı. Boğuk boğuk:

«Sen de yattın mı altına?»

«Gözlerinden korktum. Ceketini çıkardı yere serdi. Beni zorlan yatırdı.»

Muhtar:

«Ağladın mı? Çırpındın mı?»

«Ağladım, çırpındım. Olmaz, dedim. Git beni anamdan, babamdan iste, dedim. Aldırmadı.»

«Ne dedi?»

«Deliye dönmüştü. Hiç duymuyordu. Gözlerinden korktum.»

«Sonra? İşte burası kötü. Onu ısırmadın mı? Döğüşmedin mi? Öylecene teslim mi oldun?»

Kız başını yere eğdi. Yüzü o anda pembeden sarıya kesti.

«Söyle! Söyle! Söyle ne oldu?»

Muhtar cezbeye tutulmuştu. Oylesine, söyle diyordu ki, kızı ürpertti.

«Söyle ne oldu?»

«Sonra elim ayağım kesildi. Kıpırdayamadım.»

«Hiç mi kıpırdamadın? Hiç mi?»

«Gözlerimi yumduğumu, sonra bağırdığımı biliyorum.»

«Sonra ne oldu. Burasını bir daha de bakalım. Bir daha. Burası çok gerek.»

«Sonra kalktı, yanıma oturdu. Soluyordu. Benim elim ayağım tutmuyordu.»

Muhtar:

«Orasını değil,» diye bağırdı. «Orasını değil. Yattığın yeri bir daha söyle. Burası esas. Tam kanunun tutacağı yer.»

Kız gözlerini kaldırdı, hayretle onun yüzüne baktı, sustu.

Muhtar birkaç kere ayağa kalktı geri oturdu. Yerinde duramıyordu.

«Elin ayağın kesilince üstüne geldi. Öyle mi? Sen çırılçıplak ağzı yukarı yatıyordun. Ellerinle memelerini de kapatmadın mı?»

Kız karşılık vermiyordu sorularına. Anası gene dürttü.

«Söylesene ömrü kesilesi. Olmuş bir iş. Ne utanırsın? Adam hükümetten utanır mı? Her bir şeyi söyleyeceksin ki cezasını versin o gavurların.»

Muhtar:

«Doğru doğru. Söyle kızım, söyle ki...»

Kendinden geçmiş gibiydi. «Söyle ki...»

Kız sesi titrek, bozulmuş, korkunç bir sıkıntı içinde başını kaldırdı, asılacakların bitkin, işkence çekenlerin yorgun, yalvaran, aman dileyen gözleriyle gene baktı.

Anası bir iyice gene dürttü.

Kız ölgün bir sesle duyulur duyulmaz:

«Üstüme geldi. Soluğu tüm her yerimi yaktı. Kavurdu. Kıpırdıyamadım. Hiç elimi bile oynatamadım. Sonra canım bir ağrıdı ki... Bağırdım. Kalktı üstümden. Neden sonra gözümü açtım ki, yanıma oturmuş solur.»

«O da çırılçıplak mıydı?»

Kız gene gözlerini yere eğdi:

«Çırılçıplaktı.»

«Anadan uryan mı?»

«Üryan.»

Muhtarın ağzında tükrüğü kurumuştu. Bir daha, bir daha anlattırdı orasını.

«Ter içinde miydi?» diye sordu. «Tüm bedeni? Sen de terledin mi? Cıpıldak tere batmışsın baktın ki, öyle mi?»

Kız başıyla evet yaptı.

Gerginliği, şehveti azıcık durulan Muhtar, yatağın üstüne iyice yerleşip, sağ ayağını altına çektikten sonra:

«Sonra, sonra ne oldu? Ben bu kadarlığını bilmiyordum. Ya da unutmuşum. Ben onlara yapacağımı biliyorum. Asmalı onları asmalı. Bunu onların yanına koymamalı.»

Ana:

«Ya Sefer Ağam, koymamalı,» diye inledi. «Daha neler getirmemişler sabinin başına. Söyle kızım.»

Kır İsmail olduğu yerde büzülmüş, donmuş kalmıştı. Konuşulanları duymuyor bir hali vardı. Taş gibi kalmıştı oracıkta.

Muhtar sakin bir sesle:

«Sonra? Sonra? Sonra?»

Anası:

«Kızım,» dedi, «gece olsa iyi söylerdi, Sefer Emmisi, sen de dinler, yüreğin köz köz olur, yalım alırdı içerini, gider de onları öldürüverirdin.»

Muhtar:

«Söyle kızım, söyleyiver. İşim var. İyi bellemeliyim ki...»

Kız daha yavaş, sesi çıkmıyor, boğuluyordu.

«Sonra arkadaşı geldi. Elim ayağım kesilmiş, yerimden kıpırdanamıyorum. Sonra arkadaşı gelince o gavur kaçtı da gitti.»

Muhtar sözünü kesti.

«Burasını unutmuşsun. O zaman dediydin ki, arkadaşı gelmeden bir daha üstüme geldi, dediydin, ondan sonra da ölür gibi oldum, hiç kıpırdıyamaz oldum, dediy-

din. Yalan mı yoksa? Aman unutma! İfadeyi bir öyle, bir böyle verirsen olmaz. Onlar sonra kurtuluverirler. Yalan söylüyor, derler.»

Kız daha yavaş:

«Öyle olduydu. Ölü gibi olduydum. O gavur kaçıp gidince, arkadaşı geldi üstüme. Etme, eyleme, dedim, ağladım. Etme, ben onun avradı oldum. Yapma bunu bana. Merhamete gelmedi, ağıdıma bakmadı. O da üstüme geldi. Sonra mağarada bir aydan fazla kaldım. Yatak da getirdiler. Bir ay ikisi birden... Giyitim yok ki kaçıp kurtulam. Geceleri biri yatar uyur, biri nöbet bekler.»

Muhtarın yavaş yavaş gene ağzı kuruyordu.

«Gözünü açtın baktın ki arkadaşı da yanında anadan uryan öyle mi?»

«Anadan uryan.»

«Sonra?»

«Sefer Emmime deyim ki, bir aydan sonra baktım ki dört delikanlı daha geldi. Bana bir fistan giydirdiler. Alakömeç ormanına götürdüler. Onlar da dağda bir dama koydular beni. Gene anadan uryan ettiler. Onlar da çok tuttular orada beni. Sonra beş kişi geldi, beni onlardan aldı. Kımıldar yürür halim kalmamıştı. Sırtlarına aldılar, Kurtkoyağına götürdüler. Kurtkoyağında bir koyun damında döğe döğe oynattılar beni. Oradan Çitiloğlanlı köyüne verdiler. Çitiloğlanlının delikanlıları döğüş edince biribiriyle, bir tanesi ötekini vurunca, beni candarmaya verdiler. Bir ay da candarmaların yanında kaldım. Oradan o gavur beni geldi, avradımdır diyerekten aldı. Mağaraya gene götürdü koydu. Bana çok yüreği yanıyordu, ağladı. Bana çok iyi baktı. Bal yağ getirdi, yedirdi. Bir ay içinde topladım, iyi oldum. Ama bana gene giyit vermiyordu. Anadan üryandım. Beş ay giyit yüzü görmedi sırtım. Ben iyi olunca köylerden oğlanlar geliyor, beni görüyorlardı. Bir sabah baktım ki sen geldin Sefer Emmi. Seni görür görmez ayağına kapandım. Aklında mı?»

Muhtar, yüzünde belli olan büyük bir kederle:

«Mağaranın kapısında, anadan uryan ayağıma kapanınca ben ne yaptım?»

Kız başını kaldırdı, minnet dolu gözlerle Muhtara baktı:

«Sen de kaputunu çıkardın hemen üstüme örttün. Sonra da giydirdin.»

«Sonra?»

«Gece oluncaya kadar dağda bekledik. Sen tabancanı çektin, öyle bekledin beni. Kimse yaklaşamadı bize. Gece olunca da aldın beni eve getirdin.»

«Söyle kızım, sen uryanken sana hiç elim değdi mi? Bir şey yaptım mı?»

Kız gene yaş dolu gözlerle, minnetle ona baktı.

«Ben seni gelip bulmasam, ne olurdun? Bir de karnında çocuk?»

Kız:

«Ölürdüm,» dedi. «Zaten soğuktan buyuyordum.»

Muhtar ayağa kalktı. Kır İsmaile doğru yürüdü. Kır İsmail başını kaldırdı, ona baktı. Yüzünden hiç bir şey anlaşılmıyordu. Öyle donuktu. Yalnız göz çukurlarında birer damla yaş vardı.

Muhtar eğildi, elini omuzuna koydu. Kır İsmail kalkmağa davrandı, kalkamadı. Sonra ellerini yere dayadı, kalktı.

Muhtar gözlerini gözlerinin içine dikti:

«Kızı nasıl ellerinden alıp getirdiysem, onları da öyle bir perişan, perperişan edeceğim ki alem de şaşacak. Cümle alemin parmağı ağzında kalıp Muhtar olunca böyle olmalı, böyle köyün babası, hısımına, akrabasına böyle sadıkana, böyle bağlı insan olmalı. Böyle insan oğlu insan olmalı, diyecekler. Kızın söylediklerini duydun va bundan sonra var da git, başkalarıyla birlik ol. Bırak da beni, el içinde yalnız koy da öz teyzenin oğluru.»

Sertçe elini yeniden omzuna koydu çekti. Kır İsmail bir söze varamadan oradan ayrıldı.

Kadınsa ayağa fırlamış, ayakta kalakalmış kocasının yanına gelmişti:

«Sen var da,» diyordu, «Taşbaşın oğluyla git. Ben çocuklarımlan Sefer Efendinin yanında kalacağım. Bak, senin alamadığın öcümüzü o alacak.»

Bağırdı:

«Onun bana yaptığı iyilikten sonra kellemi bile kesseler, kanım Muhtarımızdan yana akar. Duydun mu İsmail?»

Bunu Muhtar duydu, sevindi. Yakınlarındaki köylüler de duydular.

Muhtar doğruca Uyuzoğlanın evine gitti. Uyuzoğlan göçünü her zaman obanın dışında, köylünün uzağına kurardı. Gündüz böyle obadan uzaktakileri gezmeliydi. Gece de ötekileri. Daha dişlileri.

Uzaktan seslendi:

«Heeey Mahmut, orada mısın? Yanına geliyorum.»

Mahmut ayağa kalktı, sevindi. Köyün koca bir Muhtarı evine, ayağına kadar geliyordu.

«Buradayım Emmi, buyur,» diye onu yolda karşıladı.

Mahmudun sevinci Muhtarın gözünden kaçmadı.

«Eeee söyle bakalım, nasılsın Mahmut oğlum? Sen de gittin mi Taşbaşın toplantısına?»

Mahmut heyecanlandı:

«Yoook! Tövbe tövbe! Ben Muhtar Emmimle bileyim. O nerde, ben ordayım. Öl dediği yerde ölür, kal dediği yerde kalırım. Avradım da öyle. Çocuklarım da öyle.»

Hart hart kaşınıyordu.

Uyuz Mahmut tamamdı, tamamdı ama varıp evine azıcık oturmalıydı. Hoşuna giderdi fıkaranın. Fıkara kısmına bir parça güleç yüz göster, onlara dünyayı bağışlarsın.

Kondukları yere vardı. Uyuz Mahmudun konağında ağzı kırık bir tencere, bir de yağ dolu rakı şişesinden başka hiç bir şey gözükmüyordu. Çırılçıplak, boydak gelmişti. Köydeki evi de dopdolu değildi ki... O da tamtakır.

Şu fıkara kısmına ne de iyi olur, diye düşündü. Amma ellerine birazcık bir şey geçmesin, bitleri kanlanmasın azıcık, burunları havayı döğer. Allah bunlara diş versin

de tırnak vermesin. Bunların böyle iyi, böyle masum, böyle tertemiz çocuk gibi kalabilmeleri için gün yüzü görmemeleri gerek. Allah da o sebepten bunlara vermez. Bozulmasınlar diye.

Uyuzun karısı telaşlandı. Evlerine gelen koskoca Muhtarın altına serecek bir palazları da yoktu. Çaresizlik içinde döndü durdu.

Muhtar:

«Oturmayacağım bacım,» dedi. «Dedim ki varayım bakayım, şu bizim deli oğlan ne halde. O derdi daha çekiyor musunuz?»

Kadın gözlerini yumdu. Başını eğdi.

«Duydum ki çocuklara da bulaşmış, öyle mi?»

Kadın gene başını eğdi.

Üstü başı paramparçaydı. Kocaman ayakları kapkara, yarık yarıktı. Çocuklar çırılçıplaktılar.

«Sana demeğe geldim ki, bu kış, köye dönünce, Şube Reisine gideceğim, yalvaracağım, seni mutlak asker ettireceğim. Olmaz olası baban yaşını küçük yazdırmış. Gerekirse yaşını da büyüteceğim. Sen bu kış mutlak asker olacaksın. Askerliğe gidince de orada seni hastaneye alacaklar, seni bir iyice ilaçlayın, anadan doğmuş gibi edecekler. Mıstığı bilirsin, Kelçenin oğlunu da bilirsin. Biri on yıllık, birisi on beş yıllık uyuzdu. Karının oğlu da, Külüstür Veli de öyleydi. Uyuz olmayan mı vardı ki... Onları baktım ki, mümkünü yok uyuzları iyi olmayacak, gönderdim askere. Gönderdim askere, uyuzlarını iyi ettiler. Tosun gibi döndüler, askercilikten. Bu uyuz kısmı bir bela hastalık. Askerden başka yerde iyi edilemez. Çok pamuk topla bu yıl, ölmez sağ kalırsam seni asker ederim bu kış. Sonra izinli gelirken, varırsın komutana, böyle böyle hal keyfiyet bizim evde dersin. Avradım çocuklarım da, benden beter dersin. Komutan bir koca şişe ilaç verir sana, getirirsin. Sürersin, sürersin avrada, çocuklara, onlar iyi olurlar. Bu babalığı sana yapacağım. Sen uyuza düşeli altı yıl oldu öyle mi?»

Mahmut kıvançla gülerek:

«Çok oldu,» dedi.

Sonra Muhtara yaklaştı:

«Amanın Emmi, tövbe tövbe! Ben senin yolundan sapar mıyım hiç? Sen beni bu yıl bir asker edersen... Bir an önce... Kulun olurum.»

Kalın bir sesle, başını sallayarak:

«Ederim, ederim,» dedi, yürüdü.

Uyuzun evinin ötesinde Zalacanın evi vardı. Muhtarın sıkı ahbabıydı. Zalaca bir leğende bir şeyler yıkıyordu. Gözü ona ilişti. Kimseyi dinlemez, lafı çok, kimseyi takmaz, kendi başına buyruk bir karıydı Zalaca. Zaptolunacak kalenin zorlu taşlarından biriydi. Malı mülkü, tarlası da vardı. Kocası, çocuğu kimi kimsesi yoktu. Kocasını evlendiğinden bir ay sonra alıp askere götürmüşler, bir daha da dönmemişti. O da bir daha kocaya varmamış, tarlasını kendi sürmüş, ekini kendi biçmiş, ineğini sağmış, yağını bir gramını bile yemeden satmış, para yapmıştı. Bu köyde en paralı oydu. Gömüsü var derlerdi. Gömüsünün yerini kimse bilmezdi. Kardeşlerinin oğulları, kızları vardı ya akraba olarak, onlara hiç bir şey koklatmazdı. Ölünce gömüsü de, varı yoğu da toprakta kalacaktı.

Muhtarı bir hafta öncesine kadar çok sevmişti. Şimdiyse Taşbaşa dönmüştü.

Zalaca Karı gece gündüz düş görürdü. Belki elli yıldır her önüne gelene düşünü anlatır, yorumlatırdı. Muhtar ondan bir şeyler koparabilmek için, kasabadan zırıltı bir düş kitabı almış, arzuhalcı Yanık Hakkıya okutmuş, koca kitabı aşağı yukarı ezberine almıştı. Zalaca Karı her düş yorumlatmağa geldiğinde ona birkaç yumurta, biraz para, bir parça yağ, yoğurt getiriyor, düşlerini söylüyor, o da her zaman onun düşünü iyiye yoruyordu. Eğer düş çok iyiye yormağa uygunsa, ondan daha çok yumurta, yağ, para istiyordu. Köylü dedikodu yapıyor, bu deli karının kazancı Muhtar için diyorlardı.

Başucunda durdu. Zalaca Karı başını kaldırmadı. Muhtar onun kendisini ta uzaktan görmüş olduğunu biliyordu. Karşısına geçti çömeldi. Zalaca Karı gene başını işinden kaldırmadı.

«Hey bire Zalaca,» dedi Muhtar, «ne o? Yüzünü eğersin bize karşı. Babanı mı öldürdük ki? Bir kötülüğümüz mü dokundu size?»

Zalaca başını kaldırdı, soğuk soğuk:

«Yoook bire kardaşım, sana ne demeye yüzümü eğeyim ki, ne yaptın ki bize?»

Başını geri eğdi.

Muhtar onun bu haline gevrek gevrek güldü:

«Köylü seni şişirmiş. Bana karşı seni iyice doldurmuşlar. Ben o kitabı, o düş kitabını sırf senin için, amanın şu avradın güzel düşleri araya gitmesin diye aldıydım. Getiren onu ta Kabeden getirmiş. Peygamber Efendimizin eli değmiş o kitaba. Bir düş kitabına Peygamber efendimizin eli değmemişse o kitap hiç bir düşü hayra yoramaz. Köylü sana diyor ki, o Muhtar seni soyup soğana çeviriyor, diyor. Sen de inanıyorsun onlara. Bire Hatun bacım, sen de biliyorsun ben o kitabı on sarı altına aldım. İki altın da arzuhalciye verdim, bir ayda okuttum. Senin için bir iyice ezber ettim. Sırf senin için, iki yumurta, azıcık yağ, birkaç kuruş veriyorsun amma... Canını da kurtarıyorsun. Ben senin düşünü yormasaydım o kar yılı, sen de yola çıkar ötekiler gibi kar altında kalmaz mıydın? Ben senin düşünü yormasaydım, o zelzele günü sen de ötekiler gibi içerde yatar, damın altında kalıp ölmez miydin? Ben olmasaydım, sen o sele girer, boğulup gitmez miydin? Ben o kitabımıza on sarı altın verdim. İki de arzuhalciye. Yıllar yılı senden bu on altını çıkarabildim mi ki? Senden başka da bu kitapta kimin düşüne baktım? Kitabın kızlığı bozulmasın diye sırf senin düşlerine baktım. Öyle değil mi? Üstümüzdeki Koca Allah şahit ki, bir senin düşüne baktım. Saraylar bağışlamış gibi, ne yüzünü eğersin bana? Ben de bundan böyle senin düşüne bakmam anam. Gider öteki köylülerin

düşüne bakarım. Etek etek de para kazanırım.»

Zalacanın elleri durdu, gözlerini Muhtarın gözlerine dikti. Muhtar anladı ki öteki köylüler sözünü edince, turnayı gözünden vurdu, sözü sürdürdü:

«Amma o zaman kitabın kızlığı gider, senin elinden çıkar o zaman. Belki de doğru söylemez. Gidip ötekilerin düşüne bakayım mı?»

Zalaca soğukça:

«Git bak kardaşım,» dedi.

«Peki gider bakarım. Sen hiç düş görmüyorsun bu günlerde herhal. Varsın, kitabın da kızlığı bozulsun. Vay kitap vay! On beş yıldır her Allahın günü senin düşlerini hayra yordu da, bir yanlış bir şey söylemedi. Vay insanoğlu vay! Vay emeklerin vay kitap! İnsanoğluna güven olmaz, çiğ süt emmiştir demedim mi? On beş yıl onun umudu olursun, doğru yolu gösterirsin de, seni kaldırır atarlar demedim mi? Düş görmez olunca da yüzüne bakmazlar demedim mi? Kuşçuoğlunun oğlu kırk altın verdi de vermediydim kitap seni. Sırf köylüm için. Başı sıkışınca köylüm darda kalmasın diye. Şimdi seni satacağım. Günahı onların, gayrı düş görüp işi düşmeyenlerin boynuna. Bir gün gelir de düş görmeğe başlarlarsa, bakacaklar ki sen yoksun. O zaman taşlar alıp bağırlarını döğecekler ama, sen o zaman bir kuş olmuş, kafesinden uçmuşsundur.»

Koltuğunun altındaki kitabı çıkardı, baktı baktı, evirdi çevirdi, baktı, başını salladı. Acıklı bir sesle:

«Vay kitap vay!» dedi. «Vay kitap vay!»

Kitabı sağ eline aldı, göğsüne bastırdı:

«Allahını seversen Bacı, sen gayri hiç düş görmez mi oldun?»

Bu sözü söyledikten sonra sustu. Ortalıkta derin bir sessizlik oldu. Zalacanın elleri durmuş, yüzü gittikçe değişiyor, yumuşuyordu.

Muhtarın gözünden kaçmadı. Gülümsiyerek:

«Sen düş görmez olur musun sen!» dedi. «Düş görmezsen ölürsün. Amma velakin, ben kitabı satacağım.

Sen gördüğün düşü söyle bari de...»

Zalaca leğeni bıraktı Muhtara doğru yaklaştı:

«Satma kurban olduğum Sefer Ağam. Satma kitabı. Ne demeye satarsın. Senden ekmek istemez su istemez.»

Muhtar:

«Bir işe yaramazsa, neyleyim ki kitabı?»

Zalacanın dopdolu olduğu belliydi. Bir haftadır düşünü söylememiş, patlayacak hale gelmişti.

«Söyle, söyle bu geceki düşünü söyle bana. Söyle de hayra yorayım.»

Zalaca yutkundu:

«Bu gece düşümde,» dedi durdu.

Muhtar: «Hayırdır inşallah»ı ekledi.

«Bu gece bir dağ başındaydım, kayalık, sarp dağ başı.»

o

«Sen hiç düş görmez olur musun? Amma ben bilirim, sen köylünün iğvasına uydun. Önce şuradan bir çimdik tuz getir de ver bana. Ondan sonra düşünü hayra yorayım.»

Zalaca kalktı, bir torbadan bir çimdik aldı, Muhtara verdi. Muhtar tuzu ağzına attı.

Bir şey almadan o kimsenin düşü yorumlanamazdı. Onun için Muhtar tuz istedi. Ya para, ya yağ, ya bulgur, bir şey almalıydı ki kitap doğruyu söylesin.

Zalaca sevinçle karşısına geçti. Yüzünde deminki sıkıntıdan eser kalmamıştı.

Alışkanlıkla:

«Dağ başında bir tek kocaman, dünya kadar kocaman açılmış çiçek gördüm. Bir geyik geldi, çiçeğin altına yattı. Geyiğin yanından bir delikanlı çıktı, bana yaklaştı. Elimi tuttu. Yüzüne bakamıyordum. Sonra gözden yitiriverdim onu. Geyik bana baktı. Gözleri bir adamın gözleri gibiydi. Öteden bir yılan çıktı, geyiği yutuverdi. Korktum bağırdım. Yılan dedi ki bağırma. Bana yumuşacık bir yatak serdi, yat, dedi. Yattım. Yumuşacık yatak. Yatağa gün vurdu. Sonra yılan üstüme geldi. Boğuluyordum. Uyandım ki kan tere batmışım...»

Gözlerini yalvarırcasına Muhtarın gözüne dikti.

Muhtar:

«Buncacık mı?» diye hayretle sordu.

Zalaca:

«Daha çok var ya, şimdi sen bunları söyle.»

Muhtar sağ elinde tuttuğu kitabın üstüne sol elini koydu, gözlerini yumdu. Bedeni iki yanına birkaç kere sallandıktan sonra:

«Düşte dağ görmek, dağda makam tuttuğunu görmek büyük bir mülke, Çukurova büyüklüğünde bir mülke sahip olmağa veya büyük bir adamın, Demirgıratın, Muhtarın himayesiyle iyi servete malik olmağa işarettir. Arafat dağına çıkmak, hakka rücu edip, Tanrısını ululadığa işarettir. Yani Tanrı seni çok sevecek demektir. Dağda taşa binmek evlenmesine, evli ise bir işle meşgul olmasına işarettir. Taşa çomak ile vurup su çıkarmak, zengin olacağına ve eğer zengin ise malının ziyadeleşeceğine işarettir. Yani çok çok, dünya kadar malın olacak. Gelelim geyiğe, geyik kutlu bir hayvandır. Görelim bakalım geyik üstüne kitap ne söylemiş, biz ne manalar çıkarmışız.»

Zalaca kulak kesilmiş, sevincinden kabına sığamaz bir hal almıştı. Bu da Muhtarın gözünden kaçmadı.

Sesini daha yumuşaklaştırıp, daha içe işlercesine derinden söylemeğe başladı. Türkü gibi yanık yanık söylüyordu.

«Mis geyiği görmek, bir kadının güzel olduğuna, Hürü melek olduğuna, ne kadar yaşlı olsa da Allahın onu tüm erkeklerin gözüne güzel göstereceğine işarettir. Geyiği kesmek, bir kadının tuvana bir delikanlıyla yatacağına, o delikanlının onun için yanıp tutuştuğuna işarettir. Çok tatlı bir cimaya işarettir. Tadı damağından uzun zaman gitmiyeceğine de işarettir. Geyik derisi yüzmek, güzel, yabancı bir erkekle dalgündüz cima etmeğe, sarılıp koklaşmağa işarettir. Geyik eti yemek on sekizinde, zengin, sana yanmış, sevdalanmış bir kocadan gelecek mala işarettir. Burası çok iyi. Umutlu. Allahtan hiç bir

vakit umut kesilmez Zalaca. Bütün bunlar iyi şeylere işarettir.

«Yılan görmek, yılanın koskoca bir geyiği yuttuğunu görmek, çok pamuk toplayacağına, pamuktan aldığın paranın bir taş altında saklandığında, o paranın doğuracağına, çoğalacağına işarettir. Yılan senin üstüne gölge olmuşsa, sana yumuşak yatak yapmışsa, büyük bir kimseyle cima edeceğine işarettir.' Çukurovalı bir Ağayla. Sonra senin Cennete uçarak gideceğine işarettir. Ağzından yılan çıktığını görmek, yılanın üstüne geldiğini görmek, yatak yaptığını görmek güvendiğin, seni seven birisinin aleyhine attığına işarettir. Onun aleyhinde bir daha bulunursan öleceğine işarettir. Zinhar bir daha o kimsenin aleyhine atmayacaksın demektir. Ter içinde uyanmak da bu demektir. Ve de müslüman bir kimseye düşman olduğuna işarettir. Ona kötülükten vazgeçip doğru yola sapacağına işarettir. Ejderha görmek kötü bir adamın peşine düştüğüne işarettir. Senin gördüğün de bir ejderhadır. Ondan hiç bir vakit millete bir fayda gelmeyeceğine işarettir. O adamın köylünün düşmanı olduğuna işarettir. Köylüyü sersebil, perişan edeceğine işarettir. Amma bunların hepsi, sonunda büyük bir iyiliğe, bol aydınlığa işarettir. Yılanın kırmızı olması, senin gördüğün yılanın bir yanı kırmızıydı, gecede iyi farkedemedin, tuvana bir delikanlının gece gündüz senin aşkından yanıp kavrulduğuna, gece gündüz seninle cima edeceğine işarettir. Senin haberin olmadan seninle cima ettiğine işarettir.»

Terlemişti. Kitabın üstünden elini çekti, kitabı dudağına götürdükten sonra cebine koydu. Ayağa kalktı. Zalaca da onunla birlikte ayağa kalktı.

«Kurban olduğum,» dedi Zalaca, «daha düşüm vardı. Ben biriciğini söyledim ancak.»

Muhtar:

«Satıyorum gayrı kitabı. Bir daha düşleri hayra yormak yok. Ha dedim, sana bir son iyilik daha edeyim.»

Zalacanın sevinçli yüzü birden keder içinde kaldı.

Elinden en sevdiği bir şeyin alınmasıyla kahrolanların acısına düştü.

«Kurban olurum Sefer Ağam, satma şunu. Ben ettim sen etme. Düşman sözüne uydum da, sana gelmedim. O gelmediğim günler ne yapacağımı, ne edeceğimi bilemiyordum. Deli gibiydim. Patlıyordum. İçimde, bağrımın şurasında bir yangın vardı, boğuyordu beni. Şimdi ferahladım. Üstümdeki yük kalktı. Verme kitabımızı ellere. O zaman ben ne eylerim ki? Bir daha da düşmana uyarsam iki gözüm önüme aksın. Kandırdılar beni.»

Muhtar Zalacanın duramıyacağını biliyordu ama, bu kadar çabuk yola geleceğini de kestirememişti.

«Korkma Bacı,» dedi, «korkma. Kızgınlığımdan söyledim. Bin altın verseler de kitabımızı satmam. Bu kitabı kim yazdı? Elhac Mısırlı Kamil Efendi Hazretleri getirdi Yemenden, Kabeden. Hiç satılır mı? Bir daha ele mi geçer ki... Amma sen de bir daha öyle itlerin iğvasına kanma. Sonra karışmam ha. Öteki, geriye kalan düşlerini de, aşağıda, Çukurovada tabir ederim. Şimdi sen git köyün içine, gördüğün düşü söyle. Taşbaşın köyü perişan edeceğini söyle. Düşte gördüğün ejderha odur. Köyü yutmak istiyor. Köy de geyik. Anladın mı? Köylüye böyle ilanat ver ki, herkes anlasın işi. Korkma, kitap bizim.»

Zalacadan ayrıldığında, kendi kendine söyleniyordu: «Vay Taşbaş vay! Vay yavrum vay! Sen benimlen aşık atabilir misin? Senin arkanda bir adam korsam, Sümüklü Öksüzden başka, bana da Sefer demesinler.»

Evine gitti. Komşudaki bir delikanlıya:

«Haydi git de çağır şu Köstüoğlunu,» dedi. «Şu deyyusu.»

Az sonra Köstüoğlu geldi.

Muhtar onu görür görmez hışımla ayağa fırladı, sağ elinin iki parmağını bir ok gibi gözlerine sokarcasına çaktı:

«Seni,» dedi, «seni deyyus. Şu parmaklarımı sokar, gözlerini çıkarıveririm. Ulan, askercilikte, ayağına ayakkabı giymedin. Giymeden bitirdin askerciliği. Kimin yü-

zünden? Desene gavur. Ben, o anadan doğdu doğalı ayakkabı yüzü görmedi, bizim köylü milleti ayakkabı bilmez, diye arzuhal vermeseydim hükümete, sana ayakkabı giydirmezler miydi? Sana tezkere verirler miydi sanıyorsun. Nankör. Haydi yıkıl karşımdan. Söz istemem!»

Her bir yanı öfkeye kesmişti. Öfkesinden titriyordu.

Köstüoğlu sinmiş, küçülmüş, bir tek kelime söyliyemeden oradan ayrıldı.

Gene sert yanındaki çocuğa:

«Git Tebdilhavayı çağır,» diye emir verdi.

Tebdilhava yakınlardaydı. Duyunca ona doğru yürüdü.

Köylü ötelerde durmuş, Muhtarın yaptıklarını uzaktan takip ediyor, işin sonunun neye varacağını merakla bekliyordu. Uyuz, Zalaca, Köstüoğlu, Kır İsmail, sonra da Tebdilhava. Taşbaş da bekliyordu. Bekliyor, deli oluyordu. Bu deyyusla başa çıkılamaz, diye düşünüyordu. Kolları sıvadı, işe girişti ki amanallah. Şeytan tüyü var bu herifte. İki lafta kandıramıyacağı insan yok.

Tebdilhava geldi, sert bir yüzle:

«Söyle, ne istiyorsun benden Muhtar Emmi?» diye sordu.

Muhtarın deminki öfkesinden hiç bir şey kalmamış, inivermişti. Yüzü güleç, babacan, şefkatlıydı.

«Gel otur hele. Gel otur. Gel yanıma.»

Yer gösterdi.

Tebdilhava ikircikli kalakaldı ayakta. Otursa mıydı?

«Canım gel otur. Seni yiyecek değiliz oğlum. Bak, Çukurovaya ineceğiz. Belki sana bir şey yapabilirim. Sen de bu beladan kurtulursun. Yıllar yılı askere gidip gelmekten kurtulursun.»

Tebdilhava, veremlinin zor soluk alışlarıyla, halsiz oturdu. Bir deri bir kemik kalmış, sapsarıydı.

«Şimdiye kadar niye derdime çare aramadın öyleyse?» diye gene ayni sert sesle sordu.

«O zaman bizimkiler güçlü değildi. Ellerinde hiç bir şey yoktu. Yeni kuvvetlendik, bilmez misin hay oğul? Çu-

kurovaya varınca, bizimkilerin büyüğüne diyeceğim ki, böyle böyle, bu çocuk perişan. Ya askere alın, hasta hasta,bitirsin askerliğini, ya hastaneye sokun iyi edin, ya da çürüğe çıkarın diyeceğim. Hakka reva mı bu çocuğun hali? O kadar çok tebdilhava geldi gitti ki, adını Tebdilhava koydular köyde fıkaranın, diyeceğim. Dayatacağım. Kaç ayın kaldı daha?»

Tebdilhava:

«Beş,» dedi.

«Epey var.»

«Gene gideceğim. Hastanede iki gün yatırdıktan sonra, gene haydi köye diyecekler.»

Muhtar:

«Cık cık cık!» yaptı. «Bu sefer bunun önüne geçmeli. Senin hakkını aramalı. Yarın aşağı iniyoruz. Gel yanıma. Seni Adanaya götürüp, büyüğümüze göstereceğim. Seni bunun için çağırttım. Unutma, pamuğa girip de yerleştikten bir gün sonra gel yanıma da seni Adanaya götüreyim. Olur mu?»

Tebdilhava gene sertçe:

«Olur,» dedi kalktı.

Akşam oluyordu. Muhtar düşünüyordu. Kendini kavi tutup, bu sabaha kadar çalışmalıydı. Görsündü o Taşbaş particilik nasıl olurmuş.

Gömleksizoğlu, katil, eski eşkiya. Bir şeye evet dedi miydi, kellesini kessen dönmez. Kimseden de, hiç bir şeycikten de korkmaz. Uzaktan da akraba olurlardı ya, öyle akraba batsın. Ters adam. Böyle adamlarla uğraşılmaz. Ama bir yolunu bulmak gerek. Başında otuzdan fazla ırgadı var. Taşbaşla giderse, köyde büyük bir delik açılır. Onunle gündüz konuşmak münasip düşmez. Adamı köylüye rezil eder. Koğar. Geceyi, ortalıktan el ayağın çekilmesini beklemeli. Sıkıntılıydı.

Bu köylü kısmı iyilik bilmez. Netsen neylesen faydasız. Onlar için paralan, rezil ol, köylümün bir tekinin kılına hile gelmesin diye çırpın, canını ver uğurlarına.

bana mısın demezler. Azıcık açık yerini görmesinler, aç kurt gibi üstüne saldırırlar.

Bunların düşük yerini buldun muydu yükleneceksin. Gözünün yaşına bakmayacaksın. Tüm suç hükümette. Hükümet yüz veriyor bunlara. Kimse değil, hükümet.

Tutmuş bir de bunlara oy verdirip hükümet kurduruyorlar. Hükümeti bunlar yapıyormuş! Teh! Tuzlayım da kokma! Bak hele, şu uyuz Mahmudun kurduğu hükümete! Bak hele, nasıl da dediğini, istediğini yapıyorlar Uyuz Mahmudun! Seçim zamanı gelince de yanlarından geçilmez. İki gün kapısına varıp yalvaracaksın da, öyle verecek oyunu. Bunlar oy verince ne oluyor ki? Canım bu hükümetin işi iş değil. Yanlış işler yapıyor. Bunlar kim, hükümet kim arkadaş? Anlatamazsın. Anlatamazsın ki, bunlar üç keçiyi sayamazlar. Güdemezler.

Hep bunlar o İsmetin başının altından çıktı. Bir kocaman, atadan dededen gelme Muhtar bile, benden yana olsunlar diye onlara yüz suyu döküyor. Ellerinden gelse, muhtarlık yapacak başka birisini bulsalar, vallahi de billahi de çeker oylarını başkasına verirler. Sümüklü Öksüze bile verirler de, onu Muhtar yaparlar. Amma hükümet adamını ağırlayacak, evinde yatıracak, ona güzel sözler edecek kimse yok köyde. Hele bulsunlar birisini. Kaldırır atıverirler soydan muhtarlarını şuraya. Ve de bir daha yüzümüze bakmazlar.

Bu ismetin çıkardığı bu iş olmasaydı, Taşbaşoğlu böyle ayrı baş çekebilir miydi? Hep onun yüzünden. Bir daha da hükümet yüzü görebilir misin İsmet! Başımıza çıkardıklarından bir tek oy alabilir misin İsmet! Benim şu kara canım sağiken sana zırnık oy verdirmem. Kendi düşen ağlamaz. Sen yaptın, sen çek! Bizi bu belaya koşan sensin. Bak bakalım, şu başımıza adam diye çıkardığın, muhtarlığa karıştırdığın, oy sahibi yapıp da sözüm ona hükümeti ellerine verdiğin ayağı yalınlar, sana bir tek oy veriyorlar mı? Aaaah İsmet! Sende de azıcık akıl varsa, ben şu bıyıklarımı keserim. Paşa olmuşsun, Cumhurbaşkanı olmuşsun ya, boşuna. Adam hiç elindeki dü-

gümü, durup dururken, götürüp de kendi ayağına düğümler mi? Yaşın da geldi geçti derler. Bir daha, enseyin kökünü görürsün de Cumhurbaşkanlığını göremezsin. Taşbaşoğlunu başıma adam diye çıkardın mı, çıkarmadın mı, ölsem yitsem de, seni babamdan çok sevsem de, senden yana olmam arkadaş! Koca Cumhurbaşkanlığını, durup dururken, iki yalınayağın oyuyla başkasına veren, koskoca bir milleti idare edemez. Koca bir Paşalığı başkasına verene ben akıllı diyemem, arkadaş. İsterse ünün firengistanı tutsun. Çok büyük siyasetçi ol! Sen bir işe yaramazsın, arkadaş! Sana da hiç bir vakit benim gönlüm doğrulmaz, arkadaş! Belli bil. Bu işi yaparken adam hiç yanına yönüne, sadıkana muhtarlarına sormaz mı? Bu millet beni ister mi istemez mi, demez mi? Az daha senin yüzünden perişan olup, köye rezil oluyorduk. Bereket ki hemen karşıya geçtik. Hükümet nerde, millet orda. Sen bunu bilmez misin? Bilmezsen, öğrendin işte arkadaş! Öğrendin ya, iş işten geçti. Taşlar alıp kara bağlarını döğersin şimdi ya, devlet dediğin bir kuştur, elinden bir boşanır kaçarsa, bir daha tutamazsın arkadaş! Şimdi de tutacağım diye çırpın dur. Çırpın ha çırpın. Bir daha korklatırlar mı adama? Tüm millet seninle olsa, iki baldırıçıplağın oyuyla, bir daha Reisicumhurluğu sana kaptırırlar mı? Taşbaşoğlu adamı ne bilir, iti ne bilir? Onu sen adam edip karşıma diktin ya, ben onun oyunu bile sana verdirmem. Bunu böylece bilesin de, döğünesin. Aaaah İsmet aaah! Senin zamanında olsaydı... Seni ne yapmalı bilmem ki... Belanı buldun ya, bize de mazarratın dokundu. Bir uyuz dananın kırk köye mazarratı çok olur arkadaş! Belli bil.

Yemek yemeden, soyunmadan yatağa girdi. Hınçlıydı. Uzun zaman gözleri gökyüzündeki yıldızlarda İsmet Paşayı, yaptığı kötü işleri düşündü. Kafası bu işleri, bu İsmet Paşanın işlerini bir türlü almıyordu. En sonunda şu sonuca vardı ki insan kocayınca böyle olur.

Herkes yatmış uyumuştu. Evlerin önlerindeki ocaklardaki ateşler yavaş yavaş ışıklarını yitiriyor, sönüyor-

du. Öteki uçta bir bebe durmadan ağlıyor, anası kahırlı, uykulu bir sesle nen çalıyordu.

Gömleksizoğluna gitmek ona zor geliyordu. Ya uyandığında bağırır, söğer de tüm köyü ayağa kaldırırsa, işte o zaman rezilliğin bini bir para olur, işte o zaman köylünün yüzüne bakamazdı. Ama başka hiç bir çare yoktu. Ne olursa olsun, gitmeli, ocağına düşmeliydi.

Aaaah İsmet aah! diye yataktan çıktı. Kovadaki suya eğildi yüzünü yıkadı. Sonra aklına aptest almak geldi. Bir aptest alıp, Tanrıya dualar etti. Usul usul, ses çıkarmadan Gömleksizoğlunun evine vardı. Başucunda durdu. Gömleksizoğlu, yastığını bir çalıya dayamış uyuyordu.

Yanına çömeldi. Omuzundan tuttu. Tutar tutmaz da Gömleksizoğlu yatağın içinden sıçradı doğruldu. Yanında yönünde bir şeyler aranmağa başladı. Silahını arıyordu. Eşkiyalıktan kalma bir alışkanlıktı bu. Muhtar sezdi.

«Kardaş,» dedi usulca, «benim, Muhtar Sefer. Ben geldim. Ağzını açmadan, söğmeden, bağırmadan dinle beni. Kusura kalma. Tatlı uykundan uyandırdım.»

Gömleksizoğlu daha yanını yönünü, yastığının altını araştırıyordu. Ellerini tuttu.

«Benim. Ben Seferim. Ocağına düşmeğe geldim. Dinle beni. Çok büyük işler oldu. Allahaşkına kendine gel.»

Gömleksizoğlu durdu, ellerini çekti aldı. Kendine gelmişti.

«Sefer mi?» diye sertçe sordu.

«Benim kardaş!» dedi korkuyla.

Gömleksizoğlu sessiz, öyle kaldı bir ara. Sonra:

«Ne işin var burada bu gece yarısı Sefer?» diye sordu.

Muhtar gene ellerine yapıştı:

«Oğlunu öldürdüm ocağına düştüm. Koğma beni, bağırma bana. Siz ezelden beri soylu bir soysunuz. Öldürdüğünüz adamın, kestiğiniz başın hesabı yok. Siz öyle yüksek bir soysunuz ki, yatakta öleninizi kimse görmemiştir. Kurşundan gitmemişiniz avratlarınızdır. Ben bunu bilirim. Bilirim de, Gömleksiz soyunun önünde saygıyla

eğilirim. Sizler insanların kurdusunuz. Alıcı kurt gibi girer içlerine, koyun ağılına kurt girmiş gibi, yarar alırsınız. Benim de öğündüğüm, kendimi adamlar içinde adam saydığım Gömleksiz soyuna azıcık bulaşmış olduğumdur. İşte kardaş, sizin evin büyük göreneğinde, düşmanınız da olsa, kapınıza geleni kovamazsınız. Gömleksiz evine düşen herkes, düşman da olsa, muradına ermeden, eli boş dönemez. İşte ben de bu gece yarısı, işte ben de bir köyün muhtarı, Demirgıratın Başkanı, İsmet Paşanın düşmanı, soydan kahya Hıdır Kahyanın oğlu ocağına düşmeğe geldim. Oğlunu öldürdüm de, senin değil, Gömleksizoğlunun ocağına düştüm.»

Ellerini bağrına götürdü, bir iyice bastı. Ellerini sıktı.

«Beni elalem içinde rezil etmeyesin, yalnız komayasın diye geldim. Arkam sensin, kalam sensin Gömleksizoğlu. Sen Gömleksizoğlu ocağının ışığısın. Bu evden her kim ne istediyse, eli boş dönmedi. Bana arka ol demeye geldim. Sana sığınmaya geldim. Köylü hep onun tarafına geçti. Ben bir yavru kuşum, kanadının altına al demeğe geldim. Ne dersin?»

Gömleksizoğlu öyle durmuş kalmıştı. Hiç bir şey demiyor, susuyordu.

«Benden de bir istiyeceğin olursa, bundan sonra emrin can baş üstüne kardaş. Hı? Ne diyorsun?»

Omuzundan tuttu usulca sarstı:

«Hı? Bir köy içinde yalnız kalmışa, hor görülmüşe, gelip de sana sığınmışa arka olamaz mısın? Gömleksizoğlu ocağı yalnız kalmışlara, kimsesizlere, akrabalarına, küçük düşürülmüşe arkaydı. Sen o ocağı bir daha yakamaz mısın?»

Gömleksizoğlu ağır, okkalı:

«Doğru,» dedi sustu. «Gömleksiz soyu yalnızların, ocağına düşmüşlerin yanındadır.»

Gene sustu.

Sonra gene başladı.

«Madem bu gece kapıma geldin, ocağıma düştün, Gömleksiz soyunun ne olduğunu iyi bildin. Bu kapıdan

eli boş dönmeyeceğini de iyi bildin. Var git rahatça uykunu uyu. Gömleksiz ocağı sana arkadır. Taşbaşoğlu gelip, senden evvel bu ocağa düşseydi, o haklı olduğundan onunla birlik olurdu Gömleksiz ocağı. Amma sen geldin. Seni boş çeviremez bu ocak. Kimseyi de çevirmedi. Arkam ol diyeni boş göndermedi. Sen haksızsın. Köylünün hakkını yiyor, kıraç tarlalara sokuyordun. Bir daha böyle işler yapma.»

Muhtar:

«Yapmam, yapmam! Tövbe, tövbe! Sağol! Gömleksizoğlu ocağı daim yansın, tütsün,» dedi kalktı. «Hem de senin gibileri varken, daim de tütecek.»

Geri evine geldi, yatağına girdi, uzandı. Üstünden ağır bir yük kalkmıştı.

Şimdi, Ökkeş Dağkurdu vardı görüşülecek. Yumuşak adamdı. Dini bütün adamdı. Köyde, namazını hiç terketmeyen, yıl on iki ay kılan yalnız o vardı. Derdi günü hep Hacca gitmekti. O yüzden köyde, kocamış haliyle en çok pamuk toplayan oydu. Aldığı paranın da bir kuruşunu yemiyor, çocuklarına, karısına üstbaş almıyordu. Evde dokudukları bezler de olmasa çıırılçıplak gezeceklerdi.

Amma yıllardır da Hac parası bir türlü tamamlanmıyordu.

«Ökkeş Dağkurdu derler sana. Kutsal bir adamsın. Dini bütün müslümansın. Kimsenin hakkını yemedin. Şu dünyaya bebeler gibi geldin, bebeler gibi gideceksin. Delikanlılığında bile harama, eşeğe, türlü mahlukata uçkur çözmedin. Bu kadar yolu tertemiz geldin, bu ömrü tertemiz yaşadın. Yarın ahrette, Allahın divanına vardığında, varıp yüz sürdüğünde onun sana soracağı hiç bir şeysi bulunmayacak. Ya kulum Ökkeş Dağkurdu diyecek, benim sana soracak hiç bir sualim yoktur. Sana Cennetten bir köşk hazırladım ki, Adana tiren istasyonu gibi parıl parıl ışıklı. Var git köşküne de kurul, safa sür, dem ver, dem al diyecek. Yanına avradını da verecek. Hizmetine de kırk huri verecek ki, dünya güzeli. Daha el değmemiş, kız oğlan kız. Kırk tane de gılman verecek ki, bir

dediğini iki etmez. Kevser suyu şarap olup akacak. Bağlık bahçelik göz alabildiğine. Tüm dallar eliyin altında. Dallar olgun meyvalarını ağzına kadar uzatıp bekleyecekler. Her bir meyvayı, yiyeceği, arının balını, kuşun südünü sabahtan akşama kadar durmadan yiyeceksin. Yiyecek, bu dünyadakiler gibi pis pis, kokulu çıkarmayacaksın. Yediğin yemekleri ter olarak dışarı atacaksın. Ter deyince, öyle pamuk toplarken çıkardığın terlerden değil. Azar azar, hiç habersiz terleyeceksin. Terin bir an miski amber gibi kokacak. Bir an gül, bir an nergis, bir an alıç çiçeği gibi. Bir an yarpuz, bir an da taze çam yaprağı, bir an da yağmur toprağı gibi kokacaksın. Sen o zaman hangi kokuyu istersen öyle kokacak.

«Kaz etleri, yağlı ördekler, bıldırcınlar, nar gibi kızarıp önüne gelecek. Yiyeceksin babam yiyeceksin.

«İdris nebi hülle biçecek. Makassız, dikişsiz. Som ipekten. Renkleri göz alan. Uzunyaylanın çiçekleri gibi balkıyacak giyitlerin. Her gün de değiştireceksin. Değiştirdiğinden haberi olmadan. Gönlün, bu sırtımdaki değişecek derse, hemen bir de bakacaksın ki sırtındakiler değişmiş.

«Yataklar istersen, cümle tüyü yumuşak kuşlar gelip, en yumuşak tüylerini dökecekler kapına. Sana tüm yatak olacak. O yüzden bu dünyada kuru yerde yatmak sevaptır. Emek olmayınca, yemek olmaz arkadaş!

«Bunları bizim gözü körler, kulağı sağırlar bilmezler. Bizler, kör şeytana, canavar nefsimize bu dünyada uyanlar bilmeyiz. Sen bilirsin.

«Orada, senin köşkünde hava ne sıcak, ne soğuktur. Ilıktır. Hani ilk yazın çiçekli, kanı depreştiren havası gibi ılık, güneşlidir. Ol sebepten, bu dünyada çıplak gezmek, bedenini kavi soğuğa, yalım gibi sıcağa karşı tutmak sevaptır. Bunu kimse bilmez, sen bilirsin. O yüzden bu köyün tüm akılsızı bu dünya için çalışır, sen Cennetteki köşkün için uğraşırsın. Seni bir de hor görürler.

«Doğrudur. Miralayın oğlunun çiftliği kıraçtır, verimsizdir. Öteki tarlalara bakarsak verimi yarı yarıyadır. Bu

öteki köylülerin, Taşbaşın, benim zararımızadır. Bizim gözümüzü dünya kör etmiştir. Biz kolay tarla, çok kazanç ararız. Halbuki sen zor tarla, haklı kazanç ararsın. Senin bol pamuklu yerde pamuk toplaman, kolayca çok para kazanman, oradaki köşküyün bir duvarının yıkılması demektir. Sen Hacca gidecek parayı ötekilerden zor kazanacaksın ki, Allah indinde ötekilerden ayırt olasın. Benim çabam ne? Ben diyorum ki, köyümüzde hiç olmazsa bir kişi var Hacca niyetli,o da pamuğu bol tarlaya girip, kolay kazanmasın. Şu dünyanın pis malı, onun temiz gözlerini bürümesin. Sen de bu benim iyiliğimi unutup, düşersin Taşbaşın ardına, oradaki köşkünü yıkar, yerle bir edersin. Kevser suyunu kurutur, batak eylersin.

«Ben salma salarken, sen para vermeyince neden yatağını aldım? Kuru yerde yatasın diye. Neden yiyeceğini aldım? Aç kalasın diye. Neden ineğini sattırdım yol parası için? Dünya malı seni yolundan ayırmasın diye. Bilirsen ben sana yolunda çok yardım ettim. Amma sen bilmezsin. Herkesten çok gönül gözün açıldığı halde, sen de insanoğlusun.

«Şimdi sana bir akıl öğreteyim. Senin gönlün zengin, gönül gözün ışıklı amma kafan boş, bilgin az.

«Kitabımızda der ki, Allaha karşı gelmeyecek, ona şirk koşmayacaksın. Allah kim? Tövbe tövbe! Emirlerinden dışarı çıkılmaz bir büyüğümüz. Onun yeryüzündeki vekili kim? Hükümetimiz, Demirgıratımız. Hükümetin, Demirgıratın kasabadaki vekilleri kim? Kaymakamla Gödece Tevfik Efendimiz. Kaymakamla Tevfik Efendinin köydeki vekili kim? Muhtarımız. Muhtarımız kim? Ben. Öyleyse bana karşı koymak ne demektir? Söyle ne demektir? Ben söylemiyeceğim. İşte bunun burasını da evire çevire sen düşüneceksin. Düşünecek, yıllar yılı sürüne sürüne, diş ile tırnak ile sersebil, aç çıplak kurduğun güzel köşkünü, bir fiskede yıkmayacaksın. Yıkamazsın arkadaş! Bunca emeciklerine yazık arkadaş .Taşbaşoğlu senin Cennetteki köşkünden değerli mi, arkadaş? Ben va-

rıp gidiyorum. Sen düşün kal! Düşün kal da gözlerine sabaha dek uyku girmesin. Günahlarına tövbe et. Doğru yoldan, Allah yolundan, bilmeden sapıttığına Allahı inandır, arkadaş! Bir adam o senin köşkün gibi köşkü bir ömürde kuramaz arkadaş. Yüreği temiz adam nerde şimdi, arkadaş. Sağlıcağla kal. Allah yardımcın olsun. Adı güzel Muhammede salavat.»

Sevinçliydi. Çok güzel, yüreğe işler sözler söylemişti Ökkeş Dağkurduna. Ökkeş Dağkurdu, hiç konuşmamış, boyuna dualar mırıldanmış, arada da: «Allah, Allah! Sen kurtar,» demişti. O kadar.

«Bire Durduman, ne biçim adamsın sen? Böyle gece yarısı ayağına getirirsin adamı. Tüm tarlalar tutulduktan sonra baş kaldırırsınız. Gelecek yıl siz inin, siz bulun pamuğu. Köylüyü takmışsınız ardınıza, alır götürürsünüz. Ne demek bu? Ulan, iner aşağı da, toplayacak tarla bulamazsanız, ne dersiniz köylüye? Ulan Adil Efendiye üç yıldır borcunu veremiyorsun. Kocamış babanı bindirmek için bir eşek alamıyorsun. Siz toplayacak tarla bulamaz da Çukurovanın ortasında sipsivri, damdazlak kalırsanız sizi tarlama sokmam. O zaman Adil Efendiye ne dersin, Durduman? Köylüye ne dersiniz? Etmeyin bunu, kıymayın ağzı var dili yok köylümüze. Sizin için sonu iyi olmaz. Gelecek yıl olsun, nereye giderseniz gidin. Bu gece yarısı benim canım yok mu, sizin ayaklarınıza kadar geleyim? Bunun sonu iyi olmaz. Bunu böyle bilesiniz. Kanun karşısında cünhalı düşersiniz.»

«Atma emmi, atma! Neden kanun bizi cünhalı düşürecekmiş?»

«Çünkü bu bir dolandırıcılıktır. Kanun madde madde yazar. Sen muhtar olmadığından bilmezsin. Bir kere... Ve de sana diyorum ki, ağzını topla. Köylüyü yoldan çıkartıp, isyan ettiremezsin. Senin için kasabadan iyi demiyorlar zaten. Sen dinimizi hor görür, kötü yollara saparmışsın, diyorlar. Ağzını kapat! Candarmanın senin hakkında bana dediklerini köylüye bir ilan edersem seni havada parçalarlar. Hani o şapka meselesi...

Anladın ya... Sen yiğit, akıllı adamsın ya, benim elimden de her bir iş gelir. Hakkında evrak var. Candarma dedi ki, aman duyurma. Senin, güzel milletimiz arasında ne pıropaganta etiğini beni bilmez mi sanırsın? Bekliyorum. Bir gün ümüğünden bir yakaladım mıydı, anlarsın dünyanın kaç bucak olduğunu. Hükümet her şeyi biliyor. O içtiğiniz su ayrı gitmeyen demirciyi de biliyor. O garibi. Ayağını denk al. Ha köylümdür, dedim, ses çıkarmadım. Köyümüzün şerefi yere düşmesin diye, kimseye bizim köyde böyle bir murtad var diyemedim. Ulan oğlum aykırı gitme. Hak yoluna gel. Bir milletlen başa çıkamazsın. Doğru dur. Yarın Taşbaşlan gitmiyeceksin.»

«Giderim. Sen haksızsın. Köylüye yazık ediyorsun. Şu perişan haline bak şu milletin...»

«Bana bak, bu yıl yoldan çıkarmayın köylüyü. Söz verdim. Gelecek yıl, size yardım ederim, çok iyi tarlalar buluruz köye. Şu Miralayın oğlundan ben de usandım. Ağzı kalabalık, pis biri. Ve de seni korurum. Nur gibi çocuk derim. Ve de öyle işlerle hiç ilişkisi olamaz derim.»

«Hele bir düşünelim emmi. Sabah ola hayır ola. Öyle değil mi?»

«Sen bilirsin oğlum. Sana her bir şeyi söyledim. Halkı isyana teşvik etmenin suçu çok yamandır. Aklın varsa anlarsın. Sağlıcağlan kal, Allah yardımcın olsun.»

Osmancayı uyanmış, kendini bekler buldu.

Öteden gelirken:

«Buyur Ağa, hoş geldin, safalar getirdin evimize,» dedi. «Seni beklerim akşamdan beri. Gözleyi gözleyi gözüm dört oldu. Ancak mı geldi sıra bize? Salmada başta ben gelirim.»

«Kusuruma bakma Osmanca, sen bizden sayılırsın. Nenemin bacısının öz torunu sensin. Ve de Demirgıratımızın özü, gözbebeği, delegesi sensin. O yüzden sen bizdensin dedim. Saptığın kötü yoldan tez dönersin.»

Yanına, döşeğin ucuna ilişti:

«Dediklerini, sayıp döktüklerini hep duydum. Partimizi işe karıştırma. Köy işi başka, particilik başka. Etme

bunu. Oy zamanı, senin yüzünden, korkarım ki herkes oyunu İsmet Paşaya verir, hükümeti elimizden kaptırırız. Delice Bekirlen bir olma.»

Muhtar ayağa kalktı, geri oturdu.

«İşte tuttum sözünü. Vazgeçtim Bekirden. Ve de konuşmam bir daha. Amma sen de Taşbaşla gitmeyeceğine söz ver, erkek sözü. Benimki söz ki bir söz! Pulattan sağlam. De haydi söz ver. Bu yıl da delege sensin. Bu da benden sana ikinci söz. Tamam mı?»

«Hele bir düşünelim.»

«Ve de sen bana söz vermezsen, böyle delege, böyle parti arkadaşlığı olmaz. Parti demek, ve de birisinin ayağının gittiği yere, ve de hepsinin başı gider demektir. Başkanımız ne dedi, aklında mı? Bu iş demirgıraside birinci şart, dedi, anladın mı?»

Osmanca ayaklarını altına çekti:

«Sen Delice Bekirden vazgeçersen, söz,» dedi. «Amma sonra caymaca yok.»

«Bizde söz var arkadaş,» dedi ayağa kalktı. «Bizim kellemiz gider amma, sözümüz yerini bulur. Ne mümkün ona. Yeter ki ağzımızdan bir söz çıkmasın!»

Müthiş bir uykusu vardı. Konuşa konuşa da boğazı ağrımıştı. Ama bu gece varıp da sıcak yatağında yatamazdı. Köylünün çoğu uyanmış onu dinliyor, uğrun uğrun ne yaptığını, ne söylediğini bir bir kovuşturuyordu.

Gömleksizoğluyla konuşmamı kimse duymadı inşallah, diye içinden geçirdi. Duydularsa berbat.

Şimdi mademki uyanmışlar, dinliyor, kovuşturuyorlar, onlara göstermek gerek.

Bir an durdu. Yerde serili, uzanmış yatan köye bir göz gezdirdi. Sonra gene yürüdü.

Başucunda durduğu yatak Kötülemez Alinin yatağıydı. Üstüne eğildi, bağırarak.

«Kalk ulan köpoğlu,» dedi. «Meydan meydan, ev ev aleyhime atar, bana söğersin, öyle mi? Kalk, cezanı çekeceksin. Seni deyyus seni! Ve de kalk, ve de bana bir

ip ver! Bir ip ver ki canını incitmeden kollarını bağlayayım. Ve de doğrul!»

Elinden tuttu, hızla çekti kaldırdı.

Kötülemez Ali bir şeyler mırıldandı ama, anlaşılmadı.

«Ulan sana diyorum, nedir bu yaptıkların? Yürü karakola. Bu köyü babayın tarlası mı sandın? Sen kim oluyorsun ulan. Rezil oğlu rezil! Yarın Taşbaş Efendiyle gidecek misin, Ali efendi paşa? Baban ölürken seni bana emanet etti de gitti. Bir köyün Muhtarı, o köyün babası, ve de Reisicumhur Paşası demektir. Size her bir dilediğimi yapabilirim.»

Zorlu bir tokat attı Kötülemeze. Tokatın sesi ta uzaklara kadar gitti gecede.

Ali:

«Tövbe emmi, tövbe,» diye ellerine sarıldı. «Ben onlardan olmadım, hiç karışmadım onlara.»

«Ve de benim iyiliğimi inkar eden köylüler, varsınlar da gitsinler onunla. Benim emeciklerim onların gözlerine dizlerine duracaktır. Mümkünü yok duracaktır. Ama senin gitmene izin veremem. Varsın gitsinler de Çukurova yazılarında işsiz güçsüz sürünsünler, karışmam. Ama sen gidemezsin. Senin borcunu Adil Efendi benden sorar. Haydi yat, uyu! Karışma böyle işlere yavrum. Sizi baştan çıkaranların Allah bin belalarını versin. Suç sizde değil yavrularım, sabilerim. Yarın öbür gün işsiz kalırlarsa benim yüreğim yanar. Onları aldatanlar da bıyıklarını burar, sarı tesbihlerini şakırdatır gezerler.»

Yorulmuştu. Bundan sonra hiç bir yere uğramadan, doğru yatağına gitti. Yatağın üstüne uzandı. Başı döner gibiydi.

Azıcık dinlenip gene çıkmalı, geriye kalanları da ev ev dolaşmalıydı. İşin bir kötü tarafı da unutulanlar alınırlardı. Şuna şuna gitti de, eşiğine oturdu da, diller döktü de bizi adamdan saymadı, derlerdi. Gönüllenirlerdi. Şimdi uyanmış, çoğu yolunu gözlüyordu.

Hepsini bir bir gezmeli, sabaha karşı da varıp Kel Aşığı bulmalıydı.

Bu pılanı mademki kurduk, yorulsak da, ölsek de sonuna kadar yerine getirmeliyiz. Pılanını yarıda koyar da gidersen, hayatta hiç bir işi başaramazsın arkadaş!

Gece yarıyı geçerken uzandığı yerden doğruldu, evlere düştü. Teker teker, herkese suyunca söyledi. Dilinin döndüğünce gücü yettiğince söyledi. İşini bitirdiğinde bahtiyardı. Biliyordu ki, geceki ektiği tohumlar sabah olur olmaz günle birlikte yeşerecek, boy atacaktır.

Kel Aşığa sabaha karşı ancak gelebildi. Gerekeni de, pılanın istediği de buydu. Kel Aşık köydeki son kişiydi. Konuşmadığı bir tek kişi kalmıştı, o da Taşbaşoğlu. Ona da gidecekti ya, şeytana, nefis şeytanına uydu. Benliğine uydu.

Kel Aşık giyinmiş, yatağının yanındaki ağacın gövdesine sırtını vermiş oturmuştu.

Muhtar, hiç bir şey söylemeden gitti, vardı onun karşısındaki ağaca, onun gibi belini verdi oturdu.

Sonra:

«Heeey turnalar,» dedi.

Kel Aşık:

«Heeey telli turnalar,» diye karşılık verdi.

«Babamın evinin şenliği, saz çalınca sazının üstüne bülbüller gelip konan Aşığım. Heeeeeey turnalar!»

Kel Aşık en çok bu sözden hoşlanırdı.

«Heheeeey telli turnalar!»

«Türkü söyleyince dilinden ballar akan, kurdu kuşu dile getiren, dağı taşı eriten, köyümüzün ünü şanı... Şu Allahın güzel sabahında, ala şafağın tan yerinde avazı olan... Heheey turnalar. Ve de tellice. Çok yoruldum, çok koştum. Tan yerleri ışımadan, senin Hıdır Kahyanın oğlu senden türküler diler ki, gönlü hoş olsun. Başı bunalmış, dört bir yanını düşmanlar çevirmiş, tek başına Yemen çölünde kalmış, iki çal söyle ki yüreğine güç gelsin. Düşmanlarının ettiği kötülüğü unutsun.»

Kel Aşığın bozuk bozuk, kırışık içinde kalmış, seyrek kösemsi bir ak sakala bürünmüş yüzü, tan yerinin

ışığınca aydınlandı. Yaşlıydı. Yaşını ne kendisi, ne de köyde bir kimse bilirdi. Herkes onu bildi bileli böyleydi. Çenesindeki iki üç ak kıl salınır dururdu her zaman.

«Doğan güne, uçan kuşa eyvallah!»

Sazı kılıfından çıkardı. Usul usul, elleri titriyerek sazı okşadı. Sonra çalmağa başladı. Havadan havaya geçiyor, saza bağrını veriyor, doğrulup başını sallıyor, bir topacık kalıyor, yumuldukça yumuluyor, sonra dikleşiyor, büyüyordu.

Sazın sesine, uyanmamışlar, uyanıp geri uyumuşlar da uyandı. Esen yelde üstündeki ağacın dalları usul usul sallanıyordu.

Önce çocuklar geldiler. Sonra oymakta bir patırtı kütürtü oldu. Gürültü az sonra kirp diye kesildi. Ondan sonra kadınlar da geldiler. Kel Aşıkla Muhtarın bulunduğu yere halkalandılar. Kimisi oturdu, kimisi ayakta kaldı. Sonra delikanlılar geldiler. Aşığın yanına kadar sokuldular. Yanıbaşına, birbirlerinin üstüne abanarak oturdular. Erkekler, kocamışlar da gelip toprağa çöktüler. Bu ara bir eşek anırdı, gülüştüler.

Ortalıkta çıt yoktu. Herkes bir soluk kesilmiş, alaca şafakta seher yelleri eserken salkım saçak, Kel Aşığın sazını dinliyorlardı.

Kel Aşık öyle her zaman coşup söyleyen cinsinden değildi. Bu ocağa Kel Aşıklar ocağı derlerdi. Dedesi, dedesinin dedesi, amcası, kardeşleri, kimleri varsa hepsi aşıktı. Hepsine de Kel Aşık derlerdi. Soylarını sürünce ta Karacaoğlana, Aşık Yunusa dek çıkardı. Bu yanlarda, yıllar yılı, çocukluklarında, delikanlılık, kocalık çağlarında, kızlık, gelinlik, karılık çağlarında Kel Aşık soyunun türküsünden yüreğinde bir angı saklamayan hemen hemen kimse yoktu. Analarının ninnilerini, sevgililerinin tatlı sözlerini, düğünlerini bayramlarını nasıl ansırlarsa, Kel Aşık türkülerini de öyle belirli, öyle tatlı bir düş içinde ansırlardı.

Kel Aşık çaldı çaldı, gene doğruldu. Yüzü sevinç, mutluluk içindeydi. Sakalının iki üç telini sıvazladı:

«Şu güzel şafağın alacasında, dünyanın bu ucunda, Çukurovanın berisinde birikip ağaç dibine gelenlere de eyvallah! Ala şafakta çatlayan tomurcuğa, uyanan toprağa, çıtırdıyan ota, vızıldayan böceğe, çağlayıp akan ışıklı suya da eyvallah! Heheeey telli turnalar!»

Hep birden gülüşerek:

«Aşığa da eyvallah, Kel Aşık soyuna da eyvallah! Sazının teline de eyvallah! Heheeeeey, heheeeey, heheeeey turnalar!» dediler.

«Çoluğa çocuğa, belekteki bebelere Çukurovanın ak pamuğuna da eyvallah!»

«Eyvallah,» dediler gene, gülüşerek.

«Dedem Karacaoğlana, dedem Yunusa, dedem Dadaloğluna, Türkmenin geçmiş eski güzel gününe de eyvallah...»

«Karacaoğlana, Aşık Yunusa, Dadaloğluna, Kul Abdurrahmana da eyvallah,» dediler.

Kel Aşık uzun sustu. Bu, her eyvallah dediği aşıktan bir türkü söyleyecek demekti. Heeeeey artık düğün bayram, şenlik şadımanlıktı.

Bir kere daha:

«Heheeeeeeey tellice turnalar!» çekti Aşık, sonra başladı.

Önce incecik, öksürüklü, yaşlıydı sesi. Sonra gittikçe gürleşti, gürleşip yanıklaştı.

Bir çift bülbül geldi kondu dikene. Başı da yeşil, ayakları kırmızı. Yeşiller, kırmızılar... Heheeeey telli turnalar... Heheeeey ışıklar!

Karanlık gecede... Kolum üstüne... Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm... Üç derdim var birbirinden ayrılmaz... Çukurova bayramlığını giyerken... Derdile sevincim yıkışır, dağlar. Heheeey tellice dağlar. Mor menekşeli, yarpuzlu, ak bulutlu dağlar. Kırşehir özüne bir ateş saçtım, yanar oylum oylum duman görünür. Aramızda yıkılası dağlar var... Heheeeey turnalar, dağlar, güzeller...

Havanın yüzünde bir leylek, bir leylek. Leyleğin aya-

ğı da kınalı değnek. Varimiş mademki şu dünyada ölmek, yol kalsın gönül kalmasın yarenler. Mezarıma üç taş dikin kırmızı. Beni öldür bas ellerin kanıma. Desinler ki ak elleri kınalı. Deryada dönüyor kıral yesiri... Deryalar, Çukurova deryaları.

Toprağın yeşili, yağmurun güzeli. Nerdesin ebemkuşağı? Yeşilde aklık. Şavkıyan bir ses.. Balkıyan dünya. Şafak içinde dönen, kıvılcımlanan dağlar. Yürü bire fıkaralık elinden, dolanıp belime kuşak olursun. Veremler, hastalıklar, uyuzlar. Sevdalar, küsmeler, barışlar, heeeey karasevdalar.

Ezrail gelmiş de can talep eyler. Benim can vermeğe dermanım mı var? Seherin yelleri şafağın bendi. Şimdi ağzı tutkun on kardeş gerek, şu beyleri sürgün etsem yerinen. Beyler, heeeey Çukurova beyleri... Kaba ağacın gürlemesi dal ilen.

Toprağın altı, toprağın üstü... Acı, dert, bela... Yerinme canım, yerinme. Her tepeden bir gün doğar.

Heeey tellice turnalar!

Sonra bir sevinç, bir şenlik uğultusu doldurdu dünyayı. Kel Aşığın ne dediği de gayrı anlaşılmaz oldu. Sevincinden toprak çatlayacaktı neredeyse.

Uğultu birden kılıçla kesilmişcesine, orta yerinden kirp diye kesildi. Kel Aşık her zaman böyle keserdi sazını. Çalar çalar, en doruğuna çıkar sesin, sazın, birden bire orada bırakıverirdi.

Günün ucu da sesin kesilmesiyle aynı anda göründü.

Kalabalık bir zaman orada oturdu kaldı. Aşığın halsiz kolları yanına sarkıvermiş, sazı kucağından öteye akıvermişti. Her zaman da böyle olurdu. Gençliğinde de...

Aşık ayağa kalktı. Kalabalık da ayağa kalktı. Dağıldılar. Herkesin yüzünde kıvançlı bir gülümseme vardı. Bir kısmının da dudağında bir yarım türkü...

Muhtar elini Aşığın omuzuna koydu.

«Güzel türkülerine ve de güzel avazına, Hazreti Davut avazlım, ve de sazına, sazının teline, senin kardaş-

lığına ve de güzel yüzüne eyvallah! Kutsal Kel Aşık ocağına da eyvallah!» dedi.

Arkasına döndü, ötede durmuş üç kişiyi gördü. Kendisini beklediklerini anladı. Yanlarına gitti. Birden bir çığlık attı:

«Ne oldu, bulamadınız mı Koca Halili?»

Ötekiler, başlarıyla yok, karşılığını verince:

«İşte böyle,» diye başladı. «İşte böyle olur köyün düzeni bozulursa. İşte böyle kocalar bu yaşlarında, ve de el tutmaz ayak tutmaz, ve de korkularından, köylü beni öldürecek diye, ve de başlarını alırlar da ve de ıssız dağlara atarlar kendilerini. Ve de ıssız dağlarda can verip ölürler. Ölüleri de bulunmaz. Kemikleri de... Ve de ak kemikleri... Cesetlerini de sel götürür. Yeşilce sinekler yer cesetlerini. Böcekler, kuşlar yer. Bir güzelce, emmili dayılı cenaze nasip olmaz. Ve de arkadaşlar, bir güzelce Kuran okunmaz başlarında. Köyün düzeni bozulmasaydı ve de baş kaldıran bulunmasaydı bu köyde ve de el mi yaman, bey mi yaman demeselerdi, bu kocacık ne demeye kaçardı da ve de dağlara düşerdi. Vay kocacık vay... Vaaaaaaay... Yiğidim, her bir şeyleri bilenim... Yerin altında, yerin üstünde ne varsa bilen Halil Emmim. Vaaaaaaaay, kara topraklara karışanım! Senin ölünü bulursam alır götürürüm Çukurovaya. Büyük bir mezarlığa defnederim seni. Mezar taşına da, Valilerin mezartaşına yazdıklarından bir yazı yazdırırım, köy düzensizliğinden ölen Koca Halil Emmi burada yatar, elfatiha, diye. Vaaay gün görmemişim, pamuk yolunda, Çukurova dağında ölenim! Yemenden canını kurtarıp da burada can verenim. Vaaaaaay Halil Emmim, sen benim yanımda babam Hıdır Kahyadan ileriydin. Onun bana tek yadigarıydın. Ya ben yanmayım da, ya ben döğüne döğüne ağlamayayım da kimler ağlasın. Vaaaaaaaay, babamın yiğit, akıllı yoldaşı sana da kıydılar.»

. Sesi o kadar yanık öyle kederliydi ki ,kadınlar, kızlar ağlamağa başladılar. Muhtarın da gözünde iki dam-

la yaş birikmişti. Sonra yaşlar yanaklarından aşağı süzülüp bıyıklarına kadar indi.

Bu sırada Taşbaşoğlunun:

«Haydi hazırlanın, ben gidiyorum. Benimle gelen gelsin, gelmeyene uğurlar olsun,» sözü duyuldu. Taşbaş bunu birkaç kere daha söyledi.

Muhtar hemen sözünü kesti. Kulak kabarttı.

Ortalıkta derin bir sessizlik oldu.

Taşbaşın evinden yana döndü, ellerini beline dayadı baktı. Orada iyice seçemediği bir kaynaşma oluyordu. Yüklü iki eşek, birkaç kadın, çocuklar gördü. Onlar da Muhtardan yana bakıyorlardı.

Muhtar elleriyle yüzünü kapatıp:

«Vaaaaay vay Halil Emmim ölseydim de bu günü gözlerim görmeseydi. Bak bak Halil Emmi, seni öldürdüler de koyup gidiyorlar. Seni dağlara düşürdüler de köyü ikiye bölüp gidiyorlar. Sağlığında sana Emmi diyenler, seni kendi taraflarına çekenler, bak Halil Emmi, kaçıyorlar. Köy düşmanları. Bunlara komşu denir mi, köylü, kardaş, emmi denir mi? Sağ olsaydın da şu sana yapılanı görseydin Halil Emmi, dost kim, bu köyün dostu düşmanı kim anlardın. Vaaaaaaaay, vaaay ıssız, kimsesiz dağlarda, yapayalnız ölenim! Oğul dedin de başına gelen oldu mu? Kardaş dedin de varıp sarılanın bulundu mu? Bir kaşıcık su dedin de ölürken veren oldu mu? Yoksa çırnaklarınla yerleri yırtaraktan öyle yalnızca mı verdin tatlı canını? Halil, Halil, Halil, Halil Emmiiii...»

Bu sıra yanına birisi sokuldu.

«Aşağıdan,» dedi. «Deli Bekirlen, Bekir Ağaylan Bekçibaşı geliyor.»

Muhtarın keder içinde, bozulmuş, gözyaşlarından ıslanmış yüzü hemen düzeldi. Ağır ağır evine yollandı.

Biraz sonra Bekçiyle Delice Bekir Muhtarın karşısındaydı. Yorgunluktan soluk soluğaydılar.

Muhtar:

«Tutulmadık hiç bir tarla kalmadı, öyle mi?»

Delice Bekir:

«Sayende bir dönüm bile ırgat girmemiş tarla kalmadı. Bir tek Miralayın çiftliği bekleyip durur. Başkaca ilaç için arasan boş tarla yok. Yoksa koyar da gelir miydim?»

«Taşbaşın avanesi başkaldırdı. Gidiyorlar.»

«Varsın gitsinler. Bu yıl Miralayın çiftliğinin pamuğu bir olmuş ki Allah da bir vermiş ki... Allah seni inandırsın öteki tarlalardan daha iyi. Pampal pampal açmış.»

Muhtar:

«Bekçibaşı,» dedi kolundan tutarak. «Ve de köylüye zorlu bir tellal çağırıp diyeceksin ki... Miralayın çiftliğinin tarlası bu yıl her yılkinden çok verimli. Öteki çiftliklerin tarlaları yanmış, kavrulmuş. Herkes hazırlansın. Pamuğa iniyoruz. Ve de sürüden ayrılanı kurt kapar. Bir kişi, iki kişi de olsa köyümüzden kimsenin tezikip gitmesini gönlümüz istemez. Sen var tellalını çağır.»

Taşbaşoğlu, Öksüz Duran, Veli, birkaç kişi daha oymaktan çıkmışlar, yola aşağı bir çiğirden iniyorlardı. Ama Koca Halil meselesi bellerini bükmüş, onları bir ikircikli halin içine atmıştı. Şurada bir ölü dururken, ya da bir yitik, köylü konur da gidilir miydi? Elalem analarına avratlarına söğmez miydi? Köylüden ayrılıp gitmiyeceklerdi ama, bir kere yola düşmüşlerdi.

Bekçi, gür, kalın sesiyle tellalını çağırdı. Köylünün gürültüsü, patırtısı kesildi. Sonra birden iki üç misli yeniden başladı. Şimdi sevinç havası esiyordu köyün üstünde. Herkes Koca Halili, onun ölüsünü, Muhtarın yanık, ağlar sesini unutmuştu.

Muhtar, çiğirden aşağı gidenlerden gözünü bir türlü alamıyordu. Hıdır Kahyanın Muhtarlık geleneğine bir gedik açılıyordu. Adam olan köylünün birliğini hiç bir zaman bozmazdı. Bozulmasına meydan vermezdi. Köylünün suçu olmazdı. Eğer yanılıp yazılıp kötü bir yollara sapıyorsa suç Muhtardaydı. Ve de öyleydi.

Yükünü yapmakta olan Gömleksizoğluna ilişti gözü bir ara. Kafasında birden şimşek gibi bir düşünce çaktı. Yüksek, halka baş olan kimselerde gönül, kibir olmazdı. Olmamalıydı. Kendini herkesle bir tutacaksın ki, seni se-

vecek, sayacaklar. Yoksa her insanın yüreğinde bir büyüklük aslanı yatar. Sen benim dersen, o da iki misli, beş misli benim der. Dağdaki iki oğlaklı çoban bile kendince, gönlünce Demirgırat Başkanından üstündür. O yönlerine dokunmayacaksın.

«Gömleksizoğlu Ağa,» diye seslendi. «Sen bu köyün evvel soylususun. Sipahi soylusun. Öyle bizim gibi kara köylü değilsin. Bak koskoca köyün içinde söylüyorum. İlanat veriyorum dünyaya. Senin yüksek merhametin ve de vicdanın köyümüzden bazı vetandaşların ayrılıp da gidip şu Çukurova yazısında sürünmesine razı olamaz. Öyleyse gel benimle birlikte de gidelim döndürelim şunları. Ve de onların başları 1333 doğumlu Anşacadan doğma Yusuf oğlu Memet Taşbaştır. Gel arkadaş.»

Gömleksizoğlunu kolundan tuttu çekti. Koşar adımla onların ardınca gittiler. Yetiştiklerinde soluk alacak, konuşacak halleri kalmamıştı.

Gömleksizoğlu eliyle işaret ederek:

«Hele durun hele. Azıcık durun. Kendime geleyim. Size diyeceklerim var.»

Yere çöküp oturdular. Ötekiler durmuş onlara bakıyorlar, için için seviniyorlardı.

Soluklarını toplayınca ayağa kalktılar.

Muhtar:

«Taşbaşoğlu, Taşbaşoğlu! 1333 doğumlu Taşbaşoğlu, iyi ettin de durdun. Ve de bir iki kelamımız var sana.»

Taşbaşoğlu onun yüzüne bakmadı. Arkasını dönmüş öyle duruyordu.

«Bak hele döner bakar mı yüzümüze hiç? Kendisini perişan edecek ya, benim yüreğim ona yanmaz. Çocuklarına, sevgili güzel çocuklarına ve de anam bacım olsun, akıllı, namuslu güzel avradına yanar. Beri bak, bana bak Taşbaşoğlu. Ve de ayrılık yüzünden bir kayıp verdik. Yanar yüreciğimiz, parça parçadır. Ve de Koca Halili dağlara düşürdük. Böyle bir yaslı günde köylüyü koyup gitmek hiç doğru bir hareket olamaz. Beri dön, bana bak arkadaş!»

Taşbaşoğlu dönmeyince Muhtar vardı onu omuzundan tutup kendine doğru çevirdi. Taşbaşoğlu ona alev alev baktı. Onun gözlerinden korkan Muhtar Gömleksiz oğluna:

«Söyle şuna,» dedi. «Söyle ki ben ona dost eli uzatıyorum. Kendisi nereye giderse gidebilir, varsın gitsin. Ama çocuklarını perişan edemez. Bir Emmi, bir arkadaş, bir köyün Muhtarı olaraktan buna izin veremem. Bunu söyle ona Gömleksizzadem. Ve de köylümüz izin veremez. Ve de Çukurovada tutulmadık tarla kalmadı. 1333 doğumlu Anşacadan doğma Yusuf oğlu Memet Taşbaş bunu yapamaz. Gidip de bir başka köyün sığıncası olamaz. Ve de köyümüzün şerefini ayaklar altına alamaz. Ve de bizim köyde ayrıcalık çıktığını dünya aleme ilanat veremez. Ve de ayrıcalık yüzünden köyün en kocası dağlara düştü, öldü gitti, yitti gitti. Böylece söyle Gömleksizzadem. Bu adam delirmiş de aklını çıvdırmış. Gelecek yıl ben onun gittiği yola gideceğim. Söz. İsterse köyü. hepimizi pamuk toplayacağız diye Akçadenize götürsün. Bu deniz değil, pamuk tarlası desin. Gene gittiği yere köylümü alıp götüreceğim. Amma bu yıl köyün birliğini bozamaz. Köy birliğini bozmak ne demektir!»

Gömleksizoğlu geldi Taşbaşın koluna girdi:

«Memet kardaş,» dedi. «Bozma köyün düzenini bu yıl. Düzen bozmak iyi değildir. Ben tüm düzenleri bozdum da ne oldu. Başıma gelenler pişmiş tavukların başına gelmedi. Ne avrat kaldı, ne ocak, ne ev, ne de bark. Tatlı canı zor kurtardım. Öteki köylüler de bakın şunların haline der, başımıza kakarlar. Gelecek yıl ben de seninle bileyim. Benim sözümü bilirsin.»

Taşbaşoğlunun yüzü kireç gibi bembeyaz olmuştu. Gözleri dumanlıydı. Elindeki sarı tesbihini cebine koydu. Öksüzle gözgöze geldiler. Öksüz başını yere eğdi. Taşbaşoğlu da başını yere eğdi.

Onun artık ileri bir adım bile atamıyacağını sezen Muhtar:

«Siz burada durun bekleyin, köylü de toparlanıp hemen geliyor. Ya da ağır ağır gidin.»

Geri dönmeleri çok zorlarına gidecek, belki de durmayacaklardı. Böylelikle onların o duygularının da önünü almış oluyordu.

«Aramızda geçenleri unutmak gerektir arkadaş. Memet kardaş. Ve de insanlığa bu yakışır. Seni çok severim. Bu köyde en yiğit, sözüne en güvenilir adam sensin. Kardaşımdan, öz kardaşımdan ilerisin. Keşke anam senin gibi bir kardaş doğuraydı bana. Dünyalar benim olurdu.»

Gömleksizoğlu:

«Ben de Taşbaşzadeyi canımdan çok severim. Yiğit, sözden anlar, akıllı uşak. Kim olsa şimdi onun yerinde dönmez, durmaz giderdi. O gitmez. Çünkü onda derya kadar akıl var. Atalar ne demiş, deli bir dostun olacağına, akıllı bin düşmanın olsun, daha yeğdir.»

Köyden gürültüler geliyordu. Bir telaşlanma, bir sevinç, sevinç çığlıkları... Köyün yarısı şimdiden hazırlığını bitirip toparlanmış, yola düşmüştü bile. Eşeklere, atlara, sırtlara yükler sarılmış, bir kısmı da çabuk çabuk sarılıyordu.

Üstü başı yırtık,şalvarının paçasında çamur kurumuş, eli değnekli bir delikanlı gelip karşılarında duruncaya kadar Taşbaşa söz söylediler. Taşbaş ağzını bile açmadı.

«Sığırlar Miralayın çiftliğine indi Ağam. İyi yaylım var. Bu yıl sığırlar iyi et tutacak.»

Muhtar delikanlının sırtını sıvazladı:

«Pıravo arkadaş,» dedi, sonra da onu kucakladı. «Böylesi köylüye can kurban. Leb demeden leblebiyi anlayan köylüye... Adam böylesi insanlarla Cehenneme bile gider de yanmaz. Ve de orasını gül gülistanlık eder. Hazreti Halil İbrahim gibi.»

Taşbaşoğlunu orada bırakıp oymağa geri döndüler.

Muhtar, tımarlanmış pırıl pırıl kara eşeğine bindi, köylünün önünce sürdü. İlerde, daha orada durmuş kalmış, düşünceli Taşbaşoğlunun yanından hızla geçti, yola düştü.

Az aşağıdaki Çukurova toprağı toz duman içindeydi. Pıtırağı acı acı koktu.

17

Bu uzak nar bahçesi dağların eteğinde, dört yol ağzındadır. Alt yandaki ova sarı gözlü nergiz, mavi çiçekli yarpuz, kokusu dünyayı alan limon, portakal çiçekleri, ak pamuk, sarı, sırmalanmış buğdayla balkıyan, geceleri tarlalardaki traktörlerle yıldız yıldız dolan, homurtulu kamyonları, ekini yeyip kusan biçerdöverleri, gürültülü fabrikaları, inanılmayacak kadar büyük şehirleri olan, karınca misali insan kaynayan, tozlu, sıcak, ter içinde ak bulutlu Çukurova toprağıdır.

Nar bahçesi çok eskidir. Küffardan kalmadır derler. Kütükleri kocaman kocamandır. Çok gövdenin yarısı kurumuş, yarısı yeşildir. Yaşlı kabukları çatlamıştır. Dallar eğri büğrüdür. Bahçenin içini yılların selleriyle gelen taşlar doldurmuştur.

Sırtını Torosun yamacına vermiş bahçe uçsuz bucaksızdır.

Çiçek zamanı yer gök, aşağıdaki Çukurova toprağı, toprağın ekini, dibi balıklı, ışıltılı akar suları, şehirleri, kasabaları, köyleri, insanlarının giyitleri, yüzleri, atları, arabaları, tozlu yolları, otomobilleri, yosun tutmuş pınarları allanır gibi olur. Tarlalar, Torosun ormanı al al dalgalanır gibi gelir insana.

Çiçek zamanı bozuk bahçenin yanından geçemezsin. Uğuldar. Dağların, ovaların, bozkırın, peteklerin, ko-

vanların arıları tüm gelmiş bozuk bahçenin çiçeklerine çokuşmuştur. Her dala, daldaki her al çiçeğe binlerce mavi, sarı, ışıltılı, kırmızı kuşaklı, tüylü, yumuşak ayaklı, türlü türlü, renk renk, büyük küçük arı konmuştur. Dallar, arı oğul verir gibidir. Bir kıpırtı, sonsuz bir kaynaşma içindedir çiçekler. Vızıltıları ta uzaklardan duyulur. Yaklaştıkça uğuldar.

Burası dört yol ağzıdır ama, çok çok kimse geçmez. Dört yol dedikse, dört çiğir. Issızlığı bir al, bir arı uğultusu, bir de binlerce arının kanadının pırıltısı doldurur. Başkaca, yer gök yalnız, bomboş. Bahçenin bırakılmışlığı, bozulmuşluğu da arttırır ıssızlığı.

Buradan çoğunluk, bu dört yol ağzından Çukurovaya inen çıkanlar geçer. Burada, arada sırada da konaklarlar.

Bozuk bahçenin kara yılanları beter olur. Her taşın altında bir kara yılan desen, yalan söylemiş olmazsın.

Çiçek zamanı yılanların sevişme zamanıdır. Kara yılan al çiçeği sever. Toprak bile ala keser, apal olur.

Güneşe batmıştı dünya. Toprak, nar bahçesi al al buğulanır gibiydi.

Büyük, yarı gövdesinin kabuğu çatlayıp düşmüş bir nar ağacı... nar ağacının altındaki ak taştan bir kara yılan çıktı. Ağır ağır, kuyruğunu oynata oynata yeşil otların üstünden kaydı. Arada başını kaldırıyor, şöyle bir dört yanına bakınıyordu. Arılar uğulduyordu. Çiçekler acı kokuyordu. Yosun bağlamış pınardan yarpuz kokusu geliyordu. Torosun üstünden gelen bulut küçücük, aktı.

Bir taşın üstüne çıkan yılan orada azıcık durdu, bekledi. Sonra indi. Bir nar ağacının gövdesine dolandı sonra da.

Kara yılanı öldürmek, ona dokunmak günahtır. Kara yılan, kuyruğuna basmazsan insana değmez.

Ağacın gövdesinden yeşil otların içine girdi, gözden kayboldu. Az sonra kuru bir yere geldi, durdu. Kuyruğunu kıvırdı. Yumak olacak gibi yaptı, vazgeçti. Yürüdü. Bir çiçeğe uzanır gibi etti. Yanından geçti. Bir ses çıka-

rır gibi etti, duyulmadı. Ne olduğu anlaşılmadı. Dalda birkaç kuş vardı. Yılan altından geçerken, onlar uçup gittiler. Fışıltıya benzer bir ses geldi. Yılan geri döndü. Uzun, mavi çiçeklerin altından başka bir yılan ortaya, çinke taşın yanına süzüldü. Daha uzun, daha kara görünüyordu yeni yılan. İki kulaç belki de. İki yılan yanyana geldiler. İkisi birden taşın üstüne çıktılar. Bellerinden aşağısı dolaştı. Öylece taştan indiler. Otların arasına girdiler. Otların arasından çıktıklarında o ak, küçük bulut bahçenin üstüne gelmiş, geçip gidiyordu. Bir an çiçeklerin alını gölgeledi.

Ayrık otu toprağın derisi gibidir. İnce bir örtü gibi yapışır orada. Uzamaz. Ayrıkların üstüne kadar bir durup, bir akarak geldiler. Sonra durdular, beklediler. Sonra biribirlerine iyice dolandılar, düğüm oldular, yapışmışcasına, kaynaşmışcasına birbirlerine. Kuyrukları şehvetten tirtir ediyordu.

Nar çiçeğinin alı, ayrığın yeşili göğün mavisi, gelip geçen bulutun akı da aşkla titreşti.

Soluk alamıyordu. Gözlerini yumuyor, açıyor, sevda içindeki kara yılanları görüyordu. Daha on yedisinde ya var, ya yoktu.

Gene kayboldular. Rahat bir soluk aldı. Bir görünüp bir kayboluyordular.

Yılanların sevdası insanlara da... Bir yılan bir kıza sevdalanmış, yıllar yılı onu her gitiği yerde kovalamış. Yatağına girer, başını yastığa koyar, onunla birlikte uyurmuş. Habersizce kızla yatarmış bile... Belinden iki kat olup... Kız yılanı her koynunda buldukça korkusundan göklere sıçrarmış. Nerdeyse delirecek. Sonra alışmış. Bağırmaz, sıçramaz olmuş. O uyanınca kara yılan akar gidermiş. Yıllardan bir gün, nasılsa yılan kaçamamış, kızın kardeşleri yılanı öldürmüşler. Kız da ağlamış, kederinden deliye dönmüş.

Yılanlar gittikçe daha çok hızlanıyorlar. Daha çok sarmaş dolaş oluyorlar, ayrılıyorlar, biri öbürünü kovalıyor, yakalıyor, sarılıyor, yeniden ayrılıyorlar. Hızları ar-

tıyor, göz açıp kapayıncaya kadar bahçeyi bir baştan bir başa gidip geliyorlardı.

Bu, öğleye kadar böyle sürdü. Uçarcasına birbirlerini kovaladılar. Sarıldılar, düğüm oldular, bir topak kapkara bir yumak oldular, sonra açıldılar, boşanıp serildiler.

Sonra da ayrıkların açıklıklarına geldiler. Kuyruklarını gene yumak yapıp, karşı karşıya, başlarını havaya kaldırıp sarmaştılar. Belki yarım metre, bir metre ayağa kalkıyorlar, sarmaşıyorlar, toprağa geri düşüyorlardı. Renkleri de gittikçe değişiyor, kırmızıya çalıyordu. Zaman geçtikçe, havada sarılıp toprağa düştükçe daha çok kızışıyorlar, daha çok yükseliyorlar, neredeyse kuyruklarının ucuna dikilecekler.

Ağızları açık, dilleri dışarda, uzamış. Gözleri kıpkırmızı. Başları köz gibi kızarmış. Kırmızılık gittikçe aşağılara doğru yayılıyor.

Nar çiçeklerinde arılar. Çokuşmuş, uğultulu. Arı kuşları gelip geçti. Mavi ışıltılı bir kuş gelip bir taşa kondu. Ayağa kalkıp geri düşen yılanlara bir gözüyle, gözünü iyice yana, yılanlara çevirip baktı, bir şey anlamamış olacak ki uçup gitti.

İkindine kadar böylece ayakta sarmaş dolaş... Düştüler, kalktılar, aktılar geldiler, sarmaştılar. İkide birde şap diye toprağa düşüyorlardı.

Yarı bellerine kadar her bir yerleri kıpkırmızı yalıma kesmişti. Yalım gibi savruluyorlar, birbirlerine dolanıyorlardı. Uzayıp kısalan, esen yelle inip kalkan yalım gibi. Kıvılcımlanan... Nar çiçeği gibi. Belki de bu yüzden, yılanlar nar çiçeği zamanı, nar bahçesinde sevişirler. Bir korunmadır belki.

Sonra halsiz düşmüş olacaklar ki, toprağa son düştüklerinde bir daha ayağa kalkamadılar, orada serilip kaldılar. Biribirlerinin üstünde kımıl kımıl ediyorlardı.

Önce biri çiçeklerin arasına ağır ağır aktı. Onun arkasından da öteki.

On yedisinde ya var, ya yoktu. Dili damağı kurumuş-

tu. Gözleri kocaman kocaman açılmış, boynunu uzatmış, onlar kayboluncaya kadar gözlerini onlardan alamamıştı.

Elif yorgundu, umutsuzdu. Uzak bir dağda bir duman tütüyordu.

«Yılanlar, arılar, kurtlar, kuşlar...» dedi kendi kendine. «Tüm yaratık... Allah kimsenin başına vermemiş böyle bir dirliği.»

Bir angı düşü içinde gözlerini açtı. Baktı ki Ali yükü anasının yanına indirmiş, belini de yüke dayamış oturuyor.

Meryemce de yükün öte ucunda, kıpırtısız bir karartı.

Arkasına döndü. Çocuklar gene görünmüyorlardı. Geride kalmışlardı.

Elif de çabuk yürümüyordu ya, gene de ona ulaşamıyorlardı.

Elif durdu, bekledi. Neden sonra, sallanarak, bir adım atıp, bir adım durarak çocuklar göründüler. Elif onları böyle her görüşte bir hoş oluyor, acıdan başı dönüyor, «yoruldular, mahvoldular fıkaracıklar. Bir ayda kendilerine gelemezler. Bu deli herif, ha babam, ha babam beş günlük yolu iki güne indirdi de öldürdü çocukları... Kendi de öldü ya,» diyordu. «Öldürdü yavrularımı olmaz olası Ali. Anası da batsın, atı da... Dahası da batsın.»

İçi götürmedi onlara doğru yürüdü. Gözlerine ter dolmuş acıyordu. Bu yüzden karşısındaki çocukları hayal meyal görüyordu.

«Az kaldı, az kaldı yavrularım, az kaldı çiftçelerim, az kaldı. Bakın babanız orada.»

Eliyle babalarını gösterirken birden eli kalakaldı. Sonra yanına düştü. Ayakta duramadı, yere çöküverdi. Şu arkada görünen yokuş Süleymanlının yokuşu değil miydi?

«Beş günlük yol iki günde alınır amma, Süleymanlının yokuşu çıkılmaz. Bozuk bahçeye ulaşmalı ki... Yılanın, arının...»

Çocuklar da analarının yanına çöktüler. Süzülmüş

gitmişler, kararmışlardı. Gözleri kocamandı ikisinin de. Yüzleri kadar.

Az sonra gözlerini açan Elif gene yokuşa baktı. Bir duman içindeki yokuş göğe doğru, bulutlara doğru ağıp gitmişti. Şimdiye kadar nasıl çıkmışlardı bunu! Köylü pamuktan dönünce bunları hasta hasta burada, yokuşun altında bulacak, gerisin geri alıp götürecekti. Meryemcenin de ölüsünü götürürler miydi ola? Yoksa burada, gurbet elde mi koyarlardı fıkaranın cesedini? Meryemce hiç ıssızlığı, yalnızlığı sevmez. Gurbet elde deli olur. Kemikleri sızılar. «Ben,» dedi, «ben sırtıma alır da götürürüm ölüsünü, kemiklerini. Şu ıssız dağda komam onu.»

Bir bu yana, bir o yana baktı. Akar suyun çakılları düzlüğü doldurmuştu. Ilgınların kökleri yumuşak kum içindeydi. Su püreninin kokusu geliyordu.

«Yavrularım, yavrularım,» dedi en tatlı sesiyle «Yavrularım.»

Hasanı kolundan tuttu kaldırdı. Hasanın sırtında sarılı kiraz çubuklarının ucu bir köke takıldı. Hasan doğrulamadı, yere düştü.

«Yavrum,» dedi, çubukları kökten kurtarırken, «şunları atmadın gitti. Biz canımızı götüremiyoruz zaten. At şunları!»

Çubukları çocuğun sırtından çözdü, kaldırdı öteye attı. Hasan hiç ses çıkarmadı ama, gözlerini de anasının gözlerine dikti kaldı. Elif başını çevirdi.

«Haydi yürüyün... Ne kaldı ki... İşte babanız oracıkta.»

Yürüdüler.

Hasan dönüp dönüp çubuklara bakıyordu. Bir adım atıyor, duruyor bir çubuklara bakıyor, bir anasının gözlerinin içine gözlerini dikiyordu.

Elif tıkandı. Çocukların yanında, karşısında ağlayabilseydi... Koşarak gitti, geride kalmış çubukları aldı, getirdi.

Bacaklarını çemreyip suyu geçtiler. Suyu geçerken

Ummahanın ayağı kaydı yuvarlandı. Ipıslak oldu. Elif elinden tuttu, sudan çıkardı onu.

Yükün yanına gelirlerken Ali gözlerini açtı onları gördü. Gözlerini bile kırpamıyordu.

Çocuğun çubuklarını küt diye yere atan Elif vardı kocasının elini tuttu. Eli soğuktu. İçi ürperdi. Oldum olası soğuk elden korkardı.

Yerdeki çubuklara sevgiyle bakan Hasanın yorgun yüzünde bir sevinç belirdi.

Elif:

«Nasılsın Ali?» diye zayıflamış kederli sesiyle sordu.

Ali hiç bir karşılıkta bulunmadı.

«Hasta mısın?»

«Yok!»

«Neyin var ya?»

Ali şaşırdı. Ne diyeceğini bilemedi. Telaş içinde görünüyordu. Usul usul dudakları kıpırdadı ama, ne dediği anlaşılmadı.

«Anam nasıl?»

«Bilmem. Bilmem ki... İyi zaar. Belki de... Var bak. Şu Süleymanlının yokuşu da... Hiç, hiç aklıma gelmediydi.»

Elif Meryemcenin yanına vardı. Elinden tuttu. Sıcaktı.

«Nasılsın ana?»

Meryemce gözlerini açtı. Boş gözlerle baktı.

«İyisin, iyisin ana. İyisin hatunum. Güzelim, iyisin.»

Ali onun bu sözlerine öfkelendi.

«Gelsene buraya,» diye söylendi.

Elif hemen geldi.

«Şu Süleymanlının yokuşu da... Hee yokuşu da, hiç aklıma gelmediydi... Hiç mi hiç! Çıkılır mı? Biz burada kaldık işte. Geldik de burada kaldık. Ocağım battı. Vay karagözlü yavrularım vay!»

Meryemce:

Vay, dedi hınçla. Vay akılsız babanın yavruları. Süleymanlıya mı gelmişiz? Vay, Meryemce ölüyor. Korkmayın bu yokuşu çıkamaz. Aşamaz. Sabaha da bu hal

ilen çıkmaz Meryemce. Sevinin, sevinin Meryemceyi götürüp de Körmezarın ortasına koyanlar.

Elif dikeldi. Tüm gücü üstüne geldi.

«Çıkılır,» diye bağırdı. «Hem de bir çıkılır ki... Şimdiye kadar kanat takıp uçmadık ya Süleymanlı yokuşundan. Biz çıktık. Gene de çıkarız. Sen yorgunsun Ali. Sabah olsun, bak görürsün, yokuş gözüne böyle görünmez.»

Ali onu dinlemiycr, boyuna:

«Vay yavrularım vay,» diyor. «Vay bu kış karda kıyamette aç çıplak kalanlarım! Adil Efendi, gözün çıksın Adil Efendi. Olmaz ol gavur, dinsiz.»

Elif yeniden:

«Çıkılır,» diye bağırdı. Çalı çırpı toplamağa gitti suyun kıyısına. Bedeninin her yerine ateş düşmüş yanıyordu.

«Çıkılır. Sabah ola hayır ola. Yarın akşam konalgamız Bozuk bahçe.»

Çalı çırpıyla çabucak ateşi yaktı. Çabucak yükten tencereyi, bulguru, yağ şişesini, tuzu çıkardı, gitti tencereyi çaydan doldurdu, ocağa koydu.

Yükten soğan da çıkardı. Bir baş kocaman kırmızı soğan. Bulgur pilavıyla bir gider ki, baldan tatlı.

Pilav piştikten, üstüne yağını döktükten sonra sofrayı Alinin önüne serdi. Çocukları da ellerinden tutu, sofranın başına götürdü. Meryemceye geldi:

«Kalk güzel anam,» dedi. «Yağlı pilav pişirdim. Acıktın. İki gündür ağzına bir lokma koyduğun yok. Haydi kalk. Kurban olduğum.»

Meryemce gözlerini bile açmadı.

Körmezardan sonra Aliye, Elife, çocuklara, herkese düşman kesilmiş, dünyaya, uçan kuşa bile küsmüş, o gün bugündür ağzını kimseye açmadığı gibi bir lokma ekmek de yememişti.

Kendi kendine boyuna, beni öleyim diye Körmezarın içine getirdi de koydu. Başka türlü öldürmeğe gücü yet-

medi de... Avradı, çocukları hep bir oldular da canıma kastettiler, diyordu.

Körmezardan sonra uzun zaman Alinin sırtına binmemiş, elinde değneği, bir adım yürüyüp, iki durarak, yere düşerek yol almağa çalışmıştı. Son düştüğünde bir daha doğrulamamış, kendinden geçip bayılmış, Ali de öldü diye bildiği bir iki duayı okumuş, ağlamış, onu nasıl, nereye gömeceğini düşünürken Meryemce birden gözlerini açmış, ona soru dolu gözlerle bakmış, doğrulmuş ayağa kalkıvermişti. Neye uğradığını bilemeyen, tüm umutları suya düşen Ali de öfkelenmiş, bakmış ki çaresiz, onu sırtına vurduğu gibi bir gece, bir gündüz, arkasına dönmeden, bakmadan yürümüş, yükü de Elif yüklenmiş ardınca gelmişti.

Ali anasını getirmiş yokuşun dibine koymuş, yokuşu, görünce de eli ayağı çözülmüş, hıncından, öfkesinden, umutsuzluktan soluk alamaz olmuş, ama iyice çözülmeğe meydan vermeden gerisin geri dönmüş, ayağındaki çuvalların çözülüp düşmesine, yaralarının sızlamasına, yüreğine batmasına bakmamış Elife yetişmiş, sırtındaki yükü alıp aynı hızla geriye dönmüş, işte böylece gelip sırtını yüke verip oturmuştu.

O gelip yokuşun dibine yükü indirdikten bir hayli sonradır ki Elifle çocuklar gelebildiler.

Elif yalvardı yalvardı, «açlıktan öleceksin güzel anam,» dedi. «Nolursun bir iki lokma at ağzına. Kırmızı, nar gibi bir de soğan var. Vallaha nar gibi...»

Onun aldırmadığını, yemeği yemeyeceğini aklı kesince ağlamağa başladı. Ali, önünde tüten pilav, elinde ekmek onları bekliyor, Meryemcenin gelmediğini, Elifin de işi uzattığını gördükçe öfkeleniyordu. Bekledi bekledi, sonunda hışım gibi bir sesle:

«Gel Elif!» diye bağırdı.

Elif Meryemceyi bıraktı geldi. Eli bir türlü yemeğe gitmiyordu. Ali de, çocuklar da onun gibi tüten bulgur aşının karşısında öylece duruyorlardı.

Birden Elifin yüzü ışıdı. Alinin kulağına eğildi:

«Şimdi sahanı çıkarır, bulguru ikiye böler, sahanı doldurur, yanına bir dürüm ekmekle koyarım. Şimdi yemezse, gece yer.»

Ali dişinin arasından ıslık gibi:

«Yer!» dedi. «Zıkkım yesin.»

Elif öyle yaptıktan sonra sofraya oturdu. Yemeğe başladı. Ali soğanı yumruğuyla kırdı. Elif soğanın bir parçasını da Meryemcenin yemeğinin üstüne koydu.

Çabuk çabuk lokmalamağa balşadılar pilavı. Acıkmıştılar.

Hasan azıcık karnı doyunca:

«Ben hiç yorulmadım ki,» dedi. Göğsünü yumrukladı. «Hiç yorulur muyum ki... Ummahan yoruldu. Çukurovaya bir bu kadar yol daha olsa gene giderim.»

Ummahan:

«Yalancık,» dedi. «Amma da yalancık. Sümüğünü çeke çeke ağladı. Ben ölürüm, ölürüm, yürüyemem ölürüm diyen ben miyim?»

«Sendin ya. Hiç yorulmadım. Sen ayağına baktın da bağırdın ya...»

«Diken battı da...

«Hee diken batmış! Sallanıyordun. Ben, ben hiç yorulmam.»

Elif:

«Benim oğlum aslan,» dedi. «Hiç yorulur mu?»

Ali baktı, acı acı gülümsedi.

Ummahan:

«Bir yoruldu ki, ağladı buzladı da.»

Elif:

«Kes kız,» diye tersledi.

«Elif, ayağım kurşun değmiş gibi sızlıyor. Çuvallar düşmüş. O anamın yaptığı ilaçtan var mı?»

Elif:

«Var,» dedi sevinçle, ayağa kalktı. «Var. Çuval yok amma saracak bir şey bulunur.»

İlacı buldu getirdi. Bir çam kabuğunun içindeydi.

Sofrayı kaldırdı. Yükü açtı, yatakları serdi. Meryemceyi de kaldırdı yatağına yatırdı.

«Ana,» dedi «yemeğini yanına koyuyorum. Kırmızı soğan da üstünde. Canının istediği zaman yersin.»

Meryemce içinden aaah dedi, aah sen bir meleksin ya, seni bozan o gavur. Seni yoldan çıkaran...

Alinin ayaklarına bağırtarak ilacı sürdü, bağladı.

Hava artık dağlardaki kadar soğuk değildi. Bu yüzden ateşin gerekliği yoktu. Ateşi öyle bırakıp yatağa girdiler. Çocukların biri Meryemcenin bir yanına, biri öteki yanına girdi yattı.

Hasan daha kendi kendine söyleniyordu.

«Erkekler hiç yorulurlar mı ki... Öyle değil mi? Bakın babama. Hiç... hiç mi hiç yorulmadım. Selamünaleyküm...»

Meryemce onların uyumasını bekledi uzun zaman. Sonra kulak kabartıp Aliyle Elifi dinledi. Onlardan da çıt çıkmayınca yataktan yavaş yavaş sıyrıldı, sofrayı açtı, sahanı ortasına koydu. El yordamıyla soğanı buldu. Pilavın üstünden aldı, birazını kırdı, lokmasının içine koydu. Soğanla pilav amma da güzel kokuyordu ha!

Önce Elif uyandı. Alacakaranlıkta Alinin yüzü seçilmiyordu. Baktı baktı, ama bir şey anlayamadı. Vardı ateşi yaktı. Hava ılıktı. Üşümüyordu. Gene de ellerini ateşe tuttu. Alışkanlık.

Hep düşünüyordu. Düşünüyor, şu dibi başı belirsiz yokuşa bakıyordu. Yokuşun yüzü sıykaldı. Killi, damar damar, mora çalan bir rengi vardı. Bazı yerde yeşilleniyor, yeşilden kırmızıya, açık maviye dönüyordu. Yol dedikleri incecik çiğir, ak bir çizgi gibi dolanarak çıkıyor, uzaklarda, belki de göğün mavisinde kayboluyordu.

Alacakaranlıkta koyu bir mordu. Sonra güneş doğdu. Renkler ortaya çıktı. Yokuş ipiltiye boğuldu.

Mümkünü yok burada kalacaklardı. Ali bu yokuşu, sırtında Meryemceyle çıkamazdı. Meryemcede de yürüye-

cek, adım atacak hal yoktu. Belki de ölmüştü. Yattığı yere koştu, uzaktan yemek sahanının boş olduğunu görünce geriye döndü.

Kuş kanadıyla, yılan beliyle çıkamaz bu yokuşu. Hele yorgun olunca yanına bile yaklaşılmaz. Gözünü yokuştan alamıyordu. Yokuşun karşısında öyle durmuş kalmıştı. Ne yapmalı? Netmeli? Aaah, bu yokuş da olmasaydı, bunca gün çektikleri, yol yol sürüdükleri boşa gitmiyecekti. Olmaz olası yokuş. Neyledin de çıktın karşıya! Tam da yol bitmiş, Çukurovanın kapısına gelmişlerdi. Şu vız vız başında dolanan sivrisinek Çukurovanın müjdecisiydi.

Bozuk bahçede nar vardı, incirler sarı sarıydı. Kim değmemiş, kimse değmemiş. İncirleri eşek arıları çok sever. Bozuk bahçenin yanından geçerken... Kırmızı yılanları daha durur mu ki? Daha öyle düğüm düğüm olurlar mı ki? Biribirlerine sıkıcana sarılıp şap diye aşktan bayılırlar mı ki?

Hallacı Mansur gelmeli. Üfürmeli. Bir üfürmeli ki şu yokuşun yerinde yeller esip dümdüz olmalı. Çukurova uzakta, ak pamuk tarlalarıyla gözükmeli ki...

Parmaklarını saymağa başladı. Gözlerini yumdu. Bir büyük umutsuzluk içinde elleri yanlarına düştü. Oradaki bir taşın üstüne çöktü. Yokuş gözünde dumanlandı. Büyüdü. Bu yokuş hiç bir vakit çıkılamaz. Burada kalıp köylüyü beklemek gerek. Bir, iki, üç, dört... Köylünün pamuktan dönmesine ne kaldı? Burada beklemeli, onlar gelince geri, birlikte köye dönmeli. Başkaca hiç bir çıkar yolu, çaresi yok.

Aliyi karşısında birden görünce bir hoş oldu. Ne yapacağını bilemedi ayağa kalktı. Zorla gülümsedi.

Alinin gözleri de yokuştaydı. Yokuşun uzak başı duhanlanıyordu. Neredeyse derenin içine güz sıcağı çökecekti.

Karı koca bir zaman öylece ayakta durup gözlerini yokuşun dumanlı başına diktiler.

Alinin yüzü gittikçe bozuldu, acılaştı. Dudakları, ağ-

lamağa hazırlanmış çocukların dudakları gibi sündü, sarktı.

«Çıkılmaz,» diye inledi. «Gel buraya kadar da... öle öle gel de, çıkma... Aaaah!»

Elif birden kendini toparladı. Kocaman açılmış gözleri ışıldadı.

«Çıkılır!» diye kesinlikle söyledi. «Bir çıkılır ki... Bizim geldiğimiz yollar buradan beterdi.»

Ali karanlığa, umutsuzluğa gömüldü. Suya doğru yürüdü, yüzünü iyice yıkadı. Kulaklarının içini de yıkadı. Yemek hiç aklına düşmüyordu.

Uzaktaki, yatağın yanına yumulmuş oturmuş Meryemceyi gördü. Yanında da çocuklar. Onlar da onun gibi büzülmüşler, kıpırtısız oturuyorlardı.

Ali ağlamaklı oldu.

Bunları burada bırakıp, koşa koşa Çukura inmeli, karışmalı pamuk toplayanlara. Bir toplamalı, bir toplamalı... Beş adam, on adam kadar. Gece gündüz, ölünceye geberinceye kadar.

Yanına doğru gelen Elife:

«Elif,» dedi sevinçle, «buldum! Ben sizi burada koyup gideyim. Pamuk bitinceye kadar burada bekleyin. Hiç olmazsa ben toplarım. Ya da köylüden bir at, bir eşek alır gelir sizi buradan çıkarırım.»

Elif güvenle:

«Biz çıkarız,» dedi. «Bak anam yataktan kalktı. Hali iyi. Akşamki koyduğum bulguru da, soğanı da yemiş. Bir koluna sen girer, bir koluna da ben girerim...»

Ali umutsuzlukla başını salladı.

«Olur mu ki?» diye sordu gene de.

Elif:

«Olur,» dedi. «Şimdi tarhanayı ocaktan indireyim, içelim yola düşelim. Anamı götürdükten sonra gelir yükü alırız.»

Ali:

«Ya çocuklar? Onlarda da hal kalmadı. Baksana hiç kıpırdamıyorlar.»

Elif:

«Onları da teker teker, çıkmazlarsa eğer, sırtıma alır ben çıkarırım.»

Ali ikircikliydi. Yumuşacık:

«Elif,» dedi, «zor olacak. Siz burada kalsanız da...»

Elif kızdı. Bu kadar kızdığı görülmüş değildi. Bağırdı. Sesi yankılandı.

«Şu derenin içinde iki çocuk, bir koca karıylan, itin köpeğin içinde, hırlının hırsızın ağzında. Bir de yağmur yağarsa, hepimizi sel alır da götürür.»

Ali sindi.

Güneş kızdırmıştı. Terliyordu...

Çocukları ellerinden tuttu, sofranın başına getirdi. Çocuklar uykuda gibi, ayakları ayaklarına dolanıyor, düşünüyorlar.

Elif akşamki sahanı doldurdu, biraz ekmekle Meryemcenin yanına götürdü koydu.

«Sarımsak da ezdim, kırmızı biber de ektim ana. Gördün mü ana, Süleymanlının yokuşuna geldik. Bunun arkası Çukurova. Burayı bir aşarsak, bir aşarsak...»

Meryemce durumunu bile bozmadı. Başını kaldırıp da bakmadı.

Elif çorbadan bir kaşık alıyor, bir Meryemceye bakıyordu. Çorba epeyce yanında tüterek bekledi. Sonra Meryemce uğrun uğrun onlara bakarak bir anda sahanı önüne çekti, kaşıklamağa başladı.

Karı koca yemekten sonra yükü yapmağa başladılar. Derenin içine Çukurova sıcağından beter bir sıcak çöktü. Yüzlerine, kulaklarına, gözlerine mucuk dedikleri sinek çokuşuyordu. Bu mucuk çekilmez, sıcakta insanın burnunun içine kadar girer. Yüzüne, her bir yerine sıvanır ki, çıkaramazsın.

Yüzleri gözleri mucuğa kesmiş, çırpınıyorlardı.

Ali:

«Git söyle de şuna, acep kalkar da yürüyebilir mi? Bir koluna sen, birine de ben girince?»

Elif Meryemcenin yanına vardı oturdu, ellerini elleri arasına aldı.

«İşte geldik. İşte işte iştecik. Burası, şu görünen Süleymanlı yokuşu anacığım. Zor yokuş, bilirsin. Bir kişi seni sırtına alıp da yokuşun başına çıkaramaz. Bir koluna Ali, bir koluna da ben... Azıcık yürüyebilir misin ola?»

Meryemce ne oldu, ne olmadı, birden:

«Aaaah,» dedi devrildi.

Elif telaşlandı.

«Ali, Ali! Anan gitti. Yetiş, su yetiştir.»

Ali ağır ağır geldi, ağzı yukarı devrilip, soluksuz kalmış anasının başucunda durdu. Yüzü sarıdan aka dönüyor, elleri titriyordu.

Meryemcenin sağ eli Elifin elindeydi.

«Oku,» diyordu Aliye. «Oku da murdar gitmesin. Oku oku, çabuk çabuk oku.»

Çocuklar da koşarak, topallayarak geldiler. Yorgunluklarını unutmuşlardı.

Ali okumağa başladı.

Elif:

«Su getir,» dedi Ummahana, duyulur duyulmaz.

Kız suya koştu.

Elif, su gelince başındaki tülbendi çıkardı suya soktu, usul usul Meryemcenin yüzünü ıslattı.

Ali elinden bir şeyi kaçıracakmışcasına, dili dolaşarak, duaları birbirine karıştırarak çabuk çabuk okuyordu. Bildiği dualar bitince gene aynı hızla baştan başlıyor, okuyor okuyor bitiriyor, bir duanın bir tek sözcüğünü belki on kere söylüyordu.

Meryemce az sonra gözlerini açtı, Aliye baktı. Alinin tüm yorgunluğu geldı üstüne çöktü. Dudağındaki dualar aktı, döküldü. Onu öyle gözleri yıldır yıldır yanar görünce aklı başından gitti. Her şeyi unuttu. Oracığa oturdu.

Meryemce:

«Ölüyorum yavrular,» diye inledi. «Ölüyorum, soğucak bir su!»

Ali hınçla, acı acı gülümsedi.

Ummahan çaya su getirmeğe koştu.

Bütün mümkünü çareleri kesilmişti. Baş parmağını ağzına aldı ısırmağa başladı. Boğazındaki yumruk onu tıkıyordu.

Meryemce suyu içince doğruldu. Ali ağlamağa başladı. Kendini yenemiyordu. Çocukların, Elifin yanında rezil olacaktı. Mendilini ağzına bastırdı. Ayağa kalktı, koşa koşa uzağa, çayın çok aşağısındaki ılgınların içine gitti. Yüzükoyun kumlara uzandı, hıçkırmağa, doya doya ağlamağa başladı. Ağladıkça boşanıyordu.

Elif:

«Ana çok şükür. Bir korkuttun ki...»

Meryemce gülümsedi, içinden acı acı ölsem de siz de kurtulsanız, ben de, diye geçirdi.

Elif:

«Şimdi oğlun gelir, bir koluna o, birine de ben...»

Meryemce, kurnaz, alaylı gözlerini yumdu açtı... İçinden, kendi kendine konuşmağa başladı: Yürüyüm de şu yokuşta öleyim, öleyim, e mi? İkinizin arasında. Öyle mi? Ben yokuş mokuş çıkamam kızım. Çıkamam Uzunca Alinin avradı. Ölümümü istiyorsunuz, gece gündüz Allaha öleyim diye yalvarıyorsunuz. Öleyim diye götürüp Körmezarın orta yerine koyuyorsunuz. Şimdi de Süleymanlının yokuşuna vuracaksınız. Öyle mi? Ben öldüm işte. Canım cesedimden üzüldü. Bir adım, bir tek adım atamam. Sırtınıza alın çıkarın. Yokuşu çıkar sanırsınız, öyle mi? Çıkar da yarı yolda ölür bellersiniz. Ölümüme can atarsınız, öyle mi?

«Sen daha demir gibisin. Demir gibi ana. Eski toprak. Bu kadar yola nasıl dayandın? On beş yaşındakiler gibi...»

Hiç kandırma. Ayağa kalkamam. Alır sırtınıza çıkarırsınız. Bunca yürüdüyse Meryemce eşeklik etti. Öldüm bittim. Vallaha ayağa kalkar halim yok. Siz beni öldür-

meğe çalışın bakalım. Karagözlüm yardım edince, kul öldürebilir mi ki... Hiç çabalamayın yokuşu çıkıp da ölemem. Ben devrilirken o Uzunca Alinin yüzü nasıl ışıltı içinde kaldı... Ben öylesi yüzleri bilmez miyim? Dua okurken gördüm yüzünü, neredeyse zil takıp oynayacaktı. Gözümden kaçar mı sandın! Benim iyi olduğumu görünce de...

Gene gözlerini yumdu, devrildi. Elif telaşlanmadı bu sefer. İşi çakmıştı.

«Ana,» dedi, sertçe. «Biz senin koluna girip, bugün yokuşu çıkartacağız. Ha dedim, bize azıcık yardımın dokunsun. Ayaklarıyın üstüne bas da kolay çıkalım.»

«Ölüyorum, ölüyorum su!»

Elif duyulur duyulmaz:

«Öl!» dedi.

Hasan:

«Öl inşallah!»

Ummahan onlara şaşkın şaşkın bakarak çaya gitti:

«Ölsün de kurtulsun fıkara.»

Ilgınlardan bir top kuş kalktı. Ali ağlamış ağlamış kendine gelmişti. Ayağa kalktı ama, ayaklarını hiç duymuyordu. Önceleri sızlıyordu hiç olmazsa. Şimdi uyuşmuştu. Her adım attıkça yüreğinde ince, cızz cızzz eden bir şeyler duyuyordu. İşte bu beterdi. Keşki ayağı parçalansa, kıyma gibi doğransa, acısından havaya fırlasa... Keşkiii. Bundan, bu cızzzdan daha iyi. İşte buna dayanılmaz. Başına gelmeyen bilmez. İçinde bir çiğseme, dayanılmaz bir sıkıntı. Sanki iki el yüreğini kavramış sık babam sık, çek babam çek ediyor. Neydi bu başına gelenler? Bu da nereden çıktı?

Hemen akıl etti:

«Elif gel hele,» diye bağırdı.

Elif geldi.

«Bana bir şeyler oldu. Ayağımı her yere bastıhça bir kusacağım geliyor. Yüreğim bulanıyor. Şu yastıktan azıcık pamuk çıkarsan da... Pamuğu ayağıma sarsam iyice.»

Elif hiç bir söze varmadan, yastığı aldı pamuğunu çıkardı, Aliye getirdi verdi. Ali ayaklarını çözdü. Altlarına pamuğu yerleştirdi. Ayakları kızıl ete kesmişti. İyice çeke çeke sardı. Ayağa kalktı. Ama gene, her adım attıkça yüreği bulanıyordu. Edemedi, bir taşın üstüne oturdu, başını elleri arasına aldı.

Burada kalmalıydı. O namussuz köylüyü beklemeliydi. Aaah... Haa? Az sonra bunları burada koyup yola düşmeli. Sel götürsün, kurt kuş yesin. Eşkiyalar çöksün başlarına. Hiç olmazsa tek başına pamuğa yetişmeliydi.

«Elif, ben gidiyorum.»

Elif:

«Delirdin mi? Baksana havaya, yağmur geliyor. Sel götürür bizi. Sel! Anamın koluna girelim. Sürüye sürüye...»

Ali gökyüzüne baktı. Kuzeyden üstlerine doğru gelen bulutun bir parçası kararıp duruyordu.

«Yağmur geliyor,» diye bağırdı. «Ana yağmur geliyor. Yokuşu çıkmalıyız. Yoksa sel götürür bizi. Yükü bu sel yatağından yukarı çıkaralım.»

Yükün bir yanından Elif, bir yanından Ali tuttu, yokuşu yukarı, büyük kayanın üstüne kadar taşıdılar.

«Burası iyi. Burada çocuklara da bir şey olmaz.»

Güneş kızdırdıkça kızdırıyor, cayır cayır yakıyordu. Yokuşun renkli taşlaşmış, çakıllaşmış toprağı ocaktaki demir gibi kızmıştı. El değdiremezsin.

Ali:

«Ana,» dedi, «seni sırtıma alıp yukarı götürebilsem...»

Meryemce gene yumulmuş, bir topak kalmıştı.

«Çocuklar da yükün yanında kalsın.»

Elif Meryemcenin koluna girdi, kaldırdı. Bir iki adım attırmak için gayret etti. Meryemce üstüne yıkıldı, kırılmış kemikleri un ufak olmuş gibi de ayakları sürüklendi.

Ali çocukları yükün yanına götürüp geldi. Anasının koluna girdi. Yokuş yukarı yürüdüler.

Karanlık bulut Aliye güç, umut vermişti. Ayağını duymuyordu artık. Yüreği bulanmıyordu. Bacaklarında

bir ağrı ki, dayanılmaz. Tabanları da öyle. Ama Ali bundan memnun. Yüreğindeki o sızlama olmasın da, isterse tüm bedeni domdom kurşunu yarasıyla dolsun.

Meryemce ölü gibi omuzlarına asıldıkça asılıyor, ağırlaştıkça ağırlaşıyordu. Sürüklenen ayakları da yola iki karışık çizgi çiziyordu.

Elif soluk alamaz olmuştu. Ali yoruldukça, Meryemce ağırlaştıkça zorlatıyor, çabuklaşıyordu. Huyuydu. Huyu kurusun.

Şimdi Elifle Meryemceyi, ikisini de arkasına takmış, sürüklüyordu. Elifin omuzu kopuyordu. Soluğu çıkmıyordu ama, bir şey de diyemiyordu. Dese bile Ali duymayacaktı. Yüzü korkunçlaşmış, gözleri dışarı uğramıştı. Uzamış boynundaki, kırışmış yüzündeki derisi gerilmiş, sahtiyana dönmüştü. Gözlerinin akı bile ak değildi. Kırmızı mı, kara mı, bir hoş renk.

Birden Alinin elinden Meryemce boşandı. Elif de dengesini tutturamadı, birbiri üstüne yığıldılar. Ali de bir yana düştü. Körük gibi soluyordu.

Meryemce Eliften önce doğruldu, ayağa kalktı. Elifin elinden tuttu çekti. Ali pörtlemiş gözlerle ona baktı. «Geber, geber,» dedi içinden. Kırarcasına dişlerini sıktı. Çatırdattı.

Gün tepeye dikilmiş, kavuruyordu. Ali o telaş içinde uzaktaki bir yanı kararmış buluta bakıyor, mırıldanıyordu:

«Bu sıcak yağmur sıcağı... Kavur Allahım kavur. Yıldırımlı, şimşekli... Önüne geleni süpür götür. Süpür süpür götür!»

Elifin elindeki dayanağı değnek öteye düşmüştü. Meryemce eliyle değneği gösterdi. Elif düştü düşecek, bacakları titriyerek gitti aldı getirdi verdi.

Meryemce değneği eline alınca, yönünü yukarı döndü. Bir zaman yokuş yukarı baktı. Parlak, ipiltili toprakta güneş oynaşıyordu. Çukurova anızlarında oynaşır gibi.

Haydi güzelim, yürü bakalım. Çık şu yokuşu da Uzunca Ali görsün. Şu yıkılıp kalan da, körük gibi soluyan. Öleyim diye beni götürüp de Körmezarın orta yerine koyan görsün. Kurban olurum dizim sana. Haydi.

Ali döndü baktı. Anası ağır aksak gidiyordu. Çıkabilir miydi ola? Ulan, bu karı daha pamuk da toplar bu gidişle! İçini bir sevinç bir kıvanç sardı ki, yüzü yavaş yavaş değişti, gülümsedi bile.

Elifle gözgöze geldiler. Elif, başıyla aşağıdan, biribirlerinin koluna girmiş yokuşu çıkan çocukları gösterdi.

Sıcağın alnında bekleyip soluklarını topladılar. Çocuklar bu arada yanlarına kadar geldi. Hasan sırtındaki kiraz çubuklarının altında iki büklümdü.

Ali bunu görünce tepesi attı:

«At o sırtındakini it dölü!» diye bağırdı. «Biz kendimizi götüremiyoruz. Bir de kiraz çubuğu...»

Çocuğun sırtındaki çubukları kopardı aldı, uzağa fırlattı. Hasan kıpırtısız kaldı. Ses çıkarmadı. Ummahan ağlamağa başladı.

Elif:

«Anam çıkıyor çıkmasına. Bizden iyi çıkıyor. Biz de inip, yükü paylaşıp getirsek...»

Ali çocuğun sırtındaki çubukları alıp atınca bir iyice ferahlamıştı. Karısının önüne düştü, aşağı, yüke doğru inmeğe başladılar. İnmesi çıkmasından zordu. İkide bir kayıyor, kıç üstü oturuyorlardı.

Yüke geldiler. Kaya yanıyordu. Üstüne oturamadılar. Susamışlardı. Aşağıda su erimiş gümüş pırıltısında akıyordu. İnip içemediler. Yükü ikiye bölüp yüklendiler.

Ali ilk olarak bu kadar yeyni yükle yola çıkıyordu. Durmak olmazdı. Şu yokuş da ne kadarcık bir yokuştu... Anasına baktı. Anası yukarda, ikiye bükülmüş tırmanıyordu. Ardında da çocuklar. Çubuklar gene Hasanın omuzundaydı. Gene biribirlerinin koluna girmişler, uzaktan bir tekmişler gibi gözüküyorlardı.

Az sonra Ali yanlarından hızlı hızlı, soluyarak ge-

lip geçti. Hasan çubuklar gene gidecek diye pustu. Ali onları görmedi bile. Ayağı kayıyor, düşüyor, kalkıyor, aynı hızla yoluna gidiyordu.

Kendini yokuşun başındaki ulu sakızlık ağacının altına attığında gün aşağılara iniyordu. Esen garbi yeli bedenini yumuşattı. Terden gözleri yanıyordu. Yüzü attı hemen geriye döndü. Kuzeydeki kararıp gelen buluta bir göz atmayı da unutmadı. Az aşağı inince karşısından Elif geldi.

«Çabuk git,» dedi. «Anan yola yıkılmış, şu aşağıda inildeyip durur. Emekler, toprağı cırtar gördüm onu. Sürünüyordu. İlle de çıkacak...»

Soluğu tıkanıyordu.

«Yetiş! İnatçı karı. Dur bekle Aliyi dedim, daha çok uğraşmağa başladı yolla.»

Alinin dizleri düşüp kalka kalka gene kan içinde kalmıştı. Kayarak, elleri yırtılarak anasına erişti. Meryemcenin elleri, yüzü gözü gene toprağa belenmişti. Kirpikleri, kınalı saçları çamura batmıştı.

Ali hemen onu tuttu kaldırdı. Önüne çöktü, sırtına aldı. Hızla çıkmağa koyuldu. Bir düze gitti. Sonra kaydı. Boylu boyunca yola serildi. Aşağıda da biraz yuvarlandı. Hemencecik kalktı. Bu sefer anasını sırtına bindirmeyi gözü kesmedi. Koluna girdi, öteki eline değneğini verdi.

«Az kaldı. Az kaldı güzel anam. Yağmur da geliyor.»

Çocuklara yetiştiler. Yanlarından geçerlerken, çocuklar durup onlara boş gözlerle baktılar. Sonra Hasanın sırtındaki çubuklar geldi aklına. Babası görmesin diye pustu, Ummahanın arkasına gizlenmeğe çalıştı.

Ummahan:

«Korkma,» dedi. «Görmez. O kendi derdinde.»

Ana oğul yukarı çıktıklarında gün batıyordu. Karınları bir acıkmıştı ki, zil çalıyor, kazınıyordu.

Elifi, sakız ağacının dibine ateş yakmış, çorbayı pişirir gördüler. Ekşi ayran kokusu ortalığı almıştı.

Gün batımı kızarmıştı. Aşağılarda kabaran, buğulanan Çukurova toprağının bir yanı kızarmış gibiydi.

Elif Aliye sordu:

«Gün kavuştu. Siz geldiniz. Ya çocuklar nerede kaldı?»

«Geliyorlar.»

18

Gece yarıyı geçerken ta uzaklardan, kuzeyden, bozkırın üstünden bir gök gürültüsü geldi. Ardından da bir şimşek çaktı. Şimşek o kadar uzaklardaydı ki ancak ipiledi.

Az sonra soğuk, ürpertici bir yel esti. Toprak kokusu, çürümüş ağaç kokusu, su kokusu getirdi.

Yağmur yeli gittikçe sertleşti, büyüdü, buz gibi oldu.

Ali ayaklarının, bedeninin sızısından duramıyor, uyuyamıyordu.

Güneyde bir iki yıldız parlıyor, üstündeki sakız ağacı zarzor seçilebiliyordu.

Güneydeki yıldızlar silindi. Üstündeki ağacın dalları da karanlığa karıştı. Göz gözü görmez oldu. Duvar gibi, kurşun geçmez bir karanlık çöktü.

İçine sevinçle karışık ağır bir korku düştü. Şu yele bakarsan, şu kara bir çul gibi dünyayı örten karanlığa bakarsan zorlu bir yağmur geliyordu.

Bu gece yarısı sığınacak bir koğuk, bir delik de yok. Netmeli, nişlemeli?

«Elif,» diye dürttü.

Elif ona doğru döndü.

«Hıh!» dedi.

«Duyuyor musun geleni?»

Elif büzüldü:

«Bir yağmur geliyor ki... Gök yarılmış dersin. Bir hafta, on gün yağacak. Keşki azıcık daha yürüseydik de Çukurova'ya varsaydık. Varsaydık da bu yağmuru yemeseydik. Ben yağacağını biliyordum ama...»

Fırladı ayağa kalktı.

«Aman Ali,» dedi, «ağzından yel alsın yağmuru. Bu yağmur iki gün bile sürse çocuklar, hepimiz bir satlıcan oluruz ki, kırfacan oluruz. Hiç birimiz sağ ulaşamaz Çukurovaya. Aman Ali doğru konuş.»

Ali:

«Bir hafta, on gün... Güz yağmurları beter olur Çukurovanın. Beter, beter, beter olur. Çok şükür, kurtulduk avrat. Bu yağmur on gün sürerse, yornuğumuz da çıkar on günde. Ötekilerden, köylüden çok pamuk toplarız.»

Yağmur yelleri gittikçe sertleşiyor, sakız ağacı dallarını kırarcasına çatırdatıyordu. Yel, yorganları savuruyordu. Çocuklar da, neye uğradıklarını bilemeden uyandılar. Hasanın başı dönüyor, Ummahan ağlıyordu.

Elif:

«Kes kız,» dedi. «Kes batasıca. Yağmur geliyor ki kıyamet. Ağlayacak sıra mı?»

Meryemce ilk yağmur yeliyle uyanmış, yataktan çıkmış, sakız ağacının köküne gelmiş büzülmüştü.

Şimşekler arkası arkasına çakıyordu. Karşıdaki tepe, Çukura aşağı inen ak yol, uzaktaki değirmenin çinkosu bir an ışığa boğuluyor, sonra bıçakla kesilmiş gibi karanlığa gömülüyordu.

Ali yataktan çıkmamış, yatakta ağzı yukarı öyle kalakalmıştı. Her şimşek çakışta bir irkiliyor, üstündeki ağacın her ışığa batıp çıkışında oya oya aydınlanışını seyrediyor, karmakarışık duygular içinde bocalıyordu. Hiç bir zaman, hiç bir ağacı böyle ışığa keser görmemişti.

Elif ne yapacağını bilemiyor, şaşırmış, öfkesinden soluyor. İkide birde de geliyor, kocasının başucunda duruyor:

«Ali bire, Ali bire bu böyle olmaz. Böyle de durulmaz.

Eli kolu bağlı. Geliyor, geliyor işte. Ali! Ali bire... Ali nolursun!»

Gidiyor, geliyor, elleriyle dizlerini döğüyor; karanlıkta saçlarını yoluyor.

«Bunu da mı getirecektin başımıza, bunu da mı Koca Allahım?» diye inliyordu.

Döndü, çırpındı, sonunda geldi Alinin üstüne atıldı:

«Bir şey yap kurban olduğum. Bir şey yap, geliyor. Bir geliyor ki, hiç böylesini görmedim.»

Şimşekler ortalığı ışığa boğuyor, yokuştan, ak yoldan kalkan kasırga, toz duman bütün hışmıyla gözüküyor, dünyanın üstüne, karanlığın üstüne abanıyordu.

Ali:

«Değme keyfine avrat,» diyor. «Değme ki on gün, on beş gün, yirmi gün yağsın. Tüm Çukurovayı sel alsın gitsin. Gel yanıma. Gir yatağa. Başka hiç bir çaresi yok.»

Elif kızıyor:

«Ocağı batasıca herif, vurdum duymaz adam, görmüyor musun, sel alıp götürecek hepimizi. Hazır Çukurovaya gelmişken... Yağmur, yağmur... Hışım gibi geliyor.»

Gökler çatırdıyor, kulakları sağır eden gürültüler geliyor uzaklardan, şu ötedeki dağın ardından, yokuşun altbaşından. Sonra geliyor geliyor, sakız ağacının üstünde tuz buz oluyor. Çatırtılar dökülüyor.

«Kalk kaçalım. Bir kovuğa, bir mağaraya, bir köye düşelim. Başımızı sokacak bir delik bulalım.»

Ali yorgun yorgun gülümsüyor:

«Sen deli misin avrat,» diyor vurdum duymaz, hiç telaşsız sesiyle. «İki adım gitmeden ardımızdan ulaşır. Dur durduğun yerde.»

Elifin elleri hep dizlerinde. Boyuna döğünüyor.

«Vay! Vay! Vay! Vaaaay kadersiz başım! Ben nereye gideyim, nereye? Nereye bu belalı baş ilen? Vaaay! Kalk Ali, kalk da bir çadır yap şu çocukların üstüne. Kalk! Altındaki çul ilen şu ağacın dallarına bir çadır kuralım. Bir de ateş yakalım. Ölmesinler fıkaracıklar.»

«Deli misin avrat, deli misin kız? Bu gelene, bu tosun gibi yağmura, bu kabarıp gelene çadır neyler ki... Bu güzelim yağmura? Bir yağmur geliyor ki... Heeeey bire babam heeeey! Yeri göğü almış geliyor. Nuh babamızın büyük Tufanından da beter. On gün, on beş gün... Tüm pamuklar yerde. Bir de ağır çeker ki... Anama bir eşek alacağım ki genç, fidan gibi, dal gibi bir Kıbrıs eşeği. Arap atı gibi bir eşek. Bir de eyer yaptıracağım ki Türkmen Beylerinin atlarına yakışır. Kadirlideki Cemal Ustaya yaptıracağım. Heheey babam heheeeyt! Bir yağacak ki, dereler, ovalar, koyaklar, dağlar almayacak. Deniz derya ortalık... Sen hiç korkma! Tuz değiliz ki azıcık yağmurda eriyelim. Tuz değiliz avrat! Tuz değiliz Elif... Tuz olmak kötü.»

Şimşek ışığında Elif onu gülümser, hem de sevinçle, basbayağı gülümser görünce tepesinin tası attı.

«Gavur,» dedi. «Ellik gavuru. Çocuklarımın kanlısı. Anasının kanlısı. Atımızın kanlısı...»

Karanlığa karıştı. Koşa koşa uzaklara gitti. Epey sonra soluya soluya kucağında bir yığın çalı çırpıyla geldi.

Odunları ortaya, yatağın yanına attı. Bir odunları düzeltiyor, yerleştiriyor, bir dizlerini döğüyordu.

Çuvalda araya araya kibriti buldu, odunları tutuşturdu. Karanlığa bir daha daldı. Bir kucak daha.

Sakızlığın altı aydınlandı.

Çocuklar biribirlerine iyice sarılmışlar, titreşiyorlardı. Arkalarında da Meryemce habire öne arkaya sallanıyor.

Öfkeden deliye dönen Elif birden Alinin altındaki çula yapıştı, var gücüyle çekti. Çul çıkmadı, elinden kaydı. Elif de arkası üstü yere düştü, yuvarlandı.

Yerden bitkin kalktığında yalvarmağa başladı:

«Kurban olayım, yolunda öleyim Ali kalk! Kalk da çulu çadır edelim.»

Ali hiç oralı değil, aldırmıyor, gülümsüyor. Ateşin ışığında tozlu sakalı donuk donuk.

Uzun, göğü, karanlığı bir baştan bir başa yırtan bir şimşek daha çaktı. Ortalık, ta Çukurovanın düzüne kadar bir daha aydınlandı. Gök durmadan gürlüyor, aydınlanıp çatırdıyordu. Tam tepelerinde, ağacın doruğuna yakın yerde gibi geldi onlara, bir şimşek daha çaktı. Sonra kocaman, sıcak, ağır damlalar pat pat diye düşmeğe başladı.

Elif boğazlıyorlar gibi:

«Aliiiii...» diye bir çığlık attı. «Aliiiii... çulu ver! Ocağımı batırdın. Çocuklarımı öldürdün!»

Aliyi, çulu bıraktı. Çuvalları, sepeti, tenekeyi, yatağı, öteberiyi ağacın köküne yığmağa başladı.

Yağmur hızlandı. Elif bir anda su içinde kaldı. Ateş sönmeğe yüz tuttu.

Ali yorganı başına çekti. Yatağın içine yumuldu. Hem seviniyor, hem ağrıdan kıvranıyordu.

«Olmaz ol! Olmaz ol! Bat Ali bat! Senin yaptığını gavurlar, kan içiciler, yetmiş iki dinliler yapmaz. Ana, ana kalk da şunun altından çulu çekelim. Benim gücüm yetmiyor ana.»

Ali öfkeyle yataktan fırladı:

«Haydi dediğin olsun başımın belası avrat,» dedi. «Gözü çıkası. Bu aslan yağmura çadır para eder mi? Sen hiç yağmur görmedin mi?»

Ateşte azıcık bir ipilti kaldı. Neredeyse sönecek. Yağmur düştükçe cızırdıyor.

Meryemce kalktı çula yapıştı. Onu gören Elif de öteki ucundan yapıştı. Çulu ateşin üstüne tuttular. Elif eğildi bir eliyle ateşi ölçerdi. Biraz odun daha koydu. Ateş azıcık daha parladı.

Yağmur, şimşeği, yıldırımı, gürültüsüyle yukardan aşağı karanlık bir ırmak, bir deniz gibi durmadan iniyordu. Bir anda yer göllendi.

«Haydi dediğin olsun. Bakalım para eder mi akılsız avrat. Şu çulu ortasından bir dala bağlamalı. Ben ağaca çıkamam ki... Ayaklarım tutmaz. Şiş. Bağlayacak ip de yok ki...»

Elif elinde tuttuğu çulun ucunu ona verdi.

«İp de var, her bir şey de var. Ağaca da ben çıkarım.»

Ağaca çabalaya çabalaya tırmandı. İpin ucunu dala bağladı.

«Ver çulun orta yerini, tam ortasını...»

Onu da bağladı. Aşağı indi.

Çulun dört köşesinde geçen yıldan kalma ipler öyle takılı duruyordu. Bir köşeyi ağacın gövdesine, öteki ucunu da bir çirişe bağladı.

«Bir kazık, bir kazık çak şuraya Ali! Çabuk, çabuk ol!»

Ali öyle durmuş düşünüyor, uyur gibiydi.

Elif çırpınıyordu.

«Bir kazık...»

Edemedi, Aliden umut yoktu, ocaktan yarısı yanmış bir odun çekti, öteye bir taşla çakmağa başladı.

Yağmurun sesi, gürültülü akan bir çağlayan fışıltısı gibiydi. Hıışşş diye dökülüyordu.

İpin birisini de çaktığı kazığa bağladı. Bir çalı kökü gördü. Öteki ucu da ona.

«Ana, ana! durma öyle. Gir çadırın altına.»

Çocukları da kaldırdı çadırın altına getirdi, ocağın yanına yerleştirdi.

Meryemce çadırın altına girmedi, karanlığa, yağmura gitti.

«Ana nereye? Gitme ana!»

Arkasından koştu, kolundan tuttu çekti. Meryemce kolunu silkti elinden aldı. Yürüdü yağmura, geceye, ötelere. Elif de arkasından gitti. Meryemce hem gidiyor, hem yerde bir şeyler aranıyordu. Elif onun ne yapmak istediğini anladı. O da onun gibi odun toplamağa koyuldu.

Birer kucak odunla cıpıldak suya batmış ağacın altına döndüklerinde Aliyi daha orada, olduğu yerde kımıldamadan öylece dikilmiş kalmış buldular. Çocukları da tirtir titrer gördüler.

Elif, getirdikleri odunların suyunu eliyle alıyor, ocağa atıyor, üflüyordu. Meryemce de ona yardım ediyor. Ateş bu gayrete karşılık daha parladı, bütün bütün sönmekten kurtuldu. Ağacın gövdesinden aluk oluk suyun aktığını gören Elif, öteberiyi oradan çadırın altına çekti. Yarı ıslanmış yorganı da çocukların üstüne örttü.

Ateş odunu yedikçe büyüyordu. Elif gelip ateşin yanına otururıca, Ali de geldi onun yanına oturdu. Alnından, yüzünden, sakalından şular kesilmeden süzülüyordu. Ali daha deliler gibi gülümsüyordu. Elif bundan korktu. Gözleriyle Meryemceye bir şeyler soracak oldu. Meryemce karşılık vermedi. Gözleri bomboştu.

Ali dirseğinin üstüne, göllenmiş suyun içine rahatça uzandı.

Korkunç bir sağnak geldi. Hızlı bir yel yağmurla birlikte ateşin üstünü örttü. Ateşi söndürdü. Sonra çulun iplerinden birisi, arkasından da ötekisi koptu.

Ali:

«Demedim mi,» diye söylendi. «Bu yağmura çadır, ateş para eder mi? Bu yağmur sarayları alır götürür. Çukurovanın güz yağmurları beter olur demedim mi? Kibriti ıslanmaz bir yere koy. Ya da bana ver. Ya da boş şişeyi getir. Boş şişe var mı? Şişenin içi kuru öyle mi?»

Elif aranarak şişeyi buldu. Aliye uzattı.

«Göğsümün iki arasında. Uzat da elini, al!»

Elini uzattı. Eli sıcacık iki memenin arasına girince bir hoş, bir tatlı ürperti dolaştı bedeninde. İçinden sevgiye, sevince, aşka benzer bir şeyler geçti. Buğu gibi.

Şişenin tapasını açtı, kibritleri içine boşalttı. Bir de kutunun yanını yırttı, onu da şişenin içine attı. Sıkı sıkıya şişenin ağzını kapattı.

Elif:

«Boşuna yoruldun. Küçük şişede geçen yıldan kalma kibrit vardı. Şimdi aklıma geldi.»

«İyi. Bu ıslandıydı zaten.»

Yağmur gittikçe bastırdı. Şimdi karanlıkta, ıpıssız

kimsesiz karanlıkta... Hiç bir yerden azıcık bir imdat, umut ışığı yok. Önce Ali, çocukları kucağına çekti. Yorganı üstlerinden alıp kendi üstüne örttü. Çocukların üstüne eğildi. Sonra Meryemceyi çekti kucağına. Elif de Meryemceye geldi yapıştı. Gittikçe, yağmur bastırdıkça biribirlerine sokuluyorlar. Neredeyse biribirlerinin içine gireceklerdi.

Yağmur hışırdıyor. Aşağıdan, dereden kopup gelen seslerin gürültüsü duyuluyor.

Solukları biribirinin yüzlerini ısıtıyor.

Önce çocukların dişleri vurmağa başladı. Babalarının kucağında uçacak gibi titriyorlar. Sesleri çıkmıyor. Elifin de dişleri takırdıyor. Ali, belli etmemek için dişlerini sıkıyor ya çaresiz. Meryemce kımıl kımıl ediyor. Elif gittikçe daha çok Meryemceye sarılıyor. Meryemcenin elleri, yüzü buz gibi. Titremeyip kımıl kımıl edişi Elifi korkutuyor.

Çulu, yorganı gittikçe üstlerine çekiyorlar. Öteberileri, çuvalları yanlarına yığıyorlar. Gündüz olsa da, uzaktan birisi onları böyle görse, burada beş kişi var demez. Beş kişi bir olmuş, hep birden titriyorlar. Hep birden çeneleri kurulmuş gibi çarpıyor. Ekşi, kirli, ıslak bir insan kokusu genizlerini yakıyor. Suya batmadık hiç bir yerleri yok. Koltuklarının altı bile su içinde.

Hiç konuşmuyorlar. Konuşacak olsalar bile çeneleri açılacak gibi değil.

Şafağa karşı yağmur azıcık yeynidi.

Gün doğunca donmuş, uyuşmuş Elif zorla ötekilerden ayrılmağa, ayağa kalkmağa çalıştı. Kollarını, bacaklarını kımıldatamıyor, onlardan bir türlü sökülemiyordu. Dişleri bile o ilk çarpmağa başladığı zamanki hızı yitirmiş, bir çarpıyor, bir duruyordu. Sonunda onlardan ayrılıp yere uzanıverdi. Sonra da ayağa kalkabildi.

Ali de üstündeki yorganı, çulu attı, ayağa kalktı. Çocukları da ayağa kaldırdı. Meryemceyse büzülmüş, küçülmüş, hareketsiz. Hiç mi hiç kıpırdamıyor.

Ayağa kalkmış Ali iki büklüm. Gözleri küçülmüş, kü-

çücük kalmış. Ama yüzünde geniş, acı bir rahatlık. Çocuklar ayakta uyur gibi sallanıyorlar. Hasan uyuşmuş sağ elini bir türlü açamıyor.

Kuzey yandan gökyüzü azıcık açıldı. Gittikçe de açılıyor. Duru, tertemiz, yunmuş arınmış bir gökyüzü bütün pırıltısıyla ortaya çıkıyordu. Çukurovada bir yere, bir büyük alana gün vurdu.

Üstlerinden başlarından, ağacın gövdesinden yere oluk oluk sular sızıyordu. Seller koyakları doldurmuş, çağlıyor.

Bükülmüş Ali doğruldu. Deli gibi bir o yana, bir bu yana koşmağa başladı. Elif elini beline dolamış, onu seyreyliyordu.

Yüzleri sapsarı, saman sarısına kesmişti. Giyitleri üstlerine yapışmış bedenlerinin hatlarını olduğu gibi ortaya çıkarmıştı. Elif utancından elleriyle arada bir göğsünü örtüyordu.

Ali koşarak geldi, çocukları ellerinden tutarak beraber koşturmağa başladı.

«Koşun ha, koşun! Yağmur sonu koşmalı ki... Yaaaa... Kanın kızışması gerek. Hasta... Hasta... olur ölürsünüz sonra... Yaaaa...»

Elif de onların ardına düşmüş koşuyordu. Bir duruyor utanıyor, sonra gene koşuyordu.

Meryemce başını kaldırdı. Çamura batmış çulun bir ucu üstünde kalmıştı. Gördü ki Aliyle birlikte Elif, çocuklar oradan oraya koşup duruyorlar. Düşüp kalka kalka. Suya, çamura batmışlar. İnsan oldukları belli değil. Ellerini açmağa, ayaklarını oynatmağa çabaladı yapamadı. Çabasını gören Elif ona yaklaştı. Koltuk altlarından tuttu ayağa kaldırdı. Meryemce ayakta duramadı, geri yere yığıldı. Elif yeniden kaldırdı. Birkaç adım yürüttükten sonra bıraktı. Meryemce bu sefer düşmedi. Kendi kendine birkaç adım attı. Sonra durdu. Yönünü Çukurovaya döndü. Gözlerini orada bir noktaya dikmişti. Epeyce böyle kaldı. Onun da giyitleri etine yapışmış, ıslanmış, ka-

nadı kırık bir kuşa benzemişti. Islanıp, kanatlarını düşürmüş, tüyü domur domur, boynunu içine çekmiş bir kuşa.

Eğildi, yerdeki değneğini aldı, değneğe dayandı. Birkaç adım daha attı. Koşanlara döndü baktı. Sonra gene yürüdü, yola düştü.

Ali baktı ki, anası yönünü Çukura dönmüş, yola düşmüş gidiyor.

«Başka çaresi yok,» diye Elifi elinden tuttu. «İyi ki bu yoldan geldik. Söğütlüden gelseydik daha ancak iki günde varırdık çiftliğe. Bak değirmen gözüküyor.»

Bulutlar kaymış gitmiş, gökyüzü iyice açılmış, gün vurmuştu. Yavaş yavaş, gittikçe de gün kızdırıyor. Topraktan ağır, kalın bir buğu, bir sis kalkıyor. Az sonra Çukurova toprağı duman içinde kaldı.

Elif yükü topluyordu.

«Hepsi ıslanmış. Mıncık mıncık. Suya, çamura batmadık bir şey kalmamış. Un, bulgur, yataklar...»

Ali, Elif yakınır, ötederiyi toplarken, yanında durmuş, elini hiç bir şeye vurmadan onu seyreyliyordu.

«Bu yağmur kesilmez. Gündüz keser, gece başlar. Yiğidim, güzelim, aslanım kırkikindi yağmuru. Ver Allahım ver! Ver ki şenelsin dünya. Çayır çimen, kurt kuş da Allah diye çağırıyor. Ver! Sellice ver!»

Elifin elleri durdu, gözleri gene kocaman kocaman açıldı. Daha titriyor, dişleri vuruyordu.

«İmaaaav Ali sen bir hoş olmuşsun. Aklını mı çıvdırdın?»

«Ver! Ver ki dünya göğersin. Tüm pamuklar toprağa, çamura belensin.»

Elifin durduğunu görünce yükü kendi toplamağa başladı.

«Anam çok akıllı. Her şeyi bilir. Azıcık inatçı ama. Kuruyası o huyu da olmasa, başına taç yap da gez Çukurova çölünü. Burada beklemek olmaz. Bir dam altı bulmak gerek. Şimdi yola düşersek, öğleye kalmaz Çukuru tutarız. Köylüyü buluruz. Onlar gene Miralayın oradalar. Öyle değil mi? Başka yere gidemezler ki...»

Elif:

«Gidemezler.»

Sarılmış yükü sırtına almak için önüne oturdu. Üstüne çekti. Kalkmağa davrandı. Çabaladı çabaladı, kalkamadı. Elif yardım etti. Yük gene kalkmadı. Alinin boynu uzadı, tüm bedeni gerildi. Üstünden başından buğular çıkıyordu. Zorlattı. Yük taş gibi, kurşun gibi ağırdı.

Yükü bıraktı, ayağa kalktı. Yükün yanında yönünde dolanmağa başladı. Edemedi, bir yolunu bulamadı. Yükün önüne geldi gene oturdu. Gene var gücünü harcayıp kalkmağa uğraştı.

Ellerini beline verdi. Toprağa elleriyle dayandı sonra da. Edemedi gene ayağa kalktı. Çaresizlikle ellerini çırptı.

«Ooooof! Of!» dedi. «Ooooooooof! Of!»

Baktı ki Elif yükü çözüyor. Hiç karışmadı.

Meryemce epeyi uzaklaşmış, dereyi aşağı iniyordu.

Hasan:

«Acımdan öldüm,» diye söylendi. «Öldüm işte.»

Ali:

«Öl!» diye çıkıştı. «Şurada ilerde, değirmende durup yiyeceğiz.»

Elif yükü ikiye ayırdı, birisini sarmağa başladı.

Alinin gözleri ışıladı. Ötekini de çabuk çabuk kendisi sardı.

Önce Elif yüklendi, sonra da Ali.

Hasan yerdeki çubuklarını sırtına almak için uğraşıyor, bir türlü beceremiyordu. Anasına baktı. Anası sırtındaki yükle yanına vardı, çubukları omuzuna koydu.

«Haydi düş önüme.»

Ali de yüklendi. Bir iki zorlamadan sonra ayağa kalktı. Gülümsüyordu.

«Kul sıkışmayınca koca Allah imdada yetişir mi ki! Bir yetişir ki, bir gönderdi ki yağmurunu.»

Kuzeyde gümüş renkli bulutların gene toplaştığını gördü.

«Bak,» dedi Elife. «Bak geliyor! Gene dumanlandı ortalık. Heheeeey geliyor ha.»

Elif önde, arkasında Hasanla Ummahan, en arkada da Ali. Az sonra Ali onları geçti, önlerine düştü. Ayakları bileklerine kadar cıvık çamura batıyordu.

Güneş iyice açılmış, giyitlerini kurutuyordu. Titremeleri geçti. Açıldılar.

Yola konmuş tarla kuşları uçuşuyor, yolun kıyısındaki taşlara rahatça uzanmış kertenkeleler güneşliyorlar. Renk renk ibibikler yola konuyor, yaklaşınca pıırrrr diye kalkıp uçuyorlar.

Yüzlerine gene mucuk çokuşmağa, ağızlarına burunlarına girmeğe, boyunlarına, kulaklarına yapışmağa başladı.

Dereyi inip, üç dutu geçtikten sonra ancak Meryemceye yetişebildiler. Bundan sonra da hep bir arada yürüdüler.

Birden çalılıkların arasından karşılarına, topallıya topallıya birisi çıktı. O da yağmuru yemiş, giyitleri etine yapışmış, yüzü gözü, her bir yeri çamura batmıştı. Yolda durdu, onları bekledi. Ancak iyice yaklaştıktan sonradır ki, bunun Koca Halil olduğunu anladılar. Koca Halilin çocuk gözleri korku, acı içindeydi. Yalvarırcasına da Aliye bakıyordu.

Meryemce tanımaz gibi gözlerini onun yüzüne dikti, iyice baktı baktı, sonra başını iğrenircesine çevirdi yürüdü. Elif de başını çevirdi.

Hasan Ummahanı dürttü, duyulur duyulmaz bir sesle:

«Babam onu öldürecek, boğazlıyacak,» dedi.

Ummahan konuşacak halde değildi. Bir şey söyliyemedi.

Önünden geçerken Ali de hayretle, kızgınlıkla ona baktı baktı, tükürürcesine başını çevirdi.

Koca Halil Aliden bunu hiç beklemiyordu. Kurşunla vurulmuşa döndü. Toprağa, olduğu yere halsiz çöküverdi. Onlar gözden yitinceye kadar da arkalarından gözle-

rini ayırmadı. Sonra öfkeyle, söğerek ayağa kalktı. Arkalarına düştü. Az sonra onlara yetişti. Aralarında on, on beş adım ancak vardı ya, Koca Halil bir türlü varıp da onlara karışamıyordu. Ali arkasına dönüp dönüp daha geliyor mu diye ona bakıyordu. Kızgınlığı, öfkesi, iğrenmesi yüzünden, gözlerinden okunuyordu.

Ali sıkıntı içindeydi. Şu arkalarına düşen Koca Halile ne demeliydi? Ne denirdi? Ali, bu gavura ne yapacak, diye anasının beklediğini anladı. Ettin edeceğini. Bir de ne demeye gelir ardımıza düşersin? Allah belanı versin koca hortlak. Tam da hortlağa dönmüş. Kimbilir neler gelmiş fıkaranın başına da köylüden ayrılmış diye de acımağa başladı. Bir yanda Meryemce, onulmaz inadı, bir yanda perperişan Koca Halil.

Koca Halil de alıp veriyordu. Senin yüzünden dağlara düştüm, şu Muhtara senin için köyde bir tek ben düşman oldum, karşı koydum da, bir de yüzüme bakma öyle mi? Öyle mi kel İbrahimin akılsız oğlu? Yollarını gözledim, günlerce şu dağlarda. Bana bir sıtara olur diye. Bir de yüzüme bakmazsın öyle mi?

Gittikçe umudunu yitiriyor, şaşkınlığından ne yapacağını bilmiyordu. Bundan sonra gidecek, sığınacak bir yeri, bir kimsesi yoktu. Elinden gelse onları da bırakacak, başını alıp adı sanı bilinmedik diyarlara gidecekti. Ama kocalık, aaah kocalık! Kapıya koyacak mal değilsin ama... Dönmek istiyor ama, ayakları yapışmış gibi onların ardından gidiyordu. Ayrılmanın, yönünü başka yana dönmenin mümkünü yok. İçi acı. Boz yılanın ağısı gibi.

Değirmenin altbaşına geldiklerinde vakit öğleyi geçiyordu.

Yükleri indirdiler. Yatakları, çuvalları, bulguru, hamur olmuş unu, neleri var, neleri yoksa çalıların üstüne, güneşe serdiler. Bir kalıp da sabunları vardı. Onu da bir taşın üstüne koydu Elif.

Giyitleri biraz kurumuş, üstlerinde buruş buruştu. Çamurları kurumuş, yer yer de dökülmüştü.

Elif şişeden çıkardığı kibritle hemen bir ateş yaktı. Ocağa bulgur pilavı koydu. Ekmekleri kalmamıştı. Hamur olmuş undan bir parça aldı yuğurmağa başladı.

Meryemce bir şeyler işaret edip duruyordu. Bir şeyler söyliyecekti ama, söyliyemiyordu. Çırpınıyor, serilmiş unun başında duruyordu. Hamur kuruduktan sonra yeniden un olmazdı. Elif neden sonra bunu anladı. Unu topladılar.

Un toplandıktan sonra Meryemce belini çınara dayamış, gözlerini yummuştu. Elifin ekmek yapmağa hazırlandığını anlayınca yanına vardı.

Ocağın bir kıyısına üç tane taş koyup, üstüne bir teneke parçası örttüler. Elif eliyle bir el büyüklüğünde ekmekler yapıyor, tenekenin üstüne koyuyordu. Meryemce de teneke üstündeki ekmeği çeviriyor, sonra oradan, iyice kızarsın diye, ateşin, közün üstüne aktarıyordu.

İlk pişen bazlamayı Hasan kaptı. İkincisini de Ali. Üçüncüyü de Elif Ummahana verdi.

Koca Halil öteye, biraz uzağa oturmuş başını önüne eğmişti. Arada da belli etmeden, kaş altından onlara bakıyordu.

Ekmeği pişirip otların üstüne yığdılar.

Bu arada Elif pişen bulguru ocaktan indirmiş, suyunu çeksin diye, öteye koymuştu. Tavaya bir başparmak büyüklüğünde şişeden çöple biraz yağ aldı koydu. Yağ tavada cızırdayınca pilavın üstüne aktardı. Ortalık mis gibi koktu. Açlıklarını iyice duydular.

Tencereyi kuru bir yere koyup, dört yanına halka oldular.

Ali:

«Bir de soğan ver Elif,» dedi.

Elif kalktı, düz taşın üstüne serili soğanlardan birisini aldı verdi ona. Ali soğanı şöyle fiyakalıca yumruğuyla kırdı.

Yufka ekmekleri olmadığından kaşıkla yemek zorundaydılar. Yeteri kadar da kaşık yoktu. Hiç bir evde de

bulunmazdı zaten. Kaşıkları üç taneydi. Üçü de yıpranmış, kenarları kırılmış, sapları yanmıştı.

Kaşıkların birisiyle Meryemce, birisiyle Hasanla Ummahan, ötekiyle de Aliyle Elif yiyordu.

Ali kaşığını uzatıp pilavdan alıyor, kaşığı Elife geri uzatıyor, ötede durmuş kalmış Koca Halile bir göz atmadan da edemiyordu. O öyle bakarken bütün öteki gözler de oraya çevriliyordu ister istemez.

Bir yerde yemek yerken, düşman bile olsa, babayın kanlısı bile olsa yemeğe buyur etmeden olmazdı.

Alinin yüzü gittikçe değişiyor, ağzındaki lokmayı gönülsüz çiğniyor, elindeki kaşığı bir zaman öylece tutuyor, Elife vermeği unutuyordu.

Sonra Elifin verdiği kaşığı alamadı. Kaşık elinden bulgur tenceresinin içine düştü. Bir an bir sessizlik oldu. Hasan kaşığını pilava uzatmışken çekemedi. Meryemce de kaşığını pilava uzatamadı.

Ali bir anasının, bir Elifin gözlerinin içine baktı. Sonra Koca Halilden yana bir göz attı. Sonra gene anasına... Anasının gözlerinden gözlerini bir zaman ayırmadı. Meryemcenin yüzü gittikçe yumuşuyordu. Artık gözlerinde o büyük öfke, tiksinme yoktu. Elifin gözleri de, ben karışmam, nasıl bilirsen öyle yap, diyordu.

Ali yumuşacık, tatlı bir sesle, utanır utanır:

«Halil Emmi bire,» diye seslendi. «Ne durmuş oturmuşsun orada öylece? Gel de iki kaşıcık yemek ye. Gel Halil Emmi, gel! Bak neler geldi başımıza.»

Koca Halil ellerini yere dayayarak kalktı. Ağır ağır geldi sofraya oturdu. Küçücük yeşil gözlerinin içinde acı bir gülümseme... Yılgın, ürkek.

Ali, tencerenin içindeki kaşığı aldı, ona verdi. Koca Halil, istemezcesine ekmeği kırdı ağzına attı. Üstüne de bir kaşık pilav... Yanına yönüne daha ürkek ürkek bakıyordu.

Ali gülümseyerek bir parça soğan kırdı önündeki soğandan, eline verdi.

Koca Halil elleri titreyerek kaşığı Aliye minnetle

uzattı. Gözlerindeki ürkeklik sevince, minnete çevrildi. Sonra Ali kaşığı Elife aktardı. Elif Koca Halile. Kaşık elden ele gidip geliyordu.

Meryemce hiç kimseye, hiç bir yere bakmıyordu. Gözleri kaşığından tencereye, tencereden kaşığına gidip geliyordu. Sıkıntıda olduğu belliydi.

Yemek bitince Koca Halil, Aliyi yeninden çekerek öteye, ilerdeki ulu dutun altına götürdü:

«Gene Miralayın çiftliğine gittiler,» diye başladı. «O gavur oğlu Sefere benden başka kimse karşı koymadı köyde. O uyuz Taşbaşın oğlunu dersen, buraya inince Seferin has adamı oldu. Bir tek ben karşı geldim de ona, beni de öldürüyorlardı az daha. Ellerinden zor kurtuldum. Hep bir olup üstüme çullandılar. Bereket geceydi de kaçtım kurtuldum. Gökte çok yıldız vardı. Ocacığı batsın onun yıldız gibi. Senin yolunu bekledim. Üç gün dağ taş, delik delik aradılar da beni, saklandım, göstermedim kendimi. Tatlı canı kurtardım yavrum. Benim güzel İbrahimimin oğlu. Seni de bulurlarsa asarlar belki. Diyorlar ki, büyük isyanı sen çıkarmışsın hükümete karşı. Öyle diyor o ocacığı batasıca Sefer.»

Ali gülümsedi:

«Demek öyle oldu ha?» diye inanmaz inanmaz sordu. «Hiç kimse, hiç kimse köyden ayrılıp da başka yöne gitmedi mi? Başka bir tarlaya?...»

«Bir ben ayrıldım. Bir ben... Bir ben karşı koydum. Aaah bir genç olsaydım onlar gibi. Onlar gibi elim ayağım tutaydı aaah... Duman attırırdım o Sefere. Hem de bu halimde attırırdım bile. Bir söğdüm ki Hıdırın kemiğine, kulaklarını kapadı da kaçtı köyden. Bir ben, günahtır, köylünün hakkını yeme arkadaş, pamuk vermez tarlaya sokma köylüyü, dedim. Bir gece de vardım başucuna şu gavuru boğuvereyim de tüm köylü kurtulsun elinden, dedim. Topladım gırtlağını sık ha, sık! Sık, ha, sık! Altımda kıvranır, ölür... Amma kocalık batsın, iyice sıkmağa, sıkıp da canını almağa gücüm yetmedi. Sen olsaydın yanımda işi tamamdı gavurun. Ölmedi işte. Na-

mussuz köylü de benden yana değil, ondan yana oldu. Bu köyde senden yana olan, sadıkana arkadaş bir ben kaldım. Ayrıldım onlardan. Siz varın da ardından ayrılmayın itinizin, dedim, ben Alimi beklerim dağda taşta... İşte böyle. Duydun mu dediklerimi?»

Aşağıda, büyük yolun üstbaşındaki uzun ağaçların yanında Miralayın çiftliğinin çinko damları parlıyordu. Yağmur sonu ışıltısında.

Ali gene gülümsiyerek:

«Yarın sabah yağmur yağmazsa, varır köylüye ulaşır pamuğa gireriz.»

Koca Halil şaşkın:

«Sen de mi varıp köylüye dahil olacaksın? Başka bir çiftliğe gidemez misin? İlle de bizim köylü mü? Ne var domuzun ardında?»

Ali okşar gibi:

«Bire Halil Emmi, bundan sonra başka hangi köylü içine alır bizi!»

Koca Halil dik, kararlı:

«Ben gitmem. Gidip de karışmam o namussuz köylüye. Ben erkeğim oğlum. Bu memlekette erkek olan kalmamış. Bir sen varsın sandımdı. Umudum gözümde kaldı, umudum. Bizi kim istemez içine, hangi köylü istemez? Başlarının üstünde yer verirler. Derler ki, yiğit adamlar bunlar, karşı koymuşlar Muhtarlarına. Yaa öyle işte.»

«Onu gelecek yıl yaparız.»

Koca Halil ne güzel şeyler kurmuş, yolunu günlerce bunun için beklemişti. Aliye böyle böyle diyecek, Ali de düşünecek, köylüye Muhtara söğecek, şuna aşağıya gidecekler, bol verimli, her dalında yüz pamuk olan bir tarlaya girecekler, bir toplayacaklar, bir toplayacaklar, zengin olacaklar, köye döndüklerinde köylü parmak ısıracaktı. Bakın hele şu kocamış Halilin işine diyeceklerdi. Kaçtı ama, kendisini de kurtardı, Uzunca Aliyi de. Bir şalvar alacaktı bacaklarına. Kara şalvar. Bir de kuşak alacaktı nakışlı. Oğluna da on lira verecek, köyde kubara kubara gezecekti.

Aliye içinden söğmeğe başladı. Yüzü gerilmiş, gözleri dönmüştü. Vay senin de babayın kemiğini... Vay o sefilce İbrahimin de... Bu köylü tüm namussuz olmuş canım. Hiç birinde bir gıram erkek kanı kalmamış.

Şaşkınlığı, öfkesi gittikçe büyüyor, zor soluk alarak kesik kesik:

«Sahi mi Alim, sahiden köylüye karışacak mısın?» diye durmadan soruyordu.

Ali başıyla evet deyince de kuduruyordu.

«Bu olmaz. Mümkünü yok olmaz! Sefer senin hakkında zabıta tutmuş, hükümete, candarmaya haber göndermiş ki, benden beter. Aman Allah beterinden saklasın. Benden sayıyorlar seni. Nasıl gider de teslim olursun eline? Hırsız, kanlı İbrahimin oğlu demiş, dağda kalmadı. Tüm Çukurovayı soymak için köylüden ayrıldı. Eşkıya oldu, demiş. Atını yalancıktan, eşkıya olmak için öldürdü de demiş, sırf köylüden ayrılmak için hile yaptı, demiş. Tüm köyü de senin üstüne, benim üstüme şahit yazdırdı ki, Allah beterinden saklasın, sana on beş yıl vereler, ya da ipe çekeler. Gel beni dinle de gitme onların içine. Ben sana pamuğu çok bir tarla buldum ki, Yüreğir toprağında. Çocuklar bile gündüz yüz kilov pamuk toplarlar. Zaten Miralayın çiftliğinde toplanmadık pamuk koymadılar ki, Ali gelir de hepsini o uzun boyuyla toplar diye. Bir günde bitiriverdiler. Bir dalında bir koza bile yoktu. Yaaa. Bizim köylü pamuğa gireli bir buçuk ay, iki ayı geçiyor. Yüreğir toprağının pamukları geç açar. Gel, beni dinle de oraya gidelim.»

Ali elini omuzuna koyarak:

«Emmi, sen hiç telaş etme! Gelecek yıl Yüreğir toprağına gider, çok çok pamuk toplarız. Korkma bize hiç bir şey yapamazlar.»

Koca Halil son bir çareye daha baş vurdu:

«Bak,» dedi, «yiğitlerin yiğidi, güzel İbrahimimin oğlu, eğer benimlen Yüreğir toprağına gelecek olursan, Yasin Ağanın çiftliğine, ben de bu yıl topladığım pamu-

ğun tüm parasını sana veririm. Atını ben öldürdüm. Ana-na zorlu bir eşek alırsın. Münasibi de bu.»

Gözleri parladı. Bu iyi bir buluştu.

«Sen beni kocamış mı belliyorsun? On beş yaşındaki delikanlılardan, senden, Eliften de daha çok pamuk toplarım. Bize eski toprak demişler, eski! Sizler Çukurovanın sineğine yene yene iliğiniz kurumuş, gücünüz yok. Bizlerde kemik var, ilik var. Gel de Yüreğir toprağına, gör Halil Emmini. Gör ki, parmağın ağzında kalsın. Gel de zengin ol! Anana üç yaşlı bir küheylan al da, köylüler, o dinsiz Sefer hasedinden çatlasınlar. Çatlasınlar da patlasınlar.»

Umutla gözlerini gözlerine dikti. Tamamdı artık. Ali yola gelecekti.

Ali, sırtını sıvazladı, kucaklarcasına ona abandı.

«Sağol Halil Emmi, bilirim yaparsın. Gelecek yıl.»

Koca Halil bunu duyunca sağa sola döndü, bir şeyler söyliyecek oldu, söyliyemedi.

Akşama kadar da ağzını bıçaklar açmadı. Küskün, bir ağacın dibine oturmuş, orada düşündü kaldı. Boynu başını tutamaz gibiydi. Sallanıyordu.

Yatma zamanı gelince, yataklarını kuru yere serip, altlarının çulunu Koca Halile verdiler.

Çok erkenden, çiftliğe inmek için uyandıklarında gördüler ki, çul ötede yığılı duruyor, Koca Halil de yok.

Elif çulu oradan aldı getirdi, yükü yapmağa koyuldu.

Elif uğraşırken Meryemce Elifin yanına soküldu. Elif işi anladı. Elindekilerini bıraktı. Meryemce ateşi yakmıştı. Bu Elifi sevindirdi. Tencereyi değirmenin suyundan doldurdu, getirdi ocağa vurdu.

«Kına da ister misin? ana?» diye sordu.

Meryemce göğsünden bir çıkın çıkardı ona uzattı.

Elif:

«Yeşil başörtünü de kuruttum ana.»

Meryemcenin gözlerinin içi güldü.

Çukurovaya her gelişlerinde Meryemce başını iyice yıkar, kınalar, yeşil başörtüsünü bağlar, süslenirdi.

Meryemce bir çıkından bir çift küpe çıkardı, Elife uzattı. Küpeler azıcık lekeliydi.

Elif:

«Şimdi parlatırım,» diye ocağa gitti. Ocaktan kül aldı, parlatmağa başladı.

Elif orada küpeleri parlatırken Meryemce de burada boncukları çıkarmış, dolaşmış ipliklerini açıyor, dökülmüşlerini takıyordu. Yeşil, kırmızı, turuncu, mavi boncuklarını kızlığındaki gibi severdi. Bu boncukları ona anasının anası evlenirken vermişti. Bir hoş boncuklardı. Şimdilerde öyle boncuklar yoktu. Boncukları okşayarak boynuna taktı. Eliften bir ayna istiyecekti, istiyemedi. Korkuyordu. Acep yüzü ne biçimdi?

Su ısınıncaya kadar beklediler.

Bu arada Elif küpeleri ovmuş, iyice parlatmıştı. Getirdi Meryemcenin kulaklarına taktı. Suyu da ocaktan aldı getirdi, bir taşın yanına koydu. Meryemceyi de kolundan tuttu taşın üstüne oturttu. Başını öne eğdi, ova ova bir güzelce yıkadı. Saçlarını kuruladı. Başında azıcık bir saç kalmıştı. Yumuşacık, tüy gibi.

Başı yıkandıktan sonra kınalamak gerekti. Her yıl böyle olurdu. Ama bu yıl Meryemce kınayı, ilkin isterken, sonradan caydı, istemedi. Elif neden istemediğini hemen anladı. Meryemce bu yıl daha genç, daha yalın, daha güzel görünmek istiyordu. Şimdi başına kınayı vurdursa, başında kocaman bir çarçaput yığını, hiç bir şeye benzemiyecek. Kınanın güzelliği vurduktan üç gün sonradır. Üç gün beklenir mi? Neredeyse köylüye ulaştılar.

Elif başını yıkarken farkına vardı, Meryemce öyle bir hale gelmişti ki, doğru dürüst başını tutamıyordu. Sağa sola cansızmış gibi sallanıyordu başı.

Çocuklar öteye, bir çalının yanına oturmuşlar, kımıldamıyorlar bile. Meryemce, Hasana bakınca, onun kaş altından kendisine baktığını, için için de alay ettiğini sezinledi. İmansız gavurun oğlu, diye söylendi. İğnelemeden edemez.

Çocuklardaysa hiç mi hiç bir kımıltı yoktu. Düşünüyorlar mı, uyukluyorlar mı belli değil.

Ali de uzakta durmuş anasının süslenişini seyrediyor. Bu yıl da mı! Başından bunca işler geçtikten sonra da mı! Buna, anasının sağlığına, dimdik kalışına bir seviniyor ki... Yüzü de öyle solgun, öyle kararmış, büzüş büzüş dağarcığa dönmüş olmasaydı... Yorgun, bitkinken, eli ayağı sızım sızım sızlarken bile içinden, önüne geçilmez bir sevinç seli kabarıp kabarıp geliyor.

Şu Meryemce neden konuşmaz ola? Mezarlıktan bu yana neden ağzından bir söz çıkmaz ola? Hiç mi ağzını açmayacak bundan böyle? Koca Halil nereye kaçtı da gitti ola? Bu düşünceler de olmasa içi iyice rahatlıyacaktı.

Çiftlik görünmüş, bütün sıkıntılar bitmişti. Hazır yağmur da geliyordu nasıl olsa. Çiftlik şurada, işte şuracıkta. Elini uzatsan tutacaksın.

Yeşil başörtü, pırıltılı küpeler, boğazında boncuklar, kolunda sırça bilezik... Her yılkinden hiç farkı yok. Yalnız başını öyle dik tutamıyor. Gözleri de ölgün. Ama pamuğu görür görmez dincelecek, gözleri pırıltı içinde kalacak.

Süsünü bitirir bitirmez Meryemce ayağa kalktı, değneğini eline aldı, yönünü çiftliğe döndü. Ötelerde, bir tarlanın içinde pamuk toplayanlar gözüküyordu. Bir yoldan otomobiller, kamyonlar geçiyordu.

Tam üstlerinde, gökte bir gürültü, uğultu koptu. Baktılar ki, birkaç jet Anavarzanın üstüne doğru ağmış gidiyor. Sonra jetler bir an içinde gözden kayboldu.

Meryemce yürüdü. Onlar da az sonra öteberilerini toplayıp onun ardına düştüler.

İkindiye doğru köylünün pamuk topladığı tarlaya vardılar. Pıtırak, toz, pamuk kokuyordu ortalık. Yakındaki çeltik tarlasından da bir bataklık kokusu geliyordu. Fışkırmışcasına.

Ali öndeydi. Tarlanın ortasındaki çalı çırpıdan ya-

pılmış çardaklara, çardakların önünde küçücük pamuk öbeklerine doğru ilerledi.

Onların tarlaya girdiklerini, öte üçta pamuk toplayan köylüler görmüşler işlerinden doğrulmuşlardı.

Ali sırtındaki yükü küt diye yere attı. Vardı, bir çardağın direğine belini verdi oturdu. Tarlayı, bu ot almış, her cılız fidanında bir tek koza bile olmayan tarlayı görünce içindeki sevinç tüm sönüp gitmiş, yüreğinin başına bir ateş düşmüştü. Gözlerini kapadı.

Meryemce de geldi bir pamuk yığınının yanına çöktü. O da tarlanın pamuksuzluğunun farkında olmuştu.

Hasan ötede, sırtındaki çubuklarıyla durmuş kalmıştı. Karşısında da Ummahan.

Elif de geldi kocasının yanına oturdu. Elinde küçücük bir pamuk fidanı, ez ha ez ediyordu.

Köylüler teker teker işlerini bırakıp geliyorlardı.

Onları her gören bir irkiliyor, toparlanamıyor, ağzında bir şeyler geveliyor, bir şeyler söyliyecek oluyor, yutkunuyor, hoş geldiniz bile diyemiyordu. Sonra da açılmış kocaman gözlerle onlara bakakalıyorlardı.

Geldiler toplandılar, geldiler toplandılar, dört yanlarına halka oldular. Kimseden bir çıt çıkmıyordu. Koca kalabalık kurumuş kalmış, donmuş kalmıştı. Ne bir kıpırtı, ne de bir söz...

Buraya yağmur da düşmemiş, bir çiselemiş geçmiş.

Gecikmiş Taşbaşoğlu kalabalığı yardı. Bir irkildi önce. Durakladı. Ürker gibi gözleri yuvalarında, korkulu döndü. Sinek kanatlarının sesi duyulur. Sallandı. Gözleri kararır, başı döner gibi oldu. Bir türlü, ileri bir adım atamıyordu. Gözleri yaşla dolmuştu. Boğazına bir el sarılmış sıkıyordu.

Farkında olmadan ayakları gitti, Alinin yanında durdu. Sonra oracığa çöküverdi. Eli gitti Alinin elini tuttu. Okşadı. Boyuna elindeki eli okşuyor, bir söze varamıyordu.

Yutkundu yutkundu, sonunda:

-Hoş... hooooooş... Hoş geldin kar... daş. İşte... İşte

gözlerinle görüyorsun. Hiç canını sıkma. Bizi öyle bir tarlaya soktu ki... Senin halinden iyi değil bizim halimiz de... İşte... işte, işte görüyorsun. Geçen yılkine can kurban. Hiç üzülme. Ne yapalım. Başa gelen çekilir. Beter tarlalar, beter! Beterin beteri. Ot almış. On fidanında bir tek koza bile yok... İşte... İşte, işte görü... görüyorsun. Hiç hiç, hiç hiç canını... Sıkma... Koca çiftliğin dörtte üçünü alıverdik birkaç günde... Pamuk yok. Elimize hiç bir şey geçmedi. Hoş... Hooooş... Hoş hoş geldiniz... İşte işte... İşte, iştecik...»

Sesi titriyordu. Ağlamsı:

«Canını, canını sıkma... Oldu bir kere. İşte, işte, işte... cik.»

Daha fazla konuşamadı. Gözlerini Aliden, Meryemceden, Eliften, çocuklardan bir türlü alamıyordu. Ötekiler de öyleydiler. Ne olmuştu bunlara!

Boyuna Alinin elini okşuyor, artık ağzından bir şey çıkmıyordu.

Ortadaki sessizlik de sürdükçe sürüyordu. Kimsede de bu sessizliği bozacak güç yok. Bir sessizlik ki ağır, yoğun, çöktükçe çöküyordu.

Meryemce sağ eliyle sinirli sinirli toprağı döğmeğe başladı.

Yanındaki pembe pembe açmış pamuk çiçeğini görünce aklına peri böceği düştü. Yüreği hop etti. Çiçek amma da parlaktı. Böceği arandı. Ak başörtüsündeki düğümdeydi. Başörtüsü beline sokuluydu. Onu oradan çıkardı. Düğümü çözdü, baktı ki peri böceği içinde ya, ölmüş, kurumuş. Kurumuş böceği aldı, usulcana çiçeğin üstüne koydu.

Kendi kendine, «uyu,» dedi. «Kadersizim kimsesizim burada uyu!»

Başını kaldırdı sonra da, gözlerini köylünün üstünde, bu kocaman sessizliğin üstünde uzun uzun gezdirdi. Sağ elini birkaç kere hızlı hızlı toprağa vurdu:

«Indik ya!» dedi. «Geldik ya!»

YAŞAR KEMAL

Ortadirek

Dağın Öte Yüzü 1

Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu üçlüsünü aşağı yukarı on beş yılda bitirebildim. Bu dizinin ilk kitabı olan Ortadirek ilk olarak 1960 yılında kitap halinde yayımlandı. İkincisi olan Yer Demir Gök Bakırsa 1963 yılında çıktı. Üçüncüsü Ölmez Otu da 1968'de yayımlandı.

İnsanın doğa içindeki, doğa karşısındaki başının sıkışması, bir, birkaç değil, yüzlercedir. İnsanoğlu binlerce yıldan bu yana dört bir yandan kuşatılmış, sıkıştırılmıştır. Kıtlıklar, açlıklar, savaşlar, salgınlar, tekmil doyumsuzluklar, cinsel, ruhsal... Ve ölüm korkusu... Ve insanın arayıp da bulamadığı çok yerde bir düş, bir mit dünyası yaratıp ona sığınma vardır. İşte ben bu üçlüde başı dara gelmiş insanların kendilerine düş dünyaları kurup o dünyaya sığınmalarının, ağır, yaşanılmaz dünyalarından, gerçeklerden kaçışlarının hikayesini anlatmaya çalıştım.

Yaşar Kemal

ISBN 975-433-010-7

